

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Handreiking **MIRT/mer**

Vorbereiding, verkenning en planning & studies

mei 2023

Inleiding en leeswijzer

Inleiding

Dit document is een handreiking voor het uitvoeren van MIRT projecten in de verkennings- en planning- & studiefase bij Rijkswaterstaat. De primaire doelgroep voor deze handreiking zijn de IPM-rolhouders van het projectteam.

Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de Omgevingswet is de handreiking uit 2018 geactualiseerd. De Omgevingswet biedt diverse (wettelijke) grondslagen voor het uitvoeren van MIRT-projecten. De projectprocedure, met uiteindelijk het projectbesluit (PB) als instrument waarmee een voornemen juridisch planologisch wordt verankerd, is voor MIRT-projecten één van de meest gebruikte procedure uit de Omgevingswet.

De handreiking is bedoeld als hulpmiddel en dus geen receptenboek waarin de gebruiker kan opzoeken wat te doen, en wat niet. Deze handreiking beoogt de IPM-rolhouder informatie te geven, zodat deze vanuit zijn of haar functie, expertise en creativiteit, binnen de wettelijke kaders en afspraken, binnen Rijkswaterstaat, invulling kan geven aan het planproces. De handreiking is geen volledig overzicht van alle werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd. Niet voor niets bevat de Werkwijzer Rijkswaterstaat nog veel meer kaders en handreikingen. Wel geeft deze handreiking een overzicht van de samenhang van de verschillende werkzaamheden, die vanuit de projectprocedure, de mer-procedure en het MIRT-proces nodig zijn.

Bij verdiepende vragen is het raadzaam om de volgende hoofdbronnen te raadplegen:

- MIRT-proces: de [MIRT Spelregels 2022](#)
- mer-procedure: het "[informatiepunt Leefomgeving \(iplo\)](#)"
- Model projectbesluit in werkwijzer RWS van Corporate Dienst.

Leeswijzer

Het eerste deel van de handreiking presenteert in een zogenaamde "procedureloper" de stappen die voor een MIRT project gelden, indien er sprake is van de projectprocedure Omgevingswet. In de meest uitgebreide versie wordt hierbij tijdens de "verkenningsfase" (a) een MIRT voorkeursbeslissing, (b) een voorkeursbeslissing Omgevingswet en (c) een planmer genomen. Vervolgens wordt het voorkeursalternatief in de "planning- en studiefase" uitgewerkt en opgenomen in een (ontwerp) projectbesluit met project-mer.

De verschillende stappen zoals gepresenteerd in de procedureloper, worden in de diverse hoofdstukken van de handreiking nader toegelicht. Door te klikken op een veld van de procedureloper, komt u terecht bij een toelichting op het desbetreffende onderwerp.

De handreiking geeft een toelicht op het begrip MIRT en de spelregels die hierbij horen (H1). In hoofdstuk 2 wordt kort de werking van de Omgevingswet en specifiek de projectprocedure toegelicht, terwijl hoofdstuk 3 de procedurele en inhoudelijke eisen van een milieueffectrapportage (mer) behandelt. De voorbereidingsfase (H4) is de voorloper van de verkenningsfase (H5). De verkenningsfase, bestaande uit een startfase (opstart en probleemanalyse), analytische fase (genereren oplossingsrichtingen, zief 1), een beoordelingsfase (beoordelen en selecteren, zief 2), leidt in de besluitvormingsfase tot een voorkeursalternatief. Deze voorkeur voor de uitvoering van een MIRT-project wordt vervolgens in de planning- en studiefase (H6) uitgewerkt.

Inhoudsopgave Handreiking

Inleiding en leeswijzer	2		
Inhoudsopgave Handreiking	3		
Inhoudsopgave Procedureloper	4		
Hoofdstuk 1			
Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)	10		
Wat is het MIRT?	11		
MIRT Spelregels	12		
MIRT Overzicht	14		
Bestuurlijk Overleg MIRT	16		
Verduurzaming MIRT	18		
Hoofdstuk 2			
de Omgevingswet (Ow)	20		
Wat is de Omgevingswet (Ow)?	21		
Het projectbesluit	23		
De projectprocedure	25		
Hoofdstuk 3			
Milieueffectrapportage (mer)	32		
Milieueffectrapportage	33		
Spelers en rollen I&W	35		
Plan-milieueffectrapportage	37		
Plan-mer-beoordeling	42		
Project-milieueffectrapportage	45		
Project-mer-beoordeling	52		
Hoofdstuk 4			
Voorbereidingsfase			55
Wat is de voorbereidingsfase?			56
MIRT Onderzoek			57
Startdocument			60
Inrichten projectorganisatie			63
Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT ₁)			66
Kennisgeving voornemen (Ow)			67
Kennisgeving participatie (Ow)			68
Hoofdstuk 5			
Verkenningfase			69
Vormen, fasen en doorlooptijden			70
Startfase			73
Analytische fase			92
Beoordelingsfase			100
Besluitvormingsfase			114
Hoofdstuk 6			
planning- & studiefase			121
Planning- en studiefase			122
Startfase			125
Beoordelingsfase			140
Afrondende fase			151
Inhoudsopgave Factsheets			153

Inhoudsopgave Procedureloper

Schema 1: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer en met project-mer	5
Schema 2: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer en met project-mer-beoordeling	227
Schema 3: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer en zonder project-mer(-beoordeling);	232
Schema 4: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer-beoordeling en met project-mer	236
Schema 5: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer-beoordeling en met project-mer-beoordeling	240
Schema 6: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer-beoordeling en zonder project-mer(-beoordeling)	244
Schema 7: Procedure zonder voorkeursbeslissing, zonder plan-mer(-beoordeling) en met project-mer	248
Schema 8: Procedure zonder voorkeursbeslissing, zonder plan-mer(-beoordeling) en met project-mer-beoordeling	252
Schema 9: Procedure zonder voorkeursbeslissing, zonder plan-mer(-beoordeling) en zonder project-mer(-beoordeling)	255

Schema 1: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer en met project-mer

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Verkenning-fase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning een voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 en 5.4 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van IenW
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Raadpleging over reikwijdte en detailniveau plan-MER	Art 16.38 lid 1 Omgevingswet	Betrokken bestuursorganen en Wettelijke adviseurs

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkennings- fase	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van IenW Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van IenW
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Opstellen ontwerp voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER	Art 5.49 Omgevingswet Art 16.34 lid 2 Omgevingswet Art 16.36 Omgevingswet Art 16.40 Omgevingswet Art 16.41 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit Art 11.3 Omgevingsbesluit Art 11.4 Omgevingsbesluit Art 11.5 Omgevingsbesluit Art 11.6 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Advies betrokken bestuursorganen en instanties over de reikwijdte en het detailniveau van het plan-MER	Art. 16.38 lid 1 Omgevingswet	Betrokken bestuursorganen en instanties
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Ter visielegging ontwerp voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER Deze stap bevat ook het vragen van een advies aan de Commissie m.e.r.	Art 16.23 Ow Art 16.70 Omgevingswet Art 16.40 lid 1 en lid 3 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van lenW Betrokken bestuursorganen Commissie m.e.r.
	Zienswijze op ontwerp voorkeursbeslissing en plan-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet Art 16.40 lid 1 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Toetsingsadvies Commissie m.e.r. op het plan-MER	Art 16.39 lid 1 Omgevingswet Art 11.2 Omgevingsbesluit	Commissie m.e.r.
	Bestuurlijk overleg Bestuursvereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van lenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen voorkeursbeslissing	Art 5.49 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit	Minister van lenW Betrokken bestuursorganen
	Bekendmaking voorkeursbeslissing	Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van lenW Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van lenW
	Opstellen project-MER	Art 16.43 Omgevingswet Art 16.52 Omgevingswet Art 11.6 Omgevingsbesluit Art 11.16 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van lenW
	Optioneel advies bevoegd gezag over de reikwijdte en het detailniveau van de informatie voor het milieueffectrapport	Art 16.46 lid 1 Omgevingswet Art 11.13 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Kostenraming Wijze van marktbenadering	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit en project-MER	Art 16.40 Omgevingswet Art 16.43 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit en project-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Optioneel toetsingsadvies Commissie m.e.r. op het project-MER	Art 16.47 lid 1 Omgevingswet Art 11.14 Omgevingsbesluit	Commissie m.e.r.
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van IenW
	Evaluatie plan-MER	Art 16.42a Omgevingswet Art 11.5 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Evaluatie project-MER	Art 16.53a Omgevingswet Art 11.20 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Coördinatie regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Hoofdstuk 1

Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)

[Wat is MIRT?](#)

[MIRT Spelregels](#)

[MIRT Overzicht](#)

[Bestuurlijk Overleg MIRT](#)

[Verduurzaming MIRT](#)

Wat is het MIRT?

Inleiding en toelichting op de term "MIRT"

Het MIRT staat voor het **Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport** en heeft betrekking op de fysieke leefomgeving. In het MIRT zijn projecten en programma's opgenomen waarbij het Rijk, vaak samen met de regio, werkt aan de ruimtelijke inrichting van Nederland. De Rijksinvesteringen in het MIRT worden (hoofdzakelijk) gefinancierd vanuit het [Mobiliteitsfonds](#) en het [Deltafonds](#).

Het MIRT beslaat het hele proces van totstandkoming van projecten en programma's in de fysieke leefomgeving. Van identificatie van opgave(n) tot het zoeken, vinden en realiseren van de meest optimale en effectieve oplossing. Het MIRT brengt partijen bij elkaar, organiseert en financiert. Zo wordt samengewerkt aan een veilig, bereikbaar en leefbaar Nederland.

Het MIRT bestaat uit 4 onderdelen:

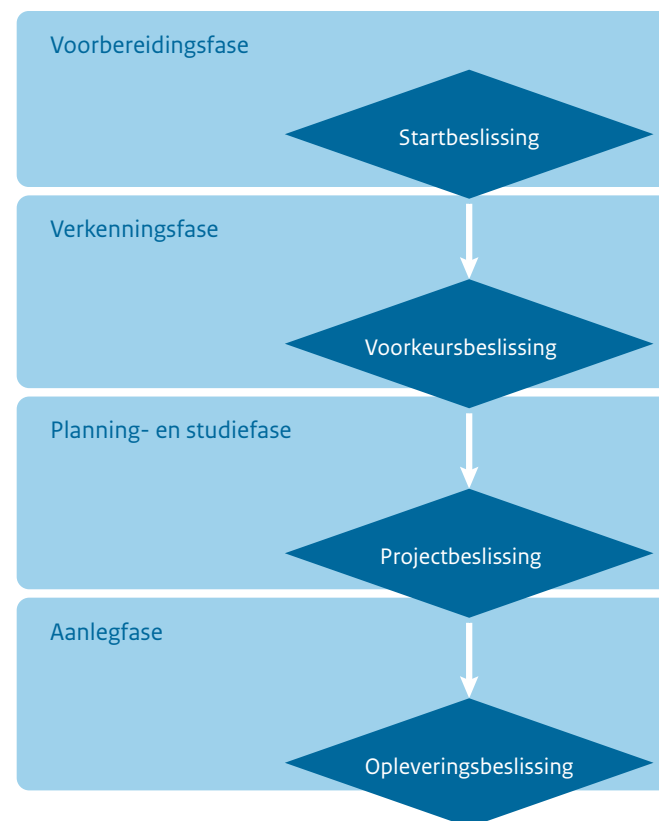
- de MIRT fasen
- de MIRT spelregels
- de [bestuurlijke overleggen](#) MIRT
- het MIRT overzicht

Fasen in het MIRT

Het MIRT kent vier fasen, die afgesloten worden met een bestuurlijke beslissing:

- De voorbereidingsfase, die kan uitmonden in een MIRT-startbeslissing.
- De verkenningsfase, die kan uitmonden in een MIRT-voorkeursbeslissing.
- De planning- en studiefase, die kan uitmonden in een MIRT-projectbeslissing.
- De aanlegfase, uitmondend in een MIRT-opleveringsbeslissing.

Er is geen automatische doorstroming van een project van de ene naar de volgende fase. Per fase wordt een expliciete bestuurlijke beslissing genomen over het wel of niet (blijven) opnemen van het project in het MIRT. Hoe verder het project in de procedure komt, hoe concreter het project wordt.

MIRT Spelregels

Inleiding en toelichting op de term "MIRT Spelregels"

Voor projecten en programma's die vallen onder het MIRT gelden specifieke regels. Dit worden de MIRT Spelregels genoemd. Het doel van de MIRT-spelregels is *"het procesmatig faciliteren van vlotte, gezamenlijke en gefaseerde besluitvorming over projecten en programma's in de fysieke leefomgeving, die kunnen worden (mede) bekostigd uit het Mobiliteitsfonds en Deltafonds"*.

De MIRT-spelregels gelden voor alle betrokken partijen bij een (mogelijk) MIRT-project of programma in het fysieke domein, waarbij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat betrokken is als (mogelijke mede) financier. Naast (grootschalige) aanleg van nieuwe infrastructuur is er toenemende aandacht voor vervanging, modernisering en renovatie van bestaande infrastructuur, waarbij mogelijk vervanging aan de orde is met toevoeging van extra functionaliteit (capaciteit/kwaliteit). Voor overige instandhoudingsopgaven gelden de spelregels niet.

Afhankelijk van de scope en wettelijke eisen worden ook andere ministeries betrokken. Het gaat dan vooral, maar niet uitsluitend, om de domeinen wonen, ruimtelijke ordening, energie en landbouw. Ieder MIRT-traject heeft een bestuurlijk aangewezen trekker. De trekker is verantwoordelijk voor de correcte toepassing van de spelregels. Zowel het Rijk als een decentrale overheid kan trekker zijn.

De MIRT-spelregels zien op de inrichting van de gefaseerde besluitvorming binnen het MIRT en faciliteren bestuurders om tot bestuurlijke afstemming over de besluitvorming te komen. De bevoegde overheid neemt vervolgens, in lijn met de toepasselijke wettelijk verplichtingen, het besluit in juridische zin. Tegen het besluit in juridische zin staan rechtsmiddelen open.

Uitgangspunten van de MIRT Spelregels

De MIRT-spelregels hanteren drie uitgangspunten voor een MIRT-traject. Deze uitgangspunten fungeren als hulpmiddel bij de interpretatie van de Spelregels. De drie uitgangspunten zijn:

1. De spelregels stimuleren een brede, integrerende uitwerking van opgaven en oplossingen

Opgaven worden met een brede blik benaderd, zodat nieuwe en creatieve mogelijkheden om opgaven te realiseren, in beeld komen. Binnen deze brede blik wordt in beginsel niet op voorhand voor een oplossingsrichting die bestaat uit één modaliteit (zoals spoor, fiets, weg of vaarweg) gekozen en heeft duurzaamheid expliciet de aandacht.

Een brede blik leidt uiteindelijk tot een antwoord op de vraag: wat is nu eigenlijk de belangrijkste opgave en het doel wat we willen bereiken en wat betekent dit voor de gewenste oplossing? Zo wordt bij bereikbaarheid niet alleen gekeken naar de doorstroming op bepaalde wegverbindingen, maar wordt ook breed gekeken naar de bereikbaarheid van een groter gebied. Dit kan alleen als verder wordt gekeken dan de directe oorzaak van de filevorming, door bijvoorbeeld te kijken naar de achterliggende drijfveren van autogebruikers of motieven om het ov te nemen. Uiteindelijk kunnen maatregelen in deze brede zin van bereikbaarheid ook bijdragen aan bredere doelen, zoals leefbaarheid, omgevingskwaliteit, duurzaamheid en het verbeteren van de internationale concurrentiepositie.

Deze Rijksbrede opgaven staan onder andere beschreven in bereikbaarheidsprogramma's en verstedelijkingsstrategieën. Het MIRT krijgt vanuit het mobiliteitssysteem ook steeds meer een wisselwerking met verstedelijking. Een MIRT-traject kan in zo'n geval leiden tot keuzen voor locaties voor verstedelijking om het mobiliteitssysteem niet extra te belasten of om juist voldoende reizigers te genereren om bepaalde ov-maatregelen mogelijk te maken. Daarnaast zal het MIRT ook plaats blijven bieden aan opgaven met een meer sectoraal karakter of concrete problemen met een smallere scope, bijvoorbeeld projecten gericht op waterveiligheid, het aanleggen van ligplaatsen voor de scheepvaart of truckparkings voor vrachtwagens.

2. De spelregels bieden ruimte voor een passende aanpak

De MIRT-spelregels bieden ruimte voor maatwerk. Dit is in de eerste plaats belangrijk omdat de MIRT-spelregels niet alleen betrekking hebben op (grootschalige) aanleg van nieuwe infrastructuur, maar ook gericht zijn op het [beter benutten](#) van de bestaande infrastructurele voorzieningen. In de tweede plaats is maatwerk van belang vanwege de verschillen in de aard en omvang van projecten. Er moet ruimte blijven voor de verschillen in regionale aanpakken en de diversiteit aan (combinaties van) maatregelen die binnen een MIRT-project kunnen spelen.

Ook het palet aan (combinaties van) maatregelen is divers. De ene keer volstaan enkele eenvoudige maatregelen, de andere keer is een [uitvoeringsprogramma](#) of [gebiedsuitwerking](#) nodig, zoals bij waterveiligheidsprojecten. Hierbij speelt gebiedsontwikkeling in meerdere of mindere mate een rol. Daarnaast kan het gaan om de inzet van regelgeving, aanpassing van infrastructuur, gedragsbeïnvloeding, slimme mobiliteit ([smart mobility](#)) of financiële maatregelen, of een combinatie daarvan. Hiervoor geldt dat de uitgangspunten van de MIRT-spelregels gelden voor alle typen maatregelen, en dat de projecten waarin deze maatregelen worden ingebed, zich daarnaast moeten houden aan de informatie-profielen.

Tenslotte is maatwerk van belang omdat de laatste jaren steeds vaker bij beleid en uitvoering wordt aangemoedigd om in te spelen op nieuwe kansen en ontwikkelingen en rekening te houden met onzekerheden ([adaptief programmeren](#)).

3. De MIRT-spelregels zijn faciliterend aan een goed en zorgvuldig samenwerkingsproces

De MIRT-spelregels zijn erop gericht gelijkwaardige samenwerking tussen partijen mogelijk te maken. Ze faciliteren een proces waarin Rijk en regio af kunnen spreken welke opgaven zij samen gaan oppakken.

Maatschappelijke en bestuurlijke urgentie zijn van belang om in gezamenlijkheid naar oplossingen te zoeken.

Alle betrokken partijen werken samen aan opgaven op basis van eigen verantwoordelijkheden. Betrokken partijen zullen per opgave verschillen. Het gezamenlijk onderzoeken van een opgave kan al een belangrijk resultaat zijn, zonder dat de partijen zich daarbij vastleggen op inzet van middelen of instrumenten. Het Bestuurlijk Overleg MIRT fungeert daarin als de plek voor het strategisch gesprek en om afspraken te maken tussen overheden. Het bewaakt de samenhang tussen acties en gaat na of we de goede dingen doen op weg naar de gezamenlijke opgave(n) en het gezamenlijke perspectief. De bekostiging van mogelijke opgaven kan alleen uit het Mobiliteits of Deltafonds voor zover de opgave binnen de wettelijke scope van de fondsen past. Opgaven die hierbuiten vallen, moeten op een andere wijze worden bekostigd, maar kunnen wel in één MIRT-project samen worden (op)gepakt door bundeling van middelen.

MIRT Overzicht

Inleiding en toelichting op de term "MIRT Overzicht"

De achtergrond, stand van zaken en planning van lopende MIRT trajecten wordt vastgelegd in het jaarlijkse MIRT Overzicht. Het MIRT Overzicht is een naslagwerk voor de beleidscontext, status, verkregen financiering en voortgang van de realisatie van de in het BO-MIRT gemaakte afspraken. De resultaten van de Bestuurlijke Overleggen en het MIRT Overzicht worden jaarlijks door de minister en staatssecretaris van IenW met de Tweede Kamer gedeeld. De regionale overheden en andere betrokkenen informeren hun eigen vertegenwoordigers over de uitkomsten

Opbouw van het "MIRT Overzicht"

Het [MIRT Overzicht](#) is digitaal als pdf te downloaden. Het geeft achtergrondinformatie over het MIRT en de recente beleidsinhoudelijke ontwikkelingen binnen het MIRT. Er wordt een toelichting gegeven op de indeling en opbouw van de project- en programmabladen. Een fotoreeks presenteert de gerealiseerde projecten vanaf het laatste jaar en een overzicht van gerealiseerde projecten over de afgelopen vijf jaar.

Het overzicht biedt inzicht in de lopende MIRT Onderzoeken en een kaartenreeks van lopende projecten en programma's. De projecten en programma's 'Nationaal' worden gekenmerkt door een begrotingsartikel en worden over meerdere MIRT-regio's uitgerold.

Naast de File Top 50 van de eerste helft van het desbetreffende jaar wordt ook een beschrijving van het internationale perspectief gegeven. Tevens wordt een weergave gegeven van alle lopende project- en programmabladen die als 'Nationaal' gekenmerkt worden.

Voor elk van de vijf MIRT-regio's wordt volgens een vaste opbouw de volgende informatie als hoofdstuk weergegeven:

1. Gebiedsopgave
2. Projectenkaart
3. Projectenoverzicht; dit maakt inzichtelijk hoeveel projecten er in een gebied zijn
4. Project- en programmabladen; gebiedsgerichte bereikbaarheidsprogramma's

Vervolgens komen de bladen van de MIRT Onderzoeken, gevolgd door de projecten in de verkennings-, de planning en studies- en de aanlegfase aan de orde. De bladen zijn op modaliteit geordend conform de begrotingsartikelen: hoofdwegen, spoorwegen personen, spoorwegen goederen, regionaal/lokaal, hoofdvaarwegen, waterveiligheid, waterkwaliteit en zoetwater.

In het laatste hoofdstuk is een financiële toelichting opgenomen over de begroting van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en de voortgangsrapportage.

Deltaprogramma

Het Deltaprogramma is, net als het MIRT-overzicht, een bijlage van de rijksbegroting. Het Deltaprogramma is een nationaal programma, gericht op een daadkrachtige en integrale aanpak van de lange termijnopgaven op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Het Deltaprogramma komt voort uit het beleidskader 'Nationaal Waterplan'. De juridische basis voor dit programma is opgenomen in de Waterwet.

In het Deltaprogramma werkt de overheid samen met maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven aan de hoogwaterveiligheid en de zoetwatervoorziening. Het doel is dat de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening in 2050 duurzaam en robuust zijn, zodat ons land de grotere weersextremen veerkrachtig kan blijven opvangen. Het Deltaprogramma wordt jaarlijks aangepast onder leiding van de Deltacommissaris.

Overheden en waterschappen hebben de ambitie uitgesproken om waterveiligheid en klimaatbestendigheid integraal onderdeel uit te laten maken bij ruimtelijke ontwikkelingen. In het Deltaprogramma staan de geprogrammeerde MIRT-onderzoeken die kunnen leiden tot MIRT-verkenningen. Alle op te starten uitvoeringsgerichte activiteiten binnen het Deltaprogramma nemen de Spelregels van het MIRT als uitgangspunt en zijn ook opgenomen in het MIRT-overzicht.

Om te kunnen omgaan met onzekerheden werkt het Deltaprogramma adaptief. Dat wil zeggen dat bij maatregelen en strategieën rekening wordt gehouden met de mogelijkheid om flexibel in te spelen op nieuwe metingen en inzichten. Er wordt gedaan wat nu nodig is, maar mogelijk aanvullende toekomstmaatregelen zijn al beschreven.

Het Hoogwater beschermingsprogramma (HWBP) maakt deel uit van het Deltaprogramma en kent een voortrollend karakter waardoor een jaarlijkse actualisatie mogelijk is. De prioritering is gebaseerd op urgentie. Het HWBP wordt uitgevoerd binnen een alliantie van waterschappen en Rijkswaterstaat. Om de beheersbaarheid van het programma te vergroten, werkt het HWBP met een systematiek die ontleend is aan de MIRT-werkwijze. Voor de uitvoering en financiering van de HWBP-projecten gelden spelregels, bedoeld om de projecten binnen tijd, scope en budget te realiseren.

In het HWBP worden samen met andere overheden de mogelijkheden benut om de versterkingsopgave te combineren met ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied, zogenaamde meekoppelkansen. Dat gebeurt op verschillende momenten in het proces. Als dit zich voordoet, dan moeten ook financiële afspraken worden gemaakt, waarbij de verdeling van kosten in de regel conform de verdeling van verantwoordelijkheden en belangen is.

Voorbeeld Deltaprogramma: Meerlaagsveiligheid Marken

Het project Marken wordt gekenmerkt door de integrale aanpak van hoogwaterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit.

Voor het hoogwaterveiligheidsprobleem werd in eerste instantie de oplossing gevonden in een dijkversterkingsplan: een hogere en bredere dijk. Een oplossing sec gericht op hoogwaterveiligheid. Omdat deze ingreep het landschap en de cultuurhistorische waarden van Marken flink zou aantasten, was er geen draagvlak. Mede met de hoge kosten van een dijkverbetering werd besloten een andere strategie toe te passen: meerlaagsveiligheid. Dit betekende dat er invulling gegeven moet worden aan meerdere doelen (lagen):

1. Waterkering op orde
2. Ruimtelijke inrichting aanpassen
3. Verbetering van de rampenbestrijding

Samen met de bewoners wordt nagedacht over de invulling van deze drie lagen.

Bestuurlijk Overleg MIRT

Inleiding en toelichting op de term BO-MIRT

In het Bestuurlijk Overleg MIRT (BO-MIRT) bespreken het Rijk, decentrale overheden en andere betrokkenen op strategisch niveau de ambities, opgaven en ontwikkelingen in een gebied. Zij maken jaarlijks onder meer afspraken over te onderzoeken opgaven, programma's, maatregelen en projecten die op de korte termijn kunnen worden uitgevoerd, over het starten van MIRT onderzoeken en verkenningen en over de onderlinge samenwerking en de financiering.

Tijdens de Bestuurlijke Overleggen wordt tevens de voortgang van lopende afspraken en projecten besproken en worden onderlinge afspraken gemaakt over het vervolg. Om besluitvorming over ruimtelijke maatregelen in het MIRT (zoals mobiliteit, waterveiligheid, waterkwaliteit, energie, duurzaamheid, klimaatadaptatie, verstedelijking, cultureel erfgoed en duurzame economische ontwikkeling) zo goed mogelijk op elkaar toekomstvast af te stemmen, kunnen strategische gesprekken worden georganiseerd waarvoor, naast de partijen in het BO-MIRT ook het bedrijfsleven en andere stakeholders worden uitgenodigd. De resultaten van de BO's-MIRT worden per brief aan de Tweede Kamer gemeld en besproken.

Cyclus van de Bestuurlijke MIRT Overleggen

In het najaar vindt per regio het Bestuurlijk Overleg MIRT plaats, in het voorjaar het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving. Het overleg in het voorjaar is bedoeld om (nieuwe) opgaven te bespreken, in het najaar worden de beslissingen over projecten en programma's genomen. Op basis van het overleg worden financiële en bestuurlijke afspraken gemaakt. Bij de prioritering van de opgaven en oplossingen wordt uitgegaan van de [NOVI](#) (Nationale Omgevingsvisie) en de 5 sporen: inrichten, in stand houden, informeren, innoveren en infrastructuur.

Checklist: Maatwerk langs de 5 sporen

Vanuit de wens om een meer vraaggerichte aanpak te hanteren en met een brede blik te kijken, is besloten bereikbaarheidsopgaven aan te pakken met concrete maatregelen langs vijf sporen (ook wel oplossingsrichtingen of 5 i's genoemd). Het is de verwachting dat de eerste 4 sporen een grote rol spelen bij het voorkomen of verminderen van de bereikbaarheidsproblemen van de toekomst:

1. Inrichten: de ruimtelijke inrichting afstemmen op bereikbaarheid en nabijheid
2. In stand houden: het slim onderhouden van de infrastructuur
3. Informeren: stimuleren van informatieontwikkeling voor actuele reisinformatie
4. Innoveren: samen met andere organisaties innoveren voor een betere bereikbaarheid
5. Infrastructuur: investeringen in uitbreiding van de infrastructuur

Tip: ambtelijke voorbereiding BO MIRT vanuit het ministerie IenW

Houd rekening met de voorbereidingstijd van het BO MIRT. Het voorbereiden van een BO MIRT overleg vraagt veel aandacht. Zie onderstaand voorbeeld van de voorbereidingstijden:

- 2,5 - 3 maanden van te voren gaan de uitnodigingsbrieven namens de Minister(s) (IenW, EZK, BZK) aan de decentrale overheden en HID's van RWS de deur uit;
- uiterlijk 1 maand van te voren wordt in het directeurenoverleg MIRT (DO MIRT) de gehele agenda per gebied vastgesteld. Per agenda-overleg is ten minste 2 uur beschikbaar, waar de verkenning één van de onderwerpen kan zijn. In de tijd voorafgaand aan deze DO's MIRT moeten de projecten expliciet worden geagendeerd.
- de dossiers voor de DO's MIRT moeten 2 - 5 dagen van te voren bij de directeuren aangeleverd worden, afhankelijk van het tijdstip van de DO's;
- direct na de 'DO's' passen de gebiedsteamtrekkers de dossiers aan, volgt aanscherping algemene teksten, komen er spreekteksten voor Minister(s) en Staatssecretaris(sen) en worden bijlagen verzameld, etc.;
- gelijktijdig wordt gewerkt aan nota's voor Minister(s) en Staatssecretaris(sen) met daarin de belangrijkste bespreek- en knelpunten per gebied ten behoeve van de voorbesprekingen met hen;
- die nota's moeten een week voor het gesprek bij de dienst bestuursondersteuning (DBO) zijn. De voorgesprekken met Minister(s) en Staatssecretaris(sen) zijn in de week voorafgaand aan de BO's; de dossiers voor de BO's moeten een week van te voren bij DBO worden aangeleverd.

Bij een complexe opgave, waarbij de MIRT verkenning wordt uitgevoerd met een voorkeursbeslissing OW (zie H2), wordt de verkenning idealiter zo gepland dat een bestuurlijk overleg (bijv. het BO MIRT) aan het begin en direct na afronding van de analytische fase valt. In het eerste bestuurlijke overleg wordt de reikwijdte en het detailniveau vastgesteld. In een tweede bestuurlijk overleg wordt de selectie van kansrijke alternatieven besproken. Aan het BO MIRT worden de opgeleverde resultaten voorgelegd. Als dat gewenst is vanuit de stuurgroep of het BO MIRT, stelt de projectgroep een voortgangsrapportage op voor het BO MIRT, die wordt besproken met de stuurgroep, maar in principe moeten de producten uit een fase voldoende zijn met hooguit een oplegnotitie.

Let op: integraal vs. sectoraal, nationaal vs. regionaal

Voor opgaven waarvoor bij het initiatief is vast komen te staan dat het gaat om sectorale initiatieven die geen samenhang vertonen met andere ruimtelijke ontwikkelingen, hoeft de besluitvorming niet tijdens het BO MIRT plaats te vinden. De startbeslissing kan dan aan de sectorale bestuurlijke tafels worden voorbereid. Op die manier blijft er snelheid in het besluitvormingsproces en wordt het BO MIRT niet onnodig topzwaar gemaakt – 'integraal wat moet, sectoraal wat kan'. Vergelijkbaar geldt: 'nationaal wat moet, regionaal wat kan'. Voor opgaven waarvoor bij het initiatief is vast komen te staan dat het gaat om regionale of lokale initiatieven die geen samenhang vertonen met andere ruimtelijke ontwikkelingen vanuit het Rijk, zal de besluitvorming doorgaans niet tijdens het BO MIRT plaatsvinden. De startbeslissing kan dan aan de regionale bestuurlijke tafels worden voorbereid. Als er geen financiële bijdrage vanuit het Rijk is, is er geen sprake van een MIRT verkenning.

Verduurzaming MIRT

MIRT-projecten en -programma's zijn bij uitstek een middel om stappen te zetten naar een duurzame inrichting van Nederland. In het MIRT staat de ruimtelijke inrichting tenslotte centraal. Daarom heeft de bestuursraad van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in 2016 besloten dat duurzaamheidsambities in alle nieuwe MIRT-trajecten integraal onderdeel van de opdracht zijn. Dat betekent dat de samenwerkende partijen samen vaststellen welke ambities voor duurzaamheid zij opnemen in de gebiedsopgave, niet (alleen) als meekoppelkans, maar als volwaardig onderdeel van de scope. [De handreiking Verduurzaming MIRT](#) is een aanvulling op de MIRT spelregels en gaat dieper in beslisinformatie die nodig is in verschillende MIRT fasen voor 5 duurzaamheidsthema's inclusief klimaatadaptie. Doelgroep van de handreiking zijn interne opdrachtgevers van bij de beleidsDG's (ook spoor) en projectmanagers bij RWS en ProRail.

Op weg naar duurzaam GWW

IenW heeft samen met Rijkswaterstaat en ProRail een grote klimaatimpact. We stoten met onze projecten 0,7 megaton CO₂ uit. Als je infraprojecten van medeoverheden meerekent stoten we gezamenlijk 3 megaton CO₂ uit. Daar kunnen wij het verschil maken. Daarom heeft IenW de ambitie om in 2030 volledig klimaatneutraal en circulair te werken, met hoogwaardig hergebruik van alle materialen en halvering van het gebruik van primaire grondstoffen. Zo verminderen we ook de uitstoot van fijnstof en stikstof. Dit is neergelegd in de strategie 'Naar Klimaatneutrale en Circulaire Rijksinfrastructuurprojecten' (KCI). Voor de vijf IenW-werkterreinen met de meeste klimaatimpact – de transitiepaden – ontwikkelden we samen met de markt en medeoverheden een concrete aanpak in de vorm van roadmaps. Die werkterreinen zijn: Wegverharding,

Kunstwerken, Spoor, Kustlijnzorg en vaargeulonderhoud en Weg-Dijk- en Spoomaterieel.

Waarom samenwerkingsafspraken?

In het Klimaatakkoord is vastgelegd dat het Rijk en de medeoverheden afspraken maken om de Grond- Weg- en Waterbouwsector in 2030 zo veel mogelijk te verduurzamen. Door met alle overheden dezelfde uitvraag te doen ontstaat er in de markt vertrouwen en voldoende basis voor een duurzame werkuitvoering en voor innovatieve ontwikkelingen.

Inhoud samenwerkingsafspraken

De afspraken die we nu ontwikkelen zijn gericht op het verduurzamen van alle GWW-projecten. Bij het bouwen van nieuwe infrastructuur, bij beheer en onderhoud en bij vervanging en renovatie. De roadmaps per werkterrein dienen hierbij als leidraad. Bedoeling is dat we onze inkoopkracht bundelen door het hanteren van dezelfde inhoudelijke criteria en eisen in uitvragen richting de markt. Na verloop van tijd worden die steeds strenger. In de roadmaps staat welke duurzame technische maatregelen we nu al kunnen uitvragen en ook wat er op termijn nodig is aan veranderingen in de organisatie en in de manier van werken om de doelen te behalen. We delen onze ervaringen en leren van elkaar (bijvoorbeeld in Buyer Groups). Definitieve afspraken verwachten we in 2023.

Strategie Klimaatneutrale en circulaire infraprojecten

Het ministerie van IenW werkt samen met RWS en ProRail aan de implementatie van [de Strategie Klimaatneutrale en circulaire infraprojecten](#). Dit is afspraak uit het Klimaatakkoord. De ambitie van het ministerie is om in 2030 circulair te werken en klimaatneutraal te zijn in infraprojecten. De jaarlijkse impact van de infrasector in heel Nederland is circa 3 Mton CO₂, waarvan circa 0,7 Mton CO₂ voortkomt uit de aanleg en instandhoudingsprojecten van het ministerie van IenW. De strategie richt zich in MIRT-termen op de planning- en studiefase en aanlegfase.

Door de [roadmaps wegverhardingen, kunstwerken, kustlijnzorg en vaargeulonderhoud en Weg, Dijk en Spoormaterieel](#) te benutten in met name de planuitwerking en aanlegfase wordt circulariteit en klimaatneutraliteit consequent over de projecten heen meegenomen. De laatste twee roadmaps zijn één op één hetzelfde als die van Schoon en Emissieloos Bouwen, hierdoor worden ook de doelstellingen voor fijnstof en stikstof gehaald.

Tot slot vraagt de strategie om het monitoren van de klimaatimpact van de infraprojecten. Dit sluit goed aan bij de ambitie om de CO₂ impact door de MIRT-fasen heen kwantitatief te maken.

Ondersteunende instrumenten duurzaamheid

Instrumenten die ondersteunend kunnen zijn voor de implementatie van duurzaamheid zijn: de Omgevingswijzer, het Ambitieweb, Dubocalc en de CO₂-prestatieladder. De inzet is niet verplicht, maar kan wel helpen om goed invulling te geven aan de stappen.

De **Omgevingswijzer** is een verplicht hulpmiddel om kansen te onderzoeken aan de hand van 12 thema's. Dit instrument is bijvoorbeeld bruikbaar bij het formuleren van de opdracht, het afweegkader, meekoppelkansen en de optimalisatie van het ontwerp.

Als je de Omgevingswijzer hebt toegepast, kun je daarna het **Ambitieweb** gebruiken om te besluiten welke kansen een verdere uitwerking krijgen in het MIRT-project en welke niet. Je kan het Ambitieweb ook gebruiken het ambitieniveau voor verschillende aspecten van duurzaamheid te kiezen (ook zonder dat een omgevingswijzersessie heeft plaatsgevonden).

DuboCalc is een rekenprogramma om de duurzaamheid van materiaal- en energieverbruik van projecten in de GWW-sector te beoordelen. DuboCalc kun je bijvoorbeeld gebruiken om effecten van oplossingen in beeld te brengen.

De **CO₂-prestatieladder** is een instrument om bij aanbestedingen CO₂-bewust handelen te belonen.

Hoofdstuk 2

de Omgevingswet (Ow)

Wat is de Omgevingswet?

Het projectbesluit

De projectprocedure

Wat is de Omgevingswet (Ow)?

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een toelichting gegeven op de Omgevingswet. Deze wet is de aanleiding geweest om de versie van de handreiking MIRT en mer uit 2019 te actualiseren. De Omgevingswet leidt ertoe dat de juridisch/planologische - en vergunningsprocedures zijn gewijzigd én er nieuwe eisen zijn met betrekking tot de mer-procedure. Eén (voor de IPM-rolhouders) belangrijke nieuwe wettelijke procedure betreft de "projectprocedure" en het projectbesluit, waarvoor vanuit CD expertise een specifieke module is gemaakt. Deze module wordt jaarlijks geactualiseerd. Vanwege het grote belang van deze procedure voor de IPM-rolhouders, is er een uitgebreide toelichting gegeven op deze procedure. Voor de meest recente informatie omtrent dit onderwerp, kun je het CD expertise raadplegen.

Toelichting op de "Omgevingswet (Ow)" in het kort

De Omgevingswet bundelt en moderniseert de wetten voor de leefomgeving. Hierbij gaat het onder meer om wet- en regelgeving over bouwen, milieu, water, ruimtelijke ordening, infrastructuur en natuur. De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen benutten en beschermen van **de fysieke leefomgeving**¹. De wet zorgt voor betere toepasbare regels, een samenhangende benadering van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en snellere besluitvorming.

Het stelsel van de Omgevingswet

De basis van het **stelsel**² van de Omgevingswet bestaat uit de Omgevingswet, 4 Algemene Maatregelen van Bestuur en de Omgevingsregeling.

Omgevingswet

De Omgevingswet zelf beschrijft de reikwijdte van de wet: wanneer is er sprake van de "fysieke leefomgeving" en wanneer niet. Ook geeft de wet de beoogde maatschappelijke doelen aan.

Vier Algemene Maatregel van Bestuur

Er zijn 4 amvb's. De algemene maatregel van bestuur bevatten normen en procedures. Het **Omgevingsbesluit** bevat regels over bevoegd gezag, procedures en mer. Het **Besluit activiteiten leefomgeving** (Bal) geeft algemene regels over activiteiten (lozingen, ontgronden, N2000-ingrepen ect) en richt zich tot initiatiefnemers. Ook de vergunningplicht is in het Bal geregeld. Het **Besluit kwaliteit leefomgeving** (Bkl) stelt de inhoudelijke normen voor gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk met het oog op het realiseren van de nationale doelstellingen en het voldoen aan internationale verplichtingen. Het **Besluit bouwwerken leefomgeving** (Bbl) bevat regels over (ver)bouwen en gebruik van bouwwerken.

Omgevingsregeling

De Omgevingsregeling is de ministeriële regeling bij de Omgevingswet. De regeling bouwt voort op de wet en op hiervoor beschreven de 4 algemene maatregelen van bestuur. Het gaat in de regeling vooral om technische en administratieve regels.

¹ De fysieke leefomgeving omvat onder meer bouwwerken, infrastructuur, water, bodem, lucht, landschappen, natuur en cultureel erfgoed. Burgers, bedrijven en overheden voeren activiteiten uit die invloed hebben op de fysieke leefomgeving of die leefomgeving wijzigen.

² Hiermee bundelt de Omgevingswet 26 wetten die gelden voor de leefomgeving naar één wet, 60 Algemene Maatregelen van Bestuur naar 4 en 75 ministeriële regelingen naar 1 Omgevingsregeling.

Meer informatie over de Omgevingswet nodig?

Als medewerker van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (en in het bijzonder Rijkswaterstaat) is de kans groot dat voor het uitvoeren van jouw project het stelsel van de Omgevingswet van toepassing is. Op de website www.iplo.nl (Informatiepunt Leefomgeving) kun je meer achtergrondinformatie vinden over de thema's, regelgeving, het digitaal stelsel, praktijksituaties en de laatste ontwikkelingen van de Omgevingswet. Daarnaast zijn op het leerportaal webcolleges te vinden over de verschillende Ow-instrumenten en over thema's als participatie en instrumentkeuze. In de Werkwijzer RWS is daarnaast informatie te vinden over de projectprocedure. Voor juridische vragen over de Omgevingswet kun je terecht bij Rijkswaterstaat Corporate Dienst.

Het projectbesluit

Inleiding en toelichting op de term "projectbesluit"

Het projectbesluit is een instrument voor het Rijk, provincies en waterschappen dat projecten met een publiek belang mogelijk maakt. Vaak gaat het om complexe projecten in het publieke domein, zoals het aanleggen of wijzigen van een snelweg, waterkering, vaarweg of hoogspanningsleiding. Voor dergelijke projecten is toestemming nodig van meerdere bestuursorganen. Met het projectbesluit kunnen deze toestemmingen worden meegenomen in één integraal besluitvormingstraject. Hierdoor kan het bevoegd gezag een integrale belangenafweging maken.

Het projectbesluit wordt naar verwachting het meest gebruikte instrument voor realisatie van MIRT project. In bepaalde gevallen is een projectbesluit verplicht, maar het is ook mogelijk om een onverplicht projectbesluit te nemen. Andere instrumenten voor het vastleggen en het (juridisch) verankeren van MIRT-projecten zijn een Omgevings-planwijziging of een omgevingsvergunning buitenplanse omgevingsplanactiviteit (BOPA).

Voor het kunnen vaststellen van het projectbesluit moet de zogenoemde **projectprocedure** worden doorlopen. Kenmerkend voor de projectprocedure is dat, voorafgaand aan de vaststelling van het projectbesluit, altijd eerst een verkenning plaatsvindt³ naar mogelijke oplossingen voor een bestaande of toekomstige opgave binnen de fysieke leefomgeving. Voor bepaalde projecten is de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) – al dan niet in overeenstemming met de Minister van Binnenlandse Zaken (BZK) bevoegd gezag.

Met het vastgestelde projectbesluit kan het project gerealiseerd, in werking en in stand worden gehouden. Hiervoor kan het projectbesluit,

³ Dit is vergelijkbaar met de oude Tracéwet, waarin voor specifieke gevallen het verplicht was om eerst een (vormvrije) verkenning uit te voeren (Structuurvisie conform Wro) met als eindresultaat een Voorkeursalternatief, dat vervolgens verder kon worden uitgewerkt in een Tracébesluit, bestemmingsplan of projectplan Waterwet.

voor zover nodig, direct de regels van het omgevingsplan van een of meer gemeenten wijzigen. Er is een overgangsfase waarin het omgevingsplan niet aangepast hoeft te worden.

Wanneer is vaststelling van een projectbesluit verplicht?

Voor de projecten is de vaststelling van een projectbesluit door de Minister van Infrastructuur en Waterstaat – al dan niet in overeenstemming met de minister van BZK - verplicht:

[Artikel 5.46](#) (projectbesluit voor hoofdinfrastructuur en primaire waterkeringen)

- a. de aanleg van een autoweg of autosnelweg, spoorweg of vaarweg,
- b. een wijziging van een autoweg of autosnelweg, die bestaat uit:
 1. de ombouw van een weg tot autosnelweg, of
 2. de uitbreiding van een weg met een of meer rijstroken, als het uit te breiden weggedeelte twee knooppunten of aansluitingen met elkaar verbindt,
- c. een wijziging van een spoorweg die bestaat uit:
 1. een uitbreiding van die spoorweg met een of meer sporen, als het uit te breiden spoorweggedeelte twee aansluitingen met elkaar verbindt,
 2. de aanleg van spoorwegbouwkundige bouwwerken,
 3. de aanleg van een verbindingsboog, of een geheel van onderling samenhangende maatregelen voor die spoorweg,
- d. het opnieuw in gebruik nemen van een al aangelegde spoorweg van vijf kilometer of meer, een wijziging van een vaarweg die bestaat uit een vergroting of verdieping waardoor het ruimteoppervlak van de vaarweg met ten minste twintig procent toeneemt of de vaarweg blijvend wordt verdiept waarbij meer dan vijf miljoen kubieke meter grond wordt verzet,
- f. de aanleg, verlegging of versterking van primaire waterkeringen die in beheer zijn bij het Rijk.

In bepaalde gevallen is de Minister van I&W, al dan niet in overeenstemming met de minister van BZK, bevoegd vrijwillig een projectbesluit vast te stellen voor een project. Dit geldt voor projecten waarbij een projectbesluit nodig is met het oog op een nationaal belang en dat belang niet op een doelmatige en doeltreffende wijze door het provinciebestuur of gemeentebestuur kan worden behartigd, of voor een doelmatige en doeltreffende uitoefening van de taken en bevoegdheden die de Minister van IenW op grond van de Omgevingswet heeft of ter uitvoering van een internationaalrechtelijke verplichting.

De projectprocedure

Waterschappen, provincies en het Rijk gebruiken de projectprocedure (afdeling 5.2 Omgevingswet) voor het vaststellen van een projectbesluit. Dit kan alleen als het project een publiek belang heeft. De projectprocedure vervangt onder andere de procedures en coördinatieregelingen uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro), de Tracéwet, de Waterwet en de Ontgrondingenwet.

Bevoegd gezag

Bij het projectbesluit kan er sprake zijn van een nationaal-, provinciaal- of waterschapsbelang. Afhankelijk daarvan is het bevoegd gezag Gedeputeerde Staten, het dagelijks bestuur van het waterschap of de minister van I&W, met in de meeste gevallen in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De minister van I&W kan het bevoegd gezag in de projectprocedure overdragen aan gedeputeerde staten. Ook dit mag alleen na instemming met de minister van BZK, zie [artikel 5.44b Omgevingswet](#). Voor het overdragen van het bevoegd gezag neemt de minister een delegatiebesluit.

Milieueffectrapportage

Bij een projectbesluit kan milieueffectrapportage aan de orde zijn (zie hoofdstuk 3). De voorkeursbeslissing is een plan of programma waarvoor een plan-mer-plicht kan gelden. Een projectbesluit geeft toestemming aan een project. Is dat project opgenomen in bijlage V bij het Omgevingsbesluit? Dan geldt de regelgeving van de milieueffectrapportage.

De hoofdstappen binnen de projectprocedure

De projectprocedure bestaat uit vier hoofdstappen:

1. Kennisgeving van het voornemen;
2. Kennisgeving van de participatiemogelijkheden;
3. Verkenning
 - 3a. Verkenning zonder Voorkeursbeslissing Ow
 - 3b. Verkenning met een Voorkeursbeslissing Ow met planmer
4. Projectbesluit (met eventueel een project-mer/mer-beoordeling)

Verloop projectprocedure

Stap 1: kennisgeving van het voornemen

De projectprocedure start met de publicatie van de kennisgeving van het voornemen om een verkenning voor een bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving uit te voeren ([artikel 5.47, eerste lid Omgevingswet](#)). Een belangrijk onderdeel van de kennisgeving is dat daarin moet worden aangegeven of door het bevoegd gezag, ter voorbereiding van het projectbesluit, wel of niet een voorkeursbeslissing wordt genomen. Het nemen van deze voorkeursbeslissing kan verplicht zijn. Hiervoor kan ook vrijwillig worden gekozen (zie hierna de toelichting op stap 3b).

In de kennisgeving wordt beschreven wat de opgave precies inhoudt en op welke wijze en binnen welke termijn de verkenning wordt uitgevoerd. Ook wordt aangegeven wie het bevoegd gezag is voor het mogelijk na de verkenning vast te stellen projectbesluit. Het bevoegd gezag geeft kennis van het voornemen met overeenkomstige toepassing van artikel 3:12, eerste en tweede lid Algemene wet bestuursrecht ([artikel 5.2 Omgevingsbesluit](#)). Bij het voornemen stelt het bevoegd gezag met het oog op de verkenning een ieder in de gelegenheid, binnen een door hem te stellen termijn, mogelijke oplossingen voor de opgave voor te dragen. Het bevoegd gezag geeft daarbij uitgangspunten aan voor het redelijk-wijs in beschouwing nemen van die oplossingen.

Let op: het is belangrijk om goed na te denken over de formulering van de opgaven en de randvoorwaarden daarbij, omdat deze bepalend zijn voor de (scope) van de rest van het proces. Zie hiervoor ook de module projectbesluit en projectprocedure van de CD expertise.

Stap 2: kennisgeving van de participatiemogelijkheden

Tijdens het uitvoeren van de verkenning wordt bekeken welke oplossingsrichtingen mogelijk zijn voor de aanpak van een bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving. Belangrijk is dat daarvoor in een vroegtijdig stadium participatie plaatsvindt. Deze participatie zorgt ervoor dat inzicht wordt verkregen in ideeën en oplossingsrichtingen die burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere bestuursorganen tijdens de verkenning kunnen aandragen.

Daarnaast kan participatie ervoor zorgen dat kennis wordt verkregen van allerlei belangen die rondom het project spelen. Daarmee kan vervolgens, zowel bij het maken van een keuze voor een bepaalde oplossing als bij de latere uitwerking daarvan in het projectbesluit, rekening worden gehouden. Een goed verlopen participatie kan bijdragen aan een optimale oplossing voor de opgave en aan het creëren van draagvlak bij de omgeving voor het projectbesluit.

De Omgevingswet stelt geen regels aan de wijze waarop aan het participatieproces invulling wordt gegeven. Wel is bepaald dat ‘uiterlijk bij aanvang van de verkenning’ het bevoegd gezag kennisgeeft van de wijze waarop burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de verkenning zullen worden ([artikel 5.47, vierde lid Omgevingswet](#)). Deze kennisgeving zal in de praktijk vaak gecombineerd kunnen worden met de verplichte kennisgeving van het voornemen om een verkenning te starten (zie stap 1). De kennisgeving participatie bevat in ieder geval de volgende zaken ([artikel 5.3, eerste lid Omgevingsbesluit](#)):

- Wie, waarover en wanneer wordt betrokken;
- Wat de rol van het bevoegd gezag en de eventuele initiatiefnemer van het project is bij het betrekken van partijen bij de participatie;
- Waar aanvullende informatie beschikbaar is.

[Artikel 5.3, tweede lid Omgevingsbesluit](#) geeft aan dat de kennisgeving participatie plaatsvindt op een door het bevoegd gezag te bepalen geschikte wijze, waardoor het voor de te verkennen opgave in de fysieke leefomgeving relevante publiek zo goed mogelijk wordt bereikt. [Artikel 5.3, derde lid Omgevingsbesluit](#) bepaalt dat het bevoegd gezag ervoor zorgdraagt dat de benodigde informatie voor het betrekken van burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen op een toegankelijke wijze beschikbaar is. Daarbij is [artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur](#) van overeenkomstige toepassing.

Het bevoegd gezag is vrij aan het participatieproces een geheel eigen invulling te geven. Dit is ook logisch omdat elke opgave in de fysieke leefomgeving anders is. De wijze van invulling van dit proces is dus altijd maatwerk. Zie verder de module: [Projectbesluit & Participatie](#).

Stap 3a: verkenning zonder voorkeursbeslissing

Deze stap betreft het uitvoeren van een verkenning naar een bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving. In de verkenning wordt kennis vergaard over de aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen, en de mogelijke oplossingen voor die opgave ([artikel 5.48, eerste lid Omgevingswet](#)).

Bij deze stap wordt de verkenning, zoals vermeld bij de kennisgeving van het voornemen (stap 1), door de Minister van IenW al dan niet in overeenstemming met de minister van BZK, zonder het nemen van een voorkeursbeslissing Ow afgerond.

Door derde tijdens de verkenning voorgedragen oplossing

Een vernieuwing van de Omgevingswet is dat in de kennisgeving van het voornemen een verkenning uit te voeren (stap 1) iedereen de gelegenheid wordt geboden - binnen een daarbij aan te geven termijn - mogelijke oplossingen voor een bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving aan te dragen. Zoals bij stap 1 vermeld is. Degene, die een oplossing aandraagt, kan de Minister IenW verzoeken daarover advies te vragen aan een onafhankelijke deskundige. De minister is volgens de Omgevingswet niet verplicht dit advies te vragen en ook niet verplicht de aangedragen oplossing en/of het advies ook in te willigen. De minister kan ook op eigen initiatief advies vragen ([artikel 5.48, tweede lid Omgevingswet](#)).

De minister beslist of de door een derde aangedragen oplossing redelijkerwijs bij de verkenning in beschouwing moet worden genomen ([artikel 5.48, derde lid Omgevingswet](#)). Tegen deze beslissing kan geen bezwaar of beroep worden ingediend, maar deze beslissing kan wel argument zijn in een zienswijze of bezwaarprocedure tegen het uiteindelijke projectbesluit.

In de kennisgeving van het voornemen (stap 1) moet verplicht worden aangegeven welke uitgangspunten gelden voor de redelijkerwijs in beschouwing te nemen oplossingen. Deze uitgangspunten zijn voor de Minister van IenW het vertrekpunt om door derden aangedragen oplossingen te beoordelen. Dit laat zien dat het belangrijk is om bij elk project vooraf goed na te denken over:

1. wat de formulering is van de bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving, en
2. welke uitgangspunten voor aan te dragen oplossingen daarvoor redelijkerwijs gelden.

Alleen als dit helder is doordacht en verwoord, kan de Minister van IenW over een door een derde aangedragen oplossingsrichting een onderbouwde beslissing nemen.

Met het goed formuleren van de reikwijdte en uitgangspunten van de opgave wordt ook iets anders bereikt. Hiermee kan degene die een oplossingsrichting wenst aan te dragen vooraf goed inschatten of deze redelijkerwijze aan het vervullen van de opgave kan bijdragen. Daarmee kan mogelijke teleurstelling bij betrokkene worden voorkomen. De minister zal immers besluiten de voorgestelde oplossing bij de (verdere) verkenning buiten beschouwing te laten als deze niet aan de vooraf geformuleerde reikwijdte en uitgangspunten voldoet.

Stap 3b: verkenning mét voorkeursbeslissing Ow en planmer

Binnen de verkenningsfase) kan sprake zijn van een extra te nemen stap. Deze stap (stap 3b) houdt in dat de Minister van IenW – al dan niet in overeenstemming met de minister van BZK – ter afronding van deze fase een **voorkeursbeslissing**⁴ neemt op basis van de Omgevingswet. Hierin legt de minister vast naar welke oplossing, of combinatie van mogelijke oplossingen, de voorkeur uitgaat. Deze voorkeur wordt in het (ontwerp) projectbesluit uitgewerkt.

⁴ Let op, er is dus een voorkeursbeslissing vanuit de Ow en er is een voorkeursbeslissing vanuit de MIRT-systematiek. Beide hebben hetzelfde voor ogen, maar kennen dus hun eigen grondslag.

Voor een aantal projecten is het nemen van een voorkeursbeslissing een verplichte stap binnen de projectprocedure ([artikel 5.4 Omgevingsbesluit](#), zie ook onderstaand tekstkader).

Wanneer is het nemen van een voorkeursbeslissing Ow verplicht?

Het nemen van een voorkeursbeslissing is verplicht als de bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving, opgenomen in het voornemen, geheel of gedeeltelijk ziet op:

- de aanleg van een autoweg of autosnelweg, spoorweg of vaarweg;
- de uitbreiding van een weg met meer dan twee rijstroken, als het uit te breiden weggedeelte twee knooppunten of aansluitingen met elkaar verbindt;
- de uitbreiding van een spoorweg met meer dan twee sporen, als het uit te breiden spoorweggedeelte twee aansluitingen met elkaar verbindt.

Inhoudelijke eisen voorkeursbeslissing

De inhoudelijke eisen voor de voorkeursbeslissing Ow staan in [artikel 5.49 van de Omgevingswet](#) en [artikel 5.5 van het Omgevingsbesluit](#). De beslissing kent vier smaken:

- het uitvoeren van een project,
- een oplossing zonder project,
- een combinatie van a of b met de uitvoering van andere projecten,
- het niet uitwerken van een oplossing.

In de voorkeursbeslissing Ow geeft het bevoegd gezag aan welk van de onderzochte oplossingen in de verkenning de voorkeur heeft. Ook staat in de voorkeursbeslissing Ow hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zijn betrokken. De voorkeursbeslissing geeft dus aan op welke wijze de participatie is uitgevoerd. Tenslotte gaat de voorkeursbeslissing Ow in op de (eventueel) door derden voorgedragen mogelijke oplossingen en de daarover door deskundigen uitgebrachte adviezen.

Plan-mer-plicht

Bij de voorkeursbeslissing moet worden voldaan aan de mer-verplichtingen voor plannen (zie paragraaf 16.4.1 Omgevingswet en afdeling 11.1 Omgevingsbesluit). Als in de projectprocedure geen voorkeursbeslissing wordt genomen, is geen plan-mer nodig (zie tekstkader "verplicht opstellen plan-MER").

Vrijwillig nemen van een voorkeursbeslissing Ow

Voor veel projecten is het nemen van een voorkeursbeslissing Ow niet verplicht. De minister kan hiertoe wel vrijwillig besluiten. In dat geval is het essentieel dat dit vermeld staat in de kennisgeving voornemen. Voordeel hiervan is dat het helpt in het trechteringsproces van de alternatieven. Volgens stap 1 van de projectprocedure moet namelijk al bij de 'kennisgeving van het voornemen' worden vermeld of een dergelijke beslissing wel of niet, voorafgaand aan het projectbesluit, wordt genomen. Als het projectbesluit in overeenstemming met de Minister van BZK moet worden genomen dan wordt de voorkeursbeslissing Ow ook in overeenstemming met de Minister van BZK genomen.

Vaststellen voorkeursbeslissing Ow

De voorkeursbeslissing Ow is niet rechtstreeks bindend. De voorkeursbeslissing Ow betreft het uitspreken van een voorkeur door het bevoegd gezag en is van **politiek-bestuurlijke** aard. Op de voorbereiding van zowel de verplichte als vrijwillige voorkeursbeslissing is afdeling 3.4 Algemene wet bestuursrecht van toepassing ([artikel 16.70, sub a Omgevingswet](#)). Dit betekent dat eerst een ontwerp voorkeursbeslissing Ow ter inzage wordt gelegd. Als dit aan de orde is wordt tegelijkertijd een plan-MER ter inzage gelegd ([artikel 16.40, derde lid, sub a Omgevingswet](#)). Na ontvangst van de op deze documenten ontvangen zienswijzen wordt de voorkeursbeslissing Ow door de Minister van IenW genomen. Deze beslissing vermeldt in ieder geval - uiteraard gemotiveerd - welke oplossing de voorkeur heeft ([artikel 5.49 Omgevingswet](#)). In de beslissing wordt ook beschreven hoe participatie tijdens de verkenning heeft plaatsgevonden en wat de resultaten daarvan zijn. Daarbij wordt als daarvan sprake is ook ingegaan op door derden voorgedragen andere oplossingen en daarover mogelijk door deskundigen uitgebrachte adviezen ([artikel 5.48 Omgevingswet](#) en [artikel 5.5 Omgevingsbesluit](#)). Een voorkeursbeslissing Ow is niet vatbaar voor beroep en is niet rechtstreeks bindend.

Helder zeefproces belangrijk voordeel van een vrijwillige voorkeursbeslissing

Het vrijwillig kiezen voor het nemen van een voorkeursbeslissing heeft vaak tot gevolg dat voor deze beslissing tegelijkertijd een plan-MER moet worden gemaakt. Dit heeft als voordeel dat daarbij verschillende oplossingsrichtingen (alternatieven) onderzocht kunnen worden. Op basis van het plan-MER kan vervolgens, via een helder en transparant trechterings- of zeefproces, voor een bepaald voorkeursalternatief worden gekozen. Het is dus verstandig bij elk project af te wegen of niet vrijwillig voor de uitgebreide projectprocedure met voorkeursbeslissing moet worden gekozen.

Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat het trechterings- of zeefproces ook kan plaatsvinden als geen plan-MER wordt opgesteld. Als voor het project een project-MER moet worden opgesteld kan dit proces ook plaatsvinden door het milieueffectrapport op te knippen in twee fasen. De eerste fase onderzoekt alle mogelijke alternatieven. Het na afronding van deze fase gekozen voorkeursalternatief wordt vervolgens in de tweede fase van de project-MER meer in detail op milieuaspecten onderzocht en beoordeeld.

Verplicht opstellen plan-MER

Als de projectprocedure verplicht voorziet in het nemen van een voorkeursbeslissing (stap 3b) moet er meestal tegelijkertijd een plan-MER worden opgesteld. Deze beslissing wordt beschouwd als een kaderstellend 'plan', waarvoor het opstellen van een plan-MER noodzakelijk kan zijn ([artikel 16.34, tweede lid Omgevingswet](#)). Het opstellen van een Plan-MER is in ieder geval noodzakelijk als de voorkeursbeslissing het kader vormt voor het later vast te stellen projectbesluit en dit besluit - volgens bijlage V, kolom 2, van het Omgevingsbesluit - mer-(beoordelings)plichtig is ([artikel 16.36, eerste lid Omgevingswet](#)).

Ook waterprojecten kunnen volgens bijlage V van het Omgevingsbesluit mer-(beoordelings) plichtig zijn. Een voorbeeld hiervan is de aanleg, wijziging of uitbreiding van een binnenvaarweg of de aanleg, wijziging of uitbreiding van werken inzake kanalisering of ter beperking van overstromingen, met inbegrip van primaire waterkeringen en rivierdijken.

Er geldt ook een verplichting om een plan-MER op te stellen als een voorkeursbeslissing niet kaderstellend is van een mer-(beoordelings) plichtige activiteit, maar wel:

- a. is aan te merken als plan waarvoor een passende beoordeling moet worden opgesteld ([artikel 16.36, tweede lid Omgevingswet](#)),
- b. het kader vormt voor andere projecten die mogelijke aanzienlijke milieueffecten kunnen hebben. Het project moet dan een plan-mer-beoordeling uitvoeren, tenzij het project er direct voor kiest om een plan-MER op te stellen ([artikel 16,36, vierde en vijfde lid Omgevingswet](#)).

Stap 4: het (ontwerp) projectbesluit

De laatste stap in de projectprocedure is het nemen van een projectbesluit. Op de vaststelling van het projectbesluit is de uniforme openbare voorbereidingsprocedure van afdeling 3.4 Awb van toepassing. Dit betekent dat eerst een ontwerpprojectbesluit ter visie wordt gelegd waarop eenieder gedurende zes weken een zienswijze kan indienen. Als voor het project een project-MER is opgesteld geldt dezelfde procedure en wordt dit document tegelijkertijd met het ontwerpprojectbesluit ter inzage gelegd ([artikel 16.71, eerste lid, artikel 16.50 en artikel 16.23 Omgevingswet](#)).

Na ontvangst van de zienswijzen op het ontwerpprojectbesluit en - als dit aan de orde is - op de project-MER, wordt het projectbesluit door de Minister van IenW – al dan niet overeenkomstig met de Minister van BZK - definitief vastgesteld.

Na publicatie van het ontwerp en de gegeven reactie op de zienswijze (vaak in de vorm van een Nota van Antwoord) kan het definitieve projectbesluit worden vastgesteld. In het projectbesluit dient te worden opgenomen

- a. een beschrijving van het project,
- b. de voor de fysieke leefomgeving permanente of tijdelijke maatregelen en voorzieningen om het project te realiseren en
- c. de maatregelen gericht op het ongedaan maken, beperken, compenseren van nadelige gevolgen voor de fysieke leefomgeving.

Verder moet – net als bij de voorkeurbeslissing – worden aangegeven hoe stakeholders zijn betrokken en, als geen voorkeurbeslissing is genomen, wat de resultaten zijn van de uitgevoerde verkenning. Na de vaststelling volgt wederom bekendmaking en daarna (wel) de mogelijkheid van beroep bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Het rijksprojectbesluit treedt in werking met ingang van de dag waarop vier weken zijn verstreken sinds de dag waarop het projectbesluit ter inzage is gelegd. In spoedeisende omstandigheden kan de Minister van IenW bepalen dat het besluit eerder in werking treedt ([artikel 16.78, derde lid Omgevingswet](#)).

Beoordelingskader projectbesluit

Bij de motivering van keuzes met gevolgen voor de fysieke leefomgeving en de belangenafweging daarbij, moet in het projectbesluit een link moet worden gelegd naar het Rijksbeleid, zoals is verwoord in de NOVI en de bijbehorende uitvoeringsinstrumenten.

Bepalingen en programma's van gemeenten en waterschappen buiten toepassing kunnen worden gelaten als deze de uitvoering van het projectbesluit onevenredig belemmeren. Als het een projectbesluit van het Rijk betreft, kunnen ook bepalingen en programma's van de provincies buiten toepassing worden gelaten.

Gevolgen projectbesluit

Het projectbesluit kan het omgevingsplan wijzigen met regels die nodig zijn voor het uitvoeren en in werking hebben of in stand houden van het project. Een afzonderlijke wijziging van het omgevingsplan is dus niet nodig. Daarnaast kan het projectbesluit gelden als omgevingsvergunning ter uitvoering van het projectbesluit. Dit moet wel uitdrukkelijk zijn aangegeven in de tekst van het projectbesluit. In dit kader kan dus een onderscheid worden gemaakt tussen een “integraal projectbesluit”, dat mede fungeert ter vervanging van de benodigde omgevingsvergunningen, en een “projectbesluit light”, waarbij de aanvullende toestemmingen buiten het projectbesluit vallen. Een projectbesluit light kan nuttig zijn indien op voorhand onduidelijkheid bestaat over de uitwerking van het project en de vraag welke aanvullende toestemmingen zijn vereist. Let als laatste punt ook goed op het overgangsrecht, zie module projectbesluit en overgangsrecht van de CD expertise.

Overgangsrecht

Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet hebben gemeenten nog geen omgevingsplan volgens de regels van de Omgevingswet. Er ontstaat door het overgangsrecht een tijdelijk deel van het omgevingsplan. Het tijdelijke deel bestaat uit de op dat moment geldende bestemmingsplannen en daarmee vergelijkbare instrumenten (waaronder inpassingsplannen). Gemeenten hebben tot een bij Koninklijk Besluit te bepalen moment in 2029 de tijd om het tijdelijke deel van het omgevingsplan om te zetten naar een nieuw deel van het omgevingsplan. Dit nieuwe deel moet voldoen aan de regels over het omgevingsplan in de Omgevingswet. In het Besluit kwaliteit leefomgeving staan instructieregels over het opstellen van het omgevingsplan.

In deze overgangsfase hoeft het Rijk, de provincie of het waterschap het omgevingsplan niet te wijzigen (artikel 22.16, lid 1, Omgevingswet).

Tijdens de overgangsfase geldt het projectbesluit als omgevingsvergunning voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit (artikel 22.16, lid 2, Omgevingswet). Rijk, provincie en waterschap hoeven wijzigingen in het omgevingsplan dan nog niet zelf aan te brengen.

Hoofdstuk 3

Milieueffectrapportage (mer)

Wat is een mer?

Spelers en rollen binnen I&W

planmer

planmer-beoordeling

project-mer

project-mer-beoordeling

Milieueffectrapportage

Inleiding en doel milieueffectrapportage

Een milieueffectrapportage (mer) is een hulpmiddel bij het nemen van besluiten. In het milieueffectrapport (MER) worden de effecten van het plan of project, en de effecten van alternatieven, op het milieu beschreven.

Het doel van de mer is het milieubelang een volwaardige plaats geven in de besluitvorming. Het gaat dan om besluitvorming over plannen en programma's en projecten die duidelijke milieueffecten kunnen hebben. Milieu is een breed begrip. Het gaat onder andere om water, bodem, lucht, afval, natuur, gezondheid en archeologisch erfgoed. Voor een uitgebreide beschrijving van het doel en de werking van de mer-procedure, zie iplo.nl/milieueffectrapportage

Voordelen milieueffectrapportage

Het inzetten van een mer:

- waarborgt dat alle relevante milieu-informatie bij het besluit wordt betrokken.
- vermindert de onderzoekslasten van de (mer-)procedures die nog volgen, omdat er bijvoorbeeld al een goed onderbouwde locatiekeuze ligt.
- kan bijdragen aan het structureren van de inbreng en betrokkenheid van bewoners en belanghebbenden.
- kan helpen bij een goede trechtering van alternatieven.
- kan het draagvlak voor de besluitvorming verbeteren bij burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen en bestuurders.

Kortom, de mer-procedure verbetert de kwaliteit van besluitvorming en kan de snelheid van de procedure van het juridisch planologisch besluit verhogen.

Wettelijke basis milieueffectrapportage

De wettelijke basis voor de mer ligt in Europa:

- de mer-richtlijn regelt de milieueffectrapportage voor projecten.
- de smb-richtlijn regelt de milieueffectrapportage voor plannen en programma's.

Daarnaast geldt het verdrag van Espoo, inclusief het SEA-protocol, als er grensoverschrijdende milieueffecten kunnen zijn. De eisen van de richtlijnen en het verdrag zijn nationaal omgezet in afdeling 16.4 van de Omgevingswet en hoofdstuk 11 van het Omgevingsbesluit.

Participatie in de milieueffectrapportage

Participatie is een belangrijke pijler van de Omgevingswet. Participatie over de inhoud van het MER (bijvoorbeeld over reikwijdte, detailniveau en alternatieven) loopt gelijk op met de participatie over de verschillende instrumenten van de Omgevingswet.

Bij participatie is het belangrijk om vroeg met elkaar in gesprek te gaan, zodat zoveel mogelijk rekening kan worden gehouden met ieders mening. Anderen kunnen actief meepraten of andere oplossingen en creatieve ideeën inbrengen. Daarbij zijn de momenten, de manier waarop en de onderwerpen waarover u met de omgeving spreekt belangrijk. Belangengroepen en inwoners uit de omgeving hebben vaak informatie die relevant is voor het MER. De omgeving op een goede manier betrekken, draagt bij aan de inhoudelijke kwaliteit van het MER.

Wanneer is er sprake van een mer-(beoordelings)plicht?

De Omgevingswet kent een generieke aanwijzing van de plannen en programma's die onder de plan-mer-plicht vallen. De voorkeursbeslissing Ow is aangemerkt als plan of programma. Hierdoor is er veelal sprake van een plan-mer-plicht ingeval van een Verkenning met voorkeursbeslissing. In de planning- en studiefase kan sprake zijn van een

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?	Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling		

project-mer-(beoordelings)plicht ingeval van een projectbesluit. Dit besluit is genoemd in kolom 4 van bijlage V bij het Omgevingsbesluit, zie tab 4 en 5. Voorwaarde is wel dat de activiteit die wordt vastgelegd in het projectbesluit genoemd is in kolom 1 van desbetreffende bijlage V, zie ook [artikel 16.43, eerste lid, onder a, van de Omgevingswet](#) en de gevallen waarvoor de mer-plicht of mer-beoordelingsplicht geldt (zie kolom 2 en kolom 3 van bijlage V). Als in de planning- en studiefase volstaan kan worden met omgevingsvergunning of een wijziging van het Omgevingsplan, dan kan er ook sprake zijn van mer-(beoordelings)plicht. Zie respectievelijk kolom 4 en [artikel 11.8, derde lid van het Omgevingsbesluit](#).

Spelers en rollen I&W

In het proces zijn diverse actoren betrokken, met verschillende rollen. Twee belangrijke rollen in de planuitwerking zijn die van initiatiefnemer ('de partij die wat wil') en bevoegd gezag ('de partij die daarover beslist'). Bij deze rollen zijn binnen het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat verschillende organisatieonderdelen betrokken. Ook partijen buiten het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat spelen een rol. Hieronder wordt ingegaan op de partijen en hun rollen in de mer.

De initiatiefnemer

De initiatiefnemer is 'de partij die een project wil realiseren'. Een initiatief kan ontstaan bij een regionaal organisatieonderdeel van Rijkswaterstaat of vanuit de gebiedsagenda's van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, maar wordt pas formeel een initiatief op het moment dat er een Startbeslissing is genomen (MIRT 1). Na de voorkeursbeslissing (MIRT 2) wordt bij projecten waarbij Rijkswaterstaat de trekker is, het initiatiefnemerschap via de D1-D2-D3 sturingslijn neergelegd bij een regionaal organisatieonderdeel. De D1-D2-D3 sturingslijn wordt aangestuurd vanuit de betreffende beleidsdirectie (ook wel bestuurskern BSK) genoemd.

Het bevoegd gezag

Het bevoegd gezag is het bestuursorgaan dat bevoegd is om over de activiteit van de initiatiefnemer het formele besluit te nemen of de vergunning te verlenen. Indien er een mer-plicht geldt, moet het MER de milieu-informatie bevatten die nodig is om dit besluit te kunnen nemen. De mer is altijd gekoppeld aan projectprocedure. Het bevoegd gezag voert regie over deze procedure, adviseert waar nodig over de reikwijdte en het detailniveau en toetst of het uiteindelijke MER hieraan voldoet.

Het bevoegd gezag kan de eigen minister of staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat zijn, maar ook de gemeente (Burgemeester en Wethouders/ gemeenteraad), de Provincie (Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten) of het Waterschapsbestuur. Soms is er sprake van meerdere instanties die gezamenlijk het bevoegd gezag vormen. In dat

geval is er altijd één partij die een coördinerende rol vervult. Als een medeparaaf van BZK nodig is, blijft het bevoegd gezag bij het Ministerie van IenW.

Scheiding taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden

Het komt voor dat initiatiefnemer en bevoegd gezag voor een mer dezelfde overheidsinstantie zijn. Het is dan verplicht dat er bij de ambtelijke voorbereiding een goede scheiding is tussen initiatiefnemer en bevoegd gezag. Dat staat in [artikel 11.12 van het Omgevingsbesluit](#).

Het bevoegd gezag heeft de regie over de procedure, adviseert over reikwijdte en detailniveau en toetst of het uiteindelijke MER voldoet. De initiatiefnemer zorgt voor de inhoud en kwaliteit van het MER en niet-formele participatie met belanghebbenden.

Op ambtelijk niveau moeten de rollen van initiatiefnemer en bevoegd gezag gescheiden zijn. Dit gebeurt meestal door deze rollen onder te brengen bij verschillende afdelingen. De afdeling 'infrastructuur', 'uitvoering' of 'beleid en planvorming' opereert bijvoorbeeld als initiatiefnemer. En de afdeling 'vergunningverlening en handhaving', 'beleid en planvorming', 'mer-coördinatie' of de uitvoeringsdienst vult op ambtelijk niveau de rol van bevoegd gezag in. Organisatorisch is er dus een scheiding tussen de rollen van initiatiefnemer en bevoegd gezag. De uitvoering van de mer en het opstellen van bijbehorende producten (het MER en het besluit) liggen bij de initiatiefnemer. De beoordeling van en besluitvorming over de producten liggen bij het bevoegd gezag. Dit zijn afzonderlijke rollen en taken.

In het Omgevingsbesluit staat dat het bevoegd gezag deze passende scheiding op ambtelijk niveau regelt en die vastlegt in een beschrijving van de werkprocessen en procedures. Dit maakt het bevoegd gezag openbaar. Ook moet het bevoegd gezag zorgen voor de naleving.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer		Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling

Praktijktip: scheiding beoordeling en besluitvorming ambtelijk en bestuurlijk niveau

Voor legitimiteit en draagvlak kan het verstandig zijn om de uitvoering van de mer op ambtelijk en op bestuurlijk niveau te scheiden van de beoordeling en besluitvorming. Dat geldt ook voor het opstellen van bijbehorende producten, waaronder het besluit. Men maakt dan een scheiding tussen algemeen bestuur (Provinciale Staten, gemeenteraad) als bevoegd gezag. En dagelijks bestuur (Gedeputeerde Staten, burgemeester en wethouders) als initiatiefnemer. Het bevoegd gezag heeft in zo'n opzet de rol om de functionele scheiding te borgen en toe te zien op transparantie van de afwegingskaders.

De (wettelijke) adviseurs

Er zijn verschillende instanties die het bevoegd gezag om advies kan of moet verzoeken bij de mer-procedure. Deze vallen in twee groepen uiteen. Ten eerste: de **'wettelijk adviseurs'**. Dit zijn de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Of in plaats daarvan een aangewezen bestuursorgaan, zoals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Zie [artikel 16.46 en 16.47 van de Omgevingswet](#). Ook de onafhankelijke Commissie m.e.r. is een wettelijke adviseur.

Ten tweede: de **'betrokken bestuursorganen'**. Dit zijn bijvoorbeeld overheden (gemeente, provincie, waterschap) binnen wiens werkgebied het project wordt gerealiseerd of op wiens werkgebied het project invloed kan hebben. Als het project grensoverschrijdend is of grensoverschrijdende gevolgen kan hebben wordt ook overleg gevoerd met het bevoegd gezag uit het buitenland. Hierover zijn internationale afspraken gemaakt met Duitsland en Vlaanderen.

De **Commissie voor de milieueffectrapportage** is een bij wet ingestelde onafhankelijke adviseur bij mer-procedures. De Commissie adviseert het bevoegd gezag over de (vereiste) inhoud en de kwaliteit van een milieueffectrapport. De Commissie bemoeit zich niet met de besluitvorming of met politieke afwegingen over de mer-plichtige activiteit zelf. Zij maakt

geen keuze tussen alternatieven of varianten die in een MER beschreven worden. Dit is de taak van de initiatiefnemer.

Binnen het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat spelen verschillende interne **organisatieonderdelen** een rol in het ondersteunen bij en het toetsen van planuitwerkingen en MER'en. De belangrijkste interne diensten/-onderdelen die betrokken zijn bij planuitwerkingen en mer zijn:

- Regionale Dienst (vaak de opsteller van het MER)
- Programmabureau Verkenningen en Planstudies (PVP)
- Dienst Water, Verkeer en Leefomgeving (WVL)
- Corporate Dienst (CD), Projectadvisering
- Corporate Dienst (CD), Expertise

De **bestuurskern** van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) omvat voor hoofd(vaar)wegen en hoofdwatersystemen de hieronder genoemde beleidsdirecties. Deze treden op als opdrachtgever voor planuitwerkingen voor RWS. Verkenningen worden vaak door de beleidsdirecties zelf uitgevoerd.

- Bestuursstaf Bereikbaarheid bundelt al de werkzaamheden voor infrastructuur en de manier waarop Nederland zich verplaatst ter land, ter zee en in de lucht.
- In Bestuursstaf Ruimte en Water komen alle IenW-taken op het gebied van de inrichting van de ruimtelijke hoofdstructuur samen, inclusief de eerste stappen van het MIRT. Ook ligt hier de verantwoordelijkheid voor de Noordzee en het Deltaprogramma.
- In het Bestuursstaf Milieu en Internationaal komen alle activiteiten op het terrein van milieu, emissies, normstelling voor water, kaderstelling voor externe veiligheid en duurzaam transport samen, inclusief de internationale coördinatie.

Plan-milieueffectrapportage

Inleiding

Een plan-milieueffectrapport is een milieueffectrapport (MER) bij een vast te stellen plan of programma. De procedure die hierbij hoort, noemen we plan-milieueffectrapportage.

Verplichting tot opstellen plan-mer

Of een plan-mer verplicht is, volgt uit bijlage V bij het Omgevingsbesluit of het opstellen van een passende beoordeling.

Plan-mer-plicht op basis van bijlage V Omgevingsbesluit

Er gelden twee eisen voor de plan-mer-plicht. De eerste eis is dat het moet gaan om een wettelijk of bestuursrechtelijk voorgeschreven plan of programma (zie ook [artikel 16.34 lid 1 Omgevingswet](#)). In de Omgevingswet staat dat een omgevingsvisie, een programma, een omgevingsplan en een voorkeursbeslissing aan die vereisten voldoen. Dit geldt ook voor vrijwillige programma's. Deze heten ook wel facultatieve of onverplichte programma's. Voor andere instrumenten moet dit worden bepaald met de kenmerken van het instrument. Zo kunnen ook plannen op basis van sectorale wetgeving aan dit vereiste voldoen.

De tweede eis is dat het plan of programma een kader vormt voor besluiten voor mer-(beoordelings)plichtige projecten (zie ook [artikel 16.36 Omgevingswet](#)). De mer-(beoordelings)plichtige projecten staan in kolom 1 van bijlage V bij het Omgevingsbesluit.

Plan-mer-plicht vanwege passende beoordeling

Daarnaast is een plan-mer verplicht als voor het plan of programma een passende beoordeling voor natuur moet worden opgesteld (zie [artikel 16.36 lid 2 Omgevingswet](#)). Hierbij geldt de uitzondering van artikel 3, lid 3 van de smb-richtlijn. Dit artikel biedt de mogelijkheid van een plan-mer-beoordeling, ook als een passende beoordeling nodig is. Deze uitzondering geldt alleen als het plan of programma betrekking heeft op kleine gebieden op lokaal niveau of kleine wijzigingen. Als uit de passende

beoordeling blijkt dat er geen significant negatieve gevolgen zijn, en er ook geen aanzienlijke gevolgen voor het milieu zijn, is een plan-MER niet verplicht. Zie ook het Europese Hof arrest C-444/15.

Uitzondering plan-milieueffectrapportage

Er geldt een uitzondering op de plan-mer-plicht als het gaat om een plan of programma dat:

- bestemd is voor nationale defensie
- noodzakelijk is vanwege een noodtoestand
- gaat over de begroting of financiën

Dit staat in [artikel 16.35 van de Omgevingswet](#).

Kaderstelling in de plan-milieueffectrapportage

We spreken over 'een kader vormen' als in het plan een locatie- of tra- céekeuze staat. Het kan ook gaan om de inperking (inkadering) van andere keuzes, zoals de capaciteit van een afvalverwerkingsinstallatie.

De jurisprudentie van het Europese Hof bevat handvatten voor wat een kaderstellend plan of programma is, maar geen heel specifieke criteria. Belangrijk is dat de smb-richtlijn ruim moet worden uitgelegd. Een plan of programma is kaderstellend als het criteria of modaliteiten bevat voor de goedkeuring of uitvoering van projecten door het bevoegd gezag, dat uiteindelijk toestemming moet geven voor een project. Bijvoorbeeld criteria voor de locatie, de omvang of de wijze van uitvoering.

Een 'kader' moet concreet genoeg zijn en is in zekere mate bindend voor een later besluit. Dit later te nemen besluit moet mer-plichtig of mer-beoordelingsplichtig zijn.

De inhoud van een plan of programma bepaalt dus deels of er een mer-plicht is. Een omgevingsvisie, een omgevingsplan, een programma en een voorkeursbeslissing zullen vaak aan deze eis voldoen.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?	Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling		Project-mer	Project-mer-beoordeling	

Procedurestappen in de plan-milieueffectrapportage

Een plan-mer kent verplichte stappen en facultatieve stappen. Daarnaast gelden voor sommige plannen en programma's procedurestappen waarop de plan-mer kan aansluiten.

1. Kennisgeving voornemen en participatie

Dit is alleen een verplicht onderdeel bij een omgevingsplan of projectbesluit. Ingeval er sprake is van een plan-MER, is het logisch om in de kennisgeving aandacht te besteden aan de relatie met de mer. Zoals de inhoud van het MER.

2. Bepalen reikwijdte en detailniveau plan-MER

Deze stap is verplicht in de plan-mer. Het bevoegd gezag moet de reikwijdte en detailniveau van het MER bepalen. Het bevoegd gezag stelt een notitie op met daarin de reikwijdte en het detailniveau. In deze notitie met reikwijdte en detailniveau staat waar het plan over gaat en wat de locatie is. Ook staat in de notitie wat de te verwachten relevante milieuthema's zijn. En met welk detailniveau de onderzoeken worden uitgevoerd.

Het bevoegd gezag vraagt de wettelijke adviseurs een advies over reikwijdte en detailniveau.

3. Advies reikwijdte en detailniveau Commissie m.e.r.

Het bevoegd gezag kan ook de Commissie m.e.r. inschakelen bij deze stap. Dit is niet verplicht. Het bevoegd gezag kan ook andere partijen uitnodigen om mee te denken over de reikwijdte en het detailniveau, bijvoorbeeld de gemeente, een (regionale) stichting, het waterschap of de provincie.

4. Opstellen van het milieueffectrapport

Het bevoegd gezag stelt het MER op. Vaak huurt het bevoegd gezag hiervoor een bureau of adviseurs in. Het bevoegd gezag blijft verantwoordelijk voor de juistheid en volledigheid van het rapport. Het rapport bevat de informatie die redelijkerwijs mag worden vereist. De opsteller houdt rekening met de stand van kennis, de relevante beoordelingsmethoden en de inhoud van het plan of programma.

5. Publicatie ontwerp-plan en plan-MER

Het bevoegd gezag legt het MER samen met het ontwerp van het plan of programma voor 6 weken ter inzage. In de Algemene wet bestuursrecht, afdeling 3.4, staat wat het bevoegd gezag precies moet doen. Op het MER en dit ontwerp-plan of ontwerp-programma kunnen zienswijzen worden ingediend. Iedereen die wat wil zeggen over het ontwerp of het plan-MER, kan een zienswijze indienen.

6. Advies van de Commissie m.e.r. over het milieueffectrapport

Het bevoegd gezag vraagt een advies over het MER aan de Commissie m.e.r. Dit staat in [artikel 16.39 van de Omgevingswet](#) en [artikel 11.2 van het Omgevingsbesluit](#). Dit moet uiterlijk op het moment dat het MER en het ontwerp-plan ter inzage gaan.

7. Bevoegd gezag stelt plan of programma vast

In de volgende stap stelt het bevoegd gezag het plan of programma vast ([Omgevingsbesluit artikel 11.4](#)). In het plan moet het bevoegd gezag onder meer ingaan op:

- hoe rekening is gehouden met het MER en de aanzienlijke milieueffecten van het plan of programma. En maatregelen om die te vermijden.
- monitoringsmaatregelen het advies van de Commissie m.e.r.

Het is ook verplicht om in te gaan op de ingediende zienswijzen op het ontwerp en het MER. Het bevoegd gezag maakt het vastgestelde plan bekend. Bij plannen en programma's is ook een motiveringsplicht participatie. Daarin moet worden aangegeven hoe de participatie-resultaten zijn opgenomen in het plan of programma en bijvoorbeeld ook bij het MER. Dit is geen verplichte stap in de mer, maar heeft er mogelijk wel invloed op.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling		Project-mer	Project-mer-beoordeling

8. Beroep

Het vastgestelde plan staat open voor beroep. In een beroepsprocedure geeft de rechter een oordeel over het besluit van het bevoegd gezag.

Bij een omgevingsvisie, een programma (als het niet direct activiteiten mogelijk maakt) of een voorkeursbeslissing is het niet mogelijk om in beroep te gaan bij de bestuursrechter.

9. Monitoring

In het plan-MER staan de voorgenomen monitoringsmaatregelen. Deze moet het bevoegd gezag ook in het plan of programma opnemen. Het bevoegd gezag mag daarvoor bestaande monitoring gebruiken.

De resultaten van de monitoring moet het bevoegd gezag elektronisch beschikbaar stellen. Het bevoegd gezag neemt eventueel passende maatregelen om onvoorziene nadelige milieueffecten zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken ([artikel 11.5 Omgevingsbesluit](#)). Het plan bevat ook deze monitoringsmaatregelen ([artikel 11.4 Omgevingsbesluit](#)).

overzicht van de procedurestappen in de plan-milieueffectrapportage

STAP	VERPLICHTINGEN MER	VERPLICHTINGEN OMGEVINGSPLAN, MER LIFT MEE	VERPLICHTINGEN OMGEVINGSVISIE, PROGRAMMA, VOORKEURSBESLISSING (PROJECTBESLUIT), MER LIFT MEE
1. Kennisgeving		Verplicht	Facultatief, wel verplicht bij projectbesluit
2. Bepalen reikwijdte en detailniveau plan-MER	Verplicht		
3. Advies reikwijdte en detailniveau Commissie m.e.r.	Facultatief		
4. Plan-MER opstellen	Verplicht		
5. Publicatie ontwerp-plan en Plan-MER	Verplicht		
6. Advies Commissie mer	Verplicht		
7. Vaststellen plan	Verplicht	Motiveren van de gevolgde participatie	Motiveren van de gevolgde participatie
8. Beroep openstellen		Mogelijk	Niet mogelijk
9. Monitoring	Verplicht		

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer		Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling

Inhoudelijke eisen aan het plan-milieueffectrapport

De inhoudelijke eisen voor het plan-milieueffectrapport staan in [artikel 11.3 van het Omgevingsbesluit](#). In het milieueffectrapport staat:

- een beschrijving van de inhoud en van de redelijke alternatieven inclusief de motivering van de keuze voor deze alternatieven.
- de belangrijkste doelstellingen van het plan of programma.
- een beschrijving van de bestaande staat of kwaliteit van het milieu en de te verwachten ontwikkeling van dat milieu als het plan of programma niet wordt uitgevoerd.
- alle bestaande milieuproblemen die relevant zijn voor het plan of programma, in het bijzonder de problemen in gebieden waar het belang van het beschermen van het milieu een belangrijke rol speelt.
- een beschrijving van de wijze waarop de doelstellingen ter bescherming van het milieu, die zijn vastgesteld op internationaal, communautair of nationaal niveau, en andere milieuoverwegingen zijn betrokken bij het plan of programma, voor zover zij relevant zijn voor het plan of programma.
- een beschrijving van de mogelijk aanzienlijke milieueffecten van de uitvoering van het plan of programma en van de redelijke alternatieven, met inbegrip van een beoordeling van die milieueffecten.
- een beschrijving van de voorgenomen maatregelen om aanzienlijke nadelige milieueffecten van de uitvoering van het plan of programma te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk te compenseren.
- een motivering van de selectie van de onderzochte alternatieven en een beschrijving hoe de milieueffecten zijn vastgesteld en beoordeeld, inclusief de moeilijkheden die bij het verzamelen van de vereiste informatie zijn ondervonden, zoals technische tekortkomingen of ontbrekende kennis.
- een beschrijving van de voorgenomen monitoringsmaatregelen.
- samenvatting: een niet-technische samenvatting die een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieueffectrapport. En van de daarin beschreven mogelijke gevolgen van het plan en van de beschreven alternatieven voor het milieu.

Reikwijdte en detailniveau plan-milieueffectrapport

De afbakening van de inhoud van het plan-MER (reikwijdte en detailniveau) is een belangrijke stap bij het opstellen van een MER.

Reikwijdte staat voor de onderwerpen die in het MER staan:

- welke alternatieven moeten in dit geval onderzocht worden?
- welke milieuaspecten zijn relevant in dit onderzoek?

Bij detailniveau draait het om hoe uitgebreid en hoe gedetailleerd en hoe (met welke methoden) het bevoegd gezag de verschillende milieuaspecten in het MER onderzoekt.

Het bevoegd gezag stemt de reikwijdte en het detailniveau van het MER af op:

- het plan of programma
- de fase van het besluitvormingsproces waarin het plan zich bevindt
- als daar sprake van is: de plaats die het plan inneemt in de rangorde van plannen

Bij het opstellen van het MER mag het bevoegd gezag andere milieueffectrapporten gebruiken. Die moeten dan wel voldoen aan de inhoudelijke eisen. Dit staat in [artikel 16.37 van de Omgevingswet](#).

Reikwijdte: te onderzoeken alternatieven

Een van de belangrijkste aandachtspunten bij het bepalen van de reikwijdte van het onderzoek, is bepalen welke alternatieven relevant zijn. Het bevoegd gezag verkent welke alternatieven (die passen bij het doel van het plan) vooraf al voldoende de moeite waard zijn om te onderzoeken en waarom. En het bevoegd gezag brengt in kaart welke alternatieven vooraf al onuitvoerbaar zijn (of om een andere redenen onrealistisch) en waarom.

Een redelijk alternatief voldoet meestal aan de volgende uitgangspunten:

- voldoen aan de doelstellingen
- passen in de omgeving (is er weerstand of juist ondersteuning vanuit de omgeving?)
- informatie geven die nuttig is voor de besluitvorming over het plan of programma

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer		Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling

- uitvoeringstechnisch kunnen (men moet het kunnen maken)
- niet strijdig zijn met wettelijke kaders of harde beleidsuitgangspunten
- financieerbaar en betaalbaar zijn, gezien het budget

Als alternatieven afvallen, is het belangrijk goed te motiveren waarom dat het geval is. Daarmee is het ook later duidelijk hoe het proces is gegaan, bijvoorbeeld bij een rechtsgang.

Reikwijdte: te onderzoeken milieuaspecten

Bij reikwijdte gaat het om welke milieuaspecten relevant zijn voor de besluitvorming voor het plan. Meestal besteedt het MER aandacht aan alle milieuaspecten. Van tevoren is vaak goed aan te geven wat de belangrijkste milieuaspecten zijn. In het ene plan zijn dat bijvoorbeeld geluid en luchtkwaliteit. In een ander plan bijvoorbeeld natuur en landschap.

Detailniveau: hoe uitgebreid onderzoek doen

Bij detailniveau draait het om hoe uitgebreid, hoe gedetailleerd en hoe (met welke methoden) het bevoegd gezag de verschillende milieuaspecten in het MER onderzoekt. Ook hier geldt: dit verschilt van geval tot geval. Het is ook afhankelijk van het abstractieniveau van het plan.

Alternatieven in het plan-milieueffectrapport

Een kenmerk van mer is dat het bevoegd gezag niet kan uitgaan van 1 oplossing of alternatief. Het bevoegd gezag moet redelijke alternatieven uitwerken en onderzoeken. Wat voor soort alternatieven het bevoegd gezag beschrijft, verschilt van geval tot geval. Alternatieve locaties voor voorzieningen en functies, alternatieve tracés voor infrastructuur, alternatieven voor het ambitieniveau van een plan, enzovoort.

Wettelijk verplichte alternatieven

In het MER staat altijd een beschrijving van de situatie dat het plan (de voorgenomen activiteiten) niet doorgaat, maar andere ontwikkelingen wél. Dit noemen we in het MER ook wel de 'referentiesituatie'. Die andere ontwikkelingen noemen we in het MER ook wel 'autonome ontwikkelingen'.

Ook het uitwerken en onderbouwen van 'redelijke' alternatieven is wettelijk verplicht. Dit staat in [artikel 11.3 van het Omgevingsbesluit](#). Dit 'redelijke' is nogal abstract, maar op basis van praktijkervaringen en jurisprudentie valt wel aan te geven wat u daaronder moet verstaan. De wet geeft niet aan wat voor soort alternatieven er in het MER moeten staan. Volgens de Raad van State is dit afhankelijk van de omstandigheden. In ieder geval moet met de uitvoering van een bepaald alternatief invulling gegeven worden aan de doelstelling van het plan.

Bij abstracte beleidsplannen zijn er bijvoorbeeld ontwikkelingsscenario's. Bij woningbouw kan het dan gaan om alternatieve locaties. En bij wegen om globale aanduidingen van alternatieve tracés. Het aantal alternatieven verschilt per plan of programma. Ook daarvoor zijn geen wettelijke eisen. Het detailniveau van alternatieven moet passen bij de doelstellingen van het plan.

Alternatieven in het MER en het plan of programma

Het ontwikkelen van alternatieven is een belangrijke stap in het proces. Het plan zoals vastgesteld moet of binnen de bandbreedte van de beschouwde alternatieven vallen. Of inderdaad in het milieueffectrapport zijn onderzocht. Bij de besluitvorming kan dus niet zonder aanvullend onderzoek gekozen worden voor een hele nieuwe oplossing. Of voor een oplossing met hele nieuwe onderdelen.

Plan-mer-beoordeling

Inleiding

In een plan-mer-beoordeling toetst het bevoegd gezag of er bij het plan of programma aanzienlijke milieueffecten kunnen optreden. Er zijn twee mogelijke resultaten:

- Aanzienlijke milieueffecten zijn niet uitgesloten: er volgt een plan-mer en er moet een milieueffectrapport (MER) worden gemaakt.
- Aanzienlijke milieueffecten zijn uitgesloten: er is geen plan-mer nodig en er wordt geen MER gemaakt.

Verplichting tot opstellen plan-mer-beoordeling

Een plan-mer-beoordeling is verplicht in de volgende twee gevallen:

- Het plan is kaderstellend voor projecten die milieueffecten kunnen hebben. Maar het gaat om projecten die niet in bijlage V bij het Omgevingsbesluit staan. Het plan is daardoor niet direct plan-mer-plichtig. In deze situatie moet een plan-mer-beoordeling worden uitgevoerd. De mer-(beoordelings)plichtige projecten staan in kolom 1 van bijlage V bij het Omgevingsbesluit.
- Het plan is kaderstellend voor projecten uit bijlage V Omgevingsbesluit. Er kan dan een plan-mer-beoordeling worden uitgevoerd als:
 - het plan een kleine wijziging van een plan of programma is.
 - het plan gaat over een klein gebied op lokaal niveau én als voor dat plan of programma een bestuursorgaan van een gemeente het bevoegd gezag is.

Er kan in beide situaties worden gekozen om gelijk een plan-mer te starten.

Procedurestappen in de plan-mer-beoordeling

Een plan-mer-beoordeling kent twee verplichte stappen.

1. Bevoegd gezag beoordeelt effecten

Het bevoegd gezag beoordeelt de effecten van het plan of programma om te bepalen of een plan-milieueffectrapportage moet worden doorlopen. Voor die beslissing raadpleegt het bevoegd gezag ook andere bestuursorganen en wettelijke adviseurs.

Als het plan aanzienlijke effecten voor het milieu kan hebben, volgt een plan-milieueffectrapportage. Als het plan geen aanzienlijke effecten voor het milieu kan hebben, volgt geen plan-milieueffectrapportage. Dan wordt ook geen plan-milieueffectrapport gemaakt.

2. Bevoegd gezag motiveert de keuze in plan of programma

Het bevoegd gezag motiveert in het plan (of programma) dat er geen plan-milieueffectrapportage nodig is ([artikel 11.1 lid 1 Omgevings-besluit](#)).

Let op:

Er is geen bezwaar of beroep mogelijk tegen het mer-beoordelingsbesluit dat een milieueffectrapport niet nodig is ([artikel 6:3 Algemene wet bestuursrecht](#)). Er is wel inspraak mogelijk op het plan waar het mer-beoordelingsbesluit bij hoort. Tegen omgevingsplannen staat ook beroep open voor belanghebbenden.

Inhoudelijke eisen aan de plan-mer-beoordeling

Het bevoegd gezag moet beoordelen of de uitvoering van het plan of programma aanzienlijke effecten op het milieu kan hebben. Daarbij moet het bevoegd gezag gebruikmaken van de criteria uit Bijlage II van de smb-richtlijn.

In bijlage II van de smb-richtlijn staan de 2 hoofdcriteria waarmee rekening moet worden gehouden bij het beoordelen van de mogelijke aanzienlijke milieueffecten:

- de kenmerken van het plan of programma
- de kenmerken van de effecten en van de gebieden die kunnen worden beïnvloed.

Deze zijn aangevuld met subcriteria.

Kenmerken van het plan

Bij de kenmerken van een plan of programma moet worden gekeken naar:

- de mate waarin het plan of programma een kader is voor de ligging, aard, omvang en gebruiksvoorwaarden voor projecten en andere activiteiten. En voor de toewijzing van hulpbronnen.
- de mate waarin het plan of programma andere plannen en programma's beïnvloedt, inclusief de plannen die deel zijn van een hiërarchisch geheel.
- de relevantie van het plan of programma voor de integratie van milieuoverwegingen, vooral met het oog op de bevordering van duurzame ontwikkeling.
- milieuproblemen die relevant zijn voor het plan of programma.
- de relevantie van het plan of programma voor de toepassing van de milieuwetgeving van de gemeenschap. Bijvoorbeeld plannen en programma's in verband met afvalstoffenbeheer of waterbescherming.

Kenmerken van de effecten

Bij de kenmerken van de effecten en van de gebieden die kunnen worden beïnvloed, moet worden gelet op:

- de waarschijnlijkheid, duur, frequentie en omkeerbaarheid van de effecten
- de cumulatieve aard van de effecten
- de grensoverschrijdende aard van de effecten
- de risico's voor de menselijke gezondheid of het milieu (bijvoorbeeld door ongevallen)
- de orde van grootte en het ruimtelijk bereik van de effecten (geografisch gebied en omvang van de bevolking die getroffen kan worden)
- de waarde en kwetsbaarheid van het gebied dat kan worden beïnvloed, gelet op:
 - bijzondere natuurlijke kenmerken of cultureel erfgoed
 - de overschrijding van de milieukwaliteitsnormen of van grenswaarden
 - intensief grondgebruik
 - de effecten op gebieden en landschappen die door een lidstaat, door de gemeenschap, dan wel in internationaal verband als beschermd gebied zijn erkend

Overzicht van de procedurestappen in de plan-milieueffectrapportage

STAP	VERPLICHT OPSTELLEN PLAN-MER VERPLICHTINGEN MER	VERPLICHTINGEN OMGEVINGSPLAN, MER LIFT MEE	VERPLICHTINGEN OMGEVINGSVISIE, PROGRAMMA, VOORKEURSBESLISSING (PROJECTBESLUIT), MER LIFT MEE
1. <i>Kennisgeving</i>		Verplicht	Facultatief, wel verplicht bij projectbesluit
2. <i>Bepalen reikwijdte en detailniveau plan-MER</i>	Facultatief		
3. <i>Advies reikwijdte en detailniveau Commissie m.e.r.</i>	Verplicht		
4. <i>Plan-MER opstellen</i>	Verplicht		
5. <i>Publicatie ontwerp-plan en Plan-MER</i>	Verplicht		
6. <i>Advies Commissie mer</i>	Verplicht		
7. <i>Vaststellen plan</i>	Verplicht	Motiveren van de gevolgde participatie	Motiveren van de gevolgde participatie
8. <i>Beroep openstellen</i>		Mogelijk	Niet mogelijk
9. <i>Monitoring</i>	Verplicht		

Project-milieueffectrapportage

Inleiding

Een project-milieueffectrapport is een milieueffectrapport (MER) dat een initiatiefnemer opstelt, zodat het bevoegd gezag een besluit kan nemen. Met het besluit beslist het bevoegd gezag over een project, zoals een omgevingsvergunning. De procedure die daarbij hoort noemen we de project-milieueffectrapportage.

Verplichting tot opstellen project-milieueffectrapportage

Of een besluit over een project project-mer-plichtig is, volgt uit bijlage V bij het Omgevingsbesluit. Daar staat in de eerste kolom de omschrijving van projecten. In de vierde kolom staan de besluiten waarvoor de mer-verplichtingen gelden. Dit zijn besluiten zoals:

- een omgevingsvergunning
- een projectbesluit
- het omgevingsplan (soms)

Om te bepalen of een project mer-plichtig is, gelden de volgende stappen:

- Eerst moet worden bekeken of het project voldoet aan de omschrijving in kolom 1.
- Als dat zo is, moet worden gekeken of het besluit in de laatste kolom staat.
- Daarna moet worden bepaald of voor het besluit een mer of een mer-beoordeling moet worden doorlopen:
 - Als uw project voldoet aan de voorwaarden van kolom 2, dan is er een project-mer plicht.
 - Als uw project voldoet aan de voorwaarden in kolom 3, dan is er een project-mer- beoordelingsplicht.

Ontheffing project-mer-plicht

Het bevoegd gezag kan op verzoek van de initiatiefnemer of 'ambtshalve' een ontheffing verlenen van de project-mer-plicht of de mer-beoordelingsplicht. Deze ontheffing kan alleen als het project, of een gedeelte van het project, noodzakelijk is voor defensie of bij een noodtoestand. Dit staat in [artikel 16.44 lid 1 van de Omgevingswet](#).

De minister van Infrastructuur en Waterstaat kan ook op verzoek besluiten om ontheffing te verlenen van de mer-plicht of de mer-beoordelingsplicht, en een andere vorm van beoordelen van milieueffecten opleggen. Dit staat beschreven in [artikel 16.44 lid 2 en 3 van de Omgevingswet](#).

Procedurestappen in de project-milieueffectrapportage

As een project-mer wordt doorlopen, is er een aantal verplichte stappen en een aantal facultatieve (naar keuze) stappen. Ook zijn er voor sommige mer-plichtige besluiten (zoals de omgevingsvergunning, het projectbesluit en het omgevingsplan) bepaalde eisen waar de project-mer bij kan aansluiten.

1. Kennisgeving

De kennisgeving van het voornemen is geen stap in de project-mer. En de kennisgeving van het voornemen is alleen verplicht bij een projectbesluit of omgevingsplan.

Als er een kennisgeving van het voornemen wordt gedaan, dan is het verstandig om ook aan te geven dat er een MER wordt gemaakt. In de kennisgeving moet worden aangegeven hoe de participatie wordt ingevuld. Voor de vroegtijdige participatie bij het plan geldt hetzelfde. Ook in de participatie is het logisch om aandacht te besteden aan de relatie met de mer, zoals de inhoud van het MER.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?	Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer		Project-mer-beoordeling	

2. Facultatief: initiatiefnemer vraagt advies reikwijdte en detailniveau

Deze stap is vrijwillig. De initiatiefnemer kan het bevoegd gezag vragen om een advies over reikwijdte en detailniveau. De initiatiefnemer informeert dan het bevoegd gezag over het project. Bijvoorbeeld in een notitie met daarin een voorstel voor de reikwijdte en het detailniveau.

Praktijktip

Een notitie met daarin een voorstel voor de reikwijdte en detailniveau is handig. Daarin staat waar het project over gaat, wat de locatie is en bijvoorbeeld informatie over de technische capaciteit. Er staat in welke milieueffecten relevant zijn bij het project.

Het bevoegd gezag moet een advies geven als dit gevraagd wordt door de initiatiefnemer. Hierbij betreft het bevoegd gezag adviseurs en bestuursorganen, afhankelijk van het soort project.

3. Opstellen van het milieueffectrapport door de initiatiefnemer

De initiatiefnemer stelt het MER op. In de praktijk huurt de initiatiefnemer hiervoor vaak een bureau of adviseurs in. Wanneer het bevoegd gezag een advies over de reikwijdte en het detailniveau heeft gegeven, moet het MER gebaseerd zijn op dat advies.

Het rapport bevat de informatie die redelijkerwijs mag worden vereist. De opsteller houdt rekening met de stand van kennis en de kenmerken van het project.

4. Aanvraag vergunning met milieueffectrapport

Als het MER klaar is, stuurt de initiatiefnemer dit samen met de vergunningaanvraag naar het bevoegd gezag. Het MER is een bijlage bij de aanvraag van bijvoorbeeld een omgevingsvergunning. Het MER kan ook gemaakt zijn voor bijvoorbeeld een projectbesluit, dan is het een bijlage daarbij. Als het MER er niet bijzit, wordt de aanvraag buiten behandeling gelaten. De aanvrager krijgt wel de gelegenheid om binnen een bepaalde,

door het bevoegd gezag gestelde, termijn de aanvraag aan te vullen ([artikel 16.49 lid 3 Omgevingswet](#)).

Het bevoegd gezag doet een kennisgeving van de aanvraag voor een omgevingsvergunning met daarbij de dag van ontvangst van de aanvraag ([artikel 16.57 Omgevingswet](#)).

5. Ter inzage leggen ontwerpbesluit en MER door het bevoegd gezag

Het bevoegd gezag moet een ontwerp van het besluit samen met het MER voor 6 weken ter inzage leggen. In de Algemene wet bestuursrecht afdeling 3.4 staat wat het bevoegd gezag precies moet doen.

Het is handig om als bevoegd gezag al in het ontwerp-besluit in te gaan op:

- hoe rekening is gehouden met het MER
- de aanzienlijke milieueffecten van het project en maatregelen om deze te vermijden
- eventuele monitoringsmaatregelen en -procedures

Op dit ontwerp-besluit en het MER kunnen zienswijzen worden ingediend. Iedereen die wat wil zeggen over het ontwerpbesluit of het project-MER, kan een zienswijze indienen. Het bevoegd gezag kan tegelijk met de ter inzage legging (vrijwillig) een advies over het MER vragen aan de Commissie m.e.r.

6. Besluit door het bevoegd gezag

In de volgende stap neemt het bevoegd gezag een besluit. In dit besluit moet het bevoegd gezag, net als bij het ontwerp, ingaan op (zie [artikel 11.19 Omgevingsbesluit](#)):

- hoe rekening is gehouden met het MER. En, als dat gegeven is, het advies van de Commissie m.e.r.
- de aanzienlijke milieueffecten van het project en maatregelen om deze te vermijden
- eventuele monitoringsmaatregelen en -procedures.

Dit besluit maakt het bevoegd gezag bekend.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling	

7. Beroep voor belanghebbenden

Een belanghebbende kan beroep aantekenen tegen het besluit. In een beroepsprocedure geeft de rechter een oordeel over het besluit van het bevoegd gezag. Ook het MER en de gevolgde procedure kunnen aan de orde komen.

8. Monitoring

In het Omgevingsbesluit staat dat de aanzienlijke milieueffecten van de uitvoering van het project gemonitord moeten worden. Het bevoegd gezag geeft in het besluit aan of en voor welke milieueffecten deze monitoring nodig is, en hoe de monitoring eruit moet zien (artikel 11.19 lid 2, onder d en artikel 11.19 lid 3 Omgevingsbesluit). Het bevoegd gezag houdt hierbij rekening met de aard, de locatie en het belang van de milieueffecten.

Overzicht van de stappen bij projecten en de milieueffectrapportage

STAP	WIE	VERPLICHTINGEN UIT DE MER	VERPLICHTINGEN UIT ANDERE WET- EN REGELGEVING, MER 'LIFT MEE'
1. Kennisgeving			Facultatief
2. Advies reikwijdte en detailniveau vragen aan bevoegd gezag	Bevoegd gezag	Facultatief	
3. Project-MER opstellen	Initiatiefnemer	Verplicht	
4. Aanvraag indienen met MER	Private initiatiefnemer	Verplicht	Participatie bij besluiten op aanvraag
5. Publicatie ontwerp-besluit en MER en advies Commissie m.e.r.	Bevoegd gezag	Verplicht / facultatief	
6. Vaststellen besluit	Bevoegd gezag	Verplicht	Bij ambtshalve besluiten: motiveringsplicht vroegtijdige participatie
7. Beroep openstellen	Let op: afstemmen reikwijdte en detailniveau bij plan-mer en project-mer Bevoegd gezag	Verplicht	
8. Monitoring	Bevoegd gezag en initiatiefnemer	Verplicht	

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer		Project-mer-beoordeling

De initiatiefnemer doet deze monitoring en geeft de resultaten door aan het bevoegd gezag. Het bevoegd gezag kan aangeven dat hij daarvoor gebruik mag maken van bestaande monitoring. Het bevoegd gezag neemt, als dat nodig is, passende maatregelen om onvoorziene nadelige milieueffecten zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken (artikel 11.20 Omgevingsbesluit).

Passende beoordeling en project-milieueffectrapportage

Het is verplicht om de project-mer en de passende beoordeling te coördineren als de passende beoordeling al eerder ter inzage heeft gelegen ([artikel 11.15 lid 3 Omgevingsbesluit](#)). Als er al een passende beoordeling is opgesteld voor het project, verplicht het Omgevingsbesluit dat het gevoegd gezag die samen met het MER ter inzage legt.

Inhoudelijke eisen aan het project-milieueffectrapport

De inhoudelijke eisen voor het project-MER staan in [artikel 11.16 van het Omgevingsbesluit](#). In het rapport staat:

- project: een beschrijving van het project, de voorgenomen activiteit. Dit is in het Omgevingsbesluit uitgewerkt. In [artikel 11.17](#) staat dat in de beschrijving van het project staat:
 - een beschrijving van de locatie van het project.
 - een beschrijving van de fysieke kenmerken van het hele project.
 - de sloopactiviteiten (als die er zijn).
 - de eisen over landgebruik tijdens de bouw- en bedrijfsfase.
 - een beschrijving van de belangrijkste kenmerken van de bedrijfsfase van het project, waaronder de productieprocessen.
 - een schatting van de soort en hoeveelheid van de verwachte residuen en emissies.
 - de hoeveelheden en soorten geproduceerde afvalstoffen tijdens de bouw- en bedrijfsfase.
- alternatieven: een beschrijving van de redelijke alternatieven voor het project en de specifieke kenmerken ervan. Ook staat in het MER een vergelijking van de milieueffecten en een uitleg van het gekozen alternatief.
- een beschrijving van de relevante aspecten van de bestaande staat of kwaliteit van het milieu. En de mogelijke ontwikkelingen daarvan als het

project er niet komt. Dit hoeft de initiatiefnemer alleen te doen als beoordeling van deze veranderingen mogelijk is met de beschikbare milieu-informatie en wetenschappelijke kennis.

- milieuthema's: een beschrijving van die aspecten waar het project effect op kan hebben. Dit zijn bevolking, gezondheid, biodiversiteit, land, bodem, water, lucht, klimaat, materiële goederen (onroerend goed, zoals woningen en opstallen en roerende goederen zoals boten, machines), cultureel erfgoed en het landschap. Ook moet het MER ingaan op de samenhang tussen deze aspecten.
- effecten: een beschrijving van de mogelijk aanzienlijke milieueffecten van het project. [Artikel 11.18 van het Omgevingsbesluit](#) zegt dat deze effectbeschrijving in gaat op:
 - de bouw en het bestaan van het project, en van eventuele sloopactiviteiten.
 - het gebruik van natuurlijke bronnen (vooral land, bodem, water en biodiversiteit), waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de duurzame beschikbaarheid van deze bronnen.
 - de uitstoot van verontreinigende stoffen, geluidshinder, trillingen, licht, warmte, straling, het ontstaan van milieuhinder en het verwijderen en terugwinnen van afvalstoffen.
 - de risico's voor de gezondheid, het cultureel erfgoed of het milieu.
 - de samenloop (cumulatie) van effecten met andere bestaande of goedgekeurde projecten. Het MER houdt rekening met alle bestaande milieuproblemen van gebieden waarop het project invloed kan hebben, en met het gebruik van natuurlijke bronnen.
 - het effect van het project op het klimaat.
 - de kwetsbaarheid van het project voor klimaatverandering.
 - de gebruikte techniek en stoffen.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?	Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer		Project-mer-beoordeling	

Het MER beschrijft de directe en de indirecte, secundaire, cumulatieve en grensoverschrijdende effecten op korte termijn, middellange termijn en lange termijn, permanente en tijdelijke, en positieve en negatieve effecten van het project.

De beschrijving houdt rekening met de Europese of nationale doelen over milieubescherming die relevant zijn voor het project.

- **aanpak onderzoek inclusief leemten in informatie:** het MER beschrijft de methoden en de informatie gebruikt bij het vaststellen en het beoordelen van de milieueffecten. Ook staat erin wat de moeilijkheden bij het verzamelen van de vereiste informatie waren en wat de leemten in informatie zijn.
- **maatregelen en monitoring:** het MER beschrijft maatregelen en hoe effectief ze zijn:
 - deze maatregelen vermijden, voorkomen, beperken of compenseren alle beschreven aanzienlijke nadelige milieueffecten.
 - in de beschrijving staat hoe effectief deze maatregelen zijn in het vermijden, voorkomen, beperken of compenseren van de milieueffecten in de bouwfase en in de bedrijfsfase.
 - ook moet het MER de voorgestelde monitoringsmaatregelen en procedures voor monitoring beschrijven.
- **zware ongevallen en rampen:** het MER beschrijft de verandering in de kans op risico's als het project doorgaat, en het effect van het project op de risico's. Bijvoorbeeld: wat betekent het overstromingsrisico voor de nieuwe woonwijk? Of wat als u een weg aanlegt waarmee u de dijk aantast en daarmee het risico verandert? In het MER komt naast de beschrijving ook een overzicht van de geplande maatregelen om de nadelige effecten te voorkomen of te beperken. En informatie over paraatheid en de voorgenomen reactie bij noodsituaties.
- **samenvatting:** in het MER staat een niet-technische samenvatting die voldoende inzicht geeft in de mogelijke gevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven op het milieu.
- **gebruikte bronnen:** In het MER staat een lijst met de gebruikte bronnen.

Reikwijdte en detailniveau: alternatieven en aspecten

Baken het onderzoek goed af (reikwijdte en detailniveau) voordat het MER wordt opgesteld.

Reikwijdte staat voor de onderwerpen die in het MER staan:

- Welke alternatieven moeten in dit geval onderzocht worden?
- Welke milieuaspecten zijn nuttig in dit onderzoek?
- Bij detailniveau draait het om hoe uitgebreid en hoe gedetailleerd en hoe (met welke methoden) de initiatiefnemer de verschillende milieuaspecten in het MER onderzoekt.

Bij het opstellen van het MER mag de initiatiefnemer andere milieueffectrapporten en effectstudies gebruiken ([artikel 11.16 lid 5 Omgevingsbesluit](#)).

In de Omgevingswet staat verder dat de initiatiefnemer een bestaand MER mag gebruiken, in plaats van zelf een MER op te stellen. Het project moet dan wel in dat MER beschreven zijn ([artikel 16.48 Omgevingswet](#)).

Advies van bevoegd gezag over opstellen project-mer

Op verzoek van de initiatiefnemer geeft het bevoegd gezag een advies over de reikwijdte en het detailniveau ([artikel 11.13 Omgevingsbesluit](#)). Dan kan het bevoegd gezag naast andere adviseurs, zoals een waterschap of provincie, ook de Commissie m.e.r. vragen om een advies ([artikel 11.14 Omgevingsbesluit](#)). Wanneer een advies over de reikwijdte en het detailniveau is uitgebracht, moet u het MER baseren op het advies van bevoegd gezag.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?		Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling	

Reikwijdte: te onderzoeken alternatieven

Een van de belangrijkste aandachtspunten bij het bepalen van de reikwijdte van het onderzoek is bepalen welke alternatieven relevant zijn. De initiatiefnemer verkent welke redelijke alternatieven, die passen bij de doelen van het project, vooraf al voldoende de moeite waard zijn om te onderzoeken en waarom. De initiatiefnemer brengt in kaart welke alternatieven vooraf al onuitvoerbaar of, om een andere redenen, niet realistisch zijn, en waarom.

Een redelijk alternatief voldoet meestal aan de volgende uitgangspunten:

- past bij de doelstellingen van het project
- geeft informatie die nuttig is voor de besluitvorming over het project
- kan door de initiatiefnemer worden gerealiseerd. Dat betekent dat een initiatiefnemer een alternatief ook kan uitvoeren, het moet binnen de competentie van de initiatiefnemer vallen.
- kan uitvoeringstechnisch (men moet het kunnen maken)
- is niet strijdig met wettelijke kaders of harde beleidsuitgangspunten
- is financieerbaar en betaalbaar, gelet op het budget

Als alternatieven afvallen, is het heel belangrijk goed te motiveren waarom dat het geval is. De motivatie van de initiatiefnemer is daarbij belangrijk. Daarmee is het later, bijvoorbeeld bij het beantwoorden van zienswijzen of in een rechtsgang, duidelijk hoe het proces is geweest.

Reikwijdte: te onderzoeken milieuaspecten

Bij reikwijdte gaat het ook om de milieuaspecten die nuttig zijn voor de besluitvorming over het project. Meestal besteedt het MER aandacht aan alle milieuaspecten, zodat gemotiveerd kan worden uitgelegd dat bepaalde milieuaspecten bij het project niet relevant zijn. Van tevoren is meestal goed aan te geven wat de belangrijkste milieuaspecten zijn voor het onderzoek in het MER. Bij het ene project zijn dat bijvoorbeeld geluid en luchtkwaliteit. Voor een ander project is dat bijvoorbeeld externe veiligheid of landschap.

Detailniveau: hoe uitgebreid onderzoek doen

Bij detailniveau draait het om hoe uitgebreid en hoe gedetailleerd en hoe (met welke methode) de initiatiefnemer de verschillende milieuaspecten onderzoekt in het MER. Ook hier geldt: dit verschilt van geval tot geval.

Bij het opstellen van het MER mag de initiatiefnemer andere milieueffectrapporten en effectstudies gebruiken ([artikel 11.16 lid 5 Omgevingsbesluit](#)). Als eerder onderzoek wordt gebruikt, let er dan op dat het eerdere (locatie-)onderzoek nog actueel is. Is een keuze voor een locatie bijvoorbeeld al heel lang geleden onderzocht en is de locatie nog niet ingevuld? Dan is het goed om na te gaan of deze locatie met de huidige kennis nog logisch is. Als dat niet het geval is, is het (soms) nodig om in een project-MER alternatieve locaties te onderzoeken voor het project.

De initiatiefnemer mag een bestaand MER gebruiken, in plaats van zelf een MER op te stellen. Dan moet het project wel in dat MER beschreven zijn ([artikel 16.48 Omgevingswet](#)).

Alternatieven in het project-milieueffectrapport

Kenmerkend voor een mer is dat de initiatiefnemer en het bevoegd gezag niet van 1 oplossing (alternatief) kunnen uitgaan. De initiatiefnemer moet redelijke alternatieven uitwerken en onderzoeken. Wat voor soort alternatieven, dat verschilt van geval tot geval. Alternatieve locaties voor voorzieningen en functies, alternatieven voor de locatie van bedrijfsgebouwen, voor een productieproces, enzovoort.

In het MER staat altijd een beschrijving van de situatie in de toekomst als het plan niet doorgaat, maar andere ontwikkelingen wél. Dit noemen we in het MER ook wel de 'referentiesituatie'. Die andere ontwikkelingen, die wel doorgaan, noemen we ook wel 'autonome ontwikkelingen'.

Wettelijk verplicht is ook het uitwerken van redelijke alternatieven ([artikel 11.16 Omgevingsbesluit](#)). De wet geeft niet aan wat voor soort alternatieven er in het MER moeten staan. Het kan bij een fabriekslocatie bijvoorbeeld gaan om locaties voor functies en bedrijfsgebouwen, of om verschillende productiewijzen. Bij een weg kan het gaan om concrete alternatieve opties voor wegontwerpen (in een project-MER bij een projectbesluit). Het aantal alternatieven verschilt bij ieder project en er zijn ook geen wettelijke eisen voor. Het detailniveau van alternatieven moet passen bij dat van het te nemen besluit.

Als in een plan of programma, waarvoor ook een (plan-)MER is gemaakt, locatie-alternatieven zijn onderzocht, hoeft er voor die locatie niet nog een keer alternatievenonderzoek plaats te vinden. Dit staat in [artikel 16.52 lid 3 van de Omgevingswet](#).

Alternatieven project-mer en inhoud besluit

Het ontwikkelen van alternatieven is een belangrijk onderdeel van de reikwijdte van een MER. Het vastgestelde besluit moet binnen de bandbreedte van de bekeken alternatieven vallen. Of in het MER zijn onderzocht. Bij de besluitvorming kan dus niet zomaar, zonder aanvullend onderzoek, gekozen worden voor een hele nieuwe oplossing. Of voor een oplossing met hele nieuwe onderdelen.

Project-mer-beoordeling

Inleiding

In een project-mer-beoordeling toetst het bevoegd gezag of er bij het project aanzienlijke milieueffecten kunnen optreden. Er zijn twee uitkomsten mogelijk:

- Aanzienlijke milieueffecten zijn niet uitgesloten: er volgt een mer en er moet een milieueffectrapport (MER) worden gemaakt.
- Aanzienlijke milieueffecten zijn uitgesloten: er is geen mer nodig er hoeft geen MER te worden gemaakt.

Verplichting tot opstellen project-mer-beoordeling

Of een besluit over een project project-mer-beoordelingsplichtig is, volgt uit bijlage V bij het Omgevingsbesluit. In Bijlage V bij het Omgevingsbesluit staat in de eerste kolom de omschrijving van projecten. In de vierde kolom staan de besluiten waarvoor de mer-verplichtingen gelden. Dit zijn besluiten zoals:

- een omgevingsvergunning
- een projectbesluit
- het omgevingsplan (soms)

Om te bepalen of een project project-mer-beoordelingsplichtig is, gelden de volgende stappen:

1. Eerst moet worden bekeken of het project voldoet aan de omschrijving in kolom
2. Als dat zo is, moet worden gekeken of het besluit in de laatste kolom staat.
3. Daarna moet worden bepaald of voor het besluit een mer of een mer-beoordeling moet worden doorlopen:
 - Als uw project voldoet aan de voorwaarden van kolom 2, dan is er een project-mer-plicht.
 - Als uw project voldoet aan de voorwaarden in kolom 3, dan is er een project-mer-beoordelingsplicht.

Procedurestappen in de project-mer-beoordeling

Een mer-beoordeling bestaat uit twee verplichte procedurestappen.

1. Mededeling van de initiatiefnemer aan het bevoegd gezag

De initiatiefnemer van een mer-beoordelingsplichtig project moet zijn voornemen schriftelijk mededelen aan het bevoegd gezag (zie ook [artikel 11.10 Omgevingsbesluit](#)). De mededeling is vormvrij, wel zijn er eisen aan de inhoud. In de praktijk staat de informatie vaak in een aparte notitie (aanmeldnotitie). In deze mededeling staat de informatie die het bevoegd gezag nodig heeft om te bepalen of de initiatiefnemer een MER moet maken.

Let op

De mededeling en aanvraag kunnen tegelijkertijd, het verzoek om de mer-beoordelingsbeslissing is dan onderdeel van de aanvraag. Het is ook mogelijk om eerst te verzoeken om een mer-beoordelingsbeslissing, en daarna de aanvraag te doen.

2. Beslissing bevoegd gezag over wel of geen milieueffectrapportage

Het bevoegd gezag neemt de beslissing of voor het mer-beoordelingsplichtige project een mer moet worden doorlopen. Het bevoegd gezag neemt deze mer-beoordelingsbeslissing binnen 6 weken. Zie hiervoor [artikel 11.11 lid 2 van het Omgevingsbesluit](#). Hierbij zijn twee mogelijke uitkomsten:

- Als het project aanzienlijke effecten op het milieu kan hebben, volgt een mer. Deze neemt het bevoegd gezag op in het (ontwerp)besluit. Zijn de mer-beoordeling en de aanvraag samen ingediend en moet er een MER worden gemaakt? Dan wijst het bevoegd gezag de aanvraag af, omdat er geen MER bij de aanvraag zit.
- Als aanzienlijke milieueffecten zijn uitgesloten, geeft het bevoegd gezag

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is een mer?	Spelers en rollen binnen I&W		Planmer	Planmer-beoordeling	Project-mer	Project-mer-beoordeling		

in de mer-beoordelingsbeslissing aan dat er geen mer nodig is. Deze beslissing met de bijbehorende motivering neemt het bevoegd gezag op in het (ontwerp)besluit.

Praktijktip

Hoewel niet verplicht, is het handig als de initiatiefnemer aangeeft of het project aan bepaalde kenmerken moet voldoen, of dat er maatregelen nodig zijn. Dit om aanzienlijke milieueffecten te voorkomen. Deze kenmerken of maatregelen kan het bevoegd gezag dan meenemen bij de beschrijving in de motivering van de mr-beoordelingsbeslissing. Het bevoegd gezag kan de voorgestelde kenmerken en noodzakelijke maatregelen vastleggen in de vergunning.

Let op

Er is niet direct bezwaar of beroep mogelijk tegen de mer-beoordelingsbeslissing dat een mer niet nodig is. Er is wel inspraak mogelijk op of bezwaar en beroep tegen het besluit waar de mer-beoordelingsbeslissing bij hoort. Op dat latere moment kan de inhoud van de mer-beoordelingsbeslissing door derden worden betwist. De initiatiefnemer kan wel meteen bezwaar maken of beroep instellen tegen de mer-beoordelingsbeslissing dat een mer wél nodig is.

Inhoudelijke eisen aan de project-mer-beoordeling

De initiatiefnemer beschrijft in zijn mededeling aan het bevoegd gezag de milieueffecten van het voornemen. In de praktijk wordt de mededeling vaak in de vorm van een aparte notitie geschreven (aanmeldingsnotitie). De mededeling is vormvrij, maar er zijn wel eisen aan de inhoud. Deze eisen in bijlage III bij de mer-richtlijn zijn omgezet naar [artikel 11.10 van het Omgevingsbesluit](#).

Een mededeling moet een beschrijving bevatten van:

- Het project: de fysieke kenmerken en de locatie.
- De mogelijk aanzienlijke milieueffecten van het project.
- Wanneer die informatie beschikbaar is, de mogelijk aanzienlijke effecten door verwachte residuen, emissies en productie van afvalstoffen en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen.

Een initiatiefnemer mag in de mededeling ook een beschrijving opnemen van de kenmerken van het voorgenomen project. En van de voorgenomen maatregelen, om mogelijk aanzienlijke effecten te vermijden of te voorkomen. Een mer is dan niet nodig, zie [artikel 11.10 lid 3 van het Omgevingsbesluit](#).

Hoofdcriteria in een mer-beoordeling

Het bevoegd gezag beoordeelt de informatie uit de mededeling en houdt bij de mer-beoordeling rekening met de criteria uit Bijlage III van de mer-richtlijn. De initiatiefnemer levert deze informatie vaak aan bij het bevoegd gezag. In de bijlage III van de Europese richtlijn staan de drie hoofdcriteria:

- de kenmerken van het project
- de plaats van het project
- de kenmerken van de potentiële effecten

Kenmerken van het project

Bij dit criterium moet het bevoegd gezag kijken naar het volgende:

- de omvang en het ontwerp van het gehele project
- de opstapeling van effecten (cumulatie) met andere projecten
- het gebruik van natuurlijke hulpbronnen
- de productie van afvalstoffen
- verontreiniging en hinder
- het risico van zware ongevallen of rampen, waaronder rampen door klimaatverandering
- de risico's voor de menselijke gezondheid

Plaats van het project

Bij dit criterium kijkt het bevoegd gezag naar de kwetsbaarheid van het milieu in de gebieden waarop het project invloed heeft. Het gaat dan over:

- het bestaande (en goedgekeurde) grondgebruik
- de relatieve rijkdom aan en beschikbaarheid, kwaliteit en het regeneratievermogen van de natuurlijke hulpbronnen van het gebied en de ondergrond ervan.
- het opnamevermogen van het natuurlijke milieu, met aandacht voor wetlands, oeverformatie en riviermondingen
- kustgebieden en het mariene milieu
- berg- en bosgebieden
- reservaten en natuurparken
- gebieden die in de Nederlandse wetgeving zijn aangeduid of door die wetgeving worden beschermd
- speciale beschermingszones door de lidstaten aangewezen volgens Richtlijn 79/409/EEG (= Vogelrichtlijn) en Richtlijn 92/43/EEG (= Habitatrichtlijn)
- gebieden waar de Europese milieukwaliteitsnormen al niet worden gehaald
- gebieden met een hoge bevolkingsdichtheid
- landschappen van historisch, cultureel of archeologisch belang

Kenmerken van potentiële effecten

Voor dit criterium kijkt het bevoegd gezag naar de mogelijke aanzienlijke effecten op het milieu door het project. Het gaat dan om:

- de orde van grootte en het ruimtelijk bereik van de effecten. Bijvoorbeeld hoe groot het gebied is waar effecten optreden en hoeveel mensen daar wonen.
- de aard van het effect
- het grensoverschrijdend karakter van het effect
- de intensiteit en de complexiteit van het effect
- de waarschijnlijkheid van het effect
- de verwachte aanvang, de duur, frequentie en omkeerbaarheid van het effect
- de cumulatie van effecten met de effecten van andere projecten
- de mogelijkheid om de effecten doeltreffend te verminderen

Motivering beslissing mer-beoordeling

Het bevoegd gezag moet de beslissing over de mer-beoordeling motiveren. In deze motivering wordt in ieder geval ingegaan op de criteria van bijlage III van de mer-richtlijn.

Heeft het bevoegd gezag besloten dat het project geen aanzienlijke milieueffecten heeft, en de initiatiefnemer heeft kenmerken of maatregelen opgenomen in haar mededeling? Dan geeft het bevoegd gezag aan (zie [artikel 11.11 lid 3 Omgevingsbesluit](#)):

- de kenmerken en maatregelen van het project die de initiatiefnemer heeft beschreven.
- het tijdstip waarop die maatregelen uitgevoerd moeten zijn.

De uitvoering van de maatregelen neemt het bevoegd gezag op als voorschrift bij het besluit. Daarmee is geborgd dat de maatregelen uitgevoerd of de kenmerken toegepast worden.

Hoofdstuk 4

Vorbereidingsfase

Wat is de Vorbereidingsfase?

MIRT Onderzoek

Startdocument

Inrichten projectorganisatie

Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)

Kennisgeving voornemen (Ow)

Kennisgeving participatie (Ow)

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Wat is de voorbereidingsfase?

Inleiding en toelichting op de term "voorbereidingsfase"

Uit het reguliere proces van het opstellen van **omgevingsagenda's** en het periodiek Bestuurlijk Overleg MIRT kunnen **initiatieven** naar voren komen om een gesignaleerde opgave, ambitie of knelpunt nader uit te werken tot een MIRT-project of MIRT-programma. De keuze om het initiatief op te nemen in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport wordt, mede op basis van het Startdocument, met de Startbeslissing definitief genomen. Dit is een bestuurlijke keuze; de aard van de voorbereidingsfase is dan ook sterk bestuurlijk.

Formeel gezien maakt de voorbereidingsfase nog geen onderdeel uit van het MIRT-proces. Het betreft vooral informatieverzameling vooraf, analyse van de opgave en opbouw van de mogelijke organisatie. Omdat ieder idee uniek is en zijn eigen rijpingsproces heeft, zijn aan deze fase geen proceseisen gesteld.

Opgave of initiatief agenderen

Zowel Rijk als decentrale overheden kunnen een opgave agenderen en daarmee het initiatief nemen tot het opstellen van een Startdocument ten behoeve van een Startbeslissing. Deze partijen zijn aanwezig bij het BO MIRT en besluiten (in gezamenlijkheid) welke van de geagendeerde opgaven onderzocht dienen te worden en welke niet. De selectie van te onderzoeken opgaven is een politiek-bestuurlijke afweging, waarvoor geen vastomlijnde en harde criteria gelden. Als één van de ministers of staatssecretarissen een initiatief aanmeldt, is het Rijk de agenderende partij (ook wel 'de initiatiefnemer' genoemd).

Als de regio een initiatief aanmeldt, is de regio de agenderende partij. Dit wordt gedaan door gedeputeerden van de provincie, waterschapsbestuurders, stadsregio's of wethouders van de grote gemeenten.

Initiatieven van private partijen, maatschappelijke organisaties en/of burgers kunnen alleen worden aangemeld via de overheid. Voorwaarde voor het agenderen van een voornemen in het kader van het MIRT, is dat er in ieder geval ook sprake is van een nationaal belang. Indien de opgave betrekking heeft op de hoofdinfrastructuur (HWN, HWS en HVWN), zijn de bepalingen van het projectbesluit Ow van toepassing.

Initiatieven en opgaven kunnen onder andere voortkomen uit:

- de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), en de daaraan gekoppelde Omgevingsagenda's
- waargenomen of verwachte knelpunten (bijvoorbeeld in [capaciteitsanalyses](#))
- (reeds lopende) projecten in het kader van het MIRT
- (reeds lopende) programma's in het kader van het MIRT, waaronder de programma's HWBP en Integraal Riviermanagement.

Doel van de voorbereidingsfase is te komen tot een eenduidige definitie en afbakening van het initiatief en een procesarchitectuur ("wie doet wat, wanneer") voor de te doorlopen verkenning- (en later planuitwerking) fase. Hierbij wordt een Startdocument opgesteld door de ambtenaren van de agenderende partij (tenzij in het bestuurlijk overleg anders wordt besloten). Het startdocument bakent af welke opgave centraal staat in de verkenning en welke ambities er zijn.

Het startdocument wordt in het BO MIRT behandeld, zodat de bevoegde bewindspersonen daarop de MIRT-startbeslissing kunnen nemen. Voor integrale verkenningen zal dit doorgaans de minister van IenW zijn. Afhankelijk van de thema's worden de ministers van EZK en BZK erbij betrokken. Voor sectorale verkenningen wordt de MIRT-startbeslissing door de desbetreffende minister genomen. Opgaven waarbij geen nationaal belang is aan te tonen, worden niet opgenomen in het MIRT.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek		Startdocument	Inrichten projectorganisatie		Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)

MIRT Onderzoek

Aanleiding voor een MIRT Onderzoek

Een opgave op initiatief agenderen gebeurt in de praktijk ook door het uitvoeren van een MIRT Onderzoek. De afspraak om een MIRT Onderzoek te starten, wordt gemaakt in het Bestuurlijk Overleg MIRT dan wel het Nationaal Bestuurlijk Overleg Deltaprogramma.

Een MIRT Onderzoek heeft betrekking op opgaven en/of ontwikkelingen die spelen in het ruimtelijk domein en van nationaal belang zijn of mogelijk Rijksbetrokkenheid vereisen. Het onderzoek kan erop gericht zijn om de opgave of ontwikkelrichting nader te concretiseren qua inhoudelijke scope, geografische omvang, tijd en/of doel (middellange en lange termijn) of juist het mogelijk maken van bestuurlijke vervolgspraken over de verdere uitvoering (voorbereiding op MIRT Verkenning).

Scope van een MIRT Onderzoek

In de MIRT-onderzoeken wordt gekeken naar:

- De vraag waar problemen door ontstaan en waar zich kansen voordoen, wat de achterliggende ontwikkelingen en behoeften zijn en welke samenhang er tussen de belangen/opgaven in het gebied is.
- En bij een opgave die wordt opgepakt, wordt samen met de omgeving breder gekeken naar samenhang en synergie met andere opgaven in een gebied. Door de verschillende opgaven te concretiseren, in de tijd te zetten en te prioriteren. Daarnaast wordt een ruimtelijk ontwerp voor de opgave opgesteld waarbinnen de samenhang/synergie met andere opgaven wordt aangegeven.

Met de omgeving zal daarna ook gezocht worden naar oplossings-richtingen en kansen. Die zullen in eerste instantie liggen in de sfeer van het beter benutten van de bestaande infrastructuur en andere creatieve oplossingen. Voor een bereikbaarheidsopgave zitten deze oplossings-richtingen in op gedragsverandering, informeren, innoveren, inrichten en in stand houden. Indien deze niet toereikend zijn, kunnen investeringen in infrastructuur in beeld worden gebracht.

MIRT Onderzoek is geen pré-MIRT Verkenning

Een MIRT-onderzoek is géén eerste stap op weg naar een beslissing over een mogelijke Rijksinvestering en is dus ook geen ‘pre-verkenning’. De uitkomst van een MIRT-onderzoek kan in een bestuurlijk overleg wel aanleiding zijn om voor een opgave een MIRT-verkenning te starten.

Mogelijke fasering binnen een MIRT-onderzoek

Een MIRT-onderzoek kan bestaan uit verschillende fasen. Rijk dan wel Rijk en regio kunnen gezamenlijk beslissen of een MIRT Onderzoek nodig of wenselijk is. De verschillende fasen die in de praktijk vaak bij een MIRT Onderzoek voorkomen zijn:

1. **Initiële opdracht.** Voorafgaand aan het MIRT-onderzoek wordt de initiële opdracht tot het MIRT-onderzoek geformuleerd. In het geval van een MIRT-onderzoek door het Rijk, ligt de aanleiding in een rijksopgave. Deze opdracht komt voort uit (een combinatie van) ambities en opgaven zoals weergegeven in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), de Nationale Omgevingsvisie Extra (NOVEX) en/of de Integrale Mobiliteitsagenda (IMA). De initiële opdracht wordt bepaald tijdens een BO MIRT, na overleg met de bestuurlijke partners. Fase 2, de kwartiermakersfase, kan daarna beginnen.
2. **Kwartier maken:** Vaststellen scope, onderzoeksvragen, Plan van Aanpak, trekker. In deze startfase gaat het om algemene beeldvorming (op hoofdlijnen) van de ontwikkelingen, opgaven, stakeholders en afbakening van het onderzoeksgebied. Uitgebreide analyses vinden in de volgende fase plaats. De kwartiermakersfase wordt in een gezamenlijk proces met regionale partijen vormgegeven en uitgevoerd. Bespreek ook met de partijen welke rol ieder vervult in het vervolg van het MIRT-onderzoek en welke verwachtingen men over en weer van elkaar heeft. Streef daarbij naar een gelijkwaardige samenwerking. Zorg ervoor dat alle belangen evenwichtig vertegenwoordigd zijn in zowel de stuurgroep als de ambtelijke ‘tafels’.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek		Startdocument	Inrichten projectorganisatie		Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)

Eindproduct is een onderzoeksvoorstel dat een voorstel tot scope bevat (scope opgave; doelstelling en onderzoeksvragen) en een door betrokken partijen gedragen plan van aanpak (naast de nieuwe scope ook afspraken over de verdeling van bestuurlijke verantwoordelijkheden, budget en financiering, tussenproducten en planning). Deze producten moeten voldoende basis bieden voor een besluit over het vervolg, inclusief afspraken over de organisatie van de bestuurlijke verantwoording van het betreffende MIRT-onderzoek (wie gaat de probleemanalyse trekken).

Duurzaamheid als onderwerp in het MIRT Onderzoek

Het is zinvol tijdens het kwartier maken al in gesprek te gaan met regionale partners en rijkspartijen in het gebied en ook met de verschillende directoraten binnen het Rijk over duurzaamheidsambities in het plangebied. Ga niet alleen met de usual suspects in gesprek (vervoerskundigen of waterspecialisten), maar bijvoorbeeld ook met wethouders en ambtenaren die over duurzaamheid, ruimtelijke ordening en leefomgeving gaan. Vraag daarbij ook naar bestaande samenwerkingsverbanden voor duurzaamheid. Door deze gesprekken wordt duidelijk hoe de afzonderlijke partijen zich inzetten voor duurzaamheid, waar urgentie gevoeld wordt en wat de gezamenlijke duurzaamheidsambities voor het gebied zijn. Meer informatie over de rijksambities op het gebied van duurzaamheid en het meenemen van duurzaamheid in een MIRT onderzoek vind je in de [handreiking Verduurzaming MIRT](#).

Besteed in de gesprekken aandacht aan verwachtingenmanagement: het gesprek aangaan over duurzaamheidsambities impliceert niet automatisch een financieringsaanbod van het ministerie! Wees duidelijk over de systematiek van trechters in het MIRT (breed beginnen, daarna keuzes maken) en het uitgangspunt van wederkerigheid en gezamenlijke (financiële) inzet bij eventuele latere besluiten.

3. **Probleemanalyse:** Uitgebreide analyse opgaven en stakeholders. Nadat de scope en de opgaven van het MIRT-onderzoek zijn vastgesteld, begint de probleemanalyse, waarbij de opgaven, het gebied en stakeholders/actoren verder worden geanalyseerd. De Omgevingswijzer kan helpen bij een integrale gebiedsanalyse. Onder deze probleemanalyse kunnen diverse deelrapporten liggen met een nadere analyse van de diverse opgaven, visualisaties, modelberekeningen, motievenoverzichten, e.d. In de werkwijzer RWS staat de handreiking [omgevingswijzer](#).

De volgende stap is het concretiseren van ontwikkelrichtingen. Betrokkenen zullen er daarbij voor waken dat dit MIRT-onderzoek zich inderdaad tot ontwikkelrichtingen beperkt. Het uitwerken van ontwikkelrichtingen in oplossingen gebeurt pas bij een verkenning. In deze fase wordt het ruimtelijk ontwerp ingezet om inzicht te verschaffen in alle opgaven en toekomstige ontwikkelingen, maar ook als instrument om alle belangen in gesprekken met de stakeholders op tafel te krijgen en aan elkaar te verbinden, waaronder duurzaamheidsambities. Op basis hiervan worden de gezamenlijk opgave en de uitgangspunten voor de ontwikkelrichtingen bepaald.

4. **Van probleemanalyse naar ontwikkelrichtingen:** Inschatten kansen maatregelen. In deze fase worden ontwikkelrichtingen voor de opgaven samen met de omgeving verkend en uitgewerkt (gesprekken stakeholders, communities en sociale media etc.).

Deze fase levert inzicht in:

- Mogelijke en doeltreffende ontwikkelrichtingen
- Wanneer welke ontwikkelrichting nodig is en wat de effecten zijn

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

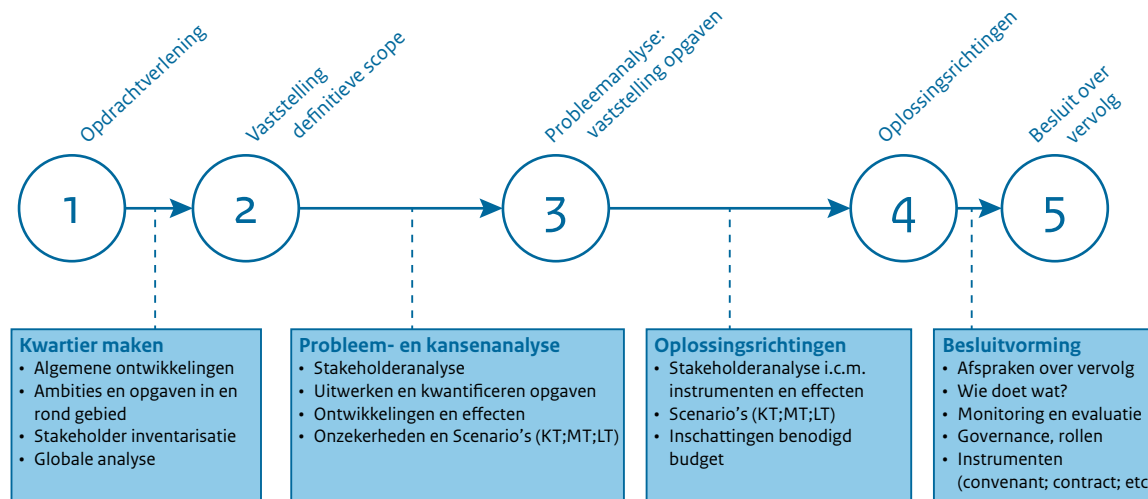
- Het ordenen, toetsen en optimaliseren van de ontwikkelrichtingen.
- de benodigde kosten en het onderzoek naar mogelijke financiering, incl. eventuele alternatieve bekostiging. Afhankelijk van het type onderzoek kan het wenselijk zijn om een eerste proeve van de verhouding tussen de baten en kosten (kengetallen) te geven.

Op basis van de informatie uit de probleemanalyse en deze fase (3) (probleemanalyse) en deze fase kunnen de relevante bestuurders van Rijk en regio en andere relevante partners in de vijfde fase beslissen wat het vervolg op het MIRT-onderzoek moet zijn.

5. **Besluitvorming over het vervolg.** In de voorgaande fasen zijn scope van de opgave, de achterliggende problematiek en de oplossingsrichtingen via samenwerking tot stand gekomen. De resultaten van deze fasen bieden de beslisinformatie voor het vervolg. Deze laatste fase is politiek-bestuurlijk van aard: er worden afspraken gemaakt over belangen, over het vervolg, over inhoud en proces. Het besluit aan het eind van deze fase komt kort gezegd neer op:

- 1 Wel of geen vervolg (kosteneffectiviteit) en wanneer, of bij welke ontwikkeling, eventueel een vervolg
- 2 Vorm van vervolg: Selectie meest kansrijke ontwikkelrichtingen (eventueel in de tijd uitgezet), waarbij zonder onderbouwing geen ontwikkelrichtingen kunnen worden afgeschreven.
- 3 Rol betrokken partijen (wie doet wat wanneer?)
- 4 Monitoring en evaluatie

Zorg dat de argumenten waarmee ontwikkelrichtingen worden ingedeeld in meer en minder kansrijk vastgelegd worden. Het gebruik van een afweegkader kan hierbij behulpzaam zijn en maakt helder welke criteria hiervoor zijn gebruikt.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Startdocument

Eisen van een Startdocument volgens de "MIRT Spelregels"

De eisen die aan de informatie en inhoud van een Startdocument worden gesteld, zijn aangegeven in de Spelregels van het MIRT. In het informatie-profiel zijn de volgende inhoudseisen opgenomen:

1. beschrijf de opgave(n), bestaande uit de aanleiding, urgentie, omvang, onderbouwing en globale afbakening inclusief samenhang met Omgevingsagenda, rijksdoelen en regionale doelen, prioriteiten en belangen. Geef daarnaast de reikwijdte van de integrale opgave en het gebied waar de opgave over gaat aan;
2. een beschrijving van de reikwijdte van oplossingsrichtingen of alternatieven die in ogenschouw worden genomen. Dit bepaalt de breedte van de verkenning;
3. een globale beschrijving welke partijen worden betrokken en op welke manier rekening wordt gehouden met de toepasselijke wettelijke verplichtingen over participatie en inspraak van derden;
4. de verdeling van rollen en bevoegdheden tijdens de verkenning;
5. welke financiële bronnen bij de deelnemende partijen beschikbaar zijn om de verschillende doelen te dekken. Er moet ook zicht zijn op een bepaald percentage van de investeringskosten van de meest waarschijnlijke oplossingsrichting;
6. de bestuurlijk-juridische procedure(s) die (mogelijk) gevolgd moet(en) worden;
7. een beschrijving van het plan van aanpak voor de vervolgfase.

Op basis van het startdocument (dat het resultaat is van bestuurlijke besluitvorming) besluit het bevoegd gezag om de verkenningsfase te starten. Deze startbeslissing kan onderdeel zijn van een kennisgeving voornemen.

Opstellen Startdocument

Nadat de beslissing om een startdocument te maken is genomen, wordt de trekker van het startdocument gekozen (in de regel is dit de agenderende partij).

Het is van groot belang te voorkomen dat er een 'pré-verkenning' wordt uitgevoerd om het startdocument op te stellen. De verkenningsfase moet niet al van tevoren worden dichtgetimmerd door de initiatiefnemer; een open houding is van groot belang ter voorkoming van 'lock-in'. Met dit laatste wordt het fenomeen bedoeld dat te veel wordt blindgestaard op eigen oplossingen vanuit één modaliteit en te weinig oog is voor wellicht betere alternatieven van anderen. Wel moet het startdocument voldoende informatie bevatten om de aanpak van de verkenningsfase vorm te geven.

Het startdocument moet op hoofdlijnen informatie geven voor de startbeslissing. Daartoe bevat het een analyse van het gebied (gebaseerd op de omgevingsagenda), de belanghebbenden en nut en noodzaak van het initiatief. Deze analyse gebeurt op bestuurlijk niveau. Het startdocument biedt verder inzicht in de doelstellingen van het initiatief, de samenhang met andere opgaven op de omgevingsagenda en de achterliggende problemen of kansen. Uit het startdocument blijkt wat directe doelen van het initiatief zijn en op welke wijze het bijdraagt aan de bredere strategische doelen van de omgevingsagenda.

Daarbij is belangrijk dat is aangegeven of, en op welke wijze, het initiatief een noodzakelijke voorwaarde vormt voor andere opgaven.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?		MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie		Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)

Let op: formuleer het doel van de verkenning zorgvuldig

Het formuleren van het doel is een zorgvuldige aangelegenheid. Als het doel van de opgave te nauw wordt afgebakend, kunnen meer duurzame ontwikkelmogelijkheden ongewild buiten de scope van de verkenning vallen. Value Engineering kan helpen bij het formuleren van het doel in functionele eisen in plaats van in oplossingen.

Tips voor projectbeheersing: laat het startdocument toetsen

De projectgroep die de verkenning gaat uitvoeren moet aan de slag kunnen op basis van het startdocument. Als uit de analyse van de opgave door bestuurders geen eenduidig beeld naar voren komt, kan de projectgroep geen goede verkenning uitvoeren binnen de gestelde termijn. Door de organisatie die voor de verkenning aan de lat staat – of een onafhankelijke organisatie – het startdocument te laten toetsen middels een review, is een waarborg ingebouwd tegen overhaaste startbeslissingen. De review is gericht op of het startdocument voldoende duidelijk is in de opgave die voorligt.

Let op: Ontwerpend onderzoek

Goed analyseren van de aard van de opgave aan de hand van specifieke kenmerken als type ingreep, omvang, omgevingskenmerken en politiek-maatschappelijke gevoeligheid is in deze fase cruciaal. Om te analyseren hoe de opgave samenhangt met de omgeving, heeft het veel toegevoegde waarde om een kaartbeeld op te stellen. Het gaat dus niet alleen om tekst maar ook om beeldmateriaal (woord en beeld). Ontwerpend onderzoek is bij een initiatief als procesinstrument zinvol, met als doel te komen tot een gedeeld beeld van problemen, opgaven en mogelijke oplossingsrichtingen. Het blootleggen van ambities en achterliggende belangen is cruciaal voor het vinden van een gemeenschappelijke opgave die nodig is voor de startbeslissing. Goede afbeeldingen zeggen meer dan woorden en kunnen zowel adequaat blootleggen of men het eens is over opgave, als partijen meenemen in een wenkend perspectief op een mogelijke toekomst.

Tip: Budget en scope in verhouding

Het klinkt zo simpel: voorkom dat de scope te ambitieus en budget te klein is. Dit is de fase waarin de basis voor een realistische verkenning wordt gelegd. Met een wensscope zonder zicht op bekostiging en middelen is de verkenning tot mislukken gedoemd. Als vanuit het BO MIRT onrealistische wensen worden geuit, dan moet dit worden aangegeven aan de bestuurders. Zij moeten prioriteiten stellen en keuzes maken. De aanpak van Value Engineering (VE) helpt bij een betere afstemming tussen scope en budget. Schakel een Value Manager in om te kijken of en hoe VE een bijdrage kan leveren. Op de Werkwijzer RWS vind je een nadere uitwerking van werkwijzen en methoden voor projectbeheersing.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Gebiedsbeschrijving in het startdocument

Aan de gebiedsbeschrijving zijn geen eisen gesteld. Aangeraden wordt om de gebiedsbeschrijving van de gebiedsagenda als uitgangspunt te nemen. De gebiedsbeschrijving moet aansluiten bij het schaalniveau van de opgave die in de verkenning wordt opgepakt. Door uit te gaan van een lagenbenadering (bijvoorbeeld; ondergrond, netwerk en occupatie) zijn statische en dynamische elementen in het gebied te onderscheiden.

Het startdocument moet voldoende richting geven aan de verkenning. Daarom dient de aanleiding en urgentie van de opgave helder onderbouwd te worden in woord en beeld. Ook moet er zicht zijn op financiering ter voorkoming van ‘lege’ verkenningen, onnodige studie- en organisatiekosten en politiek/ bestuurlijke onvrede. De financiële moge-

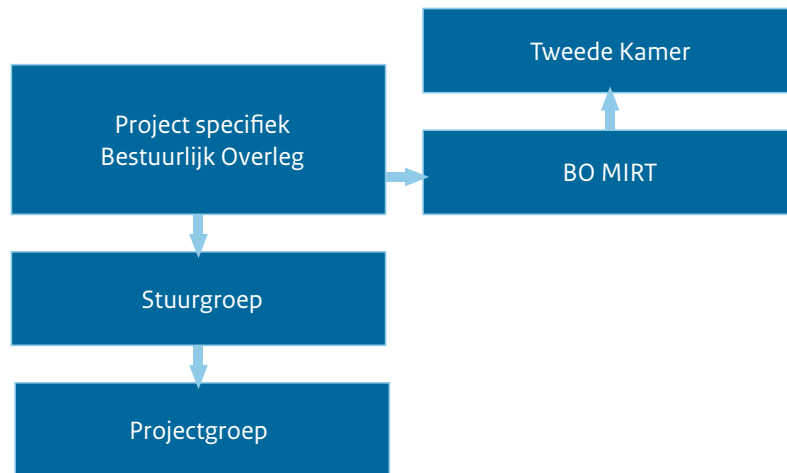
lijkheden zijn vaak richtinggevend in de oplossingsrichtingen en de uiteindelijke keuze. Door vooraf aan te geven hoeveel middelen beschikbaar zijn, wordt het scala aan mogelijke oplossingsrichtingen verkleind. Enerzijds kunnen hiermee de verwachtingen en de uiteindelijke keuze dichter bij elkaar worden gebracht, anderzijds kunnen mogelijk interessante oplossingsrichtingen hiermee buiten beeld verdwijnen (zowel goedkopere als duurdere oplossingsrichtingen). Het is van belang om de bandbreedte van mee te nemen richtingen dus niet te smal (voldoende ‘oplossingsruimte’) en niet te breed (wel realistisch) te maken.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Inrichten projectorganisatie

Tijdens deze fase moet de projectorganisatie voor de verkenning worden samengesteld. Een basismodel voor de inrichting van de organisatie is hieronder weergegeven en toegelicht.

Project specifiek bestuurlijk overleg

Voor het opstarten (en doorlopen) van een verkenning is een project specifiek bestuurlijk overleg van belang. Dit overleg bestaat uit bestuurders van alle direct betrokken bestuursorganen. Hier wordt de voortgang besproken tussen de betrokken partners, en vindt de besluitvorming over het project plaats, behalve de MIRT 1 startbeslissing, MIRT 2 (en Omgevingswet) voorkeursbeslissing en het MIRT 3 projectbeslissing (en conform Projectbesluit). Eén van de bestuursorganen wordt aangewezen als eigenaar van de verkenning, de eerste verantwoordelijke voor personele capaciteit, middelen en tijd.

De samenwerking tussen Rijk en regio op bestuurlijk niveau kan op meerdere manieren worden vormgegeven, bijvoorbeeld via een

bestuurlijk duo, of via een **alliantiemodel**⁵. Het bestuurlijke duo kan dienen als het gezicht van de verkenning. Van belang is dat de verschillende betrokken bestuursorganen evenwichtig vertegenwoordigd zijn in het project specifieke bestuurlijk overleg. Ondersteunende ambtenaren kunnen ook deelnemen aan het bestuurlijk overleg. Het project specifieke bestuurlijk overleg neemt besluiten over de verkenning en vormt een voorportaal voor het BO MIRT. Zo nodig kunnen beslissingen ook genomen worden in het project specifieke bestuurlijk overleg, zonder tussenkomst van het BO MIRT.

Stuur- of regiegroep

Een project-specifieke stuur- of regiegroep vervult de rol van ambtelijk opdrachtgever van de projectgroep en bereidt de bestuurlijke overleggen voor. Dit is de schakel tussen projectgroep en bestuurders. Hierin hebben hoge functionarissen (**bijv. directeuren**) van de betrokken partijen zitting. In elk geval maken de partijen die de verkenning financieren of budget reserveren voor het vervolg hiervan deel uit. Ambtenaren van overheidsorganen met beslissingsbevoegdheid kunnen indien nodig ook separaat bijeenkomen in een opdrachtgeversberaad.

Binnen de stuurgroep is het handig een rijks- en een regiocoördinator aan te wijzen. De rijkscoördinator en de regiocoördinator zijn (bestuurs) ambtenaren verantwoordelijk voor de communicatie binnen respectievelijk het Rijk en de decentrale overheden. Een aandachtspunt is eventuele cultuurverschillen tussen Rijk en regio die de samenwerking kunnen hinderen. De coördinatoren hebben tot taak deze hindernissen zo veel mogelijk te voorkomen en te faciliteren in de samenwerking.

⁵ Een alliantiemodel is een geïntegreerde projectorganisatie waarin alle betrokken besturen zitting hebben. Het model kenmerkt zich door het delen van projectrisico's, winsten en verliezen en streeft de gezamenlijke doelen na. In een alliantie is sprake van volledige openheid van informatie.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

De rijks- en regiocoördinator zullen in de regel ook aanschuiven bij project specifieke bestuurlijke overleggen. Kleine projecten kunnen mogelijk met één coördinator toe. Het is dan nog steeds van belang dat de twee werelden die Rijk en regio zijn open staan voor elkaar. Zorg dat er bij het samenstellen van de stuurgroep ook aandacht is voor het mandaat van de stuurgroep. Wat mag de stuurgroep zelfstandig besluiten, en wat moet het project specifieke bestuurlijk overleg besluiten? Zorg dat dat helder is bij het samenstellen, zodat de juiste vertegenwoordiging van de partijen zitting neemt in de stuurgroep.

Voorbeeld: vroegtijdig betrekken decentrale overheden

Bij de verkenning A10 Noord en de verkenning Haarlemmermeer-Almere bleek het vroegtijdig betrekken van de decentrale overheden erg succesvol. De goede samenwerking zorgde voor korte doorlooptijden, een eenduidige probleemperceptie en een vlot vervolg naar de planstudiefase.

Projectgroep

De projectgroep voert de verkenning uit. De projectgroep wordt samengesteld uit ambtenaren van regio en Rijk (meestal vanuit meerdere departementen), aangevuld met externe deskundigen. De agenderende partij hoeft niet persé de trekker van de projectgroep te worden. Bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is er de afspraak dat de beleidskern verantwoordelijk is voor de verkenning, vanwege het sterke politiek/bestuurlijke karakter van deze fase. De uitvoeringsorganisatie (Rijkswaterstaat/ProRail) zal doorgaans wel betrokken zijn vanwege kennis, capaciteit en hun belang in de verkenningfase.

Binnen de projectgroep zijn verschillende verantwoordelijkheden te onderscheiden. Een goede projectbeheersing vergt een heldere organisatorische structuur. Het verdient daarom aanbeveling om verschillende verantwoordelijken aan te wijzen voor de verschillende aandachtsvelden, die werken onder aansturing van de trekker van de verkenning. Aandachtsvelden zijn: inhoudelijke activiteiten, identificeren

marktbetrokkenheid, contractbeheersing, projectmanagement, processturing, duurzaamheid, communicatie met de omgeving en risicobeheersing. Afhankelijk van de omvang van de verkenning kan de verantwoordelijkheid voor een aandachtsveld verder worden onderverdeeld, of worden samengevoegd.

Bij de verdeling van taken moet ook gekeken worden naar de belangen van de verschillende betrokken partijen. Zorg dat er open gesproken wordt over de belangen van de verschillende partijen, om te zorgen dat de ambtenaren die zitting nemen in de projectgroep niet met een dubbele, eventueel verborgen agenda, zitten.

Tip: Opzet Projectgroep

Zet de projectgroep zo onafhankelijk mogelijk op, met een evenredige verdeling van deskundigen over de betrokken organisaties. Een deskundige projectgroep die door Rijk en regio wordt gedragen, heeft het makkelijker om alle bestuurders op één lijn te krijgen. Anders kan al gauw het gevoel ontstaan dat de oververtegenwoordigde partij er bij de anderen iets probeert doorheen te duwen. Denk ook goed na over de verschillende rollen die binnen één organisatie aan de orde kunnen zijn en hoe en door wie deze rollen worden vertegenwoordigd in het project. Relevante rollen zijn onder meer: intern opdrachtgever, intern opdrachtnemer, rol adviseurs bevoegd gezag, rol vergunningverlener, rol beheerder. Maak expliciet en transparant wie welke rol vertegenwoordigt en bepaal welke rollen je in de projectgroep wil hebben en welke rollen op een andere wijze betrokken worden (bijvoorbeeld in een begeleidingsgroep).

Om een soepele overdracht van het initiatief naar de verkenning te bewerkstelligen, is het zinvol om leden van de voorgestelde projectgroep – als dat kan – mee te laten werken in de voorbereidingsfase. Zo is een geleidelijke overdracht mogelijk. Ook de bestuurders en de stuurgroep moeten klaar zijn om het project een vliegende start te geven.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Tip: IPM-model

Een gestructureerde benadering is het IPM-model (Integraal Project Management- model), waarmee Rijkswaterstaat werkt en dat vijf rollen onderscheidt. Het is niet verplicht met deze rollen te werken in verkenningen. De vijf rollen die in het IPM-model worden onderscheiden zijn:

- Projectmanager
- Manager projectbeheersing
- Omgevingsmanager
- Technisch manager
- Contractmanager

Specialismen & Ondersteuning

Naast managementtaken moeten uiteraard ook de inhoudelijke specialismen en de ondersteuning worden ingevuld. Het inhoudelijke werk zal veelal uitbesteed worden aan extern(e) adviesbureau(s). Dit betreft werkzaamheden zoals het opstellen van het verkenningenrapport, het uitvoeren van de mer, uitvoeren van een kosten-batenanalyse, verkeersonderzoek, ruimtelijk en verkeerskundig ontwerp e.d. Denk niet te snel dat een onderzoek niet relevant is voor het project. Ook bij puur ruimtelijke ontwikkelingen kan een verkeersonderzoek helpen bij het inzicht in de verkeersaantrekkende werking van oplossingsrichtingen, om zo bereikbaarheidsproblemen te voorkomen.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT1)

BELANGRIJK: MIRT 1 Startbeslissing versus kennisgeving voornemen Ow (art 5.47)

Het Startdocument is gericht op de bestuurlijke besluitvorming conform de MIRT Spelregels en moet leiden tot een keuze voor het wel/niet nemen van een MIRT 1 Startbeslissing, waarmee bestuurlijk de keuze gemaakt wordt om een Verkenning uit te voeren en het project of programma op te nemen in het MIRT Overzicht (of juist niet). De Minister dan wel de Staatssecretaris is degene die de definitieve MIRT 1 Startbeslissing neemt.

Aanvullend op of parallel aan de MIRT 1 Startbeslissing, zal het voor een project in veel gevallen nodig zijn om vanuit het juridisch spoor kenbaar te maken dat het bevoegd gezag voornemens is om een projectprocedure te doorlopen en een verkenning te starten. Hiervoor geeft, conform art 5.47 van de Omgevingswet, het bevoegd gezag dat met de projectprocedure wil starten, kennis van het Voornemen een verkenning uit te voeren naar een mogelijk bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving. Naast de Minister kunnen dit ook decentrale overheden als de provincie (Provinciale Staten) en waterschappen (Dagelijks Bestuur).

Om dubbel werk te voorkomen, wordt ernaar gestreefd dat het bestuurlijk ingestelde Startdocument ook de informatie bevat die noodzakelijk is voor de juridische besluitvorming door het desbetreffende bevoegd gezag.

Voorafgaand aan een MIRT Verkenning is er dus sprake van én een MIRT 1 Startbeslissing (conform MIRT Spelregels) én sprake van kennisgeving van het voornemen (conform Omgevingswet) en een kennisgeving participatie. In de praktijk kan de MIRT Startbeslissing onderdeel uitmaken van de kennisgeving van het voornemen. De kennisgeving van het voornemen kan gecombineerd worden met de kennisgeving participatie.

MIRT 1 Startbeslissing

Op basis van het startdocument wordt de MIRT 1 Startbeslissing genomen. De Startbeslissing legt **bestuurlijk** vast welke ruimtelijke opgave wordt verkend in een MIRT-verkenning. Als er wordt besloten tot een MIRT-verkenning, kan dit worden gezien als een voorlopige erkenning van het belang van de opgave. De Startbeslissing legt dan ook de **bestuurlijke** afspraken vast voor het uitvoeren van de verkenning. Deze afspraken gaan in op de rolverdeling tussen de betrokken partijen, de beoogde aanpak en de doorlooptijd. De startbeslissing is de 'toegang' tot de MIRT verkenningsfase en opname in het [MIRT Overzicht](#). Voor de Startbeslissing moet er zicht zijn op 75% financiering. Opname in het MIRT Overzicht als verkenning biedt geen garantie dat het initiatief doorstroomt naar de plannings- en studiefase en de aanlegfase. Er is geen bezwaar of beroep mogelijk tegen een startbeslissing.

De Startbeslissing wordt afgestemd door de minister van IenW op het BO MIRT, met betrokken regionale partijen. Afhankelijk van de thema's kunnen de ministers van EZK en BZK betrokken zijn. Om de gezamenlijkheid van de beslissing uit te dragen, wordt de brief waarin kennis wordt gegeven van de Startbeslissing in meervoud geformuleerd.

Verplichting Informeren Tweede Kamer vervalt

Anders dan bij de oude Tracéwet en de Wet ruimtelijke ordening, is met de komst van de Omgevingswet de verplichting om de Tweede Kamer te informeren over de start van een verkenning komen te vervallen. De Tweede Kamer wordt nog wel via het BO-MIRT proces en het jaarlijkse MIRT Overzicht geïnformeerd over nieuwe verkenningen.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Kennisgeving voornemen (Ow)

Het bevoegd gezag dat met de projectprocedure wil starten, geeft kennis van het Voornemen een verkenning uit te voeren naar een mogelijk bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving. In de Omgevingswet is in [art 5.47](#) deze verplichting opgenomen. Dit artikel is ontleend aan artikel 2 van de oude Tracéwet, waarin was bepaald dat de Minister van Infrastructuur en Waterstaat een (Start)beslissing nam om voorafgaand aan een infrastructuurproject een verkenning uit te voeren.

Inhoud Kennisgeving Voornemen

In de kennisgeving staat:

- een beschrijving van de opgave waarvoor de verkenning wordt uitgevoerd
- hoe de verkenning wordt uitgevoerd binnen welke termijn
- of vóór het vaststellen van een projectbesluit een voorkeursbeslissing wordt genomen
- binnen welke termijn een ieder mogelijke oplossingen voor de opgave kan aandragen
- de uitgangspunten voor het in beschouwing nemen van die oplossingen
- welk bestuursorgaan bevoegd gezag is voor de projectprocedure.

Het bevoegd gezag publiceert de kennisgeving voornemen in het publicatieblad voor het bestuursorgaan. Dit staat in [artikel 12 van de Bekendmakingswet](#).

Bij belangrijke wijzigingen tijdens de projectprocedure is een nieuwe kennisgeving voornemen noodzakelijk. Bijvoorbeeld als in de kennisgeving voornemen staat dat een voorkeursbeslissing wordt genomen en tijdens de procedure wordt besloten dit niet te doen. Eerdere resultaten uit de projectprocedure zullen in het algemeen dan wel kunnen worden meegenomen in het nieuwe (formele) traject, als de scope niet wijzigt.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Wat is de Voorbereidingsfase?	MIRT Onderzoek	Startdocument	Inrichten projectorganisatie	Bestuurlijke Startbeslissing (MIRT 1)	Kennisgeving voornemen (Ow)	Kennisgeving participatie (Ow)		

Kennisgeving participatie (Ow)

In de kennisgeving participatie staat hoe het bevoegd gezag de verschillende partijen betreft. Partijen zoals burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen. Is de overheid niet de initiatiefnemer voor een project? Dan staat in de kennisgeving wat de rol van het bevoegd gezag en wat de rol van de initiatiefnemer bij het betrekken van partijen is. In de Omgevingswet is in [art 5.47](#) deze verplichting opgenomen.

In de kennisgeving staat waarover partijen worden betrokken en op welk moment. In de kennisgeving staat ook waar extra informatie te vinden is over het project. Als die er nog niet is, dan staat er waar deze later beschikbaar komt.

Het bevoegd gezag kan de kennisgeving 'participatie' tegelijk met de kennisgeving 'voornemen' publiceren. Maar dit is geen verplichting. Er kan bijvoorbeeld meer tijd nodig zijn om het participatieproces in te richten. Het bevoegd gezag moet de kennisgeving participatie op zijn laatst bij de start van de verkenning publiceren.

Inhoud Kennisgeving Participatie

- In de kennisgeving van de wijze waarop burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zullen worden betrokken, bedoeld in [artikel 5.47, vierde lid, van de wet](#), gaat het bevoegd gezag in ieder geval in op:
 - wie worden betrokken;
 - waarover zij worden betrokken;
 - wanneer zij worden betrokken;
 - wat de rol is van het bevoegd gezag en de initiatiefnemer bij het betrekken van deze partijen; en
 - waar aanvullende informatie beschikbaar is.
- De kennisgeving vindt plaats op een door het bevoegd gezag te bepalen geschikte wijze, waardoor het voor de te verkennen opgave in de fysieke leefomgeving relevante publiek zo goed mogelijk wordt bereikt.
- Het bevoegd gezag draagt er zorg voor dat de benodigde informatie voor het betrekken van burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen op een toegankelijke wijze beschikbaar is. [Artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur](#) is van overeenkomstige toepassing.
- De wijze van kennisgeving over het participatieproces is vormvrij.

Hoofdstuk 5

Verkenningfase

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Vormen, fasen en doorlooptijden

Inleiding

Na het nemen van de MIRT-startbeslissing begint de startfase van de **verkenning**. Daarmee begint een projectmatig proces van de specifieke verkenning naast het reguliere BO-MIRT proces. De maximale duur van de verkenning wordt onderbouwd en vastgelegd in de MIRT-Startbeslissing, in principe beslaat deze periode maximaal 2 jaar.

Deze verkenningsfase bestaat uit de startfase, analytische fase, beoordelingsfase en besluitvormingsfase. Iedere fase kent een eigen set aan op te leveren resultaten. Naast een overdracht op papier is het ook zeer waardevol om de leden van de voorbereidingsfase nog een tijd (enkele maanden) mee te laten werken in de verkenningsfase. Zo is een geleidelijke overgang mogelijk en wordt ook de ongeschreven kennis en informatie doorgegeven en geborgd voor het project.

Vormen MIRT Verkenning

MIRT-verkenningen komen voor in meerdere variaties, integraal of sectoraal, en met of zonder voorkeursbeslissing Ow. De keuze voor een integrale of sectorale aanpak wordt bij de MIRT-startbeslissing beargumenteerd, de keuze voor een voorkeursbeslissing Ow volgt uit de wet zelf óf kan vrijwillig gekozen worden door het bevoegd gezag.

Er zijn drie hoofdverschijningsvormen:

1. Integrale verkenningen met voorkeursbeslissing Ow en plan-mer.;
2. Sectorale verkenning met voorkeursbeslissing Ow en plan-mer.;
3. Sectorale verkenning zonder voorkeursbeslissing Ow en zonder plan-mer.

Integrale verkenningen

Een MIRT-verkenning met een voorkeursbeslissing Ow heeft de voorkeur bij integrale, gebiedsgerichte initiatieven met meerdere (sectorale) doelen en oplossingsrichtingen. De doelen en oplossingsrichtingen zijn moeilijk vooraf af te bakken en doorsnijden bestuurlijke en sectorale grenzen. Er zijn meerdere betrokkenen en de ruimtelijke ingrepen hebben grote omgevingseffecten. Bijvoorbeeld een opgave met een waterbeheerproject

en natuurontwikkeling.

Sectorale verkenningen

Sectorale verkenningen zijn verkenningen van opgaven die slechts één functie hebben. Deze projecten zijn bedoeld om sectorale knelpunten of problemen op te lossen, bijvoorbeeld het oplossen van één fileknelpunt door de uitbreiding van een hoofdweg met meerdere rijstroken tussen twee knooppunten.

Een verkenning kan ook meerdere (doorgaans kleine) initiatieven bevatten in één sector die met elkaar als het ware één geheel vormen – een programma. Dit is niet ongebruikelijk in het ‘natte’ en bij ‘spoor’. Het gaat dan om strategische verkenningen die zowel lange als korte termijn opgaven bevatten en nauw met elkaar samenhangen. Het totaalprogramma wordt vastgelegd in één voorkeursbeslissing Ow. In deze voorkeursbeslissing worden voor de korte-termijnprojecten voorkeursalternatieven opgenomen voor de diverse deelprojecten. Een voorbeeld van een sectorale verkenning als programma is de verkenning voor de Kaderrichtlijn Water.

Fasen MIRT Verkenning

In de startfase wordt door de diverse betrokken overheidsorganisaties, eventueel ook maatschappelijke organisaties, een concreet plan van aanpak voor de verkenning uitgewerkt. Daarna volgt consultatie met het publiek over problematiek en scope van de verkenning. Onder publiek worden ook bedrijven en adviesbureaus begrepen.

In de analytische fase worden vervolgens breed oplossingsrichtingen gegenereerd. Deze worden globaal en kwalitatief beoordeeld op doelbereik, kosten en uitvoerbaarheid. Dit resulteert in een bestuurlijk afgestemde keuze voor kansrijke alternatieven: ‘zeef 1’.

In de beoordelingsfase worden deze overgebleven kansrijke alternatieven nader uitgewerkt en beoordeeld om te komen tot een selectie van één

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

voorkeursalternatief. Bij deze ‘zeef 2’ wordt gebruik gemaakt van instrumenten als plan-mer of project-mer (eerste fase) en kosten/baten analyse. Natuurlijk is er gedurende het hele proces publieksparticipatie en afstemming met bestuurders.

Het voorkeursalternatief wordt voorgelegd aan de bestuurders en vastgesteld. De besluitvormingsfase heeft een sterk politiek-bestuurlijk karakter waarbij een breed gedragen (adaptieve) voorkeursbeslissing centraal staat om te kunnen komen tot een stabiele planuitwerking. Dit vergt goede bestuurlijke afstemming. De afspraken over het vervolproces, de uitvoeringsstrategie, worden neergelegd in een bestuurs-overeenkomst met de betrokken overheidspartijen. Hierin worden zo nodig ook afspraken over marktbetrokkenheid of met toekomstige beheerders vastgelegd.

Doorkijk naar Planning- en studiefase en Aanlegfase

Na afronding van de verkenning en het besluit om de opgave uit te werken (MIRT 2) volgt de planning- en studiefase, waarin de deelprojecten uit de (adaptieve) voorkeursbeslissing worden uitgewerkt en de formele bestuursrechtelijke besluitvormingsprocedures worden doorlopen. De planning- en studiefase wordt bij een positieve projectbeslissing (MIRT 3) gevolgd door de aanlegfase. Hierin wordt het project aangelegd (MIRT 4).

Koppeling met bestuurlijke overleggen

Een belangrijk uitgangspunt voor de planning (van de deelfasen) van de verkenning is het Bestuurlijk Overleg MIRT (BO MIRT). Door de individuele MIRT projecten af te stemmen op het BO MIRT ritme, lopen de projecten gelijk met de besluitvorming van het gehele MIRT-programma. Dit geldt met name voor de startbeslissing en de voorkeursbeslissing.

Naast het BO MIRT is ook project specifiek bestuurlijk overleg voor besluitvorming over het verkenningenproject mogelijk en wenselijk. Elke fase wordt zodoende bestuurlijk verankerd. Zo kunnen initiatieven met een kortere doorlooptijd de verkenningfase sneller doorlopen.

Tip: Behoud ‘sense of urgency’ bij bestuurders

Voor een voorspoedig verloop van de verkenning is een ‘sense of urgency’ bij de bestuurders van groot belang. Door de bestuurders voortdurend bij de verkenning te betrekken (op belangrijke keuzemomenten) kan het belang dat bij het starten van de verkenning werd gevoeld, worden vastgehouden en uitgebreid.

Indicatieve doorlooptijden MIRT Verkenning

De MIRT-verkenningfase kent een tijdsperiode van 3 maanden tot maximaal 2 jaar. De periode kan verdeeld worden over de

• startfase (opstart en probleemanalyse)	4 mnd
• analytische fase (genereren oplossingsrichtingen, zeef 1)	8 mnd
• beoordeling (beoordelen en selecteren, zeef 2)	8 mnd
• besluitvorming (voorkeursalternatief)	4 mnd

De duur van de fases is indicatief. Hiermee kan geschoven worden afhankelijk van de omvang van de opgave. Denk bij het bepalen van een nieuw tijdsbestek wel na of de gewenste kwaliteit nog steeds geleverd kan worden.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

MER eerste fase raadzaam, indien er geen plan-mer-plicht geldt

Wees je ervan bewust dat als er in de verkenning geen voorkeursbeslissing Ow en plan-mer procedure wordt doorlopen, oplossingsrichtingen en kansrijke alternatieven tijdens de planuitwerking in de project-mer moeten worden onderzocht. Dit is dan vaak niet zinvol meer, omdat er al een keuze voor een oplossingsrichting is gemaakt. Het is in zulke gevallen raadzaam om al gedurende de verkenning een 'eerste fase' MER op te stellen, waarin oplossingsrichtingen en kansrijke alternatieven worden onderzocht. In de planuitwerking wordt dit aangevuld met de 'tweede fase' MER. Deze twee delen vormen dan gezamenlijk het project-MER, en bevat alle informatie die vanuit afdeling 16.4 van de Omgevingswet en hoofdstuk 11 van het Omgevingsbesluit verplicht is.

Het opstellen van een MER eerste fase tijdens de verkenning hoeft geen extra tijd te kosten, aangezien veel van de benodigde onderzoeken toch al uitgevoerd worden in het kader van de verkenning zelf. Eventueel extra benodigde tijd wordt ruimschoots ingehaald in de planning- en studiefase, aangezien de zeef van "mogelijke oplossingen" naar "kansrijke oplossingen" (zeef I) en van "kansrijke oplossingen naar een voorkeursalternatief" (zeef II) dan al volgens de mer-systematiek onderzocht en onderbouwd is, en niet meer plaats hoeft te vinden gedurende het projectbesluit en project-mer.

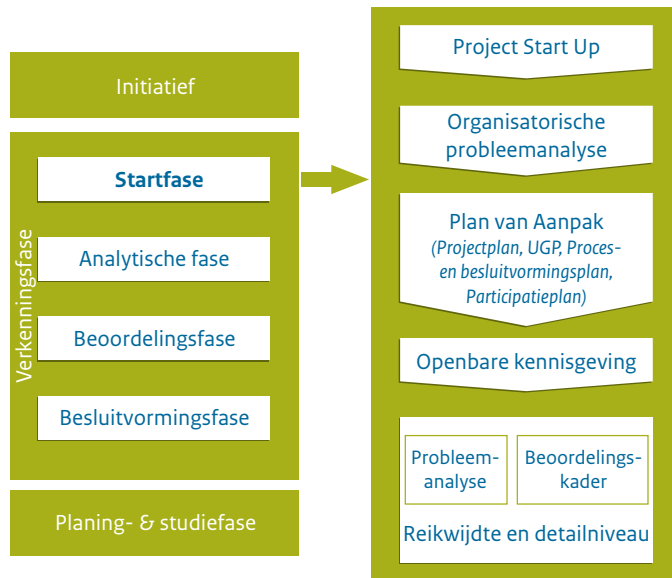

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Vormen, fasen en doorlooptijden		Startfase	Analytische fase (zeef I)		Beoordelingsfase (zeef II)		Besluitvormingsfase	

Startfase

In tegenstelling tot het bestuurlijke karakter van de MIRT Startbeslissing, heeft het begin van de Verkenning met de Startfase een *ambtelijk-organisatorisch karakter*. De projectgroep vertaalt de bestuurlijke MIRT Startbeslissing naar een concreet plan van aanpak voor de verkenning en legt deze vervolgens voor aan de (ambtelijke) omgeving. Er vindt een eerste consultatie plaats over probleem- en doelstelling en scope van de verkenning. Dit wordt in de Stuurgroep afgesloten met een bestuurlijke verankering van probleem- en doelstelling, plan van aanpak, de reikwijdte en het detailniveau en beoordelingskader voor de verkenning.

De verkenning wordt uitgevoerd door de projectgroep. Om te zorgen dat optimaal samengewerkt wordt, zijn de teamrollen helder omschreven, verantwoordelijkheden goed verdeeld en werken de teamleden naar hetzelfde doel toe.

Tip: beschouw of een herdefiniëring of aanscherping van de doelstelling nodig is

De MIRT Startbeslissing geeft de scope van de opdracht en het probleem weer, met een “globale” doelstelling. In de startfase van de Verkenning wordt een “probleemanalyse en gebiedsbeschrijving” gemaakt. Op basis van die uitkomsten, die vaak een actualisatie zijn van de resultaten van het MIRT Onderzoek, vindt er een herijking plaats van (de zwaarte) van het probleem of de opgave. Indien nodig, kan de probleemstelling en het beoogde doelreik “geherdefinieerd” en/of aangescherpt worden. Idealiter wordt dit (bijvoorbeeld naar aanleiding van het raadplegen van de betrokken bestuursorganen in het kader van het advies dat zij geven op de conceptnotitie Reikwijdte en Detailniveau MER, ook bestuurlijk vastgesteld). De noodzaak hiervoor kan in de Stuurgroep besproken worden.

Project Start Up (alle rollen)

Het doel van een project start-up is de projectgroep goed op de rails te zetten. Voor alle teamleden moet duidelijk zijn wie wat doet en met welk mandaat. Naast de feitelijke verdeling van taken moet er voldoende aandacht zijn voor samenwerking. De projectgroep kan worden samengesteld uit ambtenaren van verschillende overheden en departementen. Hierdoor kunnen grote cultuurverschillen bestaan in de manier van werken bij de verschillende participerende organisaties. Maak dit bij de opstart van het te am bespreekbaar en zoek hierin samen een weg. Het is belangrijk voor het welslagen van de verkenning om te werken aan vertrouwen in elkaar. In het geval ook externe partijen (adviesbureaus) een rol spelen, kan ervoor gekozen worden om gezamenlijk met het adviesbureau een project start-up te organiseren.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Vormen, fasen en doorlooptijden		Startfase		Analytische fase (zeef I)		Beoordelingsfase (zeef II)		Besluitvormingsfase

Aandachtspunt: Geen last of ruggenspraak

Binnen het Deltaprogramma is afgesproken dat degene van de verschillende overheden in de projectgroep daarin zonder 'last of ruggespraak' zitten van hun moederorganisatie. De deelnemers nemen wel hun kennis, kunde en netwerk mee, maar niet de belangen. Die discussies vinden plaats in bestuurlijk overleg e.d.

Aandachtspunt: mandaat van projectgropleden RWS

Rijkswaterstaat is betrokken bij veel verkenningen als beheerder van het hoofd (vaar-) wegennet en het hoofdwatersysteem. De Netwerk-beheervisie RWS geeft inzicht in de rollen en taken die RWS daarin vervult. Dit gebeurt aan de hand van richtinggevende uitspraken van het bestuur van RWS. Zo weten RWS-ers hoe zij naar buiten moeten optreden en weet de buitenwereld waar RWS voor staat.

Aandachtspunt: Scheiding van rollen

In een mer-procedure moeten de rollen van initiatiefnemer en bevoegd gezag op ambtelijk niveau gescheiden zijn. De minister van IenW stelt hierover een handreiking voor overheden op. De afgeronde handreiking zal onderdeel worden van de Procedurehandleiding en Praktijk-handreiking milieueffectrapportage van het IPLO. Het is van belang tijdig af te wegen hoe in deze scheiding van rollen voorzien wordt. Dit moet in een openbaar document worden vastgelegd.

Onderdeel van de project start-up kan een opstapje zijn naar de organisatorische probleemanalyse zijn. De IPM-rolhouders brengen verschillende onderdelen in. De *manager projectbeheersing* brengt risico's en beheersmaatregelen, opzet van organisatie en samenwerking, financiën, planning en interne toetsing onder de aandacht. Ook vanuit *ontwerp, effecten en techniek* is er aandacht voor risico's, maar gericht op de effecten van het initiatief. Vanuit het *participatieproces en communicatie* kunnen omgevingsrisico's naar voren worden gebracht. Daarnaast zal vanuit dit spoor aandacht zijn voor participatie van omgevingspartijen en communicatie (projectboodschap, crisiscommunicatie, etc.).

Tip: Betrek dwarskijkers

Het gevaar bij het komen tot één gedeelde aanpak is de tunnelvisie. Betrek in deze fase juist mensen die kritische vragen stellen en af durven stappen van de gestelde analyse. Dit kan iemand van buitenaf zijn. Is het niet mogelijk om iemand van buitenaf te betrekken kan ook een van de teamleden deze rol op zich nemen ('advocaat van de duivel').

Projectmanagement

Uitwerken organisatorische probleemanalyse

De bestuurlijke probleemanalyse uit het startdocument is de basis voor de organisatorische probleemanalyse, waarbij de focus ligt op de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de verschillende overheden en organisatieonderdelen.

Een dergelijke probleemanalyse is een belangrijk onderdeel van de startfase. De projectgroep moet tot één gedeelde visie op het initiatief komen, om gezamenlijk naar hetzelfde doel te kunnen werken. Belangrijke vragen in de fase van deze organisatorische probleemanalyse zijn:

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

- Welke (nationale) doelen worden behaald met de realisatie van het project?
- Welke maatschappelijke baten en kosten spelen? (kan kwalitatief)
- Voor welke onderdelen is het Rijk verantwoordelijk voor het realiseren van de doelen?
- Voor welke onderdelen zijn de decentrale overheden verantwoordelijk?

In de praktijk blijkt een vroegtijdig antwoord op deze drie vragen te leiden tot een betere focus, waardoor kansarme projecten en/of oplossingsrichtingen tijdig afvallen. De conclusies moeten worden geverifieerd met de stuurgroep/het projectspecifiek bestuurlijk overleg.

Tip: probleem- en doelstelling

Het duidelijk en helder beschrijven van de probleemstelling en doelstelling is een belangrijke stap. Het voorkomt onduidelijkheid en vertraging in latere fasen. Toch is het veelal lastig om dit helder te omschrijven, neem hier voldoende tijd voor en toets de omschrijving bij externen. Beschrijf alleen de doelstelling met de probleemanalyse en niet de oplossing. De oplossing moet blijken na onderzoek en alternatievenafweging. Dus niet: 'om het bereikbaarheidsprobleem tussen A en B op te lossen verbreden we de snelweg'. Hierin is de oplossing al genoemd, maar 'doelstelling van dit project is het vinden van een oplossing voor het bereikbaarheidsprobleem tussen A en B'.

Tip: Vergeet de (rijks-)doelen voor duurzaamheid niet

Vergeet bij het analyseren van de doelen niet de rijksdoelen voor duurzaamheid, waar het project een bijdrage aan kan leveren. In de Handreiking Verduurzaming MIRT zijn de rijksambities per duurzaamheidsthema's opgenomen.

Plan van aanpak

Het doel van het plan van aanpak is grip krijgen op de voorliggende verkenning, om het risico van vertraging of budgetoverschrijding te beheersen. In het plan van aanpak moeten probleem- en doelstelling helder beschreven zijn. Het is zinvol in deze fase ook al afspraken te maken over de verdeling van financiële risico's in de planning- en studiefase en aanlegfase. De besluitvormingsfase is hiervoor minder geschikt, dan staan de verhoudingen makkelijk onder druk. De startfase is de 'vredige' fase en daardoor geschikt om in rust de verdeling van risico's te bespreken.

Het plan van aanpak is een organisatorische uitwerking van de onderwerpen uit het startdocument (een bestuurlijk document). In het plan van aanpak wordt procesmatig werken geoperationaliseerd. Door specialisten op het gebied van planning te betrekken bij het opstellen van het plan van aanpak, kan het kritieke pad goed in beeld worden gebracht.

Het is van belang dat de projectgroep het proces van de verkenning scherp formuleert. Stel daarbij de volgende vragen:

- Wie zijn wanneer, waarvoor betrokken?
- Welke vragen moeten er beantwoord worden om de besluitvorming over de voorkeursbeslissing voor te bereiden?
- Hoe geven we het proces vorm?

Vraag de organisatie die de review aan het einde van de verkenning gaat uitvoeren alvast waarop wordt getoetst (Voortoets en Gate Review). Het plan van aanpak kan dan extra aandacht besteden aan die punten, zodat kan worden gestuurd op een positief review-resultaat. Door gedurende de verkenning de onderbouwing van alle keuzes bij te houden in een ontwerp / keuzedossier is het proces navolgbaar. Ook de wijze waarop de kwaliteit van de op te leveren producten wordt geborgd moet een plaats krijgen in het plan van aanpak.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Er zijn geen eisen aan de vorm van een plan van aanpak gesteld.

Onderdelen van het plan van aanpak kunnen zijn:

- Projectplan;
- Uitgangspuntennotitie (uitgangspunten voor alle onderzoeken);
- Het proces- en besluitvormingsplan (betreft processturing van verkenning tot en met realisatie);
- Het participatieplan (inclusief stakeholderanalyse).

Iedere deelverantwoordelijke uit de projectgroep stelt een deelplan op voor zijn aandachtsveld. De eindverantwoordelijke zorgt ervoor dat de verschillende onderdelen op elkaar zijn afgestemd.

Projectplan

Het projectplan beschrijft de sturing van het project. Het doel van het projectplan is het borgen van een gebiedsgerichte aanpak en dat het juiste proces efficiënt gevolgd wordt. Het gaat in op de wijze waarop de projectgroep de verkenning vormgeeft. Onderdelen van het projectplan kunnen zijn:

- Projectgroep (rollen, taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden teamleden, rol stuurgroep/bestuurlijk overleg)
- Capaciteit en middelen
- Projectinkoopstrategie (strategie, inkoop en contracten, identificatie marktbetrokkenheid)
- Beheersplan (beheersing van financiën, raming, planning, risico's, kansen en beheersmaatregelen, documentenbeheer, wijzigingenbeheer)
- Activiteitenplan (planning: de te ondernemen inhoudelijke projectactiviteiten uitgezet in de tijd).

Tip: Uitbesteding

Als een marktpartij wordt ingehuurd voor het uitvoeren van ingenieursdiensten, zoals het opstellen van de plan- (of eerste fase) projectmer, de kosten/batenanalyse, e.d. is het verstandig deze te betrekken bij de afronding van het beoordelingskader en de (notitie) reikwijdte en het detailniveau. Door adviesbureaus al in deze fase te betrekken, zijn zij op de hoogte van de afwegingen die gemaakt zijn om bepaalde

effecten juist wel of juist niet in beeld te brengen en van de overwegingen voor het detailniveau waartoe besloten is. Dat kan helpen bij het uitvoeren en schrijven van de effectstudies zoals mer en kosten/batenanalyse. Een dergelijke uitbesteding kost doorgaans veel tijd, zeker als deze boven de drempel van Europese aanbesteding uitkomt, het is dus altijd nuttig om op tijd te beginnen.

Proces- en besluitvormingsplan

Door het opstellen van een proces- en besluitvormingsplan kunnen vooraf mijlpalen worden bepaald. Doordenk bij het begin van de verkenning het hele proces van plan- en besluitvorming tot en met realisatie van een project (d.w.z. van verkenning, planuitwerking tot realisatie). Zo wordt voorkomen dat informatie onnodig vroeg of te laat voorhanden is. Als het door een brede spreiding van voorkeursbeslissingen (bijvoorbeeld voor verschillende tracédelen of verschillende type opgave bij een integrale verkenning, zoals een oplossing voor een netwerk en een oplossing voor een (woon)ontwikkelopgave) niet mogelijk is verder te kijken dan de verkenningsfase, moet het proces in elk geval tot aan de voorkeursbeslissing worden doordacht. Het maken van een procesplanning per fase aan het begin van de verkenningsfase is essentieel. De benodigde MIRT informatieprofielen zijn hierbij een hulpmiddel.

Vaak legt de projectmanager de verantwoordelijkheid voor het opstellen van het proces- en besluitvormingsplan neer bij de omgevingsmanager.

Tip: Value Engineering

Een verkennend gesprek met een Value Manager van de VE pool RWS kan inzicht geven in de momenten tijdens de verkenningsfase waarop een VE studie kan worden uitgevoerd en met welk doel. Ook het combineren van VE met andere instrumenten kan worden besproken (bv VE /Omgevingswijzer, VE/Marktconsultatie).

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Projectbeheersing

De rol van de manager projectbeheersing is het bewaken van de risico's, planning, raming en scope. Een goede sturing vooraf kan ellende besparen in latere fasen. Projectbeheersing is in deze fase dienend, niet leidend. Maak de projectbeheersing ondergeschikt aan de inhoudelijke en bestuurlijke stappen van het proces. Dit voorkomt dat raming, planning en risico's dominant zijn in het creatieve en iteratieve proces van de verkenning.

Naast de gate review die toetst of het informatieprofiel voor een MIRT 2 Voorkeursbeslissing goed is ingevuld, is het nodig de kwaliteitsborging vooraf vorm te geven door een interne of collegiale toets op inhoud van het besluit en de onderbouwende documenten zoals MKBA en eventueel MER. Deze toets is maatwerk en is afgestemd op de grootste risico's in het project. Rijkswaterstaat heeft al ervaring opgedaan met dit soort toetsen, via de [Voortoets](#), in planstudies.

Voor een transparant en navolgbaar proces is het belangrijk dat alle stappen, besluiten en overwegingen vastgelegd worden. Schrijf ook op wat er in het verleden is besloten.

Het is de taak van de projectbeheerser om te zorgen dat dit ook gebeurt.

Tip: Realistische planning en raming

Raam en plan niet te optimistisch. Er is altijd een politieke druk om een verkenning binnen een bepaalde tijd uit te voeren. Met een realistische planning en raming kunnen knelpunten vroeg inzichtelijk worden gemaakt. Werk bijvoorbeeld in de planning met een buffer van een maand per jaar.

Tip: neem ruimte op voor marktbenadering

In de verkenningfase lijkt het betrekken van de markt nog ver weg. Toch is het goed hier in het proces rekening mee te houden zodat het project geen vertraging oploopt.

De manager projectbeheersing draagt bij aan de volgende producten. Deze producten kunnen onderdeel uitmaken van het plan van aanpak:

1. Het projectplan
2. Het proces- en besluitvormingsplan
3. Zorg voor een goede kwaliteitsborging
4. Inkoopplan

Een nadere uitwerking van werkwijzen en methoden zijn te vinden in de Werkwijzer RWS.

Kwaliteitsborging

Het doel van kwaliteitsborging is het inbouwen van waarborgen voor voldoende kwaliteit van producten en processen. Een goede kwaliteitsborging draagt bij aan het nemen van een stabiele MIRT-voorkeursbeslissing, met een doorkijk naar planning- en studiefase en zelfs realisatie. Onderdelen van een goede kwaliteitsborging zijn de toetsen (o.a. Voortoets, toets Commissie m.e.r., gate Review), maar ook:

- Leren van collega's
- Goede risicobeheersing
- Werken vanuit vertrouwen
- Aandacht voor het (bestuurlijk) proces
- Evenwicht tussen geld, tijd en kwaliteit
- Bewust omgaan met toetsing en advies
- Deel kennis binnen het project en tussen projecten

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Markt en inkoop

Strategisch inkoopplan

Al vanaf de start van het project dient er nagedacht te worden over alle mogelijke strategische vraagstukken met betrekking tot marktbenadering. Het doel is om bewust de samenwerking met marktpartijen van tevoren te overdenken. De markt doelbewust en weloverwogen betrekken straalt richting de markt ook professioneel opdrachtgeverschap uit. Een andere reden om weloverwogen de markt te betrekken is dat er een spanning zal komen te staan tussen de beschikbare tijd en de tijd die het kost om de markt te benaderen. De benadering die in de verkenningfase wordt bedacht is sterk richtinggevend voor de latere fasen. Sta dus stil bij het opstellen van de marktbenadering:

- Wie gaat wat doen in het project en hoe organiseren we het project?
- Welke optimalisatiemogelijkheden zijn er in het project? En welke marktpartijen kunnen deze optimalisaties analyseren en in welke fase is dat het meest zinvol?
- Zijn er mogelijkheden om opbrengsten te genereren, bijvoorbeeld met delfstoffen of vastgoedontwikkeling?
- Levert het (inkoop)voordelen op om het project op te knippen in deelprojecten (en contracten) of juist om het te bundelen met andere projecten, zodat er een gebiedsgericht project ontstaat?
- Hoe willen we de markt betrekken?
- Hoe verhoudt zich dat met de projectdoelen?

Dit zijn vragen die het verloop van een project bepalen. De strategie beschrijft de marktbetrokkenheid in alle MIRT-fasen en de keuzes die in het begin van het project gemaakt kunnen worden, die van invloed zijn op de latere aanbesteding en contractering van het project.

Tip: Start op tijd met nadenken over de inkoopstrategie

Het is belangrijk om (vroeg)tijdig na te denken over welke vorm van inkoop voor het project meerwaarde kan hebben. Een risico is dat deze actie – gaandeweg – wordt doorgeschoven naar latere fasen en er in de tussentijd mogelijk stappen of keuzes worden gemaakt die de kansen/opties voor een effectieve inkoop ongewild verkleinen. Door hier juist vroeg in de verkenning aandacht voor te hebben, is de kans op een voor het project passende inkoopstrategie groter. Stel deze stap dus niet uit.

Bij het betrekken van de markt blijft een spanning bestaan tussen het beheersen van onzekerheden/ risico's enerzijds en ontwerprijheid / creativiteit anderzijds. De trekker van de verkenning moet zich bij iedere stap blijven afvragen of de voordelen (nog steeds) opwegen tegen de nadelen. Er zijn meerdere toetsen om de meerwaarde van het inzetten van de markt in kaart te brengen.

Marktscan

Met een marktscan wordt een inschatting gemaakt of en in welke projectfase inzet van de markt tot meerwaarde kan leiden voor het betreffende project. De marktscan laat zien welke mogelijkheden er zijn om een project sneller, goedkoper of kwalitatief beter te realiseren. Er is sprake van meerwaarde als de betrokkenheid van de markt leidt tot kwaliteitswinst, kostenbesparing en/of versnelling. Dit wordt bepaald door de kansen en risico's van een project tegen elkaar af te zetten.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Tip: ingrediënten voor een goede marktscan:

- *Compleetheid*: 4 modules: startnotitie, inventarisatie van mogelijke meerwaarde opties, beoordeling van de geïnventariseerde meerwaarde opties en eindrapportage;
- *“Breedte”*: er is breed gekeken en onderzocht (andere projecten, bundeling, gebiedsontwikkeling, vervlechten, tol, ontwikkeling in de tijd, etc.);
- *Duidelijkheid*: duidelijke beoordeling meerwaarde opties (geld, tijd en kwaliteit);
- *Afweging*: afweging met pro's en contra's (kansen en risico's);
- *Inclusiviteit*: betrokkenheid van alle relevante partijen (projectgroep en evt. aanvullende deskundigheid betrekken);
- *Helderheid*: duidelijk advies (met actielijst);
- *Begeleiding*: de marktscan kan worden begeleid door GPO--Markt en innovatie;
- *Doorlooptijd*: uitvoeringsperiode is ongeveer een maand.
- Voor de marktscan is een handleiding beschikbaar. Ook is er een internettool om mogelijke meerwaarde opties effectiever te kunnen inventariseren en te beoordelen, zie [Handreiking MIRT en Markt \(2010\)](#).

Een marktscan kan gevolgd worden door een marktconsultatie in de analytische fase of in de beoordelingsfase, waarin de verwachte meerwaarde en de voorgenomen wijze van betrokkenheid aan de markt worden voorgelegd. De marktscan gaat uit van het perspectief van de overheid; marktconsultatie van dat van de markt.

Tip: Uitbesteding

Als een marktpartij wordt ingehuurd voor het uitvoeren van bepaalde activiteiten is het verstandig deze te betrekken bij de afronding van het beoordelingskader en de Reikwijdte en het detailniveau. Door adviesbureaus al in deze fase te betrekken, zijn zij op de hoogte van de afwegingen die gemaakt zijn om bepaalde effecten juist wel of juist niet in beeld te brengen en van de overwegingen voor het detailniveau waartoe besloten is. Dat kan helpen bij het uitvoeren van de effectstudies zoals de plan-mer, de kosten/batenanalyse en het schrijven daarvan. Een dergelijke uitbesteding kost doorgaans veel tijd, zeker als deze boven de drempel van Europese aanbesteding uitkomt, het is dus altijd nuttig om op tijd te beginnen.

Tip: neem contact op met RWS-deskundigen

Neem hiervoor contact op met het [inkoopcentrum GWW](#).

Corporate Tenderboard

[Tenderboards](#) zijn adviesorganen die de opdrachtgever van projecten gevraagd en ongevraagd onafhankelijk, deskundig en integer advies geven over de wijze waarop

RWS projecten in de markt zet. Doelen van de tenderboard zijn:

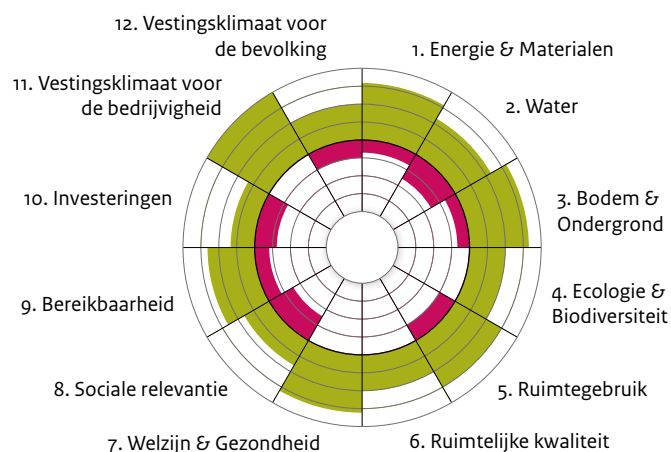
- Bewaken dat RWS consistent is in de manier waarop zij projecten in de markt zet.
- Adviseren over de effectiviteit van de wijze waarop de inkoop plaatsvindt en hoe daarbij invulling gegeven wordt aan de beleidsruimte.

De tenderboard geeft zwaarwegend advies aan de opdrachtgever voor de inkoop en voor de vaststelling van het contract. Bij grote projecten ook in een eerdere fase.

Ontwerp, effecten en techniek

Vul de omgevingswijzer in

Vanuit de Spelregels MIRT is het verplicht om duurzaamheid integraal mee te nemen in verkenningen. De [omgevingswijzer](#) is een hulpmiddel dat wordt ingezet om meekoppelkansen voor duurzaamheid in brede zin in beeld te brengen. Binnen RWS is het gebruik van de omgevingswijzer door een gele brief verplicht gesteld, de handleiding is te vinden in [Werkwijzer RWS](#). Het beste resultaat wordt verkregen wanneer het instrument vroeg wordt ingezet, zodat er nog ruimte is om wijzigingen in de scope aan te brengen. Soms is het instrument al ingezet tijdens opdrachtverlening. Check dan of dat voldoende is, of dat het zinvol is de omgevingswijzer nogmaals in te zetten. Het instrument kan ook ingezet worden bij (het begin van) faseovergangen. Als de omgevingswijzer wordt ingezet om

meekoppelkansen voor duurzaamheid in beeld te brengen, is het van belang om een moment op te nemen waarop besloten wordt welke kansen onderzocht gaan worden in de verkenning. Dit kan gelijktijdig met

het opstellen van de reikwijdte en het detailniveau van het onderzoek. Het [ambitieweb](#) kan behulpzaam zijn bij het bepalen van de projectspecifieke duurzaamheidsambitie.

Tip: gebruik omgevingswijzer

Ook tijdens vervolgfases in een project kan de Omgevingswijzer worden ingezet. Ook dan kan door middel van discussie een gezamenlijk probleemperspectief worden ontwikkeld.

Op systematische wijze worden twaalf thema's bekeken die van invloed zijn op duurzaamheid (bijv. water, energie, ruimtelijke kwaliteit, welzijn, vestingsklimaat). In het projectteam, bij voorkeur in gesprek met stakeholders, bepaalt of en hoe kansen op deze thema's kunnen worden benut of uitgebouwd en wie daarvan de trekker is. De omgevingswijzer wordt ook gebruikt als checklist, als vergelijkingsmiddel tussen alternatieven of om de ambitie te bepalen bij een faseovergang. Het is vooral bedoeld als discussiemiddel en niet als harde kwantitatieve toets. Het instrument helpt om invulling te geven aan de rol van Rijkswaterstaat als uitvoeringsorganisatie van héél IenW. Daarnaast is de Omgevingswijzer onderdeel van de werkwijze [Duurzaam GWW](#).

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Voorbeeld: N309 't Harde

Bij de N309 't Harde werd de Omgevingswijzer aan het begin van de verkenning gebruikt om inzichtelijk te krijgen welke invloed verschillende varianten in het gebied hebben en om het gesprek aan te gaan met stakeholders. De uitkomsten uit de vervolgonderzoeken zijn gebruikt voor de tracékeuze met daarbij een MER-rapport. De N309 loopt door de bebouwde kom van 't Harde en Oostendorp. Het dagelijks verkeer op deze doorgaande weg tussen de A28 en Elburg zet de leefbaarheid in de kernen van 't Harde en Oostendorp onder druk. Met name tijdens de spits vormen zich vaak files. De weg is in 2008 in het kader van groot onderhoud aangepakt en heringericht, maar daarmee zijn nog niet alle problemen opgelost. In 2009 besloten Provinciale Staten van de provincie Gelderland daarom om geld beschikbaar te stellen voor de verdere aanpak van de N309 bij 't Harde. De verwachting is dat het verkeer op de N309 in het 't Harde zal groeien. Dit heeft een grote invloed op de leefbaarheid en de doorstroming van het verkeer in het dorp. In de verkenningfase zijn verschillende alternatieven vergeleken: een route door de dorpskern en twee bypasses om het dorp. In eerste instantie leek het omleiden van het verkeer uit de dorpskern de meest kansrijke oplossing. Dit zou de milieukwaliteit in het dorp verbeteren en de regionale verkeersstroom kon intact worden gehouden. Tijdens de Omgevings-wijzersessie werd duidelijk dat er belangrijke argumenten zijn om de weg door de dorpskern te laten lopen. Deze zijn vooral sociaaleconomisch van aard: het verkeer dat momenteel door de dorpskern gaat is de grootste bron van inkomsten voor de kleine en middelgrote bedrijven. Tevens zal 't Harde te maken krijgen met krimp van de bevolking. Een omleiding van de N309 uit de dorpskern zou dus vermindering van de activiteiten in het dorp betekenen. Bovendien zou de verbetering van de verkeersstroom via een bypass voor meer verkeer richting de omliggende dorpen zorgen. Het werd ook duidelijk dat geluidsoverlast niet verdwijnt, maar naar de buitenwijken wordt verplaatst. Hoewel het aanvankelijk leek dat een bypass de beste oplossing was, toonde verdere studie aan dat er ook sterke argumenten zijn om de weg in de dorpskern te behouden. Bij dit project bleek dat de Omgevingswijzer in

de vroege planvormingsfase zinvol kan worden gebruikt om inzichtelijk te maken wat er in een gebied speelt. Uit het resultatenwiel (zie afbeelding) bleek dat de effecten van de bypass alternatieven op sociaal economisch gebied negatief waren. Het was al eerder bekend dat de effecten van deze alternatieven op het gebied van natuur negatief zouden zijn maar ook op ruimtelijke kwaliteit konden deze geen meerwaarde bieden. De toepassing zorgde ervoor dat partijen hun mening heroverwogen en bracht structuur in de discussie over wat de meest duurzame oplossing voor een probleem is. In de vervolgfase van het proces is er uitvoeriger bekeken wat de meerwaarde van het opwaarderen van het bestaande tracé was. Vervolgens werd in het MER-rapport ook verder aangetoond dat de beste oplossing het opwaarderen van het bestaande tracé door 't Harde was.

Tip: Kennis omgevingswijzer

Voor de bijeenkomsten om de Omgevingswijzer in te vullen kan gebruik worden gemaakt van de expertise van facilitatoren die binnen Rijkswaterstaat zijn opgeleid (zie [intranet](#)).

Tip: Cradle to cradle (C2C) Duurzaamheid als doelstelling, voorbeeld Cradle to cradle gebiedsontwikkeling Limburg

Een tip om een project duurzamer in te steken is om ook naar de bredere doelstelling van het project te kijken. Een goed voorbeeld is het project A2 Maastricht, waarbij het doel niet alleen verbetering van doorstroming of bereikbaarheid is, maar ook het bevorderen van de verkeersveiligheid en leefbaarheid in omliggende wijken en meewerken aan nieuwe kansen voor A2-wijken door stedelijke vernieuwing en opheffing van barrières. In dit project is gewerkt volgens de C2C principes van Limburg, waarvan "wij genieten van mobiliteit" er één is: maak onderscheid in trage vervoersstromen en snelle vervoersstromen; creëer stilte en rust waar nodig; aanvaard de verantwoordelijkheid voor de consequenties van het ontwerp.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Vormen, fasen en doorlooptijden		Startfase		Analytische fase (zeef I)		Beoordelingsfase (zeef II)		Besluitvormingsfase

Identificeren effecten

Bij het afstemmen van de reikwijdte en het detailniveau is het raadzaam potentiële effecten te identificeren van de mogelijke alternatieven. Houdt hierbij aan dat het alleen zinvol is om effecten te bepalen die wettelijk zijn voorgeschreven, of nodig zijn vanuit besluitvorming. Beperk de reikwijdte tot de thema's en aspecten wettelijk verplicht zijn en die relevant zijn voor het schaalniveau van het plan of programma en het te nemen besluit. De analyse moet daarbij gericht zijn op het identificeren van de (meest) urgente thema's, passend bij de scope van het plan of project. Let hierbij op dat er niet direct teveel wordt gerekend, maar op basis van vuistregels de effecten inzichtelijk worden gemaakt. Ook is er al veel bestaand materiaal dat gebruikt kan worden, bijvoorbeeld voor klimaatadaptatie bestaan er kaarten met de verwachte overstromingsdiepte van gebieden. Juist in de verkenningsfase kunnen op basis van expert judgement en bestaande informatie de effecten inzichtelijk worden gemaakt. Bij latere beslismomenten moeten alternatieven verder worden uitgewerkt. Dit kan een gevoel van onzekerheid bij bestuurders opleveren. Deze onzekerheid zit niet zozeer in de gehanteerde vuistregels of modellen, maar wel dat er over de toekomst wordt beslist. Het blijven doorrekenen in de verkenningsfase neemt deze onzekerheid niet weg.

Tip: Betrek specialisten

Deze handreiking voorziet in informatie voor een IPM-rolhouder, niet voor de specialist. Betrek daarom tijdig verschillende specialisten.

Tip: Gezamenlijk effecten identificeren

Laat specialisten gezamenlijk, op basis van expert judgement, de mogelijke effecten benoemen. Door dit gezamenlijk te doen, weten specialisten beter wat er speelt in de andere onderzoeksvelden en kunnen raakvlakken benoemd worden.

Daarbij richt zeef 1 zich met name op de criteria:

- *Doelbereiking / oplossend vermogen*
Oplossingsrichtingen die onvoldoende bijdragen aan de probleem-/doelstelling zijn niet zinvol binnen de scope van de desbetreffende verkenning. Voor infrastructuurprojecten zal het daarbij bijvoorbeeld om verkeerseffecten (verminderen van congestie, verbeteren doorstroming) en/of verkeersveiligheid, voor waterveiligheidsprojecten om waterstandsvaling;
- *Onoverkomelijke belemmeringen ('showstoppers')*
Issues die ertoe leiden dat een alternatief onherroepelijk afvalt. Een voorbeeld hiervan is een nieuwe doorsnijding van een Natura 2000 gebied. Gezien de hardheid van de natuurregelgeving is een dergelijk alternatief doorgaans niet reëel. Als een dergelijk alternatief om politiek-bestuurlijke redenen toch meegenomen wordt, moet rekening gehouden worden met aanzienlijke kosten van mitigerende (en compenserende) maatregelen, waarbij de kans blijft bestaan dat bij juridische toetsing van het projectbesluit alsnog blijkt dat dit alternatief niet mag. Ook uitvoerbaarheid en technische maakbaarheid zijn elementen die tot onoverkomelijke belemmeringen kunnen leiden.
- *Kosten (ordegrootte)*
De kosten van oplossingsrichtingen moeten redelijkerwijs in te passen zijn binnen de financiële kaders (randvoorwaarden) die in de MIRT-Startbeslissing zijn vastgelegd. Wellicht hebben bepaalde oplossingsrichtingen voldoende oplossend vermogen en zijn ze te realiseren binnen de randvoorwaarden van milieuregelgeving, maar zijn de kosten van realisatie van het alternatief zelf en/of mitigerende maatregelen zo hoog, dat deze niet passen binnen de financiële randvoorwaarden. Dit geldt voor zowel aanleg, beheer en onderhoud, als vervanging (life cycle cost). Daarom moet een eerste inschatting van de kosten worden gemaakt, die duidelijk maakt of de oplossingsrichting waarschijnlijk binnen het financiële kader past, misschien het kader overschrijdt of hoogst waarschijnlijk het kader overschrijdt. Hiervoor is inzicht nodig in de belangrijkste kosten(op)drijvende factoren ("cost-drivers") en kan gewerkt worden met kentallen; het is niet nodig om tot op de cent nauwkeurig alles te ramen, daarvoor zijn de ontwerpen ook nog veel te grof in dit stadium.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Checklist: zinvolle effectbepaling

1. Effectbepaling toesnijden op de fase;
2. Stapsgewijs zeven, trechteren;
3. Effectbeoordeling afstemmen met netwerk- en gebiedsbeheer;
4. Aansluiten op programmatische aanpak voor milieuaspecten;
5. Vuistregels en modellen;
6. Toepassen van meerdere scenario's;
7. Consistentie in effectbepaling en van achteren naar voren denken.

Checklist: Welke effecten moeten onderzocht worden

Bij het identificeren van effecten zijn uitgebreide modelberekeningen in deze fase niet nodig. De vragen waarop het beoordelingskader wordt gebaseerd zijn:

- Waar doen we het voor? – voor het beantwoorden gebruik maken van bijvoorbeeld bestaande verkeersgegevens (NRM-run waarop MIRT-startbeslissing is gebaseerd), maximale waterstanden of woningbouw informatie – afhankelijk van het beleidsdoel dat ten grondslag ligt aan de verkenning);
- Waarom willen we dit? – consistentie met beleid(uitgangspunten);
- Wat heeft Nederland eraan? – op basis van kentallen inschatting van kosten en baten;
- Wie gaat wat betalen? –kosten op basis van kentallen en interesse van marktpartijen naar aanleiding van uitkomsten marktscan, verdeling over kostendragers;
- Wat zijn de gevolgen? – aan de hand van expert judgement, kaartmateriaal waarin gevoelige bestemmingen zijn aangegeven (zoals bebouwing, natuurgebieden, cultuurhistorie/archeologie) en monitoring gegevens (over bijvoorbeeld geluid, lucht, bodem, water en veiligheid).

Bovenstaande vragen worden globaal en met bestaande kennis beantwoord. Gezond verstand is in deze fase onontbeerlijk.

Afstemmen beoordelingskader

Het beoordelingskader is een belangrijk hulpmiddel om de gevolgen/ effecten van plannen op transparante wijze te beoordelen. Het beoordelingskader heeft een directe relatie op het onderdeel doelbereik (welke doel dient het project, is het doel meetbaar te maken, welke indicatoren horen daarbij en wanneer is het doel bereikt zijn hierbij belangrijke interne projectvragen die beantwoord moeten worden). Daarnaast kan het beoordelingskader toegespitst worden op (het voorkomen van negatieve) effecten. Welke thema's en welke criteria er belangrijk zijn binnen een project, is vaak locatieafhankelijk. Het is een pré als deze beoordelingscriteria, vanwege de continuïteit en navolgbaarheid van de besluitvorming, in de verkenningfase ook gebruikt kunnen worden in de planning- en studiefase.

Alle uitkomsten van de onderzoeken moeten uiteindelijk via een integraal overzicht kunnen leiden tot een weloverwogen keuze. Het beoordelingskader geeft aan welke gevolgen/effecten bepaald worden met betrekking tot milieuonderzoeken, kosten-batenanalyse, kostenraming en business scan, en op welke wijze dit gebeurt. Het beoordelingskader werkt door in de volgende fasen van de verkenning en in de planning- en studiefase. Het is dan ook belangrijk om bij het maken van de keuzes alvast verder te denken in het planproces. Door nu zaken vast te leggen in het beoordelingskader, wordt de continuïteit daarvan gewaarborgd.

Het is van belang dat alle partijen vertrouwen hebben dat de juiste informatie en parameters beoordeeld worden. Dit wordt ook wel aangeduid met de Engelse term 'Joint Fact Finding'. Daarnaast kunnen afspraken worden gemaakt over basiswaarden die ten grondslag liggen aan elke keuze in het proces.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Bepalen uitgangspunten door middel van een uitgangspuntennotitie

Doel van deze notitie is het helder krijgen van de project specifieke bijzonderheden en afwijkingen en daar als project al in een vroeg stadium met PVP, adviesbureau en de toetsers (CD/WVL/HBJZ/GPO) het gesprek over aangaan. Dit geldt voor de uitgangspunten van alle onderzoeken: effectonderzoeken, conditionerende onderzoeken, MKBA, etc. Hiermee kunnen ernstige tekortkomingen aan het einde van de verkenningfase zo veel als mogelijk worden voorkomen. De drie belangrijkste vragen die in een uitgangspuntennotitie beantwoord moeten worden zijn:

- Welke “specials” gelden er specifiek voor het project?* Denk daarbij aan bestuurlijke afspraken die gemaakt, afwijkingen ten opzichte van de reguliere procedures; erfenissen vanuit het verleden; risico's die van invloed kunnen zijn op de juridische houdbaarheid van het besluit of ontwikkelingen in de omgeving van het plangebied die van invloed kunnen zijn op het doelbereik, haalbaarheid en/of gevolgen van het plan of project;
- Zijn er specifieke afspraken, tekortkomingen of risico's vanuit voorgaande fases als het MIRT Onderzoek benoemd die verder onderzocht moeten worden?*
- Zijn er afwijkingen van kaders en handreikingen; raakvlakken met overige projecten & zijn er tussentijdse toetsen van deelproducten en risico gestuurde thema's gewenst?*

De uitgangspunten worden opgesteld in overleg met diverse specialisten. Het is niet ondenkbaar om het uitgangspuntenoverleg op te delen. Zo kan in het eerste overleg bedacht worden wat berekend wordt (referentiesituatie, randvoorwaarden, beleid). Zodra daar consensus over is, wordt verder gegaan met het hoe (onderzoekstechnieken, kwaliteitsborging etc.). De uitgangspunten kunnen bestuurlijk worden vastgelegd, eventueel met de reikwijdte en het detailniveau van de onderzoeken. De uitgangspunten zijn daarmee bevroren voor de verkenningfase en de planning- en studiefase. Op deze manier wordt voorkomen dat de toetsing en beoordeling van de alternatieven en varianten beïnvloed wordt door nieuwe ontwikkelingen in modellen. Gemotiveerd afwijken

van vastgestelde uitgangspunten is een mogelijkheid, bijvoorbeeld bij wijzigingen in wetgeving, jurisprudentie en beleid. Ga hierover wel in overleg met de PVP en de betrokken toetsers.

Tip: accordeer uitgangspunten

Betrek voortoetsers, opdrachtgever en specialisten (van het bevoegd gezag voor het uiteindelijke besluit in de planuitwerking) bij het opstellen van de uitgangspunten en laat de uitgangspunten door hen accorderen. Zo wordt voorkomen dat later discussie ontstaat over de gekozen uitgangspunten.

Vaak legt de projectmanager de verantwoordelijkheid voor het opstellen van de uitgangspuntennotitie neer bij de omgevingsmanager of technisch manager.

Afbakening plan- en studiegebied

De afbakening van het plan- en studiegebied komt grotendeels voort uit de probleemanalyse. Het is voor de effectbeschrijving van belang om een plangebied en een studiegebied te definiëren (evenals de begrippen zelf). Het *plangebied* is het geografische gebied waar de voorgestelde oplossingsrichtingen / alternatieven / maatregelen betrekking op hebben. Het *studiegebied* omvat de bredere omgeving, waar de effecten van de oplossingsrichtingen waarneembaar kunnen zijn. De omvang van het studiegebied is afhankelijk van de reikwijdte van de effecten waar deze nog belangrijke nadelige effecten voor het milieu kunnen veroorzaken. De omvang van het studiegebied kan zodoende per te beschouwen effect verschillen. Daarnaast moet rekening gehouden worden met het detailniveau. Het detailniveau van de effectbeschrijvingen is afgestemd op het detailniveau van de Voorkeursbeslissing. Het detailniveau is dus lager dan van de effectbeschrijvingen in de planuitwerking. De MKBA brengt de maatschappelijke kosten en baten in beeld voor heel Nederland.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Tip: Vuistregel voor bepalen studiegebied weginfrastructuurele opgaven en projecten

Als vuistregel voor droge infrastructurele projecten wordt vaak de zogenaamde “500 mvt/etm/rijrichting” grens gehanteerd voor het inzichtelijk maken van zowel de verkeerskundige effecten als het studiegebied voor geluidhinder, luchtkwaliteit & stikstofdepositie. Dit wordt beschouwd als de kleinste delta (het verschil tussen de situatie zonder en met maatregel) waarover het NRM nog een uitspraak kan doen; daaronder kan niet meer gesproken worden over een betekenisvol projecteffect. Door uit te gaan van 500 mvt/etmaal per rijrichting wordt uitgegaan van de uiterste grens van significante analyses.

Reikwijdte en detailniveau

Afhankelijk van de verkenning kan de reikwijdte en het detailniveau voor de onderzoeken in zeef 1 en zeef 2 in een keer worden vastgesteld, of in twee rondes. Voor verkenningen waar een goede doorkijk naar de kansrijke alternatieven mogelijk is, kan in de startfase de reikwijdte en het detailniveau tot en met zeef 2 worden afgestemd. Als er nog weinig zicht is op de kansrijke alternatieven, kan in de startfase de reikwijdte en het detailniveau voor zeef 1 worden afgestemd. In de analytische fase wordt dan, nadat de kansrijke alternatieven bekend zijn, voor zeef 2 de reikwijdte en het detailniveau bepaald.

Let op: onderzoeken moeten verschillende doelen kunnen dienen

Let op bij het afstemmen van de reikwijdte en detailniveau dat een onderzoek antwoord geeft op alle vragen die in de betreffende fase gesteld worden. Naast dat in de verkenning duidelijk moet worden dat het voorkeursalternatief uitvoerbaar en betaalbaar is, moet er ook aandacht zijn voor de belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu van zowel het voorkeursalternatief als redelijke alternatieven. Hierbij kunnen dezelfde thema's aan de orde zijn. Als voorbeeld: Een grondwateronderzoek kan in zeef 2 bedoeld zijn om inzicht in uitvoering en kosten te krijgen (bijvoorbeeld voor mogelijke bouwmethode en benodigde bemaling), of voor vergunbaarheid (bijvoorbeeld als gevolg van verdroging van een Natura 2000-gebied), of om belangrijke nadelige gevolgen in beeld te brengen voor het MER (bijvoorbeeld veranderingen grondwaterstand bij landbouwgebieden).

Een notitie (NRD) kan een handig hulpmiddel zijn om reikwijdte en het detailniveau vast te leggen, maar moet geen doel op zich worden. Het doel is een goede afstemming tussen de verschillende betrokken partijen in de verkenning. In de startfase bevat de Notitie reikwijdte en het detailniveau een beschrijving van de probleem- en doelstelling, referentiesituatie, identificatie van de effecten, toetsingscriteria en beoordelingskader en gemeenschappelijke uitgangspunten (m.b.t. modellen, langetermijnsceenario's e.d.) voor de uitwerking van de conditionerende onderzoeken, effectonderzoeken en MKBA. De reikwijdte en het detailniveau geven richting aan de wijze waarop analyse, selectie en beoordeling van alternatieven moet worden uitgevoerd. Afspraken worden gemaakt over het format waarin de gegevens (output) van onderzoeken moeten worden aangeleverd voor de MKBA.

Het is niet verplicht om de reikwijdte en het detailniveau bestuurlijk vast te stellen, maar het is wel verstandig de verschillende onderdelen bestuurlijk af te stemmen onder de paraplu 'reikwijdte en detailniveau'. Dit kan door het project specifiek bestuurlijk overleg, en bij controversiële

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

verkenningen ook door het BO MIRT. Door de onderdelen af te stemmen, is er meer aandacht voor een goede afbakening en scherpe kaders. De oorspronkelijke probleemanalyse kan daardoor wat worden aangepast, maar kan nu wel rekenen op draagvlak onder de stakeholders. In samenhang hiermee kan het ook zijn dat de duurzaamheidsambities of gebiedsafbakening enigszins wijzigt. De omgeving van het project vormt uiteindelijk ook de achterban van de bestuurders. Daarnaast wordt voorkomen dat uitgangspunten 'zomaar' veranderen.

Let op: afstemmen reikwijdte en detailniveau bij plan-mer en project-mer

Plan-mer

Ingeval van een plan-mer stelt het bevoegd gezag verplicht een notitie op met daarin de reikwijdte en het detailniveau. In deze notitie met reikwijdte en detailniveau staat waar het plan over gaat en wat de locatie is. Ook staat in de notitie wat de te verwachten relevante milieuthema's zijn. En met welk detailniveau de onderzoeken worden uitgevoerd. Het bevoegd gezag vraagt de wettelijke adviseurs een advies over reikwijdte en detailniveau ([artikel 16.38 Omgevingswet](#)). Het bevoegd gezag kan ook de Commissie m.e.r. inschakelen bij deze stap. Dit is niet verplicht. Het bevoegd gezag kan ook andere partijen uitnodigen om mee te denken over de reikwijdte en het detailniveau, bijvoorbeeld de gemeente, een (regionale) stichting, het waterschap of de provincie.

Project-mer

Ingeval van een project-mer kan de initiatiefnemer een advies vragen over de reikwijdte en het detailniveau aan het bevoegd gezag. Deze stap is vrijwillig. De initiatiefnemer kan het bevoegd gezag vragen om een advies over reikwijdte en detailniveau. De initiatiefnemer informeert dan het bevoegd gezag over het project. Bijvoorbeeld in een notitie met daarin een voorstel voor de reikwijdte en het detailniveau.

Checklist: onderdelen reikwijdte en detailniveau

Bij het opstellen van de reikwijdte en het detailniveau (eventueel in een notitie), kunnen de volgende onderdelen worden opgenomen:

- het probleem/de opgave;
- de duurzaamheidsambities;
- een vermelding van het besluit dat wordt voorbereid;
- de beschrijving van het plangebied inclusief gebiedskenmerken en voor zover mogelijk (globaal) het studiegebied;
- de wijze waarop selectie van de alternatieven plaatsvindt;
- een beschrijving van de referentiesituaties (welke referentiesituaties zijn nodig voor de verschillende onderzoeken, welke reeds genomen besluiten zijn uitgangspunt voor de afbakening van de autonome ontwikkeling);
- de te hanteren (verkeers-/klimaat-)scenario's;
- de opzet van het beoordelingskader;
- beschrijving van de stakeholders;
- integratie van advies Reikwijdte en Detailniveau;
- beschrijving van relevante wetgeving en beleidskaders;
- financiële kaders;
- input uit de participatie;
- uitkomsten van bestuurlijk overleg.

Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend voor HVWN

Let bij aanpassingen aan het hoofdvaarwegennet goed op welk model wordt gebruikt. Er kunnen verschillende modellen (SIVAK, BIVAS, etc.) worden gebruikt, afhankelijk van het gekozen doel. Stem het gebruik van het model tijdig af op het doel van de studie.

Referentiesituatie

De referentiesituatie is de situatie waarmee in een effectonderzoek de effecten worden vergeleken. In de MKBA is de referentiesituatie de situatie in de toekomst als het te beoordelen project niet doorgaat.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: verschillende eisen aan referentiesituaties

Voor het [MER](#), de [MKBA](#) en de [passende beoordeling](#) worden verschillende eisen aan de referentiesituatie gesteld. Op de website van de Commissie m.e.r. is aangegeven welke eisen er gelden aan de beschrijving van de referentiesituatie in een MER, zie ook deze factsheet "[referentiesituatie in milieueffectrapporten](#)".

De referentiesituatie voor de milieuonderzoeken is de situatie die zal ontstaan indien de voorgenomen activiteit niet wordt uitgevoerd. Dit is in overeenstemming met de eisen aan het MER in [artikel 11.3 en 11.16 van het Omgevingsbesluit](#), maar ook als geen MER wordt opgesteld is dit gebruikelijk voor de effectonderzoeken. Dit wordt ook wel de autonome ontwikkeling genoemd, of aangeduid met nulalternatief. Daarbij wordt over het algemeen het jaar van beoogde openstelling van het project als referentiejaar gebruikt. Ook worden voor enkele milieuaspecten in de planning- en studiefase, zoals bij lucht en geluid, vanuit wet- en regelgeving specifieke eisen gesteld aan de uit te voeren berekeningen. Overleg met de betrokken specialisten of het zinvol is hier in de verkenning al rekening mee te houden.

Als autonome ontwikkelingen worden de ontwikkelingen meegenomen, waarover al een bestuurlijk besluit is genomen en waarvan aannemelijk is dat deze gevolgen zullen hebben voor het plan- en studiegebied. Voor sommige thema's (bv. geluid, natuur, grondwaterhuishouding) is het van belang ook te kijken naar besluiten buiten het studiegebied met gevolgen voor het studiegebied. Als er een MER wordt opgesteld, moet worden aangegeven of de referentiesituatie een redelijk alternatief is. Indien dit het geval is, verplichten [artikel 11.3 en 11.16 van het Omgevingsbesluit](#) om het nulalternatief te beschrijven. Indien het nulalternatief geen alternatief is, bijvoorbeeld op basis van doelbereik, dient dit beargumenteerd te worden. Zie voor de referentiesituatie voor de passende beoordeling de [handreikingen Natuur](#).

Tip: Scenario's autonome ontwikkeling

Het kan soms voorkomen dat sprake is van onzekerheid over de autonome ontwikkeling in een projectgebied. In dat geval kan worden gewerkt met scenario's. Scenario's kunnen worden ingezet als hulpmiddel bij het voorstellen en inbeelden van verschillende toekomst-mogelijkheden. Bij het gebruik van scenario's is het raadzaam het aantal te beperken tot de uitersten (bijvoorbeeld worst case en best case) en deze vervolgens zodanig uit te werken dat de maatgevende effecten ervan kunnen worden aangegeven. In de voorkeursbeslissing kan dan worden opgenomen met welke scenario's in de planuitwerking wordt gewerkt.

Conditionering

Met conditionering wordt de huidige situatie, 'de condities', in beeld gebracht. De conditionerende onderzoeken zijn alle onderzoeken die noodzakelijk zijn voor het aanvragen van een vergunning. De thema's kunnen overeenkomstig zijn met de thema's die onderzocht worden voor het ontwerp, de effecten en de techniek. Veelal gaat het om onderzoeken voor bodem (archeologie, NGE, kabels en leidingen). Het is verstandig vroeg te beginnen met het in beeld brengen van 'de condities' (mits de afbakening van het onderzoek dit toelaat). Dit kan later in het project 'verrassingen' voorkomen.

Publieksparticipatie en communicatie: Participatieplan

Vanuit het Rijk wordt veel waarde gehecht aan maatschappelijke participatie bij MIRT-projecten. Met participatie wordt bedoeld: de deelname van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties aan het planproces. De maatschappij kan hierbij ideeën aandragen. De MIRT-spelregels en de Omgevingswet verplichten tijdens de verkenning (steeds) te communiceren met relevante omgevingspartijen en burgers. Ingeval een projectbesluit, moet in de kennisgeving participatie verplicht worden aangegeven hoe de participatie wordt invult. Dit volgt uit [artikel 5.47 lid 4 van de Omgevingswet](#).

Vormen, fasen en
doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: Noodzakelijk voor succesvolle participatie:

- Ondersteuning van het idee door bestuurders
- Goede regie op het proces door ambtenaren
- Open staan voor inbreng vanuit de maatschappij

Het participatieplan beschrijft hoe de meedenkkracht van het publiek en andere stakeholders wordt aangeboord en ingezet. Kijk bij het opstellen van het participatieplan naar het integrale proces. Bij de MIRT-startbeslissing is al een participatieplan opgesteld, dit wordt voor de verkenning verder uitgewerkt. Betrek bij het opstellen van het participatieplan ook de [Directie Participatie](#).

Als de uitgebreide mer-procedure van toepassing is, wordt vanuit mer-regelgeving ook eisen gesteld aan transparantie, informatievoorziening en participatie in deze fase. Stem daarom het participatieplan ook af op de eisen vanuit de mer-procedure.

In het participatieplan worden de volgende stappen beschreven en uitgewerkt:

1. Gedurende het gehele planproces worden bijdragen vanuit de maatschappij meegenomen;
2. Maatschappelijke initiatieven zijn gelijkwaardig aan overheidsinitiatieven;
3. Participatie is transparant

Tip: Voordelen van participatie

- Toevoeging van lokale kennis en informatie
- Meer inzicht in de belangen en standpunten van de omgeving
- Meer draagvlak

Een participatieplan maakt helder wanneer welke partijen betrokken moeten worden. Stem het participatieplan af met het proces- en besluitvormingsplan, zodat de inbreng vanuit de participatie op een zinvolle manier benut kan worden in de besluitvorming. Publieksparticipatie is deelname van burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuurders (niet direct betrokken bij de verkenning) aan de voorbereiding van besluitvorming. Dit kan in de vorm van informeren, consulteren of toetsen. In geval van de projectprocedure moeten derden in de gelegenheid worden gesteld om oplossingen aan te dragen. Het voortvarend realiseren van kwalitatief goede en maatschappelijk breed gedragen besluiten staat of valt met investeringen in participatie. Besluiten worden beter door de omgeving te laten meedenken en hun ideeën mee te nemen in keuzes van bestuurders. Participatie is een aanvulling op bestaande relaties tussen bestuurders, ambtenaren en de maatschappij.

Tip: Directie Participatie

De Directie Participatie adviseert en ondersteunt. In hun advies gaan zij uit van relevante bestuurlijke en procedurele kaders, van de beleidsruimte en het bestuurlijk en ambtelijk commitment voor de publieksparticipatie. Eerst wordt gezamenlijk een ambitie voor de participatie vastgesteld, waarna in een participatieplan de verschillende participatiemomenten worden uitgewerkt. Tijdens de verkenning kan de Directie Participatie in de gaten houden of de publieksparticipatie er steeds op de juiste en afgesproken manier in verweven blijft. Ze kunnen de uitvoering van het participatieplan ook praktisch te begeleiden. Bij de zienswijzenprocedure op de ontwerp-voorkeursbeslissing Ow en het mer zorgen ze ervoor dat deze volgens de regels van de Algemene wet bestuursrecht verloopt.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Tip: (Digitale) participatie bij Plan van Aanpak

Het is mogelijk het plan van aanpak te bespreken met de omgeving. Door de omgeving al vroegtijdig mee te laten kijken, betrek je ze niet pas bij het bedenken van de oplossing maar ook bij het proces naar de oplossing toe. Ook kan het verhelderend zijn om de omgeving te vragen feedback te geven op het plan van aanpak. Het is mogelijk het participatieplan ook digitaal beschikbaar te stellen. Op deze manier weet de omgeving wie, wanneer, waarover betrokken wordt en kan daarop reageren. Tevens kunnen geïnteresseerden zich melden. Bedenk vooraf wel hoeveel inspanning je vraagt van de omgeving. Betrek de omgeving bij het project, maar beperk de belasting voor hen. Probeer zoveel mogelijk momenten van participatie samen te voegen. Zorg daarom voor een goede afstemming met bv. de verplichtingen ten aanzien van participatie vanuit de mer-regelgeving.

Omgevingsmanagement als het project nog weinig concreet is

In alle fasen van het proces is participatie mogelijk, en vanuit de project-procedure ook in de verkenningfase verplicht. Voor de omgeving is het in deze fase nog lastig om aan te haken bij de plannen omdat deze het vaak nog een hoog abstractieniveau hebben. Wanneer de plannen nog weinig concreet zijn is het leveren van de juiste gebiedskennis en het uiten van de goede klantwensen moeilijk. Voor een goed omgevingsproces is het aan te raden de omgeving hierin goed te begeleiden.

Ieder proces kent een eigen mate van publieke inbreng. Bepaal aan de hand van de participatieladder (zie het [Werkboek omgevingsmanagement](#)) welke invloed gegeven kan worden. Communiceer ook duidelijk naar de omgeving welke mate van participatie beoogd is en wanneer de participatiemomenten plaatsvinden (verwachtingenmanagement). Initiatieven uit de omgeving kunnen kansrijk zijn of juist niet haalbaar. Dit kan om diverse redenen: politiek, technisch, financieel. Het is belangrijk om hierover in dialoog te gaan met de omgeving, wat is wel haalbaar, wat is niet haalbaar en waarom? Vergeet dit niet vast te leggen voor latere fasen in het project. Bij grotere of meer omstreden projecten kan het verstandig zijn dit te doen op een openbare plek, bijvoorbeeld een projectwebsite.

Tip: Stakeholdersanalyse

Aan de basis van het participatieplan ligt de stakeholderanalyse. Dit is een beschrijving van de verschillende belanghebbenden, hun belangen, de deelonderwerpen waar zij naar verwachting een belang hebben en hun invloed op het project. Voor een integrale gebiedsgerichte verkenning worden de belanghebbenden niet op individueel niveau beschreven, maar via belangengroeperingen. Bespreek de stakeholderanalyse ook met de omgeving. Dit kan helpen om de analyse aan te vullen en aan te scherpen. Hierdoor is de kans klein dat belangrijke groepen over het hoofd gezien worden.

Omgang met maatschappelijke initiatieven

Voor succesvolle participatie is het belangrijk de maatschappelijke initiatieven gelijkwaardig te behandelen. Dat betekent dat de initiatieven onderzocht worden. Dit kan gedaan worden door de projectgroep zelf, of door de initiatiefnemer zelf. In dat laatste geval kan er ondersteuning geboden worden in de vorm van geld, kennis of het netwerk. De initiatiefnemer blijft altijd verantwoordelijk.

Indien de initiatiefnemer zich niet kan vinden in de beslissing het initiatief geheel of gedeeltelijk terzijde te schuiven, kan de initiatiefnemer de verantwoordelijke bestuurder vragen een onafhankelijke groep experts te laten adviseren over de haalbaarheid. Dit wordt bij voorkeur zoveel als mogelijk voorkomen omdat dit extra tijd kost. Liever wordt de initiatiefnemer meegenomen in de uitgangspunten en het onderzoek naar de haalbaarheid.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Vroegtijdig betrekken omgeving

Transparantie en communicatie zijn essentieel om de vroegtijdige inbreng van maatschappelijke initiatieven te stimuleren. Daarom is aan het begin van ieder project een MIRT-startbeslissing openbaar. Hierin staat zowel de definiëring en de afbakening van het probleem, als het proces en de planning beschreven, inclusief de participatie die voorzien is.

Voorbereiden besluitvorming

Eisen aan de bestuurlijke voorbereiding

Zoals aangegeven in de inleiding van deze paragraaf vindt er in deze fase een eerste ambtelijke en bestuurlijke consultatie plaats over probleem- en doelstelling en scope van de verkenning. Dit wordt in de Stuurgroep afgesloten met een bestuurlijke verankering van probleem- en doelstelling die geldt voor de verkenning, evenals een akkoord op de reikwijdte en het detailniveau van het beoogde (milieu)onderzoek en het beoordelingskader. Hiermee wordt vanuit het bestuurlijke proces de voorbereiding op de besluitvorming van de voorkeursbeslissing (MIRT 2 Besluit) vormgegeven.

Wettelijke eisen aan de voorbereiding van een verkenning

In het Omgevingsbesluit is aangegeven voor welke categorieën het **verplicht** is om een voorkeursbeslissing Ow te nemen, zie ook [artikel 5.4 Omgevingsbesluit](#). Deze voorkeursbeslissing Ow is plan-mer-plichtig. Bij het uitvoeren van een verkenning (met of zonder voorkeursbeslissing Ow) zijn onderstaande activiteiten verplicht.

	VERKENNING (MET OF ZONDER VOORKEURSBESLISSING OW)
<i>Kennisgeving voornemen</i>	Kennisgeving verplicht, inclusief mogelijkheid tot zienswijzen en terinzagelegging van stukken (artikel 5.47 lid 1 van de Omgevingswet en artikel 5.2 Omgevingsbesluit).
<i>Kennisgeving participatie</i>	In de kennisgeving participatie staat hoe het bevoegd gezag de verschillende partijen betreft (artikel 5.47 lid 4 van de Omgevingswet en artikel 5.3 Omgevingsbesluit).
<i>Onderzoeksopzet</i>	Raadplegen adviseurs en bestuursorganen over de reikwijdte en het detailniveau van het plan- MER, ingeval van een voorkeursbeslissing Ow. (artikel 16.38 Omgevingswet)

Kennisgeving voornemen (eis vanuit de Omgevingswet)

Het doel van de kennisgeving is het informeren van het publiek over de verkenning. Een belangrijk onderdeel van de kennisgeving is dat daarin moet worden aangegeven of door de Minister van IenW, ter voorbereiding van het projectbesluit, wel of niet een voorkeursbeslissing wordt genomen. Het nemen van deze voorkeursbeslissing kan verplicht zijn. In de kennisgeving wordt beschreven wat de opgave precies inhoudt en op welke wijze en binnen welke termijn de verkenning wordt uitgevoerd. Ook wordt aangegeven wie het bevoegd gezag is voor het mogelijk na de verkenningsfase vast te stellen projectbesluit. Het bevoegd gezag geeft kennis van het voornemen met overeenkomstige toepassing van [artikel 3:12, eerste en tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht](#) ([artikel 5.2 Omgevingsbesluit](#)). Bij het voornemen stelt het bevoegd gezag met het oog op de verkenning een ieder in de gelegenheid, binnen een door hem te stellen termijn, mogelijke oplossingen voor de opgave voor te dragen. Het bevoegd gezag geeft daarbij uitgangspunten aan voor het redelijkerwijs in beschouwing nemen van die oplossingen. Door de procedure in grote lijnen weer te geven zien mensen wanneer inbreng is gewenst.

Checklist: Een publieksvriendelijke kennisgeving voldoet aan de volgende voorwaarden (zie ook het format "kennisgeving voornemen" van het platform participatie)

Een heldere titel zonder juridische termen. Bij een hoog ambitieniveau voor participatie ligt vraagstelling in de titel voor de hand (Wat vindt u van ...?).

8. Een kaartje of beeld dat de titel ondersteunt.
9. Weinig tekst, liever één A4 dan een heel boekwerk.
10. De kennisgeving geeft antwoord op de volgende vragen:
 - Waarom dit project? Wat is het wettelijk kader?
 - Wat is er tot nu toe aan participatie gedaan en gaat er nog gebeuren?
 - Hoe kunt u reageren en waar vindt u meer informatie?
11. Gerichtte vragen aan het publiek.
 - Waarop mag u reageren?
 - Welk oplossingsrichting verkiest u?

Kies het medium waarmee de kennisgeving wordt verspreid. Er kan gedacht worden aan brede publicatie in huis-aan-huisbladen of landelijke dag- of nieuwsbladen (zie [hier](#)). Elektronische verspreiding is ook een mogelijkheid.

Let op: Participatie bij de Reikwijdte en het detailniveau

Uit onderzoek van de Directie Participatie blijkt dat zienswijzen vragen op de reikwijdte en het detailniveau niet goed werkt. De abstracte onderzoeksagenda en de gevolgen daarvan voor het project zijn slecht te begrijpen voor de omgeving. Een zienswijze vragen kan zelfs reactief werken en de verhoudingen verharderen. De reikwijdte en het detailniveau wordt dan niet ter visie gelegd.

Kennisgeving participatie (eis vanuit de Omgevingswet)

In de kennisgeving participatie staat hoe het bevoegd gezag de verschillende partijen zoals burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen betreft.

De kennisgeving participatie bevat in ieder geval de volgende zaken ([artikel 5.3 lid 1 Omgevingsbesluit](#)):

1. Wie, waarover en wanneer wordt betrokken;
2. Wat de rol van het bevoegd gezag en de eventuele initiatiefnemer van het project is bij het betrekken van partijen bij de participatie;
3. Waar aanvullende informatie beschikbaar is.

Het bevoegd gezag kan de kennisgeving participatie tegelijk met de kennisgeving voornemen publiceren. Maar dit is geen verplichting. Er kan bijvoorbeeld meer tijd nodig zijn om het participatieproces in te richten. Het bevoegd gezag moet de kennisgeving participatie op zijn laatst bij de start van de verkenning publiceren.

Analytische fase

Nadat de verkenning uit de startblokken is en opgave en scope zijn vastgesteld, kunnen breed oplossingsrichtingen worden gegenereerd en kunnen deze kwalitatief worden beoordeeld op hun gevolgen. Deze fase heeft daarmee een meer *inhoudelijk-analytisch karakter* – vandaar de naam. Projectgroep, specialisten van de diverse betrokken overheden en stakeholders verkennen de opgave, ontwikkelen oplossingsrichtingen en beoordelen deze, waarbij participatie van maatschappelijke partijen en publiek plaatsvindt en afstemming geschiedt met bestuurders (via het bestuurlijk overleg). Deze fase wordt afgerond met een bestuurlijk afgestemde keuze voor een selectie (ca. 3) van kansrijke oplossingsrichtingen.

Figuur: Eerst voldoende verbreden dan toespitsen

De analytische fase heeft tot doel de totale bandbreedte van mogelijke oplossingsrichtingen inzichtelijk te maken, en uit het totale scala de beste richtingen te selecteren. Vanuit de probleemanalyse wordt eerst verbreed, naar alle mogelijke oplossingsrichtingen.

Oplossingsrichtingen breed verkennen?

Vanuit het "Sneller en Beter-gedachtengoed" wordt in de analytische fase van de verkenning de totale bandbreedte aan mogelijke oplossingsrichtingen onderzocht. In de praktijk blijkt dat het brede pallet aan oplossingsrichtingen al in een MIRT-Onderzoek of een "Pré Verkenning" aan bod is gekomen en dat een deel daarvan al ten behoeve van de Startbeslissing als "niet kansrijk" is bestempeld. De Startbeslissing geeft daarmee een smallere bandbreedte voor de mogelijke oplossingsrichtingen.

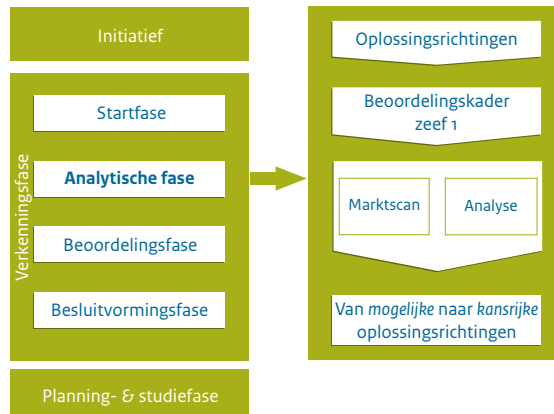
Controleer in dat geval goed bij de interne opdrachtgever hoe groot de bandbreedte van mogelijke oplossingsrichtingen mag of moet zijn: volhouden aan de versmalde bandbreedte of, omdat er mogelijk nieuwe inzichten zijn ten opzichte van de informatie uit het voorgaande MIRT Onderzoek of préverkenning, toch terug naar een totale bandbreedte aan mogelijke oplossingsrichtingen.

Ontwerpend onderzoek kan helpen om de verschillende oplossingsrichtingen te genereren en te verbeelden. Deze worden vervolgens gezeefd, zodat de kansrijke oplossingsrichtingen overblijven. Dit wordt de eerste zeef in de verkenning genoemd. Dat betekent ook dat er gemotiveerd oplossingsrichtingen afvallen, die verder niet onderzocht worden in de verkenning. Voor het uitvoeren van de zeef is een – vooraf vastgesteld - beoordelingskader nodig. Hierbij staan doelbereik, kosten en uitvoerbaarheid centraal.

Aandachtspunt voor projecten die mer-plichtig zijn, is dat redelijke alternatieven in het MER moeten worden opgenomen, deze mogen dus niet in de eerste zeef al afvallen. Alleen alternatieven die niet voldoen aan de doelstellingen, veel te duur zijn of niet uitvoerbaar zijn in het licht van wet- en regelgeving mogen dan in de eerste zeef afvallen. Door niet vanaf het begin te (veel te) richten op één oplossing, wordt voorkomen dat een

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Vormen, fasen en doorlooptijden		Startfase		Analytische fase (zeef I)		Beoordelingsfase (zeef II)		Besluitvormingsfase

wellicht betere oplossingsrichting over het hoofd wordt gezien (het risico van het zogenaamde ‘lock in’), én zijn er oplossingen voorhanden als een oplossingsrichting afvalt.

Markt en inkoop

Marktconsultatie of ontwerpprijsvraag in de analytische fase

Op basis van een uitgevoerde marktscan kan gekozen worden om – in deze fase al – een marktconsultatie te doen, waarin de verwachte meerwaarde wordt getoetst of waarin de voorgenomen wijze van betrokkenheid aan de markt wordt voorgelegd.

Ook kan op basis van een functioneel programma van eisen een ontwerpprijsvraag worden georganiseerd. De ontwerp uitvraag richt zich veelal op architecten-, ingenieurs- en ontwerp bureaus en in het geval van vastgoedontwikkeling ook wel projectontwikkelaars.

Voorbeeld: Marktconsultatie Omlegging A9

In 2009 voerde Rijkswaterstaat een marktconsultatie uit voor de projecten Schiphol-Amsterdam-Almere en Omlegging A9 Badhoevedorp. De consultatie was georganiseerd middels een bijeenkomst waar het Rijk de plannen presenteerde en de marktpartijen vervolgens over zeven thema’s konden meepraten. Het Rijk legde per thema een aantal vragen voor aan de marktpartijen. Deze gingen onder andere over de omvang en contractvormen van de deelprojecten, het borgen van de verkeersdoorstroming tijdens de uitvoering, de planning, private financieringsmogelijkheden en mogelijke optimalisaties in het ontwerp. Van de marktconsultatie is een uitgebreid verslag opgesteld.

Voorbeeld: Ontwerpprijsvraag renovatie bruggen

In 2009 organiseerde Rijkswaterstaat een prijsvraag waarin marktpartijen innovatieve ideeën konden indienen om de renovatie van stalen bruggen met minder verkeershinder uit te voeren. De uitvraag bestond uit een prikkelend filmpje. De indieners van de tien beste ideeën mochten vervolgens in een ontwerpprijsvraag hun idee verder uitwerken. De winnaar had bedacht om de bruggen te versterken met prefab hoge sterkte betonplaten, in combinatie met innovatieve meetmethoden. Rijkswaterstaat beloofde het winnende idee met een half miljoen euro.

Tip: Neem contact op met RWS-deskundigen

Het maken van inkoopafwegingen gaat beter met de inzet van Rijkswaterstaatsdeskundigen. Als eerste ingang hiervoor kan contact worden opgenomen met de afdeling Productie en Informatievoorziening van de Bestuursstaf Rijkswaterstaat.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Ontwerp, effecten en techniek

Oplossingsrichtingen

Binnen de gegeven randvoorwaarden en uitgangspunten in de startbeslissing mag iedere oplossingsrichting worden geopperd. Dat mogen er best tien of meer zijn. In het vervolg is het proces erop gericht de kansrijke en uiteindelijk de beste oplossingsrichting te selecteren. Het is vaak lastig bij complexe opgaven om oplossingsrichtingen te bedenken die alle facetten in één keer aanpakken. Het kan dan zinvol zijn om verschillende deeloplossingen te ontwikkelen die een deel-opgave aanpakken. Bijvoorbeeld: een deeloplossing die zich richt op de verbetering van de fietsverbindingen voor woon-werkverkeer en een deeloplossing die zich richt op de woningbouwopgave. De deeloplossingen kunnen in een later stadium in verschillende combinaties worden samengevoegd. Zo ontstaan er verschillende (integrale) oplossingsrichtingen. Er moet dan gezocht worden naar deeloplossingen die elkaar versterken om te bewerkstelligen dat de oplossingsrichting meer is dan de som der delen.

Vanuit de MIRT-spelregels is het verplicht ten minste één niet-infrastructureel alternatief te onderzoeken in de verkenning. Dat betekent dat er specifiek niet-infrastructurele oplossingsrichtingen moeten worden gegeneerd. Met een niet-infrastructureel alternatief wordt een alternatief bedoeld dat niet uitgaat van de aanleg of uitbreiding van infrastructuur. Beter benutten van de infrastructuur of smart mobility-maatregelen kunnen wel onderdeel uitmaken van een niet-infrastructureel alternatief. Indien een niet-infrastructureel alternatief niet mogelijk is wordt onderbouwd waarom niet (bijvoorbeeld géén oplossend vermogen).

Het is voor het ontwikkelen van draagvlak belangrijk te luisteren naar de omgeving en niet met voorgekauwde deeloplossingen aan te komen tijdens de participatieve ontwikkeling van oplossingsrichtingen. Hierbij is een goede afweging van de te betrekken partijen essentieel. Denk hierbij niet alleen aan maatschappelijke organisaties, maar ook aan individuele burgers. In het participatieplan is de wijze van participatie van de verschillende groepen uitgedacht. Ingeval van een projectbesluit is het bevoegd gezag verplicht om 'uiterlijk

bij aanvang van de verkenning' kennis te geven van de wijze waarop burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de verkenning zullen worden betrokken ([artikel 5.47, vierde lid Omgevingswet](#)). De kennisgeving participatie bevat in ieder geval de volgende zaken ([artikel 5.3, eerste lid Omgevingsbesluit](#)):

1. Wie, waarover en wanneer wordt betrokken;
2. Wat de rol van het bevoegd gezag en de eventuele initiatiefnemer van het project is bij het betrekken van partijen bij de participatie;
3. Waar aanvullende informatie beschikbaar is.

De behoefte aan een standaard werkwijze of methode voor het proces van het ontwikkelen van oplossingsrichtingen roept een schijnbare tegenstelling op. Enerzijds is het ontwikkelen van oplossingsrichtingen in ieder proces weer anders. Het is een denkproces dat vraagt om de nodige creativiteit en inventiviteit. Anderzijds vraagt de ontwikkeling van oplossingsrichtingen een systematische en gestructureerde aanpak. De belangrijkste opgave bij het ontwikkelen van oplossingsrichtingen ligt erin beide kenmerken zo te integreren, dat in het ontwikkelingsproces sprake is van goed gemotiveerde en navolgbare keuzes, maar waarbij voldoende ruimte is voor creativiteit.

In de analytische fase is ontwerp onderzoek onontbeerlijk (zie ook volgend tekstkader). Uitgangspunten daarbij zijn de bestuurlijke ambities in de MIRT Startbeslissing en de probleemanalyse. Juist door ruimtelijke analyse (op schetsmatige wijze) worden zowel conflicterende functies als kansen voor het combineren van ruimtelijke functies blootgelegd en verbeeld. Ontwerp is in deze fase geen eindproduct, maar een middel om expliciet met een brede en integrale blik te kijken naar gebiedsontwikkeling. Ontwerp onderzoek is in deze fase ook cruciaal voor het vinden van een effectieve synthese tussen doelen (urgenties, belangen) en ruimtegebruiksfuncties. Het gaat dan om het vinden van de ideale/optimale synthese tussen gebruikswaarde, toekomstwaarde en beleevingswaarde (= ruimtelijke kwaliteit). De ruimtelijke schets blijft noodgedwongen nog relatief globaal, omdat de informatie over de oplossingsrichtingen nog beperkt is, maar moet dermate concreet getekend worden,

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

dat oplossingsrichtingen goed met elkaar vergeleken kunnen worden. Als een oplossingsrichting uit meerdere deeloplossingen is samengesteld, moeten de synergievoordelen van het totale ontwerp uit de ruimtelijke schets naar voren komen. Dat betekent dat de ruimtelijke schets inzicht moet bieden in de te nemen maatregelen (aanleg van wegen, reconstructie van dijken, bouw van woonwijken enz.) en het ruimtelijk programma op hoofdlijnen (oppervlakte, aantallen). Als een oplossingsrichting uit meerdere deeloplossingen is samengesteld, helpt de ruimtelijke schets om de synergievoordelen van het totale ontwerp te bepalen. Daarnaast zeggen ruimtelijke schetsen bestuurders en het publiek vaak meer dan teksten. In de eerste zeef worden belangrijke keuzes gemaakt. De oplossingsrichtingen die afvallen komen in een later stadium van het proces niet meer terug. Goede communicatie is daarom essentieel. Grafische verbeeldingen zijn een belangrijk hulpmiddel.

Let op: Ontwerpen in het MIRT (zie ook [ontwerpen in het mirt](#))

De zin van ontwerpen in het MIRT heeft betrekking op drie terreinen:

1. Ontwerpen verheldert de bedoeling en de doelstellingen van de opgave van het project. De vele belangen die op een MIRT-project inwerken worden door een goed ontwerp in kaart gebracht en op elkaar afgestemd;
2. Ontwerpen verbindt de infrastructurele opgave met het gebied, op verschillende schaalniveaus. De onderlinge wisselwerking staat steeds centraal en waar mogelijk vindt synergie plaats;
3. Ontwerpen ondersteunt de communicatie over de opgave en het project. Het werken met breed gedragen beelden maakt dat partijen uit verschillende culturen en achtergronden een zelfde taal gaan spreken.

Tips voor ontwerpproces oplossingsrichtingen

Zie [Ontwerpen in het MIRT](#) in de Werkwijzer en vraag ondersteuning bij [VE pool RWS](#). De meerwaarde van VE zit in het vroegtijdig organiseren van draagvlak over wat je wilt hebben en hoeveel dat dan mag kosten. In plaats van direct in oplossingen te denken, worden eerst het probleem (en of kansen), doelen en behoeften van stakeholders in samenhang bekeken en vertaald naar te realiseren functies en prestaties. Door dit samen met betrokken partijen te doen ontstaat ruimte en draagvlak voor waardevolle en innovatieve oplossingsrichtingen. De zevensprong van Verdaas is een hulpmiddel om oplossingsrichtingen voor mobiliteitsvraagstukken te genereren. Deze bestaat uit de volgende mogelijkheden:

- Ruimtelijke visie en programma
- Anders betalen voor mobiliteit
- Mobiliteitsmanagement
- Openbaar vervoer
- Benutting bestaande infrastructuur
- Aanpassen bestaande infrastructuur
- Nieuwe infrastructuur

Alle zeven mogelijkheden moeten worden bekeken voordat gekozen wordt.

Analyse van oplossingsrichtingen

Aan de hand van het beoordelingskader voor zeef 1 worden alle naar voren gebrachte oplossingsrichtingen geanalyseerd. Het gaat om een toets met betrekking tot probleemoplossend vermogen en mate van doelbereik. Er vindt in deze fase nog geen onderlinge vergelijking plaats tussen de verschillende oplossingsrichtingen. De uitkomst van de analyse in deze fase is "de oplossingsrichting voldoet" of "de oplossingsrichting voldoet niet" aan het beoogde doelbereik. Daarnaast is het een check op belangrijke onoverkomelijke belemmeringen, bijvoorbeeld Natura 2000 en de indicatieve (investerings)kosten. Het gaat hier dus nog niet zozeer om het bepalen van de absolute/concrete effecten. Zie de toelichting hier voor aanwijzingen over het detailniveau van het beoordelingskader voor zeef 1.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Er zijn – in veel gevallen – al bestaande studies die als basis voor de beoordeling van oplossingsrichtingen in zeef 1 kunnen dienen. Onzekerheden moeten geaccepteerd worden. In de volgende fase – bij de beoordeling in zeef 2 – wordt nader getoetst of het aannemelijk is dat de oplossing te realiseren is binnen de wettelijke normen, ook als rekening wordt gehouden met de onzekerheden. Ook is draagvlak voor de diverse oplossingsrichtingen een belangrijk punt voor de beoordeling van de verschillende oplossingsrichtingen. Om zicht te krijgen op de mate van draagvlak voor oplossingsrichtingen, is het belangrijk om een goed gevoel te hebben voor omgevingsbelangen. Participatie van de omgeving is daarbij natuurlijk een belangrijke input. Ook expert judgement kan bijdragen aan de analyse van omgevingsbelangen en het draagvlak.

Let op: Bewaak een open houding

Voorkomen moet worden dat voor- en tegenstanders zich in deze fase vastbijten in een bepaalde oplossingsrichting (en de detaileffecten daarvan). Dit vergt een open bestuurlijke cultuur waarin op de juiste manier wordt omgegaan met informatie op hoofdlijnen. Geef steeds helder de status van de informatie en oplossingsrichtingen aan (bijv. schets, verkennend, hoofdlijnen).

Keuze kansrijke oplossingen (zeef 1)

De eerste zeef betreft het komen tot een beperkt aantal kansrijke oplossingen vanuit alle bedachte oplossingsrichtingen. Het moet een gemotiveerde keuze zijn welke oplossingsrichtingen in het vervolg nader onderzocht worden. De analyse van de oplossingsrichtingen en de inbreng uit participatie vormen de basis.

Omdat het verstandig is de motivatie voor de keuze voor de kansrijke oplossingen vast te leggen, is het aan te bevelen om een ‘notitie kansrijke oplossingen’ op te stellen, zowel bij een voornemen dat volgens de Omgevingswet een Voorkeursbeslissing **moet** vaststellen als bij een project waarbij deze verplichting vanuit de Omgevingswet niet geldt. Hierin kan de motivatie worden vastgelegd. Deze notitie kan worden vastgesteld door de bestuurders. Op deze manier zijn de bestuurders geïnteresseerd aan de kansrijke alternatieven. Dit kan ook op andere manieren worden bereikt.

De inschatting van de indicatieve kosten kan op basis van kostenkennallen en ervaringscijfers. Het is nog niet nodig om een complete raming op te zetten.

Checklist: inhoud Notitie kansrijke alternatieven

Overzicht ontwikkelde oplossingsrichtingen in woord en beeld
Kwalitatief overzicht van:

- Oplossend vermogen van de oplossingsrichtingen
- Financieel economisch ontwikkelingspotentieel (kosten, baten, budget)
- Globale gevolgen (focus op mogelijke onoverkomelijke belemmeringen)
- Draagvlak (burgers, maatschappelijke organisatie, bedrijven, belanghebbende bestuurders en betrokken bestuurders)
- Kansrijke alternatieven in woord en beeld.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: Het Omgevingsbesluit vereist beschrijving van alle redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven

Als een mer aan de orde is (plan-mer of eerste fase project-mer in de verkenning of tweede fase project-mer in de planuitwerking) moeten alle redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven worden opgenomen in het MER. Draagvlak is dan geen reden om een alternatief af te laten vallen. Alternatieven die het probleem niet oplossen, die veel te duur zijn of die niet vergunbaar zijn, mogen bij een mer wel afvallen in deze fase.

Verfijnen beoordelingskader

Nu de kansrijke alternatieven bekend zijn, is het goed om het beoordelingskader tegen het licht te houden. Als het beoordelingskader voor zeef 2 nog niet is opgesteld, moet dat nadat de kansrijke alternatieven bekend zijn worden opgepakt. Ook als in de startfase het beoordelingskader, en de reikwijdte en het detailniveau van de onderzoeken in zeef 2 al zijn bepaald, kan het goed zijn om dit te heroverwegen. Door voortschrijdend inzicht, maatschappelijke en bestuurlijke discussies en issues die in de eerste zeef naar voren zijn gekomen, kan het wenselijk zijn om de uitgangspuntennotitie en het beoordelingskader te herijken. Als de reikwijdte en het detailniveau bestuurlijk is vastgesteld, moet voordat tot verfijning wordt besloten, helder zijn welke ruimte er is om het beoordelingskader bij te stellen. De projectgroep besluit in overleg met de stuurgroep of het wenselijk is het beoordelingskader te verfijnen. De verfijningslag wordt – in veel gevallen - uitgevoerd door de marktpartijen/ adviesbureaus die het kader gaan gebruiken. Zo is geborgd dat het beoordelingskader aansluit bij de werkwijze van de effectanalyse. Indien nodig wordt het gewijzigde beoordelingskader ter vaststelling aan het bestuurlijk overleg voorgelegd, maar draag er in elk geval zorg voor dat alle partijen op de hoogte zijn van de aanpassingen.

Publieksparticipatie en communicatie

Participatie bestaat in de analytische fase uit informeren en consulteren. Geadviseerd wordt een brede participatie te doen over het generen van de deeloplossingen en (de keuze voor) kansrijke oplossingsrichtingen. Door deze participatie wordt de omgeving meegenomen in het proces, maar kan ook optimaal gebruik worden gemaakt van lokale kennis en creativiteit. Oplossingsrichtingen die tijdens de participatie over de probleemanalyse zijn geopperd, moeten niet worden vergeten. De participatie over de kansrijke alternatieven is input voor de selectie van kansrijke alternatieven, de processturing en (de ambtelijke voorbereiding van) de bestuurlijke besluitvorming. Deze participatieronde, dus voordat de bestuurders de keuze van de kansrijke alternatieven maken, is van belang voor een goede inschatting van het potentiële draagvlak van de diverse oplossingsrichtingen. Vergeet toekomstige beheerders en terreineigenaren niet. Door deze mee te nemen in de keuze kan onnodige weerstand worden voorkomen. Denk hierbij ook aan de eventuele consultatie van de Commissie m.e.r. Zij kunnen in dit stadium advies geven.

Voor een goede communicatie met de omgeving in het hele proces van de verkenning, is het wenselijk om het publiek te informeren over de uiteindelijk gekozen kansrijke alternatieven. Dit kan door bijvoorbeeld de Notitie Kansrijke Oplossingsrichtingen ter informatie ter inzage te leggen/ te publiceren op de projectwebsite, of door een uitgebreide nieuwsbrief te schrijven. Dat is overigens geen formeel wettelijke vereiste. Er bestaat ook geen mogelijkheid bezwaar te maken.

Notitie kansrijke oplossingsrichtingen als onderdeel van de motiveringsplicht?

Zowel voor de voorkeursbeslissing als voor het projectbesluit geldt een motiveringsplicht. Dit staat voor het projectbesluit in [artikel 5.51 van de Omgevingswet](#) en voor de voorkeursbeslissing in [artikel 5.5 van het Omgevingsbesluit](#). Het bevoegd gezag geeft in de motivering aan hoe andere partijen bij het besluit betrokken zijn en wat de resultaten daarvan zijn. Het gaat ook in op de aangedragen oplossingen en de uitgebrachte adviezen daarover. In die zin is het dus wel een wettelijke vereiste om het publiek te informeren over de uiteindelijk gekozen kansrijke alternatieven. Juridisch gezien kan het dus in een latere fase van de Verkenning of zelf bij het Projectbesluit. Vanuit omgevingsmanagement wordt aanbevolen om de resultaten van de NKO vroegtijdig met de omgeving te delen.

Tip: Verificatie

Leg alle gesprekken met omgevingspartijen vast en deel de verslagen met de gesprekspartner (verificatie). Alleen dan kan bij het voorbereiden van het uiteindelijke besluit in de planning- en studiefase worden teruggegrepen op de gesprekken die in de verkenning zijn gehouden.

Voorbereiding besluitvorming

Keuze kansrijke alternatieven

De keuze voor de kansrijke alternatieven is een bestuurlijke keuze. De keuze wordt gemaakt door het projectspecifiek bestuurlijk overleg van de verkenning. Meestal zullen drie (twee tot vijf) alternatieven worden gekozen, op basis van de informatie die gedurende de analytische fase gegenereerd is. Om te zorgen dat bij het verdere verloop van de verkenning niet lichtvaardig teruggekomen kan worden op eerder gemaakte keuzes, is het goed de keuze van kansrijke alternatieven te laten bevestigen door het projectspecifieke BO en eventueel het BO MIRT. Het is van belang dat de motivatie van de keuze goed wordt vastgelegd.

Indien er een bestuurlijke voorkeur bestaat om (toch) oplossingsrichtingen mee te nemen die een potentiële onoverkomelijke belemmering bevatten, is het verstandig om ervoor te zorgen dat zeker één van de bij zeef 1 geselecteerde oplossingsrichtingen dat niet heeft. Een voorbeeld hiervan is een oplossingsrichting waarvan is gebleken dat mogelijk significante gevolgen voor een Natura 2000 gebied (bijvoorbeeld als gevolg van vernietiging) op voorhand zijn uit te sluiten.

Let op: Scopewijziging

Bij verkenningen waarbij gezocht wordt naar innovatieve oplossingen, kan het voorkomen dat gaandeweg mooiere en duurzamere oplossingsrichtingen ontdekt worden, waarvoor nog onderzoek nodig is naar de technische haalbaarheid. Dit is het moment om in dat geval te praten over een scopewijziging.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Tip: Voorbereiden bestuurlijke keuze

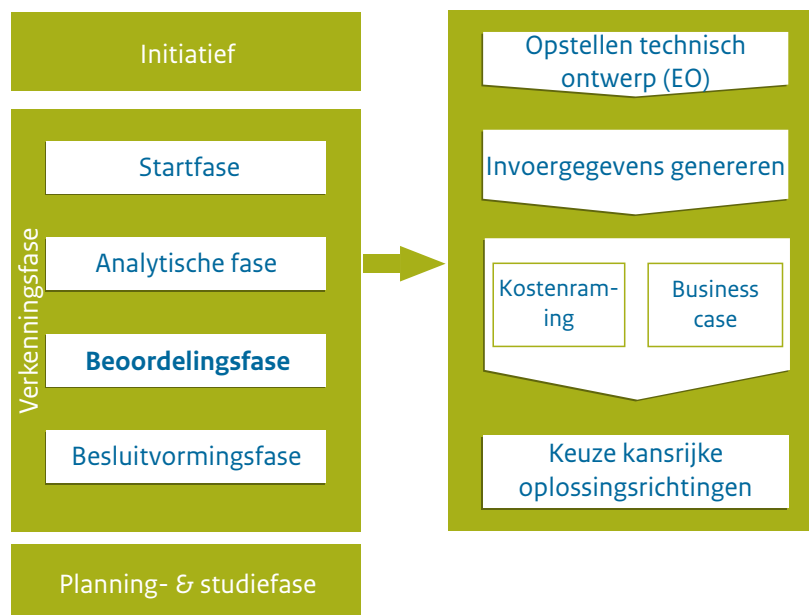
Houd er rekening mee dat het voorbereiden van de bestuurlijke keuze tijd kost. Uit het onderzoek Doorlooptijd MIRT-verkenning komt het advies om de analyse van de oplossingsrichtingen drie maanden voor het einde van de fase af te ronden. Dat geeft de projectgroep twee weken de tijd om de uitkomsten van de analyses te verwerken en overzichtelijk aan te leveren bij de ambtenaren die de bestuurlijke keuze voorbereiden. Deze hebben anderhalve maand de tijd om met de bestuurders van het projectspecifieke bestuurlijk overleg te komen tot de keuze van kansrijke alternatieven.

Het is een proces van overleggen en masseren om de neuzen van alle bestuurders en hun achterban dezelfde richting op te krijgen. Dat kost tijd. Dan is er nog een maand voor de projectorganisatie om de notitie kansrijke alternatieven af te ronden en aan te bieden aan de bestuurders als dat gewenst is.

Beoordelingsfase

Deze fase heeft een meer *inhoudelijk-analytisch karakter* waarbij de *beoordeling* van de gekozen kansrijke alternatieven centraal staat – vandaar de naam. Projectgroep en specialisten (van de diverse betrokken overheden of vanuit de adviesbureaus) analyseren de kansrijke alternatieven, waarbij gebruik wordt gemaakt van instrumenten als eerste fase mer, plan-mer en (maatschappelijke) kosten/batenanalyse. De plan-mer en de voorkeursbeslissing zijn formele bestuursrechtelijke instrumenten. Daarmee krijgt deze fase een formeler karakter. Maatschappelijke partijen en publiek participeren en er vindt afstemming plaats met en door bestuurders (dit wordt voorbereid door de stuurgroep) in het projectspecifiek bestuurlijk overleg en het bestuurlijk overleg MIRT.

Markt en inkoop

Inkoopplan

In de beoordelingsfase wordt het inkoopplan gemaakt. Voor het maken van een [inkoopplan](#) kan gebruik worden gemaakt van de [RWS Handreiking Afwegingsmodel Inkoopproces](#). Dit model helpt om de keuze van de contractomvang en –vorm te maken en te onderbouwen.

Het gaat om de volgende afwegingen:

- de omvang van het uit te besteden werkpakket,
- in samenhang met de risicoverdeling,
- marktbenadering,
- contractvorm,
- beheersingsvorm,
- betalingsregeling en
- gunningscriteria.

Aan de hand van het afwegingsmodel doorloopt de projectorganisatie een denkproces over het zo effectief mogelijk betrekken van de markt bij het project.

Marktconsultatie in de beoordelingsfase

Om de meerwaarde van het vroegtijdig betrekken van de markt te onderzoeken, kan er in de analytische fase reeds een marktscan uitgevoerd zijn. Als vervolg hierop kan in de beoordelingsfase een marktconsultatie worden gehouden. Aan de hand van een helder beeld van de kosten en baten van de alternatieven wordt gekeken of er zicht is op financiering van de maatregelen en de mogelijkheden van publiek-private samenwerking (PPS). Het doel van marktconsultatie is het toetsen van oplossingsrichtingen en ideeën van de overheid bij marktpartijen in een fase waarin deze informatie nog kan worden gebruikt in de besluitvorming (vervlechting). Als er wordt gekozen voor een marktconsultatie, dan gaat deze altijd vooraf aan een aanbesteding en is deze daarvan losgekoppeld. Een marktconsultatie is dus geen aanbesteding, alleen een

informatiemiddel voor besluitvorming. Het al dan niet deelnemen aan een marktconsultatie heeft geen invloed op de positie van marktpartijen bij een eventuele aanbestedingsprocedure.

Tip: Inspanning marktpartijen beperken door heldere vraagstelling

De vraagstelling van de overheid aan de markt moet helder en goed afgebakend zijn, zodat de markt snel en kort antwoord op de vraagstelling kan geven. De gevraagde investering door marktpartijen blijft daarmee beperkt. Indien een grotere inspanning en investering van marktpartijen wordt gevraagd, ligt een keuze voor andere instrumenten dan de marktconsultatie voor de hand, waarbij ook vergoedingen aan de orde kunnen zijn.

Meerwaardetoetsen: PPC

De Publiek Private Comparator (PPC) is een voorgeschreven meerwaardetoets van lenW, bedoeld voor grote aanlegprojecten met een volume van meer dan € 60 mln. Dit instrument vergelijkt verschillende contractvormen voor de uitvoering van het project. De PPC kijkt naar de gehele levenscyclus van het project en vergelijkt de netto contante waarde van kosten, opbrengsten en risico's bij verschillende contractvormen. Zo wordt duidelijk of een DBFM contract voordeliger en/of sneller is dan een D&C contract.

De uitkomst van de vergelijking en de vervolgkeuze voor een contractvorm worden gerapporteerd aan de Tweede Kamer.

Voor de PPC zijn een [handleiding](#), [internettool](#) en [rekenmodel](#) beschikbaar. Voor een nadere toelichting op de verschillende contractvormen zie de [Handreiking MIRT en Markt](#) (paragraaf 5.6).

Tip

Indien het uitvoeren van een PPC niet noodzakelijk is, kan met de PPC-methodiek een pré-PPC uitgevoerd worden. De uitkomst is een indicatie van de eventuele meerwaarde van DBFM ten opzichte van D&C. De uitkomst van de pré-PPC hoeft niet naar de Tweede Kamer te worden gestuurd.

Voorbeeld: DBFM-contract

Bij DBFM vraagt de opdrachtgever slechts een bepaald aantal functies uit en doet dit oplossingsvrij. De markt kan daar, onder voorwaarden, op een eigen wijze invulling aan geven; zowel wat betreft ontwerp en bouw, als ook de financiering en onderhoud voor een periode van zo'n 30 jaar. De bouw van de Tweede Coentunnel is een voorbeeld van publiek- private samenwerking via een DBFM-constructie.

Een PPC bestaat uit vier modules:

1. Opstellen van een startnotitie met projectcontext en uitgangspunten;
2. Kwalitatieve analyse van verschillen tussen te vergelijken contractvormen;
3. Kwantitatieve analyse van geïdentificeerde verschillen te kwantificeren;
4. Opstellen van een eindrapportage met conclusies en aanbevelingen.

Wanneer de PPC voorafgaand aan de voorkeursbeslissing wordt uitgevoerd, kan direct na de voorkeursbeslissing in de planning- en studiefase worden gestart met een aanbestedingsprocedure als gebleken is dat vervlechting/paralllissatie van planprocedures en aanbestedingsprocedures zinvol is (zie kader [Vervlechting en parallel schakelen](#)). Voordat een PPC uitgevoerd kan worden, is het belangrijk om te weten over welk alternatief het eigenlijk gaat. De voorkeursbeslissing moet dus al bijna definitief zijn. Het op deze wijze parallel trekken van de planuitwerking en de voorbereiding realisatie kan aanzienlijke winst opleveren in de doorlooptijd van een project. Daartoe moeten dan wel in de verkenning de mogelijkheden hiervoor in beeld worden gebracht.

INLEIDING	LOPER	MIRT	OMGEVINGSWET	MER	VOORBEREIDINGSFASE	VERKENNINGSFASE	PLANNING- & STUDIEFASE	FACTSHEETS
Vormen, fasen en doorlooptijden		Startfase		Analytische fase (zeef I)		Beoordelingsfase (zeef II)		Besluitvormingsfase

Business case bij gebiedsgerichte opgaven

Een business case kan om twee redenen worden opgesteld:

- het bepalen van de verdeling van de bekostiging van vastgoed
- het bepalen van de terugverdientijd van investeringen in duurzaamheidsmaatregelen.

Een business case wordt opgesteld als er naast het rijk ook andere partijen bij een project zijn betrokken bij de financiering (overheden of markt-partijen). Bij een integrale gebiedsgerichte verkenning, waarbij je ook te maken hebt met andere ontwikkelingen in een regio, wordt altijd een business case uitgevoerd. Met name bij verkenningen met woningbouw-, kantoor- of bedrijventerreinontwikkeling is de business case relevant voor mogelijkheden voor bekostiging vanuit vastgoedontwikkeling (zie kader Business case bij gebiedsgerichte opgaven). Bij een sectorale verkenning wordt een business case alleen uitgevoerd indien er een derde partij bij het project (financieel) betrokken is (andere overheden dan wel private partijen). Bij 100% Rijksfinanciering wordt er geen business case uitgevoerd voor het bepalen van de verdeling van de bekostiging.

Doel van de business case is om de investeringskosten en de exploitatiekosten inzichtelijk te maken om zo tot een kostenverdeling te komen: welke partij betaalt welke kosten en waarom? En, in het geval van een grondexploitatie bij de gebiedsontwikkeling: welke partij krijgt welke opbrengsten uit de grond en welke kosten kunnen eventueel met andere partijen worden verevend? Gaan partijen ook vastgoed realiseren dan speelt ook de vastgoedexploitatie een rol. In de gebiedsontwikkeling wordt de waarde pas gecreëerd als het uiteindelijk op te leveren vastgoed wordt verkocht aan beleggers of particulieren. Naast een financiële analyse is het van belang om een gevoeligheidsanalyse te maken (met hoeveel zekerheid gaan deze kosten en opbrengsten ook gemaakt worden, welke scenario's kunnen optreden).

Sommige duurzaamheidsmaatregelen kunnen zichzelf terugverdienen, zoals het plaatsen van windturbines of zonnepanelen. Deze maatregelen om energie op te wekken worden binnen projecten waarvan de hoofd-doelstelling transport/bereikbaarheid of waterveiligheid is alleen door het Rijk gefinancierd bij een positieve business case.

Informatie over de meerwaarde van vroegtijdige marktbetrokkenheid vormt een belangrijke basis voor de business case. De marktscan moet dan ook al zijn uitgevoerd.

Ontwerp, effecten en techniek

Opstellen ruimtelijk ontwerp

In de beoordelingsfase is ontwerp niet alleen een middel om te onderzoeken hoe de verschillende alternatieven zich verhouden tot elkaar (vergelijking), maar ook om te onderzoeken of de verschillende keuzes leiden tot ruimtelijke en functionele synergie (optimalisatie). Door het combineren van rekenen & tekenen kan ook effectief gesleuteld worden aan een sluitende financiële business case. De consequenties van alternatieve keuzes kunnen zo niet alleen financieel, maar ook ruimtelijk en programmatisch snel zichtbaar worden gemaakt.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: eisen aan het ontwerp

Naast de wettelijke eisen die aan een ontwerp gesteld kunnen zijn, kunnen er ook beleidsmatige regels zijn waar een ontwerp aan moet voldoen, bijvoorbeeld de richtlijn vaarwegen en de RWS richtlijnen wegontwerp. Door dit soort richtlijnen vanaf het begin van het ontwerpproces mee te nemen, wordt voorkomen dat in een later stadium ontwerpen niet blijken te voldoen. De instructie en vragenlijsten van de Gate review geven ook steun bij wat bekend moet zijn bij de voorkeursbeslissing, maar zijn geen harde eisen. Voor ruimtelijke kwaliteit zijn per netwerk de kernkwaliteiten beschreven (ruimtelijke kwaliteit bij snelwegen, ruimtelijke kwaliteit bij kanalen).

Tip: schaal kaartmateriaal

Houd bij het ontwerp rekening met de eisen van de planning- en studiefase. In de verkenningsfase worden geen eisen gesteld aan de schaal van de kaarten. In de planning- en studiefase kunnen echter wel eisen aan het kaartmateriaal worden gesteld. Anticipeer in de verkenningsfase zoveel mogelijk op de eisen die in de planning- en studiefase voor het besluit gelden en pas de schaal en de legenda van de kaarten daarop aan. Gedacht kan worden aan kaarten met een schaal van 1:10.000 bij de voorkeursbeslissing.

Voorbeeld opzoeken synergie tussen ontwerpers en onderzoekers: Calandbrug

De Calandbrug bij Rozenburg is een stalen hefbrug uit 1969 die sterk is verouderd. Uit studies blijkt dat de brug in de toekomst een knelpunt vormt voor het trein-, water- en wegverkeer. Samen met het groeiende trein-, water- en wegverkeer betekent dit dat er een structurele oplossing moet komen. Daarom werd gezocht naar een oplossing die zowel de levensduur als het capaciteitsprobleem aan kon pakken.

Tijdens de verkenning zijn vijf alternatieven onderzocht. Enkele maanden voor de keuze van het voorkeursalternatief was de behoefte ontstaan aan meer besluitvormingsinformatie voor twee van de vijf alternatieven: Grootschalige Renovatie en het Theemsweg alternatief. Welke optimalisaties zijn er nog mogelijk bij deze twee alternatieven op het gebied van tijd en geld en wat betekent dat voor de functionaliteit? Ook bestond de behoefte om marktpartijen (aannemers) vroegtijdig te betrekken (marktconsultatie), om inzicht te krijgen in de optimalisaties die zij zien bij deze 2 alternatieven. Voor beide alternatieven is een VE studie georganiseerd waarin naast specialisten van opdrachtgevende partijen en de reeds betrokken ingenieursbureaus ook experts van aannemers hebben deelgenomen.

De VE studies hebben een globale gevoeligheidsanalyse en nieuwe invalshoeken opgeleverd bij de ontwerpen en kostenramingen zoals die waren opgesteld voor het Voorkeursbesluit (in de Alternatievennota).

Door voor de Calandbrug de instrumenten Marktconsultaties en VE te combineren is het gelukt om de uitvoeringskennis van aannemers optimaal te benutten tijdens de fase van besluitvorming. Door met de hele keten gezamenlijk te werken aan slimme oplossingen kan de kennis van uitvoerende partijen al vanaf de verkenningen een rol spelen bij de voorbereiding van oplossingen en besluiten.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Invoergegevens genereren

Het effectenonderzoek bestaat uit verschillende onderdelen. Voordat het effectenonderzoek kan beginnen, moeten invoergegevens gegenereerd worden. Het is van belang dat de verschillende onderzoeken van dezelfde gegevens uitgaan. Wat de belangrijkste invoergegevens zijn, hangt af van de verkenning. Het is bevorderlijk voor een stabiele planning- en studiefase als de modellen uit de verkenning ook in de planning- en studiefase kunnen worden gebruikt. Die modellen zijn ook geschikt voor de globalere afweging die in zeef 2 gemaakt wordt.

Let op: start vroeg met genereren van gegevens

Invoergegevens moeten vroeg gegenereerd worden, omdat veel effectonderzoeken niet kunnen beginnen zonder deze gegevens. Omdat er verschillende 'treintjes' zijn van meerdere onderzoeken na elkaar, zitten de effectonderzoeken vaak op het kritieke pad. Dit kan een spanningsveld op leveren, als het ontwerp wordt aangepast naar aanleiding van de invoergegevens. Deze iteratie maakt dat het dan mogelijk nog niet zinvol is om de andere onderzoeken al op te starten, omdat het ontwerp nog zodanig wijzigt dat de invoergegevens veranderen.

Tip: kijk door naar planning- en studiefase

Ga bij het genereren van invoergegevens uit van wat gevraagd wordt in de planning- en studiefase. Dit voorkomt verschillen in uitkomsten tussen de verschillende fasen.

Invoergegevens generen, extra toelichtend bij HWN

Voor verkenningen waarbij aanpassingen aan het wegennet een voornamelijk onderdeel zijn, zijn verkeersgegevens een belangrijke input voor het uitvoeren van globaal effectenonderzoek (met betrekking tot aspecten als veiligheid, lucht, geluid, natuur) en voor het uitvoeren van de kosten/batenanalyse en de kostenraming. Deze verkeerscijfers moeten zo snel mogelijk gegenereerd worden, zodat het globale effectenonderzoek van start kan (zie kader). Technisch ontwerp en verkeersprognose kunnen een iteratief proces zijn. Om inzicht te krijgen in de bandbreedte van de bereikbaarheidseffecten en daarbij behorende alternatieven worden twee scenario's doorgerekend; de WLO scenario's Hoog en Laag, zie ook het NRM-protocol.

Het NRM wordt toegepast bij projecten die (mede) betrekking hebben op het hoofdwegennet. Indien er sprake is van sterke relaties met het OWN, kunnen afspraken gemaakt worden over het in aanvulling gebruiken van modellen van andere wegbeheerders. Deze afspraken komen dan voort uit het uitgangspuntenoverleg. Het gebruik van het NRM in de beoordelingsfase wordt vooral ingegeven door de informatiebehoefte voor:

- de nadere detaillering van het ontwerp (intensiteitsgegevens en intensiteit-capaciteitsverhoudingen op wegvakniveau);
- het doelbereik (gegevens over congestie en reistijden op trajectniveau en gegevens over intensiteit en samenstelling van het verkeer op wegvakniveau);
- de KBA (reistijdgegevens per gebruikerscategorie op linkniveau);
- de bepaling van de milieueffecten.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: Aanpassing WLO-scenario's

De studie 'Nederland in 2030-2050: twee referentiescenario's – Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving', kortweg WLO, is de basis voor veel beleidsbeslissingen op het gebied van de fysieke leefomgeving in Nederland. De WLO is opgesteld door het PBL (Planbureau voor de Leefomgeving) en het CPB (Centraal Planbureau). Voor de WLO hebben onderzoekers van beide planbureaus trends en toekomstige onzekerheden verkend die van belang zijn voor de fysieke leefomgeving. Deze groeiscenario's worden periodiek door het CPB geactualiseerd en kunnen van (grote) invloed zijn op de toekomstige mobiliteitsverwachtingen. Dit kan effect hebben op de nut- en noodzaakdiscussie van projecten, waar eerder gerekend is met de oude scenario's. Houdt daarmee rekening indien een dergelijke aanpassing tijdens één van de verkenningssfasen plaatsvindt. Overleg in dat geval met WVl en DGMo over de uit te voeren gevoeligheidsanalyses.

Invoergegevens generen, extra toelichtend bij HVWN

Let bij aanpassingen aan het hoofdvaarwegennet goed op welk model voor het bepalen van de scheepvaartprognoses wordt gebruikt. Er kunnen verschillende modellen worden gebruikt, afhankelijk van het gekozen doel. Stem het gebruik van het model tijdig af op het doel van de studie.

Kostenraming

Informatie over (investerings)kosten en budgetten is essentieel in de beoordelingsfase. In de beoordelingsfase worden de kosten van gekozen kansrijke alternatieven geraamd. Aan het einde van de verkenning moet een passend, richtinggevend budget worden vastgesteld. Het is daarom belangrijk dat er een goede (SSK) kostenraming beschikbaar. Hierin staat een omschrijving en onderbouwing van de investeringskosten, instandhoudingskosten, constante waarde (Life Cycle Cost), en indien aan de orde exploitatiekosten (business case). Ook wordt er inzicht gegeven in de effecten op het toekomstige B&O budget (o.b.v. PxQ).

Om bij een MIRT-verkenning tot concrete afspraken over financiën te kunnen komen heeft de raming van de investeringskosten een maximale onzekerheidsmarge van ca. 25%. Bij de voorkeursbeslissing moet sprake zijn van dekking van het voor de voorkeursoplossing benodigde budget. Voor de eventuele acties op korte termijn moeten financiële middelen beschikbaar zijn. Er wordt een taakstellend budget vastgesteld en een voorstel voor de wijze en de verdeling van financiering (en waar van toepassing van risico's) met aanduiding van de bron van bekostiging. Ook worden de projectrisico's in kaart gebracht. Als een risico direct projectgerelateerd is (endogeen), dan wordt dit een risicoreservering in de kostenraming.

De kostenraming is tijdskritisch, omdat het (hoge) eisen stelt aan duidelijkheid over ontwerp etc. De kostenraming is input voor de (M)KBA en de business case. Maar de "fine-tuning" die naar aanleiding hiervan plaatsvindt, kan nadere informatie over de alternatieven opleveren die weer in de raming moeten worden verwerkt. Kortom, het is een (complex) iteratief proces.

Let op: Goede kostenraming is niet hetzelfde als gedetailleerde kostenraming

Een goede kostenraming moet allereerst gericht zijn op de kostendrijvende elementen (zoals kunstwerken en aankoop vastgoed) zijn, wat niet altijd gedetailleerd betekent. Een goede raming omvat zowel aanleg, beheer en onderhoud, als vervanging (life cycle cost). De raming omvat ook kosten voor maatregelen tijdens de aanleg (bijv. mobiliteitsmanagement, verkeersmanagement, bediening) en kosten van inpassingsmaatregelen. Er wordt ook inzicht gegeven in potentiële versoberingen die kunnen worden doorgevoerd bij een tekort. Maatregelen hebben behalve een kostenkant ook een batenkant. Dit wordt meegenomen in de (M)KBA.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Checklist: SSK-ramingen

Ramingen worden in het IenW-domein gemaakt volgens de SSK-systematiek (Standaard Systematiek Kostenraming). Voor een goede raming is van belang dat:

- het ruimtegebruik helder is. Dus de oplossingsrichting en soort oplossing moeten op hoofdlijnen duidelijk zijn;
- de alternatieven in voldoende detail uitgewerkt zijn ("met een fineliner in plaats van een marker");
- stakeholders rond het project geïnventariseerd en bekend zijn;
- participatie met de betrokkenen plaatsgevonden heeft. Wensen en weerstanden in/van de omgeving zijn globaal bekend;
- de doelstelling van het project duidelijk is met daarbij gewenstheid in de omgeving: natuurzones (ecoducten), scheepvaartklassen (doorvaarthoogtes, -breedtes), etc.;
- locatie-specifieke informatie van de maatgevende onderdelen beschikbaar is. Het gaat dan om bijvoorbeeld de bodemgesteldheid in verband met zetting en fundering, bebouwd/onbebouwd vanwege vastgoed, geluidsbeperkende en andere inpassingsmaatregelen;
- keuzes gemaakt zijn voor de hoofdafmetingen (aantal rijstroken, tunnel of viaduct, eventueel aanpassingen knooppunten);
- eventueel vergelijkbare situaties in Nederland (daar is het zo opgelost, of daar deden die problemen zich voor) bekeken zijn;
- de raming niet alleen de kosten van aanleg betreft, maar ook van beheer en onderhoud als vervanging (LCC).

Tip: afstemmen detailniveau onderzoeken op bandbreedte raming

In de verkenning worden alle onderzoeken op hoofdlijnen uitgevoerd. Dat betekent dat er nog onzekerheden open staan. Deze onzekerheden kunnen van invloed zijn op de raming. Zolang de onzekerheden de raming niet zodanig beïnvloeden, dat de bandbreedte niet wordt gehaald, is dit geen probleem. Onderzoeken naar kosten(op)drijvende factoren kunnen mogelijk gedetailleerder uitgevoerd worden, om de

onzekerheden te verkleinen en daarmee de bandbreedte van de raming.

Hiervoor is vroegtijdig afstemming nodig tussen de kostenramers en de onderzoekers, om te zorgen dat onderzoeken die van belang zijn voor de raming met voldoende detailniveau worden uitgevoerd, en om te verzekeren dat de overige onderzoeken niet onnodig detailniveau opleveren waardoor een schijnzekerheid voor de besluitvorming ontstaat.

Voorbeeld: kosten(op)drijvende factoren (cost-drivers)

Voorbeelden van veel voorkomende cost-drivers:

- geluidsmaatregelen zijn wettelijk voorgeschreven, maar verschillen sterk in soort en prijskaartje, zoals: aarden wal, geluidschermen (variatie in open/dicht/absorberend/vormgeving/materiaalkeuze etc.) en wegverhardingstype (bv. ZOAB, 2ZOAB);
- Uitvoering: ligging op maaiveld, verdiepte ligging, overkluizing, uitvoeren in beton of op zandlichaam en brug of tunnel;
- Ondergrond: bij veen of klei zijn de kosten voor de fundering veel hoger dan bij zand omdat een weg(gedeelte) onderheid moet worden of op een dik zandlichaam gelegd moet worden;
- Interpretatie van (externe normen). Hierbij kan gedacht worden aan:
 - Tunnelveiligheid
 - Natura 2000
 - Ontwerprichtlijnen.

Globaal effecten onderzoek

In de startfase is bepaald hoe het effectenonderzoek in zeef 2 eruit ziet. Voor meer informatie, zie effectidentificatie, beoordelingskader, uitgangspunten en referentiesituatie. Indien nodig is beoordelingskader aan het einde van de analytische fase aangescherpt voor de beoordelingsfase.

Omgaan met onzekerheden

Omdat er nog relatief weinig onderzoek is uitgevoerd naar de verschillende alternatieven, bestaan er (grote) onzekerheden over de mogelijke effecten. De relevante onzekerheden zullen in de planuitwerking door nader onderzoek worden verkleind. Onzekerheden moeten worden onderkend om doelmatige keuzes te kunnen maken. Omgaan met onzekerheden betekent dat maatregelen worden bepaald in het geval de effecten tegenvallen, de daadwerkelijke effecten worden gemonitord en de maatregelen worden ingezet om tegenvallende effecten te verminderen. Het mer kan hierbij behulpzaam zijn. Ook kunnen gevoeligheidsanalyses helpen om inzicht te krijgen in de onzekerheden. Voor meer informatie over mer en onzekerheden zie [hier](#).

Visie op compenserende en mitigerende maatregelen

Bij de besluitvorming over grootschalige projecten is het niet alleen wettelijk verplicht om de milieueffecten van de verschillende alternatieven zichtbaar te maken, ook dienen maatregelen te worden aangegeven die deze effecten kunnen verzachten (mitigeren) dan wel compenseren. Denk daarbij aan een ecoduct tegen versnippering van een natuurgebied of een geluidsscherm die de geluidbelasting op geluidgevoelige bestemmingen vermindert, of het creëren van een nieuw stuk natuur.

Na het vaststellen van de mitigerende maatregelen dient opnieuw vastgesteld te worden wat de aard en omvang van de effecten is. Dit zogenaamde “resteffect” is het uitgangspunt voor de toetsing van de alternatieven. In de planuitwerking worden de mitigerende maatregelen verder uitgewerkt.

Ten behoeve van het BO MIRT is het zinvol een visie op te stellen hoe inpassing van deze maatregelen ingevuld wordt. Aandachtspunt daarbij is de afweging tussen ambities enerzijds en kosten om deze te realiseren en precedentwerking anderzijds. De belangrijkste inpassingseisen maken

onderdeel uit van de voorkeursbeslissing. Bij de voorkeursbeslissing moet aannemelijk worden gemaakt dat voldoende maatregelen zijn genomen om eventuele milieueffecten te mitigeren tot onder de wettelijke normen. De formele toetsing aan die kaders is nog niet aan de orde, deze volgt in een eventuele planuitwerking.

Let op: Onzekerheden inpassingsmaatregelen

Het veel gehanteerde onderscheid tussen wettelijke en bovenwettelijke inpassingsmaatregelen blijkt in de praktijk lastig te hanteren. 76527 - 23403895 De wet is duidelijk - de wijze waarop hieraan voldaan kan worden is divers. Over de belangrijkste inpassingsmaatregelen (cost-drivers) dient in de voorkeursbeslissing een besluit te worden genomen. De precieze omvang van de benodigde maatregelen (bv. aantal vierkante meter geluidscherm) is op het moment van een voorkeursbeslissing nog niet altijd in detail duidelijk. Hier kan een inschatting gemaakt worden op basis van ervaringscijfers. De onzekerheid op dit punt vertaalt zich in de bandbreedte van de kostenraming.

Checklist: Voorkomen van negatieve effecten

Vier stappen om de negatieve effecten van projecten zo klein mogelijk te maken:

- Voorkomen;
- Ruimtelijk ontwerp (stedelijk of landschappelijk);
- Mitigeren;
- Compenseren.

Milieueffectrapport (MER)

De Omgevingswet kent een generieke aanwijzing van de plannen en programma's die onder de plan-mer-plicht vallen. De voorkeursbeslissing Omgevingswet is aangemerkt als plan of programma. Hierdoor is sprake van een plan-mer ingeval van een Verkenning met voorkeursbeslissing, zie tab 2 en 3.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Het doel van [mer](#) is om het milieu een volwaardige plek in de besluitvorming en bij de vergelijking van de alternatieven te geven. Het MER is een document waarin de milieueffecten van een voorgesteld plan en van alternatieven van dit plan worden beschreven. Een bijkomend voordeel van de mer-procedure is de transparantie en objectieve toetsing. Dit kan gebruikt worden voor de communicatie met de omgeving. Informatievoorziening is een neven doel van de mer. De mer-procedure verbetert de kwaliteit van besluitvorming en kan de snelheid van de procedure van het juridisch planologisch besluit verhogen. De eisen aan een MER staan beschreven in afdeling 16.4 van de Omgevingswet en hoofdstuk 11 van het Omgevingsbesluit. Het detailniveau van het MER sluit aan bij het detailniveau van het besluit. Daarom kan voor het MER eenvoudig gebruik gemaakt worden van de gegevens die in het globaal effectenonderzoek zijn verzameld.

Tip: houd rekening met een aanvulling op het MER

Het plan-MER wordt getoetst door de Commissie m.e.r. Vaak komen er uit de toetsing punten naar voren die moeten worden aangevuld. Het is daarom verstandig om in de tijdsplanning rekening te houden met de noodzaak om aanvullende informatie te verzamelen.

Maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA)

De maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) helpt bij het beantwoorden van de volgende vragen:

- Wat leveren verschillende alternatieven op voor de maatschappij als geheel?
- Wat kosten de verschillende alternatieven?
- Wie draagt de kosten en wie geniet de baten?

De essentie van de MKBA is het afwegen van alternatieven op basis van de gevolgen voor de welvaart en het welzijn van de samenleving als geheel, de maatschappelijke kosten en baten. De MKBA bevat een analyse van de verschillende alternatieven, waarbij de meest relevante maatschappelijke effecten van die alternatieven systematisch in kaart worden gebracht. Hierbij worden die effecten zoveel mogelijk gekwantificeerd en gemonetariseerd (in geld uitgedrukt), zodat deze optelbaar en onderling goed vergelijkbaar worden. Van alle effecten die in geldwaarde uitgedrukt kunnen worden, kan een saldo van de kosten en baten worden bepaald. De effecten van de alternatieven worden vergeleken met de referentiesituatie: de meest waarschijnlijke ontwikkeling zonder nieuw beleid. De MKBA inventariseert ook de kosten en baten van effecten waar geen marktprijzen voor bestaan, zoals bijvoorbeeld op het terrein van milieu en veiligheid. Het gaat om alle effecten die mensen ervaren als nuttig of onnuttig. Het in geld waarderen van deze effecten is door het ontbreken van prijzen moeilijker, maar er worden steeds betere methodes ontwikkeld. Niet of moeilijk in geld uit te drukken effecten dienen ook in een MKBA te landen. Een MKBA geeft inzicht in het maatschappelijk rendement van investeringen. Daarmee kan de nut en noodzaak van het project (mede) onderbouwd worden. Met de inzichten kan tevens de legitimiteit, efficiency en effectiviteit van investeringen worden beoordeeld.

Het is van belang om naast directe effecten ook oog te hebben voor indirecte of synergie-effecten van investeringen, zie ook kader 'synergie-effecten'.

Bij projecten waarbij een regio (mede-) trekker is kan het relevant zijn om ook regionaal-economische effecten in beeld te brengen, dit in samenhang met (mede-) financiering door die regionale partijen.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Synergie-effecten

Het kan de bedoeling zijn dat een initiatief niet één, maar een hele reeks van effecten oplevert. Zo is bijvoorbeeld het directe effect van de aanleg van een weg reistijdwinsten. Een verbetering van de bereikbaarheid levert echter ook een beter vestigingsklimaat voor bedrijven op. Dit is vaak voor de regio belangrijk. De weg kan dus als nevendoeel hebben nieuwe bedrijven aan te trekken en nieuwe werkgelegenheid te creëren. In gebieden met een hoge werkloosheid kan werkgelegenheid een middel zijn om sociale problemen op te lossen en te voorkomen. Een ander nevendoeel van de weg kan dus zijn sociale problemen die samenhangen met werkloosheid op te lossen. Het is van belang om in een MKBA oog te hebben voor relevante synergie-effecten. In de MKBA worden deze effecten ook wel 'indirecte effecten' genoemd.

Tip: Hoe krijg ik een goede MKBA?

Als je opdrachtgever bent van een MKBA, maar niet over uitgebreide MKBA-expertise beschikt, kunnen onderstaande tips helpen om tot een kwalitatief goede MKBA te komen.

1. *Weet hoe het werkt:* zorg dat er een goed begrip bestaat van het instrument. Deze handreiking helpt daarbij, aan te raden is om ook de '[Algemene leidraad voor MKBA](#)' en de handreiking '[MKBA bij MIRT-verkenningen](#)' te lezen.
2. *Haal kwaliteit in huis:* selecteer een bureau met een stevig economisch profiel en ervaring met MKBA's en let erop dat de mensen die ingezet worden zelf ook ervaring hebben met MKBA's en kennis hebben van het betreffende vakgebied.
3. *Wees betrokken:* dossierhouders hebben zelf waarschijnlijk veel waardevolle inzichten in de beleidskwestie die onderzocht wordt.
4. *Zorg voor brede input:* zorg ervoor dat de onderzoekers de relevante stakeholders en eventuele externe deskundigen op het onderwerp in een vroeg stadium bij de MKBA betrekken, zodat een zo compleet mogelijk beeld ontstaat. Daarnaast kan het betrekken van stakeholders helpen bij het creëren van draagvlak voor de uitkomsten.

5. *Toets de aannames en context van de studie:* de dossierhouder is vaak goed in staat om te beoordelen of de MKBA bouwt op een juiste schets van het probleem. Als het goed is heeft hij daar zelf ook input voor geleverd.
6. *Zorg voor een goede interactie tussen de opstellers van de MKBA en de beleids-makers:* verantwoordelijk voor het voorbereiden van de besluitvorming. Tussentijdse inzichten uit de MKBA kunnen aanleiding zijn voor aanpassing van de beleidsalternatieven.
7. *Vergelijk het resultaat met vergelijkbare studies* in andere sectoren of in het buitenland: wijk de uitkomsten van de MKBA sterk af, zorg dan dat de onderzoekers de verschillen verklaren.
8. *Beoordeel de kwaliteit van de effectstudies met hiervoor opgestelde instrumenten:* er zijn verschillende instrumenten ontwikkeld om de kwaliteit van effectstudies te toetsen.
9. *Laat een second opinion uitvoeren:* het kan zinvol zijn om een deskundige, bijv. het CPB of het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) een second opinion op de MKBA te laten uitvoeren. Let op: voer een second opinion alleen uit bij twijfel over de uitkomsten.
10. *Het is van belang dat een MKBA onafhankelijk en neutraal tot stand komt.*

MKBA en besluitvorming

Een MKBA levert informatie op over de gevolgen van verschillende alternatieven op de maatschappelijke welvaart en over de vraag wie profiteert en wie betaalt. Politici en andere betrokkenen beschikken zo over meer informatie om te komen tot een afgewogen (voorkeurs) beslissing. Een MKBA is een informatie-instrument dat beslissingen ondersteunt, maar niet vervangt. De uitkomsten van de MKBA en de businesscase zijn één van de elementen in het besluitvormingsproces.

De MKBA ondersteunt het beleidsproces en de politieke besluitvorming door informatie te presenteren over de:

- verschillende beleidsalternatieven;
- relatie tussen maatregelen en effecten;
- risico's en onzekerheden bij maatregelen;
- verdeling van de kosten en baten;
- integrale maatschappelijke afweging van verschillende effecten.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

In ieder stadium van beleidsvoorbereiding worden beslissingen genomen over de invulling van beleid(alternatieven). Dit pleit ervoor een MKBA vroegtijdig gedurende de verkenning uit te voeren. Nadeel van een vroegtijdige analyse is dat er minder informatie bekend is die relevant is voor de MKBA dan het geval is later in het traject. Oplossing in dat geval is om een minder diepgaande analyse uit te voeren, waarbij wel de MKBA-methode wordt gehanteerd en effecten in kaart worden gebracht maar waarbij het kwantificeren alleen op basis van direct beschikbaar materiaal wordt gedaan. Bij toepassing van een lichte vorm van een MKBA kan al snel blijken dat een maatregel naar verwachting evident positief of evident negatief uitvalt. In veel gevallen zal dit echter onduidelijk blijven. Juist in dit 'grijze gebied' is verdere verfijning nuttig. In een later stadium kan dan meer tijd worden besteed aan het kwantificeren en waarderen van effecten en/of het verder uitwerken van verschillende varianten van een maatregel.

Publieksparticipatie

Tijdens de beoordelingsfase vindt participatie plaats over het nog te bepalen concept-voorkeursalternatief, bijvoorbeeld door middel van het instellen van een klankbordgroep, het houden van (digitale) informatiebijeenkomsten en de inzet van enquêtes, polls en nieuwsbrieven waarop gereageerd kan worden. Wat vinden burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en besturen van de beschouwde alternatieven, hun effecten, (maatschappelijke) kosten en baten. Deze consultatie is input voor de afweging van de alternatieven, de bestuurlijke besluitvorming en de processturing en de ambtelijke voorbereiding die daaraan voorafgaan. Naast consultatie is het handig het publiek te blijven informeren over de voortgang en verkregen inzichten. In deze fase betreft dat de keuze van de meest kansrijke alternatieven, de afweging van (effecten van) de alternatieven tot het concept-voorkeursalternatief.

Passende beoordeling

In de Passende beoordeling wordt beschreven welke effecten op het Natura 2000-gebied worden verwacht en of deze significant zijn. In veel gevallen zal het nodig zijn om mitigerende maatregelen in te zetten om uit te kunnen sluiten dat significante gevolgen ontstaan of om een "ADC-toets" te doorlopen als significante gevolgen niet zijn uit te sluiten.

De Passende beoordeling bevat een beschrijving van de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied in kwestie. Van belang zijn de instandhoudingsdoelstellingen. Deze kunnen aan de hand van het aanwijzingsbesluit voor het natuurgebied worden weergegeven. Daarnaast worden de effecten van het project beschreven, inclusief de gevolgen voor de instandhoudingsdoelen. Bij de beoordeling van de effecten moet rekening worden gehouden met andere projecten en plannen die in combinatie met het beschouwde project van invloed kunnen zijn op het Natura 2000-gebied.

De globale Passende beoordeling kan sturend zijn voor de alternatievenontwikkeling in de plan-mer. Als uit de toets blijkt dat alternatieven significant negatieve effecten op het Natura 2000-gebied veroorzaken, vraagt dit extra aandacht en onderbouwing, indien een dergelijk alternatief tot voorkeursalternatief/variant wordt gekozen. De natuurregelgeving is in dit opzicht streng gebleken. Als blijkt dat men bij de voorkeursbeslissing toch voor een dergelijk oplossing wil kiezen, zal er in deze fase een zeer gedegen onderbouwing (dat wil niet per se zeggen een gedetailleerde analyse) nodig zijn waarbij een nadere analyse nodig is op basis van de "ADC-criteria" (Alternatieven, Dwingende redenen van maatschappelijk belang en Compensatie). Dit houdt in dat alternatieven zijn onderzocht voor het natuur-aantastende alternatief, dat de eventuele keuze daarvoor onderbouwd kan worden met redenen van groot openbaar belang (waarbij de kosten/batenanalyse relevante informatie kan aanleveren) en dat de resterende effecten op natuur die niet gemitigeerd kunnen worden, worden gecompenseerd voordat de uitvoering van het project start.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Aandachtspunt bij de Passende beoordeling is dat in sommige gevallen de provincie bevoegd gezag is voor de vergunning. Daardoor kan een project met verschillende bevoegd gezagdragers te maken hebben. Het risico op vertraging kan worden beperkt, door intensieve afstemming tussen de bevoegd gezagdragers te faciliteren, of door af te spreken dat één bevoegd gezag mede namens de anderen beslist.

Afstemmen om tot een VKA te komen

Als de projectgroep de feiten bij de verschillende alternatieven heeft gepresenteerd, is het aan de bestuurders om tot een voorkeur te komen. Het is een proces van overleggen en afstemmen, deels via formele bijeenkomsten, deels via het informele/bilaterale circuit. De rijks- en regiocoördinator spelen hierbij een belangrijke rol. Er wordt nog niet definitief gekozen voor een voorkeursalternatief, maar er wordt wel bepaald welk oplossing wordt beschreven in de stukken ter onderbouwing van de voorkeursbeslissing.

Tussen de beleidsdirecties en RWS is afgesproken geen Voorkeursbeslissing (VKB) meer te nemen bij teveel kennisonzekerheid. Is dit wel gewenst, neem dan in de raming een onzekerheidsreserve op. Het einde van de beoordelingsfase is het moment om te bekijken of er in de raming een onzekerheidsreserve moet worden toegevoegd.

Het is verstandig in de (adaptieve) voorkeursbeslissing en bestuursovereenkomst zogenaamde 'what-if scenario's' op te nemen. Daarin is vastgelegd welke risico's zich kunnen voordoen, hoe partijen deze risico's zoveel mogelijk voorkomen en hoe te handelen als deze risico's zich voordoen. Tijdens de beoordelingsfase moet ook het uitwerken van deze scenario's beginnen. Het is een spel wat door de bestuurders gespeeld wordt, wat gevoed moet worden met feiten uit de projectgroep.

Tip: optionele blokken

In de (adaptieve) voorkeursbeslissing kunnen optionele 'blokken' worden opgenomen, die kunnen vervallen bij budgettekort. Denk bij de invulling van de blokken aan de afweging tussen 'need to have' en 'nice to have' aspecten, zoals het aanbieden van walstroom (meestal nice to have) bij ligplaatsen (need to have) voor binnenvaartschepen. Of bijvoorbeeld de aanleg van een extra rijstrook (need to have) met wegverlichting (nice to have).

Tip: Houd de bestuurders voortdurend betrokken

Wacht niet met het betrekken van bestuurders tot alles bekend is. Stem regelmatig af met de ambtelijke begeleidingsgroep en informeer de bestuurders over de voortgang en uitkomsten. Ook wanneer de uitkomsten niet lijken te voldoen aan de bestuurlijke wensen. Blijf zo op de hoogte van wat de bestuurders willen, zodat er aan het einde geen verrassingen ontstaan.

Tip: Onafhankelijke adviserende partij

Het kan erg efficiënt/zinvol zijn om een onafhankelijke partij een adviserende rol te geven over de uitkomsten van het ruimtelijk onderzoek. De Rijksadviseur Infrastructuur heeft geadviseerd bij de verkenningen Ring Utrecht, knooppunt Hoevelaken, Holland Rijnland en Ring Groningen. Een dergelijke onafhankelijke adviseur kan de samenwerking tussen de partijen bespoedigen omdat hij/zij geen belangen heeft behalve (ruimtelijk) inhoudelijke. Bij de Zuidelijke Ringweg Groningen heeft dit de samenwerking vlot getrokken en uiteindelijk de doorslag gegeven. Belangrijk is de positie die de adviseur inneemt, zo is het geven van advies aan de stuurgroep / bevoegd gezag veel efficiënter (Utrecht/Groningen) dan aan de projectgroep (Holland Rijnland).

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Voorbeeld: verkrijgen bestuurlijk draagvlak

Bij de verkenning RRAAM is gewerkt met een bestuurlijke ambassadeur. Deze betrokken bestuurder kan een rondje maken bij andere bestuurders. Hij kan vanuit zijn positie de standpunten van andere bestuurders peilen, en werken aan draagvlak voor het project.

Voorbeeld: houd in je VKA ruimte om onvoorziene details op te vangen

Het VKA moet een duidelijke keuze zijn, maar zet de ruimte ook weer niet te krap. Een verkenning eindigt altijd met onzekerheden die in de planuitwerking uitgewerkt gaan worden.

Voor de overnachtingshavens langs de Boven-IJssel zijn in de verkenningfase meerdere locaties langs de rivier onderzocht. In het VKA is de keuze vastgelegd voor één specifieke plas langs de rivier, en ook op welke oever van de plas het project uitgevoerd zou worden. In de planning- en studiefase bleek deze oever nadelen te hebben, die de andere oevers niet hadden. De voordelen die in de verkenningfase gezien werden, wogen niet op tegen de nadelen die in de nadere uitwerking ontdekt waren. Daarmee verschoof de voorkeur naar een andere oever in dezelfde plas.

De minister moet in zo'n geval eigenlijk tot en met de Tweede Kamer melden dat ze terugkomt op haar voorkeursbeslissing, terwijl de werkelijke verschuiving gering is.

Dit had kunnen worden voorkomen, als het VKA zich had beperkt tot het aanwijzen van een plas, met daarbij een voorkeur voor een oever van de plas, en een 'what-if-scenario' om een andere oever te kiezen als er onverwachte nadelen aan de voorkeursoever kleven.

Voorbeeld: informeel informeren bestuurders

Bij de verkenning InnovA58 is voorafgaand aan een formele stuurgroepvergadering een 'Synthesessie' georganiseerd. In deze (dagdeel)sessie zijn de resultaten van de verkenning uitgebreid toegelicht en was er voor de bestuurders volop gelegenheid om (op informele wijze) door te vragen op inhoud en ook om de waarde van de resultaten voor de besluitvorming te interpreteren/te bepalen. De sessie heeft bijgedragen in inzicht in inhoud, te nemen besluiten én in belangen van de andere bestuurlijke partners. Deze sessie heeft de formele besluitvorming – later in de stuurgroep – over het voorkeursalternatief zeer positief bevorderd.

Vastleggen voorkeursalternatief

Essentie van (adaptieve) voorkeursbeslissing is dat er een eenduidige en concrete scope voor het project wordt afgesproken en dat andere alternatieven gemotiveerd worden uitgesloten van verdere studie. Dit wordt vastgelegd in het verkenningenrapport. Schrijf in het verkenningenrapport geen stukken over, maar zorg dat er verwezen wordt naar de stukken die dienen ter onderbouwing van de voorkeursbeslissing.

De beleidsuitgangspunten voor de ontwikkeling moeten in het verkenningenrapport worden opgenomen. De uitkomsten van de effectonderzoeken dienen ter onderbouwing van de in het verkenningenrapport aangevoerde argumenten voor de ingezette lijn. Overschrijven is dus niet nodig, verwijzen is voldoende.

Let op: paragraaf duurzame leefomgeving

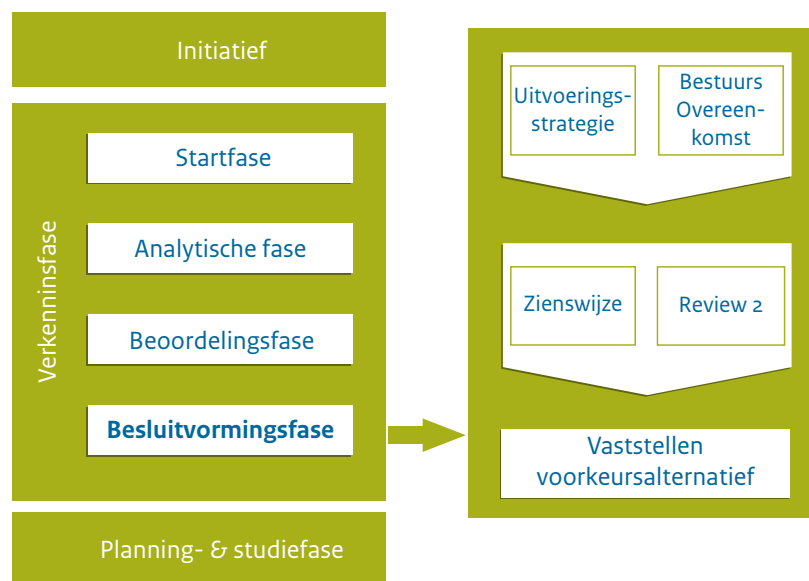
Bij ieder project wordt een paragraaf opgeleverd over duurzame leefomgeving, gericht om bij te dragen aan de ambitie van Rijkswaterstaat. De netwerken van Rijkswaterstaat zijn ten minste energieneutraal en circulair ontworpen, dragen bij aan de integrale opgave van een gebied en hebben een positieve impact op de kwaliteit van de leefomgeving voor gebruikers en omwonenden. De ambities van het rijk op het gebied van duurzaamheid die relevant zijn voor het MIRT zijn opgenomen in de [Handreiking Verduurzaming MIRT](#).

De voorkeursbeslissing moet ter visie worden gelegd op grond van [artikel 16.70 van de Omgevingswet](#).

Besluitvormingsfase

Deze fase heeft een sterk *politiek-bestuurlijk karakter*. Om te kunnen komen tot een stabiele planning- en studiefase, is het van belang dat bestuurders een eenduidige keuze maken voor een maatschappelijk gedragen voorkeursalternatief. Dit vergt goede afstemming en afspraken over het vervolgproces (uitvoeringsstrategie, wie doet wat, hoe en wanneer) en dit moet worden vastgelegd in een bestuursovereenkomst. Ook is het van belang dat de bestuurders er tijdig voor zorgdragen dat hun besluit gedragen is bij de volksvertegenwoordigers (Tweede Kamer, Provinciale Staten en/of Gemeenteraden). In de volgende paragrafen worden de spelers en rollen beschreven. Daarna komen de verschillende processtappen aan bod.

Vanuit de concept voorkeursbeslissing Ow zijn gedurende de terinzagelegging zienswijze en verbetervoorstellen vanuit de omgeving naar voren gekomen. Afhankelijk van de opdracht en keuze van de stuurgroep, verwerkt het projectbureau (in samenwerking met het ingenieursbureau) de opmerkingen in het voorkeursalternatief óf wordt (mede in de Nota van Antwoord op de zienswijzen) onderbouwd waarom het voorstel van indiener niet in het voorkeursalternatief verwerkt wordt. Het eindresultaat van deze fase is een definitief voorkeursalternatief, vastgelegd in een definitieve voorkeursbeslissing Ow.

Parallel aan dit proces wordt er een bestuursovereenkomst (BOK) opgesteld, waarin onder andere de toekenning van budgetten door de verschillende bestuurlijke partijen wordt opgenomen wat betreft de kosten voor de verdere planuitwerking (Projectbesluit) en realisatie, alsook de daarbij behorende planning en wederzijdse rechten en verplichtingen van de partijen. Daarnaast werkt de projectgroep mee aan de uitvoeringsstrategie voor de planuitwerking.

In de besluitvormingsfase komt een aantal 'producten' samen: de (concept) voorkeursbeslissing Ow of het verkenningenrapport, inclusief eventueel planmer, en de (concept) bestuursovereenkomst. Deze verschillende producten zijn op elkaar afgestemd en bevatten inhoudelijk geen tegenstrijdigheden. De basis voor de hele besluitvorming is gelegen in het verkenningenrapport of de concept voorkeursbeslissing Ow. In deze documenten zijn de kansrijke alternatieven uitgewerkt en beoordeeld en wordt op basis daarvan een voorkeur voor een bepaald alternatief onderbouwd: het voorkeursalternatief. Het (voorlopig) voorkeursalternatief maakt, in een eigen hoofdstuk met een eigen effectbeoordeling, onderdeel uit van het verkenningenrapport of de concept voorkeursbeslissing Ow.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Bij de planuitwerking en realisatie van het voorkeursalternatief zijn meerdere overheden betrokken. Met een bestuursovereenkomst worden andere overheden gecommiteerd aan het voorkeursalternatief. In deze overeenkomst worden nadere afspraken gemaakt, binnen de reikwijdte van de (adaptieve) Voorkeursbeslissing. Aandachtspunt is wel dat de bestuursovereenkomst de ruimte moet laten om als in de planuitwerking nieuwe inzichten ontstaan of wet- en regelgeving verandert, geen van de partijen verplicht kan worden tot realisatie.

Projectbeheersing

Gate review

Voor een stabiele planning- en studiefase is een goede verkenning essentieel. Daarom is het zinvol om vóór het afsluiten van de verkenning fase, te controleren of de belangrijke onderdelen van de verkenning zorgvuldig zijn doorlopen en dat de (adaptieve) voorkeursbeslissing voldoende is uitgewerkt. Als dit niet het geval is, kunnen er problemen ontstaan in de planning- en studiefase. Die controle wordt gedaan tijdens de 'gate review'. Een positieve uitkomst van de review betekent commitment van de uitvoeringsorganisatie. Het uit laten voeren van een review door een onafhankelijke externe organisatie, of de interne RWS-organisatie die voor de planuitwerking aan de lat staat, is een ingebouwde waarborg tegen overhaaste voorkeursbeslissingen.

De review wordt uitgevoerd op de concept voorkeursbeslissing. Om of het voorlopig voorkeursalternatief zoals opgenomen in het verkenning-rapport. De belangrijkste bronnen zijn het concept-eindproduct en de achterliggende documenten. Daarnaast worden interviews gehouden met bij het project betrokken medewerkers. De review wordt afgesloten met een rapportage van bevindingen. Op punten waarop niet aan de eisen wordt voldaan, wordt daarin aangegeven wat de risico's en gevolgen zijn van de tekortkomingen en wat er nodig is om deze te verhelpen.

De projectgroep kan bevorderen dat de review eenvoudig is en met positief gevolg afgelegd wordt door kwaliteitsborging en risicomangement een duidelijke plaats te geven in de verkenning. Een helder ontwerp/keuzedossier kan helpen alles navolgbaar vast te leggen. Alle projectleden zijn verantwoordelijk voor het goed doorlopen van de gate review.

Let op: doorlooptijd

De review moet (tijdig!) worden aangevraagd door de partij die verantwoordelijk is voor de verkenning/voorkeursbeslissing. De doorlooptijd van de review zelf bedraagt ongeveer 6 weken vanaf de aanvraag, als meteen na de aanvraag een reviewteam wordt ingesteld. De definitieve voorkeursbeslissing kan pas worden vastgesteld, als de review is afgerond, al dan niet na het repareren van tekortkomingen die naar voren zijn gekomen.

Tip: een goede voorbereiding...

Een goede projectbeheerser ziet kansen en risico's ver van tevoren middels de verschillende instrumenten. De projectbeheerser kan dan ook nu al een advies geven op de planning, risico's, kosten etc. van de planning- en studiefase, uitvoeringsfase en beheerfase.

Rekening houden met onzekerheden en meebewegen met veranderingen wordt belangrijker en daarvoor is flexibiliteit nodig. Adaptief werken kan hierbij helpen. Meer informatie over deze aanpak is op te vragen bij Gosewien van Eck van WVL [afdeling REM](#) (Cluster MIRT).

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Checklist: Klaar voor de gate review?

Bij de gate review wordt de volgende hoofdvraag beantwoord: “Kan de organisatie die voor de planuitwerking aan de lat staat verder met dit resultaat?”.

Er moet op de volgende vragen een antwoord gegeven worden:

- *Scope*: zijn de projectkenmerken op een voldoende detailniveau vastgelegd?
- *Kosten*: Is de raming actueel en volledig en voorzien van een bandbreedte? Past het budget op de raming en is er voldoende reserve voor de dekking van risico's en onzekerheden? Dit betreft zowel de planuitwerkings- als de realisatiekosten.
- *Planning*: is de planning van het project realistisch/haalbaar en is voldoende rekening gehouden met mee- en tegenvallers?
- *Organisatie*: is de personele capaciteit voor de volgende fasen beschikbaar?
- *Kwaliteit nut en noodzaak*: heeft de alternatieveselectie op (juridisch) deugdelijke wijze plaatsgevonden? (duidelijke probleem/doelstelling, nut en noodzaak voldoende aangetoond, relevante alternatieven zijn onderzocht en onderling vergeleken, één alternatief geselecteerd).
- *Draagvlak*: is er voldoende draagvlak voor de (adaptieve) voorkeursbeslissing? (bestuurlijke overeenstemming, maatschappelijke acceptatie)?

Kwaliteitsborging

Om de inhoudelijke kwaliteit van processen en producten te bevorderen, zijn enkele instrumenten ontwikkeld, zoals [Systeemgerichte Contractbeheersing](#) (SCB) met systeem, proces en producttoetsen en [System Engineering](#) (SE). Om hun functie goed te kunnen benutten is het verstandig deze instrumenten vroegtijdig in te zetten. Dit kan in het projectplan worden opgenomen.

Om een goede plankwaliteit te borgen kan gebruik worden gemaakt van een Q-team (bijvoorbeeld Ruimte voor de rivier) of een ander team dat

belast is met de borging van de ruimtelijke kwaliteit, of kan gebruik worden gemaakt van de diensten van de Rijksadviseur Infrastructuur. Om te zorgen dat de afwegingen rondom de duurzaamheidsambities en doelstellingen niet verloren gaan bij de faseovergang, kan het zinvol zijn om een duurzaamheidsadvies op te stellen voor het team dat met de planuitwerking aan de slag gaat. De [Handreiking Verduurzaming MIRT](#) bevat aanwijzen waar je in het duurzaamheidsadvies aandacht aan kunt besteden.

Markt en inkoop

Vorbereiden uitvoeringsstrategie

Voor een soepele overgang van de verkenningsfase naar de planning- en studiefase wordt bij de voorbereiding van de (adaptieve) voorkeursbeslissing een plan van aanpak geschreven voor de planning- en studiefase. Hierdoor ontstaat inzicht in de benodigde capaciteit (intern RWS en/of extern bij de markt) en middelen. Als niet aannemelijk wordt gemaakt dat deze beschikbaar zijn, kan het initiatief niet over van de verkenningsfase naar de planning- en studiefase.

Bij het voorbereiden van de uitvoeringsstrategie moet bepaald worden welke bestuurder eigenaar wordt van de planning- en studiefase. Als de verkenning resulteert in meerdere deelprojecten, wordt voor ieder deelproject een eigenaar aangewezen. Ook de rollen van opdrachtgever en opdrachtnemer voor de planning- en studiefase worden ingevuld. De uitvoeringsstrategie voor de planning- en studiefase wordt opgesteld door de ambtelijke opdrachtgever voor die fase.

Hoofdelementen van de uitvoeringsstrategie zijn:

- Wijze van betrekken van de markt;
- Wordt er vervlochten, en zo ja op welke wijze;
- Opzet participatie tijdens planuitwerking;
- Richtinggevend budget;
- Beschrijving vervolgtraject en formele procedures en planning van de planning- en studiefase.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Uitvoeringsstrategie en voorkeursbeslissing

De MIRT Spelregels verplichten dat de uitvoeringsstrategie wordt vastgelegd in een bestuurlijke overeenkomst.

De uitvoeringsstrategie geeft aan hoe de inhoudelijke samenhang tussen de (deel)projecten in het voorkeursalternatief bij planuitwerking en realisatie wordt bewaakt, wie voor deze samenhang verantwoordelijk is en hoe invulling wordt gegeven aan de verantwoordelijkheidsverdeling per (deel)project gedurende deze fasen. Tevens wordt aangegeven welke risico's onderkend worden, wat de beheersmaatregelen zijn en hoe de (inhoudelijke en financiële) verantwoordelijkheidsverdeling tussen deelnemers is geregeld.

Tip: Start aanbesteding aan de markt

Uitgangspunt bij MIRT-projecten is dat de overheid de markt zo vroeg mogelijk betreft om zo te komen tot een zo groot mogelijke meerwaarde. Doorgaans betekent dit ook

de start van een aanbestedingsprocedure ten behoeve van de realisatie van het project. Daarvoor is overeenstemming tussen de betrokken overheden over het project van groot belang.

In sommige gevallen kan een aanbesteding reeds starten voor de voorkeursbeslissing – m.n. bij zeer eenvoudige projecten waarover bestuurlijke consensus is kan dit relevant zijn. Het belangrijkste voordeel is tijdswinst.

In andere gevallen is het voldoende de aanbesteding te starten bij of na het nemen van het formele besluit – zoals het projectbesluit.

Dit geldt met name voor projecten waar vroege marktwerking een beperkte meerwaarde heeft voor innovatie, zoals eenvoudige sectorale projecten.

Bij meer complexe sectorale en gebiedsontwikkelingsprojecten waarbij verschillende ontwikkelingen gecombineerd worden, kan het relevant zijn om snel na de voorkeursbeslissing de aanbesteding te starten om zo de biedende marktpartijen ruimte te geven voor het (ruimtelijk) optimaliseren van het project in de planning- en studiefase. Voorwaarde is dat de voorkeursbeslissing voldoende stabiliteit biedt

voor een eenduidige uitvraag aan de markt. Voordeel is dat de transactiekosten relatief beperkt blijven (tot de planning- en studiefase) en er toch nog ruimte is voor creatieve inbreng door de markt.

Vorbereiden bestuurlijk besluit

Bestuursovereenkomst

Het doel van een bestuursovereenkomst is om alle afspraken vast te leggen tussen Rijk en regio. Deze overeenkomst is noodzakelijk voor de doorstroming van het initiatief naar de planning- en studiefase. De betrokken bestuurders leggen de overeenkomst voor aan de achterban.

Let op: Na een verkenning kan ook besloten worden geen planuitwerking te starten

Als de voorkeursbeslissing inhoudt dat er geen planuitwerking wordt gestart, is het waarschijnlijk niet nodig om een bestuursovereenkomst te sluiten. Er zijn dan ook geen partijen die iets gaan financieren, daarmee vervalt de noodzaak tot om afspraken te maken. De tekst over de bestuursovereenkomst is voor deze verkenningen dan ook niet van toepassing.

De bestuursovereenkomst bevat een uitwerking van de bestuurlijk-juridische en financiële afspraken, beschrijving van de uitvoeringsstrategie en de invulling van het opdrachtgeverschap voor de (deel)projecten en te volgen procedures in de planning- en studiefase.

Met de (adaptieve) voorkeursbeslissing moet een breed gedragen beslissing worden genomen, waar Rijk en regio zich binden aan het project. Daarvoor is een goede afstemming door de verschillende bestuurders essentieel. Een bestuursovereenkomst is nodig om afspraken tussen rijk en regio vast te leggen.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase (zeef I)

Beoordelingsfase (zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: Leg niet vast dat het voorkeursalternatief gerealiseerd wordt

Voorkomen moet worden dat partijen op basis van de bestuursovereenkomst naar de rechter kunnen stappen, om realisatie af te dwingen. Op de verkenning volgt de planuitwerking. Hierin kunnen nieuwe inzichten naar voren komen, of de wereld om het project heen kan veranderen, waardoor het voorkeursalternatief niet meer gerealiseerd kan worden. Er moet ruimte gelaten worden om - in het kader van zorgvuldige besluitvorming - later in het proces nog andere keuzes te kunnen maken

De regio- en Rijkscoördinator hebben vanuit de stuurgroep een belangrijke rol bij het komen tot een gezamenlijke beslissing. Gevaar is dat op dit soort momenten cultuurverschillen een onderling wantrouwen in de hand werken. De coördinatoren hebben als taak de onderlinge communicatie te faciliteren.

Over het voorstel voor een concept voorkeursbeslissing en de concept bestuursovereenkomst vindt een projectspecifiek bestuurlijk overleg plaats. De resultaten van dit bestuurlijk overleg worden door betrokken regionale partijen ter instemming aan hun achterbannen voorgelegd (alle omliggende besturen: Raad, Provinciale Staten, Stadsregio's, Waterschappen). Andere partijen, zoals maatschappelijke organisaties hebben geen formele rol in het besluitvormingsproces, maar moeten wel geëngageerd zijn aan het besluit. Dit kan worden georganiseerd via de stakeholdersparticipatie. Als het van belang is dat een toekomstige beheerder zich al bindt aan het voorkeursalternatief, kan een convenant worden opgesteld. Er is dan al een privaatrechtelijke overeenkomst voordat er een bestuursrechtelijk besluit is genomen. Het feitelijke schrijven van de bestuursovereenkomst gebeurt door de projectgroep.

Zienswijze procedure ontwerp voorkeursbeslissing Ow

Bij de tervisielegging van een ontwerp voorkeursbeslissing Ow wordt iedereen de gelegenheid geboden daarop zienswijzen in te dienen ([artikel 16.23 Omgevingswet](#)).

De voorkeursbeslissing Ow is niet rechtstreeks bindend en beroep is niet mogelijk.

De voorkeursbeslissing Ow is een plan of programma waarvoor een plan-mer-plicht kan gelden. Deze plan-mer-plicht volgt uit [artikel 16.36 Omgevingswet](#). In het geval er sprake is van een plan-MER, moet het plan-MER samen met de ontwerp voorkeursbeslissing ter inzage worden gelegd. Gelijktijdig met de terinzagelegging wordt advies gevraagd aan de Commissie m.e.r. ([artikel 16.39 lid 1 Omgevingswet](#)).

Bij het definitieve besluit over het voorkeursalternatief in de voorkeursbeslissing Ow worden de zienswijzen meegenomen in de afweging. Op de ingediende zienswijzen wordt een gemotiveerde reactie gegeven. Als er veel reacties zijn ontvangen kan hiervoor een Nota van Antwoord worden opgesteld.

Ook bij verkenningen zonder voorkeursbeslissing Ow kan het zinvol zijn reacties te vragen op het ontwerp van het voorkeursalternatief. In dat geval gelden geen wettelijke eisen aan de wijze waarop de omgeving (burgers, maatschappelijke organisaties en betrokken bestuursorganen) bij de verkenning en de resultaten daarvan worden betrokken en zijn de hiervoor weergegeven procedurele eisen dus niet van toepassing. Het project is dan vrij om te bepalen aan wie een reactie wordt gevraagd, op welke wijze gereageerd kan worden en gedurende welke termijn. Overigens is participatie ook bij een verkenning zonder voorkeursbeslissing Ow, met uiteindelijk wel met een projectbesluit, wel altijd verplicht volgens de Omgevingswet.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Let op: Exceptieve toetsing

De voorkeursbeslissing Ow is niet voor beroep vatbaar. Dit neemt niet weg dat de bestuursrechter bij beroep tegen het uiteindelijke besluit (projectbesluit) het achterliggende besluit (in dit geval dus de voorkeursbeslissing) nog kan toetsen (exceptieve toetsing). Om dit risico te beperken, moet ervoor worden gezorgd dat de voorkeursbeslissing is gebaseerd op vergelijkbare methoden als deze besluiten, zij het met vereenvoudigde input en meer bandbreedte rond de uitkomsten.

MIRT Voorkeursbeslissing

Het resultaat van een MIRT voorkeursbeslissing is een maatschappelijk breed gedragen bestuurlijke keuze voor één voorkeursalternatief, waarbij aan alle wettelijke kaders is voldaan. In de Spelregels MIRT staan de punten opgenomen die ten minste onderdeel uitmaken van de (adaptieve) MIRT 2 voorkeursbeslissing. De nadere uitwerking van het voorkeursalternatief vindt plaats in de planning- en studiefase. Ondanks dat er gekozen is voor één voorkeursalternatief zijn er wel verschillende technische varianten mogelijk. De keuze voor de (adaptieve) MIRT 2 voorkeursbeslissing dient genomen met een raming van het voorkeursalternatief met een bandbreedte van maximaal 25%. Er moet 100% dekking zijn voor de benodigde financiële middelen. Uiteraard is het mogelijk dat, na het nemen van een MIRT voorkeursbeslissing (en, indien van toepassing, een voorkeursbeslissing Ow), zich in de planuitwerking toch een probleem voordoet met het voorkeursalternatief dat leidt tot bijvoorbeeld aanpassingen en/of hogere kosten. In de MIRT voorkeursbeslissing en bestuursovereenkomst dienen daarvoor zogenaamde 'what-if scenario's' te worden opgenomen. Daarin is vastgelegd welke risico's zich kunnen voordoen, hoe partijen deze risico's zoveel mogelijk voorkomen en hoe te handelen als deze risico's zich voordoen.

Let op: De verkenning als eindpunt

De MIRT 2 voorkeursbeslissing kan ook inhouden dat geen planning- en studiefase wordt gestart. Als er geen gedeelde visie is over hoe de opgave aangepakt moet worden, kan de opgave terug op de gebiedsagenda worden geplaatst. Als rijk en regio het erover eens zijn dat niets doen de beste optie is, is de planning- en studiefase overbodig.

Het afronden van de verkenning bestaat uit drie delen:

- Het nemen van de bestuurlijke MIRT voorkeursbeslissing op het BO MIRT
- Het ondertekenen van de bestuursovereenkomst tussen rijk en regio.
- Het vaststellen van de juridische voorkeursbeslissing Ow (indien [artikel 5.4 Omgevingsbesluit](#) van toepassing is of er vrijwillig voor een voorkeursbeslissing is gekozen).

De MIRT voorkeursbeslissing wordt bij voorkeur genomen op het BO MIRT. Omdat deze maar eenmaal per jaar is, kan het voorkomen dat de voorkeursbeslissing Ow al eerder is vastgesteld. Het vaststellen van deze voorkeursbeslissing Ow vindt dan plaats in het projectspecifieke bestuurlijke overleg als deze is opgesteld, net als het ondertekenen van de bestuursovereenkomst.

Vormen, fasen en doorlooptijden

Startfase

Analytische fase
(zeef I)

Beoordelingsfase
(zeef II)

Besluitvormingsfase

Tip: Een voorkeursbeslissing voor meerdere projecten

Een verkenning leidt tot één (adaptieve) voorkeursbeslissing. De (adaptieve) voorkeursbeslissing kan wel betrekking hebben op meerdere projecten. Zeker bij integrale gebiedsopgaven zal het onderwerp vaak niet beperkt zijn tot een enkele opgave, maar vaker een samenhangend pakket van maatregelen zijn. Voor elk project wordt één voorkeurs- alternatief gekozen. Wanneer een (adaptieve) voorkeursbeslissing meerdere projecten omvat, wordt de samenhang tussen deze projecten gewaarborgd met een uitvoeringsstrategie. In de uitvoeringsstrategie worden afspraken gemaakt over hoe verschillende deeltrajecten in de vervoluitwerking op elkaar aansluiten.

De (adaptieve) MIRT voorkeursbeslissing wordt, door middel van de afsprakenlijst van het bestuurlijk overleg per gebiedsdeel, aan de Tweede Kamer gemeld. Bij betrokkenheid van decentrale overheden bij de uitvoering en/of financiering wordt de (adaptieve) voorkeursbeslissing ook door hen aan Staten en Raden gemeld.

Het voorkeursalternatief wordt vervolgens in de planning- en studiefase geoptimaliseerd.

Hoofdstuk 6

planning- & studiefase

Algemeen

Startfase

Beoordelingsfase

Afrondende fase

Planning- en studiefase

Wat is een "planning- en studiefase"

Het doel van de planning- en studiefase is om de MIRT voorkeursbeslissing verder uit te werken tot een projectbeslissing, waarin de scope van het project, de realisatieperiode, de bekostiging, de verdeling tussen partijen en de marktbenadering worden vastgesteld. Tevens is het doel het verkrijgen van de juiste (juridisch/planologische) besluiten en vergunningen.

De planning- en studiefase start nadat een (positieve) MIRT voorkeursbeslissing is genomen. Binnen de scope van de planning- en studiefase wordt nog gekeken naar optimalisaties, duurzaamheid en meekoppelkansen en worden de verwachtingen ten aanzien van onzekerheden en mogelijke kansen in beeld gebracht.

Het gaat om een nadere invulling van afspraken zoals die zijn gemaakt in de bestuurlijke MIRT voorkeursbeslissing. De gekozen oplossing zelf staat echter bestuurlijk niet meer ter discussie. Wel is het mogelijk dat vanwege juridische procedures een rechterlijke uitspraak ertoe leidt dat de gekozen oplossing wordt gewijzigd.

Zoals bij elke fase in de MIRT-procedure, start de planning- en studiefase met een interne opdracht binnen het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat van het Directoraat-Generaal Mobiliteit (DGMo), Directoraat-Generaal Luchtvaart en Maritieme Zaken (DGLM) of het Directoraat-Generaal Water en Bodem (DGBW) aan het Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat om de planuitwerking uit te voeren.

In de planning- en studiefase voor droge projecten en sommige hoofdvaarweg-projecten wordt toegewerkt naar een projectbesluit (Ow). Bij overige natte projecten kan dit een ander besluit zijn, zoals een wijziging van het omgevingsplan, peilbesluit of een omgevingsvergunning (Ow). In dit document is als uitgangspunt genomen dat er een projectbesluit wordt opgesteld.

Opstellen van een projectplan

Een eerste stap in de planning- en studiefase is het opstellen van een projectplan door de regionale organisatiedelen. Het projectplan is bedoeld als intern document van de opdrachtnemer, waarin staat aangegeven hoe de werkzaamheden tijdens de planning- en studiefase ter hand worden genomen. Een projectplan beschrijft de doelen en inhoud van het project en de benodigde activiteiten. Daarnaast wordt ingegaan op de samenstelling van het projectteam en de projectbeheersing. Meestal wordt een projectplan door de HID of directeur van het betreffende regionale organisatieonderdeel goedgekeurd. Meer informatie over het projectplan is opgenomen in de Werkwijzer RWS.

Tip: Duurzaamheidsdoelen en -ambities

In de opdracht voor de Planuitwerking van Innova58 is ruimte gecreëerd om de duurzaamheidsambities ambitieuzer in te vullen, door heel concrete doelen als ondergrens en een ambitie als streefwaarde op te nemen. De doelen moeten binnen scope worden ingevuld.

De invulling van de ambitie vraagt een gesprek tussen opdrachtgever en opdrachtnemer over wat het vraagt om de ambitie in te vullen en of dit gewenst is. Door op deze manier ruimte te laten in de opdracht, kan het project aansluiten bij de laatste ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.

Tip: MIRT-besluit

Zorg dat aan de start van de planuitwerking het gesprek gevoerd wordt of met de MIRT-beslissing het informatieprofiel voldoende is ingevuld om een planuitwerking te starten.

Toewerken naar bestuursrechtelijke besluitvorming

De planning- en studiefase is, naast het in kaart brengen van de milieugevolgen en het bieden van inspraak aan eenieder, gericht op het toetsen van het voorkeursalternatief en op het geven van rechtszekerheid bij het nemen van het (project)besluit, dus op absolute informatie. Uitwerking van het ruimtelijke voorkeursalternatief en een goede inpassing zijn daarin essentieel. De MIRT voorkeursbeslissing en de voorkeursbeslissing Omgevingswet zijn hierin leidend.

De gegevens en beleidsuitgangspunten die ten grondslag liggen aan deze beslissingen blijven van kracht in de planning- en studiefase ('bevrozen uitgangspunten'). Tevens wordt bij het besluit het taakstellend budget definitief bepaald. Uiteindelijk wordt er een projectbeslissing (MIRT-beslismoment 3) genomen, die wordt gekoppeld aan de geldende bestuursrechtelijke besluitvormingsprocedures (zoals projectbesluit of omgevingsvergunning). Bandbreedtes (nodig voor het bepalen van toekomstige effecten) rondom uitkomsten worden vertaald naar direct te nemen maatregelen en eventueel later te nemen maatregelen bij het in gebruik hebben van de gewenste ontwikkeling. Het besluit bevat de maatregelen die 'aard en nagelvast' zijn. Het besluit en de bijbehorende maatregelen wordt getoetst aan de wettelijke vereisten.

Om de uitwerking van het voorkeursalternatief vorm te geven en een goede inpassing te ontwerpen, worden varianten van het voorkeursalternatief opgesteld, onderzocht en vergeleken. Hierbij wordt rekening gehouden met:

- Probleemoplossend vermogen
- Milieueffecten
- Planologische effecten en ruimtegebruik
- Sociale aspecten
- Kosten

Tip: Value Engineering (VE)

Bij elk project van RWS kan VE ingezet worden. In de planning- en studiefase kan VE worden ingezet om het voorkeursalternatief te optimaliseren. Schakel een Value Manager in om samen te kijken of en hoe VE een bijdrage kan leveren (VEloket@rws.nl).

Stramien van effectonderzoek

De meeste effectonderzoeken kennen het volgende stramien:

1. effectidentificatie (wat zijn de potentiële effecten) aan de hand van de huidige situatie en autonome ontwikkeling en beleid en wet- en regelgeving;
2. toetsingscriteria en beoordelingskader;
3. effectbepaling en -analyse (+ eventueel extra maatregelen);
4. effectbeoordeling en -toetsing van de effecten aan (milieu-)normen en doelstellingen;
5. standaard technische en mitigerende maatregelen (met name bij natuur);
6. vergelijking van de varianten met het nul-alternatief (referentiaalternatief);
7. eventueel effectbepaling en -analyse van extra maatregelen;
8. te evalueren effecten.

Deze stappen zijn verdeeld over de verschillende fases van de planuitwerking. Het evalueren van de effecten vindt plaats nadat het project is gerealiseerd en in gebruik is genomen.

Project-mer-procedure tijdens de planuitwerking

De uitkomsten van de effectonderzoeken, met uitzondering van kosten, kunnen gerapporteerd worden in een MER. Of het verplicht is een MER op te stellen, volgt uit afdeling 16.4 van de Omgevingswet en hoofdstuk 11 van het Omgevingsbesluit. Daarnaast kan de verplichting tot het opstellen van een MER volgen uit de mer-beoordeling. Er zijn drie situaties denkbaar als een mer-procedure bij de planuitwerking wordt doorlopen:

1. de project-mer in de planning- en studiefase is voorafgegaan door een Verkenning met Voorkeursbeslissing Ow en een plan-mer. In deze situatie kan het project-MER qua inhoud voortborduren op het reeds opgestelde plan-MER. In dit geval zullen al in de plan-mer tracé- of locatiealternatieven zijn onderzocht en afgevalen. En is er een voorkeursalternatief gekozen. In het project-MER worden de effecten van mogelijke varianten op het voorkeursalternatief beschreven.
2. de planuitwerkingsfase is voorafgegaan door een Verkenning **zonder** voorkeursbeslissing Ow en plan-mer. Er ligt wel een verkenningenrapport en een zogenaamde **MER eerste fase**, waarin eventuele oplossingsrichtingen en alternatieven zijn beschouwd. Op grond van [artikel 16.43 Omgevingswet](#) moeten de milieueffecten van alle redelijkerwijs relevante (tracé- of locatie) alternatieven worden onderzocht en in het MER beschreven. Het MER fase 1 en het MER fase 2 vormen tezamen hét project-MER voor het besluit. Van belang is dus voor beide fase aan de mer-verplichtingen, zoals advies en inspraak, wordt voldaan.
3. de project-mer in de planning- en studiefase is voorafgegaan door een Verkenning **zonder** Voorkeursbeslissing en plan-mer en er is ook geen MER eerste fase gemaakt. Op grond van [artikel 16.43 Omgevingswet](#) moet dan in het project-MER alsnog een belangenafweging op alternatievenniveau plaatsvinden en onderbouwd worden op welke wijze het milieubelang een rol heeft gespeeld in de totstandkoming van de voorkeursbeslissing.

Startfase

Activiteiten in de startfase van een planuitwerking

In onderstaande opsomming is weergegeven welke activiteiten (moeten) plaatsvinden in de startfase van de planuitwerking:

1. Werk het voorkeursalternatief uit. Binnen dit alternatief worden soms varianten uitgewerkt.
2. Onderzoek altijd het doelbereik van het project. Stel bij de selectie van de te onderzoeken overige effecten de volgende vragen:
 - a. Welke knelpunten zijn met betrekking tot wet- en regelgeving te verwachten door de voorgenomen activiteit?
 - b. Welke uitkomsten van de verkenningfase geven aanleiding tot verder onderzoek?
 - c. Welke effecten zijn onderscheidend voor de keuze tussen varianten?
 - d. Voor welke effecten is het wenselijk deze te beschrijven in verband met de communicatie en volledigheid?
 - e. Welke onderzoeken heeft het bevoegd gezag gevraagd in het Advies reikwijdte en detailniveau (in het geval van een mer)?
3. Zorg dat de onderzoeksvragen aansluiten op de reden waarom het te onderzoeken effect is geselecteerd. Werk de onderzoeksvragen uit zodat heldere beoordelingscriteria en meetbare indicatoren ontstaan. Maak onderscheid tussen effecten tijdens de aanleg en effecten tijdens gebruik
4. Cluster de onderzoeksvragen per thema in een beoordelingskader.
5. Definieer het plangebied en het studiegebied per onderzoeksthema.
6. Hanteer het wensbare detailniveau, maar voorkom onnodig gedetailleerd onderzoek. Weeg af of een thema kwalitatief of kwantitatief in beeld wordt gebracht. Aspecten ten aanzien waarvan eisen zijn gesteld in wet- en regelgeving dienen zo veel als mogelijk kwantitatief te worden onderzocht.
7. Definieer de referentiesituatie. Let hierbij op wettelijke vereisten. Verantwoord inconsistenties tussen de verkenningfase en planning- en studiefase als deze ontstaan.
8. Werk voor stikstofdepositie conform de [Aanpak Stikstofdepositie](#).
9. Laat door ten minste de voortoetsers van RWS accorderen:

- a. de te onderzoeken varianten;
- b. het beoordelingskader;
- c. het detailniveau van de verschillende onderzoeken;
- d. het studiegebied per onderzoeksthema;
- e. de uitgangspunten van elk onderzoek.

Onderstaande paragrafen geven een naderende toelichting op de genoemde activiteiten.

1 Werk het voorkeursalternatief uit

In de planuitwerking wordt het voorkeursalternatief zoals is opgenomen in de (adaptieve) voorkeursbeslissing nader uitgewerkt. Dit betekent dat het detailniveau van het ontwerp omhoog gaat, de mitigerende en compenserende maatregelen integraal inpassend gemaakt worden binnen het technisch ontwerp en dat de raakvlakken met overige projecten en locaties (zoals een aansluiting op het onderliggend verkeerswegennet of zijkanalen) goed ontworpen zijn.

Vanuit de Spelregels MIRT is het verplicht om opnieuw te kijken naar de mogelijkheden voor duurzaamheid en meekoppelkansen binnen de gemaakte afspraken. Dit kan bijvoorbeeld door in een omgevingswijzersessie met partners het project door te spreken. Doordat het project steeds concreter wordt, komen hieruit andere kansen naar voren dan in de MIRT-verkenning. Voor duurzaamheid is het ook belangrijk om een doorkijk te maken naar beheer en onderhoud en einde levensduur. Soms kan door slim ontwerp of materiaalgebruik gezorgd worden dat er dan geen onnodig grote last op de omgevingskwaliteit of het milieu ontstaat. Doe inspiratie op in de [Handreiking Verduurzaming MIRT](#) of in de inspiratielijst van de [Handreiking Energie en klimaat in MIRT](#)

Scenario's, Oplossingsrichtingen, Alternatieven en Varianten

In de praktijk ontstaat wel eens verwarring tussen de termen scenario's, oplossingsrichtingen, alternatieven en varianten.

Scenario's zijn verschillende manieren waarop de omgevingsituatie zich (onafhankelijk van het project) kan ontwikkelen, die gevolgen hebben voor de effectbepaling. Denk bijvoorbeeld aan de economische en demografische groeiscenario's van het Centraal Planbureau voor de Leefomgeving en het Centraal Planbureau. Bij een hoog groeiscenario is er sprake van meer bestedingen, meer mobiliteit en meer demografische groei en daarmee op de gevolgen van een project binnen dit scenario.

Oplossingsrichtingen kunnen gezien worden als een breed pakket aan maatregelen, zoals bijvoorbeeld de maatregelen die genoemd worden in de [Ladder van Verdaas](#). Oplossingsrichtingen worden vaak in zeef I van een verkenning onderzocht.

Alternatieven zijn de hoofdkeuzes binnen een oplossingsrichting. Bij MIRT-projecten gaat het dan met name om tracé- en locatiekeuzes. Deze worden vaak in zeef II van een verkenning onderzocht, bijvoorbeeld in een plan-mer of eerste fase MER.

Binnen alternatieven zijn verschillende varianten mogelijk. Dit zijn vaak meer technische aspecten, verschillen in exacte positionering of bijvoorbeeld keuzes tussen mogelijke mitigerende maatregelen. Deze kunnen onderzocht worden in de project-mer.

Voordat met de uitwerking van varianten wordt begonnen, moet duidelijk zijn binnen welke randvoorwaarden varianten gezocht worden en welke criteria worden gebruikt bij het uitwerken van varianten.

Een variant dient in ieder geval aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- qua keuze en ontwerp moet het passen binnen de voorkeursbeslissing;
- qua kosten moet het passen binnen het taakstellend budget;
- qua ontwerp en effecten moet het onderscheidende elementen bevatten;
- qua uitwerking mag het niet gelijk zijn aan, tijdens de verkenningfase, afgevalen alternatieven.

Redenen om varianten uit te werken kunnen:

- van politiek-bestuurlijke aard zijn;
- een optimalisatie van het ontwerp om effecten te verkleinen zijn;
- een maatschappelijke aanleiding hebben (bijvoorbeeld door inspraak);
- voortkomen uit het ontwerpproces (het alternatief biedt nog ruimte voor variatie).

Bundel varianten zoveel mogelijk. Als voor elke optimalisatie een aparte variant wordt ontwikkeld, vergroot dit de werklast, en is het gevaar dat bij de besluitvorming door de bomen het bos niet meer gezien wordt. Het vooraf zo goed mogelijk bepalen welke varianten relevant zijn, is één van de belangrijkste aandachtspunten bij het afbakenen van de reikwijdte van het te verrichten onderzoek.

Het goed rapporteren van alternatieven en varianten is een belangrijk onderdeel van de planning- en studiefase. Niet alle varianten hoeven onderzocht te worden, zoals:

- de competentie van de initiatiefnemer: oplossingen die buiten de competentie (planbevoegdheid) van de initiatiefnemer vallen, hoeven niet in beschouwing te worden genomen;
- kosten: alternatieven en varianten waarvan op voorhand vaststaat dat ze alleen uitvoerbaar zijn tegen zodanig hoge kosten dat deze niet in verhouding staat tot het doel, zijn niet als redelijk te beschouwen.
- De selectie mag echter niet alleen op basis van kostenoverwegingen plaatsvinden. In ieder geval moet worden voorkomen dat een variant te snel wordt weggeschreven op grond van hoge kosten.

Checklist bij Hoofdwegen-projecten: is de variant onderscheidend?

Vaak zullen de varianten onderscheidend zijn qua horizontale ligging binnen de hoofdkeuze van het voorkeursalternatief, waarbij gevarieerd kan worden in:

- afstand van de infrastructuur tot bebouwd gebied;
- afstand van de infrastructuur tot een (beschermd) natuurgebied;
- uitbreiding links of rechts van de weg (bij bestaande infrastructuur);
- reservering van een extra rijstrook (voorsortierend op een mogelijke extra uitbreiding).

Daarnaast kan op onderstaande ontwerpbeslissingen gevarieerd worden in:

- strookbreedte
- boogstralen
- hellingshoeken
- wegverhardingstype
- snelheidsregime

Het kan echter ook zijn dat het voorkeursalternatief nauwer gedefinieerd is en die ruimte niet meer biedt.

Opstellen varianten bij Hoofdvaarwegprojecten

Hieronder zijn verschillende typen projecten opgenomen. Per type project zijn mogelijke varianten weergegeven. Daarnaast kunnen de te treffen mitigerende of compenserende maatregelen verschillen per varianten.

Havens/toegangseu len (zeehavens en overnachtingshavens)

Haven:

- varianten voor de inrichting van de haven en voor de grondstromen en logistiek;
- aantal aanlegplaatsen en type aanlegplaatsen (voor zover ruimte binnen de scope);
- plaats van kranen;
- aan- en afvoerwegen;
- aanwezigheid van walstroom;
- maatregelen in aanlegfase (zie ook “Uitvoering kanaalverruiming”).

Toegangseul:

- varianten voor baggertechnieken en strategieën voor verwerking,
- varianten voor verspreiding c.q. stort van baggerspecie;
- beperkte variaties in breedte, diepte en lengte;
- nautische veiligheidsmaatregelen.

Kanaalverruiming/rivierverruiming

Ontwerp:

- de profielkeuze en lengte van het aan te passen tracé en diepte van de vaarweg;
- situering en vormgeving van (aanvullende) ligplaatsen;
- voorzieningen ter beperking van aanvaringsrisico's;
- het voorkómen van aantasting van (ecologische) relaties tussen natuurgebieden;
- situering en invulling van een ecologische zone langs het kanaal, inclusief de mogelijkheden voor milieuvriendelijke oevers, bijvoorbeeld door het creëren van plasdrassituaties, evenals milieuvriendelijke aanleg van kunstwerken (bijv. faunapassages);
- gebruik van duurzame materialen.

Uitvoering:

- methode en fasering van de uitvoering (op hoofdlijnen); wijze van uitvoering van de benodigde infrastructurele werken en de daarvoor noodzakelijke omleidingen (op hoofdlijnen);
- noodzaak van (tijdelijke) wijzigingen in de grondwaterhuishouding

in de aanlegfase en welke bouwkundige voorzieningen (inclusief bemalingen) worden getroffen, mede uit het oogpunt van veiligheid en risico voor schade in de omgeving;

- hoeveelheden te verwijderen grond en bodemslib (samenstelling, mate van verontreiniging, wijze van verwijdering en plaats), evenals de mogelijkheden voor hergebruik en nuttige toepassing (werk met werk maken);
- ruimtelijke mogelijkheden om vrijkomende grond tijdelijk op te slaan gezien de onmogelijkheid van het werken met een gesloten grondbalans.

Gebruik en beheer:

- het verkeersmanagement;
- vaarintensiteit (in relatie tot de scheepsgrootte) en vaarsnelheid;
- recreatief medegebruik van de oevers van het kanaal, (wandelen, fietsen, vissen).

Nevengeul

- de dimensies van de nevengeul en doorstroomopeningen van de inlaat.

Dijkversterking

- dimensionering (kruinhoogte, taludhellingen, tussenbermen);
- dijkverbeteringsmethoden;
- dijkbeheer.

Peilaanpassing

- de grootte van de peilaanpassing;
- permanente of periodieke peilaanpassing;
- wijze van beheersing van de peilaanpassing.

Delfstoffenwinning

- wijze van ontgraven, tijdsduur, fasering, toe te passen materieel;
- wijze van afvoer, bestemming van de vrijkomende grond;
- locatie, omvang en tijdsduur van eventuele tijdelijke depots;
- de uiteindelijke inrichting en inpassing in de omgeving;

- type beheer en gebruik na voltooiing van winning.

Baggerspeciedepot

- wijze van aanvoer en lossen baggerspecie, tijdsduur, fasering, toe te passen materieel;
- eventuele inrichting van een tijdelijk depot;
- wijze van eindafwerking en isolatievoorzieningen;
- toe te passen materialen mede in relatie tot het consolidatieproces;
- de uiteindelijke inrichting en inpassing in de omgeving;
- type beheer en gebruik na voltooiing.

2 Effectidentificatie (scoping effecten)

Effectberekeningen conform het beoordelingskader nemen veel tijd in beslag. Vaak zijn onderzoeken nodig om effecten te berekenen of in te schatten. Daarom wordt in een vroeg stadium van het project vastgesteld welke effecten in beeld moeten worden gebracht. De effectbepaling in het kader van het MER moet ten minste voldoen aan de eisen uit de Omgevingswet (zie [artikel 11.16 van het Omgevingsbesluit](#)). Daarnaast kunnen effecten in beeld worden gebracht op het gebied van bijv. duurzaamheid, circulaire economie (Het werk dat we doen, doen we duurzaam), gezondheidsbevordering en sociale effecten. Een heldere afbakening van thema's is belangrijk. De reikwijdte van het MER moet beperkt worden tot de thema's en aspecten die relevant zijn voor het schaalniveau waarop naar oplossingen wordt gezocht en relevantie voor het te nemen besluit. De onderscheidendheid van thema's tussen verschillende alternatieven is hierbij een aandachtspunt.

Tip: betrek specialisten

Deze handreiking voorziet in informatie voor een IPM-rolhouder, niet voor de specialist. Betrek daarom tijdig verschillende specialisten.

Het moet aantoonbaar zijn dat de voorgenomen activiteit de vooraf gestelde doelen bereikt of zo goed als mogelijk benaderd. Vaak zijn doelen voor veiligheid, bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit vastgesteld en in heldere criteria benoemd. Het beoordelingskader moet onderwerpen bevatten die de mate van doelbereik in beeld brengen.

Tip: werk zo beperkt als mogelijk is

Als het beoordelingskader wordt overgenomen van de verkenningsfase, wees dan scherp op de relevantie van alle onderzoeken in de planuitwerking. Als het ontwerp van de varianten niet wezenlijk afwijkt van het ontwerp zoals beschreven in de voorkeursbeslissing voor die onderdelen die samenhangen met de omvang van bepaalde effecten, dan is mogelijk geen aanvullend onderzoek in de planning- en studiefase nodig naar die betreffende effecten. In dat geval kan voor het betreffende onderzoeksthema worden volstaan met het onderzoek dat reeds is uitgevoerd in de verkenningsfase. Dit is het geval als de gepresenteerde milieu-informatie nog actueel, volledig en up-to-date is. De informatie over deze milieuaspecten moet wel op het voor de planuitwerking gewenste detailniveau gepresenteerd worden. Dit volgt uit de te onderzoeken varianten: het bevoegd gezag moet op basis van het MER het verschil in milieubelasting tussen de varianten kunnen beoordelen. De kaders en handreikingen van de verschillende specialistische thema's geven verdere aanwijzingen voor het benodigde detailniveau.

Checklist: overleg over het detailniveau van het onderzoek

Gebruik de hieronder opgenomen vragen om met specialisten en voortoetsers het gesprek aan te gaan om te komen tot een beknopt aantal beoordelingscriteria en overeenstemming over het detailniveau van het onderzoek. Het streven is: voorkom onnodig gedetailleerd onderzoek.

1. Zijn knelpunten met betrekking tot wet- en regelgeving te verwachten door de voorgenomen activiteit? Wettelijke en beleidsmatige normen zijn milieuaspecten waar in wet- en regelgeving of beleid normen voor zijn vastgelegd. Milieuaspecten waarvoor wettelijke of beleidsmatige normen gelden, die als gevolg van de activiteit mogelijk overschreden worden, moeten altijd worden meegenomen. Check bij de specialisten of er in hun vakgebied normen zijn die maken dat het thema moet worden onderzocht. Voor sommige normen geldt dat door het nemen van technische maatregelen bij de uitvoering de effecten kunnen worden voorkomen. De effectvoorspelling geeft dan vooral inzicht in de kosten van de benodigde maatregelen en niet zozeer in de milieueffecten van de activiteit. Wettelijke beschermingsgebieden zijn gebieden en aspecten waaraan bij het optreden van effecten belangrijke juridische consequenties verbonden zijn. Dit geldt voor aantasting van natuurgebieden met een beschermingsstatus: Natura 2000-gebieden (Vogelrichtlijngebieden en Habitatrichtlijngebieden) en gebieden behorend tot het Natuurnetwerk Nederland. Archeologische waarden zijn beschermd onder de Omgevingswet.
2. Geven de uitkomsten van de verkenningsfase aanleiding tot verder onderzoek? In de verkenningsfase zijn diverse milieuthema's en effecten onderzocht, waarbij een bepaalde set van uitgangspunten is gehanteerd. Hanteer de uitkomsten en uitgangspunten van de verkenningsfase (en eventueel plan-MER) als startpunt voor de selectie van milieuthema's en effecten. In de planning- en studiefase moet voortgeborduurd worden op deze set en gebruik worden gemaakt van de uitkomsten. Zo dient bijvoorbeeld voor het onderwerp verkeer tijdens de planning- en studiefase hetzelfde NRM-model gehanteerd te worden (tenzij de huidige versie niet meer actueel is), waarbij het detailniveau van de cijfers wel toeneemt.
3. Is het voor de communicatie en volledigheid wenselijk dat de effecten beschreven worden? Effectonderzoeken kunnen een rol spelen in de communicatie met de omgeving. Als er vragen leven in de omgeving die kunnen worden beantwoord door het uitvoeren van effectonderzoek, kan het achterdocht wegnemen en voor draagvlak zorgen als deze onderwerpen worden uitgezocht. Let wel op dat een dergelijk onderzoek nut moet hebben. Meer onderzoek kan ook weer nieuwe

vragen oproepen. Let hierbij op of je het desbetreffende onderzoek wilt gebruiken en opnemen in de (ruimtelijke) onderbouwing van je projectbesluit, of als separate informatie beschikbaar wilt hebben.

4. Zijn de effecten die onderzocht worden onderscheidend voor de keuze tussen varianten? Aspecten waarbij op voorhand geen onderscheid wordt verwacht tussen de varianten, hoeven voor de effectvergelijking van de varianten niet onderzocht te worden. Deze zullen immers niet verschillen, en dus geen informatie geven waarop de keuze tussen de varianten kan worden gebaseerd.
5. Heeft het bevoegd gezag gevraagd om het onderzoek in het Advies reikwijdte en detailniveau (in het geval van een project-mer)? In haar advies geeft het bevoegd gezag aan in welke mogelijke milieueffecten het inzicht moet hebben voor het een verantwoord besluit kan nemen. Tussen initiatiefnemer en bevoegd gezag moet duidelijke afstemming hebben plaatsgevonden over de reikwijdte en het detailniveau, zodat er niet achteraf geconcludeerd kan worden dat bepaalde milieuthema's of effecten in het onderzoek ten behoeve van het MER zijn vergeten.

De invloed van de omgeving

Specifieke omgevingsfactoren op de locatie waar de activiteit zal plaatsvinden bepalen of milieueffecten onderscheidend zijn. Zo is het bij een activiteit die nabij een recreatiegebied plaatsvindt belangrijk om mogelijke gevolgen voor de kwaliteit van dit gebied te bepalen, terwijl voor een activiteit zonder recreatieve waarden in de omgeving dit niet relevant is.

3 Opstellen onderzoeksvragen

Voor ieder effect dat inzichtelijk gemaakt wordt, worden onderzoeksvragen opgesteld. In de effectbeschrijving kan een onderscheid worden gemaakt tussen effecten tijdens de aanleg en effecten bij gebruik. Effecten tijdens de aanleg zullen meestal tijdelijk zijn. Bij de aanleg van een tunnel zullen bijvoorbeeld tijdelijk effecten optreden voor de grondwaterstand, doordat intensief bemalen moet worden. Deze kunnen na realisatie mogelijk weer verdwijnen. Ga na of deze effecten relevant zijn voor de besluitvorming. Effecten na de uitvoering zijn meestal permanent van aard. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de geluidbelasting van de motorvoertuigen op de gevels van de omliggende woningen.

4 Opstellen beoordelingskader

Bij een beoordelingskader wordt aangegeven welke criteria van belang zijn, het waarom daarvan en hun herkomst. Daarbij wordt ook aangegeven welke criteria nog meer aan de orde zijn geweest maar niet zijn opgenomen in het beoordelingskader. Vaak worden de criteria gegroepeerd, meestal op inhoudelijke gronden.

Door het beoordelingskader ten tijde van het advies Reikwijdte en Detailniveau op te stellen - in het geval een project-mer wordt opgesteld -, is voor de initiatiefnemer duidelijk wat wel en niet belangrijk wordt gevonden door de besluitvormers.

Let op: bijstellen en afwijken van het beoordelingskader

Het is mogelijk om het beoordelingskader gedurende de planning- en studiefase bij te stellen, maar dat kan wel tot meer onderzoek en vertraging leiden. Afwijken van het advies Reikwijdte en Detailniveau, zeker met aanvullend onderzoek, kan. Indien adviezen uit het advies Reikwijdte en Detailniveau niet zijn overgenomen, moet de reden in elk geval goed onderbouwd worden in het MER.

Beoordelingskader planuitwerking Noordwaard

In onderstaande tabel is het beoordelingskader voor het MER ontpol-dering Noordwaard voor het onderdeel bodem gepresenteerd.

Thema	Aspect	Criterium	Beoordeling
2 Bodem en water	2.1 Bodem (eenheid in Mm ³)	2.1a Mate van grondverzet vervuilde grond	Kwalitatief: van neutraal: geen grondverzet, geen vervuilde bodem, tot zeer negatief: zeer veel grondverzet, zeer veel vervuilde bodem
		2.1b Grond- balans	Kwalitatief: van zeer negatief: zeer groot overschot aan veront- reinigde/niet ver- marktbaar grond, tot zeer positief: zeer groot overschot aan ver- marktbaar grond
		2.1c Verbetering bodem- kwaliteit	Kwalitatief: van neutraal: geen of weinig grondverzet, geen verandering in bodem- kwaliteit, tot zeer positief: zeer veel grondverzet, grote verbetering van de bodemkwaliteit plangebied uitgaande van wegraven alle verontrei- nigen.

5 Afbakening plan- en studiegebied

Bereik, voorafgaand aan het onderzoek, overeenstemming over het studiegebied met het bevoegd gezag, voortoetsers van RWS en betrokken overheden die het project mede financieren. Dit voorkomt onenigheid over de reikwijdte van het onderzoek na afloop van het onderzoek wat tot vertraging kan leiden in de vergunningverlening/besluitvorming. Voor de start van het onderzoek is het studiegebied vaak zonder meerwerk of vertraging aan te passen. Let wel op; het studiegebied is afhankelijk van tot hoever de effecten reiken. Dit weet je op voorhand natuurlijk nooit precies. Voor bepaalde thema's is het dus een inschatting.

Voorbeeld: plangebied/studiegebied: Volkerak-Zoommeer

Het plangebied in de planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer is het Volkerak-Zoommeer. Hier wordt onderzocht het zoetwatermeer om te zetten in zout met getijdendynamiek om de waterkwaliteit te verbeteren. Het studiegebied strekt zich uit van het Haringvliet tot deels in België, omdat de gevolgen van het zoute water ver reiken.

6 Benodigd detailniveau

Het detailniveau waarmee de milieueffecten in beeld dienen te worden gebracht is: globaal daar waar het kan, en gedetailleerd daar waar het noodzakelijk is. De [website van de Commissie m.e.r.](#), waarop de reikwijdte en het detailniveau van soortgelijke projecten te vinden zijn, geeft per type project goede voorbeelden van het detailniveau dat een project-mer moet hebben. Voor veel projecten wordt het detailniveau van de onderzoeken ofwel bepaald door wat nodig is voor kostenraming, ofwel door wat nodig is voor vergunningverlening. Tevens is voor hoofd(vaar)wegen en hoofd-watersystemen per milieuthema in de werkwijzer RWS aangegeven welke mate van detail tijdens de planuitwerking vereist is. Wees je ervan bewust dat veel details ook vragen kunnen oproepen. Het kan zinvol zijn om in stukken die ter inzage worden gelegd een hoger abstractieniveau te rapporteren, dan gebruikt wordt voor de kostenraming.

Effecten kunnen niet altijd goed in beeld gebracht worden. Immers, door het ontwerp tot op het kleinste detail in te vullen ontleent men de markt iedere mogelijkheid om vanuit de eigen expertise een minder belastende invulling aan het ontwerp te geven. Dat is niet alleen slecht voor de markt, het is uiteindelijk ook slecht voor de doeltreffendheid van de uitvoering van het ontwerp. Een oplossing is om een bandbreedte te bepalen waarbinnen de effecten moeten vallen en dit in het besluit te borgen, of om het maximale effect in beeld te brengen.

De effecten kunnen kwantitatief en kwalitatief worden beschreven. Soms vereist wet- en regelgeving een kwantitatieve beschrijving. Soms is dit niet nodig en kan volstaan worden met een kwalitatieve waardering. Sommige criteria kunnen alleen in kwalitatieve zin worden uitgedrukt. Een voorbeeld hiervan is visuele hinder vanuit het landschap; dit is niet in een getal uit te drukken. Wel kan de onderzoeker een beschrijving geven van deze hinder en dit beoordelen met behulp van een drie-, vijf- of zeven-puntsschaal, zie kader.

KWALITATIEVE SCORE	OMSCHRIJVING (TEN OPZICHTE VAN DE REFERENTIESITUATIE)
--	zeer groot negatief effect
-	groot negatief effect
- / o	gering negatief effect
o	geen verandering t.o.v. de referentiesituatie
o / +	gering positief effect
+	groot positief effect
++	zeer groot positief effect

Kader: Voorbeeld 7 puntschaal

Voor gebruik van de plussen en minnen bestaan diverse aandachtspunten. Een belangrijk punt is in elk geval goed te definiëren waar de grenzen tussen de klassen liggen (wanneer ‘++’ en wanneer ‘+’). Het risico van toepassing van dit model kan zijn dat het te rigide wordt toegepast en

daarmee de dynamische werkelijkheid geweld aan doet. Een ander risico is een te getalsmatige benadering. Niet alles kan in kwantitatieve waarden worden gevangen. Een goede toelichting bij het toekennen van scores is daarom een vereiste.

7 Referentiesituatie

De referentiesituatie is de situatie waarmee in een effectonderzoek de effecten worden vergeleken. Voor het [MER](#) en de passende beoordeling (zie [habitatrichtlijn art. 6](#) en de implementatie daarvan in de Ow) worden verschillende eisen aan de referentiesituatie gesteld.

De referentiesituatie voor de milieuonderzoeken is de situatie die zal ontstaan indien de voorgenomen activiteit niet wordt uitgevoerd. Dit is in overeenstemming met de eisen van het Omgevingsbesluit, maar ook als geen MER wordt opgesteld is dit gebruikelijk voor de effectonderzoeken. Dit wordt ook wel de autonome ontwikkeling genoemd, of aangeduid met nulalternatief. Daarbij wordt over het algemeen het jaar van beoogde openstelling van het project als referentiejaar gebruikt. Ook worden voor enkele milieuaspecten in de planning- en studiefase, zoals bij lucht en geluid, vanuit wet- en regelgeving specifieke eisen gesteld aan de door te rekenen (referentie)jaren.

Als autonome ontwikkelingen worden meegenomen de ontwikkelingen waarover al een bestuurlijk besluit is genomen en waarvan aannemelijk is dat deze gevolgen zullen hebben voor het plan- en studiegebied. Voor sommige thema's (geluid en natuur) is het van belang ook te kijken naar besluiten buiten het studiegebied met gevolgen voor het studiegebied. Omdat het plan- en studiegebied over het algemeen kleiner zijn dan in de verkenning, zal ook de referentiesituatie enigszins anders kunnen zijn.

De referentiesituatie moet altijd beschreven worden in het MER. Daarnaast is het op grond van [artikel 11.3 en 11.16 van het Omgevingsbesluit](#) verplicht aan te geven of de referentiesituatie een redelijk alternatief is. Indien dit het geval is, is het verplicht deze situatie als een redelijk alternatief te beschrijven. Indien het geen alternatief is, bijvoorbeeld op basis van doelbereik, dient dit beargumenteerd te worden.

Vergelijk de referentiesituatie in de planuitwerking met de verkenningfase

De referentiesituatie zal in het algemeen niet zo veel afwijken van de referentiesituatie zoals die in de verkenningfase is gedefinieerd. Wel dient gecontroleerd te worden of er inmiddels nieuwe besluiten zijn genomen over nabije ruimtelijke ontwikkelingen, die gevolgen hebben voor de (beschrijving van de) referentiesituatie.

Als in de verkenning met scenario's is gewerkt, moet een keuze worden gemaakt met welk scenario in de planuitwerking wordt werkt. Een worst-case-benadering kan leiden tot de noodzaak om meer maatregelen te treffen dan feitelijk nodig is. In de praktijk is een worst-case-scenario over het algemeen niet het meest waarschijnlijke scenario. Als er een MER wordt opgesteld, is het van belang dat de effecten die te verwachten zijn in de worstcase-situatie in beeld is, binnen het waarschijnlijke.

Tip: Scenario's autonome ontwikkeling

Het kan soms voorkomen dat sprake is van onzekerheid over de autonome ontwikkeling in een projectgebied. In dat geval kan worden gewerkt met scenario's. Scenario's kunnen worden ingezet als hulpmiddel bij het voorstellen en inbeelden van verschillende toekomstmogelijkheden. Bij het gebruik van scenario's is het raadzaam het aantal te beperken tot de uitersten (bijvoorbeeld worst case en best case) en deze vervolgens zodanig uit te werken dat de maatgevende effecten ervan kunnen worden aangegeven.

8 Vastleggen afspraken: Uitgangspuntennotitie, reikwijdte en het detailniveau

Er zijn geen vereisten aan het document waarin de te onderzoeken varianten, de effecten waarop wordt onderzocht, de onderzoeksvragen, het beoordelingskader, de afbakening van het plangebied en de studiegebieden, het detailniveau van het onderzoek en de referentiesituatie wordt vastgelegd. Ook niet als een MER wordt opgesteld. Het is wel gebruikelijk een uitgangspuntendocument op te stellen, waarin alle onderwerpen staan die met specialisten zijn afgestemd.

Tip: Accordeer uitgangspunten

Stel het beoordelingskader, de opzet en de uitgangspunten van de onderzoeken in een vroegtijdig stadium van het project vast, mede na overleg met de betrokken bestuurlijke partners. Op deze manier wordt gewaarborgd dat de toetsing en beoordeling niet beïnvloed worden door de ontwikkelde varianten en hun effecten. Door de onderzoeksopzet te laten accorderen door de voortoetsers van RWS en de overige specialisten die de uiteindelijke onderzoeken moeten beoordelen, bijvoorbeeld van het bevoegd gezag, wordt voorkomen dat er na uitvoering van de onderzoeken discussie ontstaat over de uitgangspunten en berekeningen opnieuw moeten. Belangrijk onderdeel van de toetsing is de consistentiecheck van de gebruikte scenario's in de verschillende studies.

Ook kan er een document worden opgesteld dat ter visie wordt gelegd bij de kennisgeving van het voornemen in geval er een projectprocedure wordt gevolgd of een omgevingsplan wordt opgesteld en er een mer-procedure wordt doorlopen, maar dit is niet verplicht. Dit document is vaak een publiek-vriendelijke samenvatting van de onderdelen van het uitgangspuntendocument die relevant zijn voor de omgeving. Deze notitie krijgt, wanneer er een mer-procedure doorlopen wordt, de naam Notitie Reikwijdte en detailniveau (NRD) mee.

Let op: lijn I&W is geen NRD bij planuitwerking

Bij planuitwerkingen is het de lijn van het ministerie om in principe geen NRD op te stellen. Zeker als er rondom de voorkeursbeslissing participatie is geweest, kan een NRD veel overlap hebben met de stukken die toen ter inzage zijn gelegd, waardoor er geen meerwaarde is.

Checklist: afspraken bij de reikwijdte en het detailniveau

Checklist: afspraken bij de reikwijdte en het detailniveau
Als er een Notitie Reikwijdte en detailniveau wordt opgesteld, bevat deze mogelijk de volgende onderdelen:

- het probleem/de opgave;
- een vermelding van het besluit dat wordt voorbereid.
- de beschrijving van het plangebied inclusief gebiedskenmerken en voor zover mogelijk (globaal) het studiegebied;
- de wijze waarop selectie van de varianten plaatsvindt (toelichting op het voorkeursalternatief en de afbakening van eventuele varianten);
- een beschrijving van de referentiesituatie (welke reeds genomen besluiten zijn uitgangspunt voor de afbakening van de autonome ontwikkeling);
- de te hanteren (verkeers-/klimaat-)scenario's;
- de opzet van het beoordelingskader;
- beschrijving van de stakeholders;
- integratie van advies Reikwijdte en Detailniveau
- beschrijving van relevante wetgeving en beleidskaders;
- financiële kaders
- input uit de participatie;
- uitkomsten van bestuurlijk overleg.

Marktbenadering

Als uit de **meerwaardetoetsen** marktbenadering blijkt dat vervlechten of parallel schakelen zinvol is, kan dit worden opgenomen in de voorkeursbeslissing. Het moment om de markt te betrekken is dan het moment dat er een voorkeursbeslissing ligt met heldere afspraken over scope en budget. Daarnaast is commitment op bestuurlijk niveau (alle overheidspartijen op één lijn) een vereiste. Door het inhoudelijk betrekken van marktpartijen bij de planuitwerking wordt bereikt dat innovatieve ideeën uit de markt ook na de planning- en studiefase toepasbaar zijn. De planning- en studiefase en de voorbereidingen voor de aanlegfase kunnen voor een groot deel parallel lopen. Parallel aan stappen in de besluitvorming en zienswijzeprocedure wordt dan gewerkt aan het ontwerpproces en marktbenadering. Het aanbestedingstraject, met de voorbereidingen voor de aanbesteding, hoeft niet te wachten op de voorkeursvariant, maar kan eerder starten. Of dit het geval is, vloeit voort uit de **marktscan** en de **meerwaardetoetsen**, en is in dat geval vastgelegd in het **inkoopplan** dat bij de voorkeursbeslissing ligt. Direct na de MIRT-projectbeslissing (MIRT beslismoment 3) kan de opdracht dan worden aanbesteed.

Let op: maak afspraken over verdeling verantwoordelijkheden

Bij het parallel schakelen van de voorbereidingen voor de aanlegfase en de planning- en studiefase, zijn er ook twee 'hoofdverantwoordelijken'. Namelijk de interne opdrachtgever die verantwoordelijk is voor de planning- en studiefase (vaak vanuit de regio) en de interne opdrachtgever die verantwoordelijk is voor de realisatie (vaak PPO/GPO). Maak vooraf goede afspraken over de verdeling van de verantwoordelijkheden.

Aanbesteden is alleen mogelijk als het aanbestedingsdossier duidelijk is. Onderdeel van het aanbestedingsdossier is de vraagspecificatie. De vraagspecificatie bestaat uit twee delen: het deel met proceseisen en het deel met producteisen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het vastleggen van verantwoordelijkheden, scope, oplossingsruimte en eisen.

De vraagspecificatie is zo concreet dat de aannemer weet wat hij op welke wijze moet realiseren en op basis daarvan zijn prijs kan bepalen. Het opstellen van de vraagspecificatie kan eenvoudig zijn als in de verkenningfase een gestructureerd, transparant en herleidbaar ontwerpproces is gevolgd en in de planning- en studiefase een systeemontwerp is opgesteld.

Als bij de voorkeursbeslissing is besloten voor een vroege start van de aanbesteding tijdens de planning- en studiefase, betekent dit dat de privaatrechtelijke aanbestedingsprocedure en planologische procedures gelijk oplopen. Dit kan door parallel schakelen of door vervlechting. Dat wil zeggen dat de fasen worden gecombineerd en de besluitmomenten in de afzonderlijke procedures zoveel mogelijk worden samengevoegd. Een aandachtspunt daarbij is dat vermeden moet worden dat beide procedures in tijd niet op hetzelfde eindpunt uitkomen. De ene procedure levert namelijk input voor een andere procedure. Bij gebiedsgerichte projecten met een combinatie van bijvoorbeeld wegaanleg, woning- en kantoorontwikkeling vergt dit ook een goede afstemming/uitlijning van de diverse procedures in het publiekrechtelijke spoor (denk hierbij aan het projectbesluit).

Let op: maak afspraken over verdeling verantwoordelijkheden

Bij vier maatregelen in het kader van ruimte voor de rivier langs de Nederrijn was sprake van vroegtijdige betrokkenheid van de uitvoerende partij. RWS sloot met deze partij een Plan, Design & Construct contract af. Dit bood de uitvoerende partij de ruimte om samen met de omgeving aan tafel aan maatwerk- en innovatieve oplossingen te werken.

Op basis van de PKB Ruimte voor de Rivier is voor de vier Nederrijn-maatregelen een compact schetsontwerp gemaakt. Dat is vervolgens bestuurlijk afgestemd met de betrokken bestuurders van de andere overheden. Daarbij is richting overheden duidelijk gemaakt dat een integrale opdracht bij één partij zou worden weggezet. Die partij zou niet alleen uitvoeren, maar kreeg ook de opdracht om het plan uit te

werken, eventueel het bestemmingsplan aan te passen, hoofdvergunningen aan te vragen, en het project na realisatie over te dragen aan de beheerders.

Deze werkwijze leverde positief resultaat op. Drie van de vier Nederrijn-maatregelen zijn een jaar eerder opgeleverd dan oorspronkelijk was gepland. En de Ruimte voor de Rivier-doelstelling in termen van waterstandsdeling is volledig gehaald.

Overigens lenen niet alle projecten zich voor de manier van werken zoals bij de Nederrijn-maatregelen is toegepast. Bij deze projecten kon gebouwd worden op een bestuurlijk vastgestelde referentie. Dat vormde een solide vertrekpunt. Daarnaast is een stabiele omgeving een belangrijke voorwaarde. Dit soort contracten leent zich minder voor projecten die bij voorbaat op veel omgevingsweerstand stuiten.

Tip: neem contact op met RWS-deskundigen

Het maken van inkoopafwegingen gaat beter met de inzet van Rijkswaterstaatsdeskundigen. Als eerste ingang hiervoor kan contact worden opgenomen met de afdeling Productie en Informatievoorziening van de Bestuursstaf Rijkswaterstaat.

Vorbereiden bestuurlijke besluitvorming

Check of het voornemen mer-(beoordelings)plichtig is

In de planuitwerkingsfase kan sprake zijn van een project-mer-(beoordelings)plicht ingeval van een projectbesluit. Dit besluit is genoemd in art. 11.6 Ob. Voorwaarde is wel dat een voornemen die wordt vastgelegd in het projectbesluit, genoemd is in kolom 2 of 3 zie ook [artikel 16.43, eerste lid, van de Omgevingswet](#) en de gevallen waarvoor de mer-(beoordelings)plicht geldt. Een uitgebreide beschrijving van de mer-(beoordelings)plicht staat in hoofdstuk 3.

In het geval dat in de verkenning een ‘eerste fase’ MER is opgesteld, wordt deze in de planuitwerking aangevuld tot een projectMER. Er hoeft dan niet opnieuw beoordeeld te worden of de voorgenomen activiteiten mer-plichtig zijn. Zelfs als de omvang van de activiteiten kleiner is geworden dan bij de start van de verkenning was voorzien en de drempelwaarde uit bijlage V van het Omgevingsbesluit niet overschreden worden, moet het tweede fase MER worden opgesteld. Omdat in de verkenning is gestart met de mer, mag deze niet worden afgebroken.

In het geval geen eerste fase MER uit de verkenning beschikbaar is, moet worden beoordeeld of een mer(beoordeling) moet worden gemaakt. Zie voor meer informatie de website [IPLO](#).

In de praktijk is niet altijd duidelijk of de voorgenomen activiteit mer-(beoordelings)plichtig is, omdat soms de activiteit nog onvoldoende is gespecificeerd en de regelgeving verschillend kan worden geïnterpreteerd. Raadpleeg bij twijfel over een mer-(beoordelings)plicht vooraf altijd eerst de juridische afdeling van uw eigen dienst of neem contact op met de Corporate Dienst of WV.

Er zijn diverse interne en externe sites waar informatie kan worden gevonden over de mer-procedure en de mer-(beoordelings)plicht: [www.iplo.nl](#) en [www.commissiemer.nl](#). Op [www.wetten.overheid.nl](#) kan afdeling 16.4 van de Omgevingswet en hoofdstuk 11 van het Omgevingsbesluit gevonden worden.

Vrijwillig doorlopen van een mer-procedure

Een mer-procedure kan vrijwillig worden doorlopen. Er is geen formele regeling opgenomen in de Omgevingswet, het Omgevingsbesluit voor een vrijwillige mer. Een vrijwillige mer kan verstandig zijn, indien een voornemen belangrijke milieueffecten met zich mee kan brengen of als een project bijvoorbeeld gevoelig ligt in de omgeving, maar bijlage V van het Omgevingsbesluit het voornemen niet als mer-(beoordelings)plichtig omschrijft. Het voornemen bestaat dan bijvoorbeeld uit verschillende activiteiten, die op zichzelf niet mer-plichtig zijn, maar die door cumulatie van milieueffecten dusdanige hinder voor de leefomgeving veroorzaken, dat

het doorlopen van een mer op zijn plaats is. In zo'n geval kan er door de initiatiefnemer in overleg met het bevoegd gezag gekozen worden om vrijwillig een mer-procedure te doorlopen. Let echter wel op. Indien ervoor wordt gekozen om een vrijwillige mer te doorlopen, dan is ook de wettelijke procedure (en alle consequenties daarvan) van toepassing. Er kan niet tussentijds gestopt worden met het mer-proces en een (ontwerp) besluit ter inzage worden gelegd zonder het vrijwillige mer.

mer-(beoordelings)plicht voor HVWN-projecten

De projecten bij het hoofdvaarwegennet in het MIRT-overzicht kunnen worden onderverdeeld in de volgende typen (waarbij de terminologie niet overeenkomt met de omschrijving in bijlage V van het Omgevingsbesluit, maar de activiteit wel hetzelfde is):

- zeehavens en toegangsgoelen
- kanaalverruiming / rivierverruiming
- ligplaatsen
- sluizen
- bruggen/aquaducten

Welke hiervan zijn mer-beoordelingsplichtig?

- de aanleg, wijziging of uitbreiding van een binnenvaarweg;
- de aanleg, wijziging of uitbreiding van werken ter beperking van overstromingen;
- de aanleg, wijziging of uitbreiding van aquaducten over lange afstand;
- de aanleg, wijziging of uitbreiding van een haven voor de binnenscheepvaart, een zeehandelshaven of een visserijhaven

Welke hiervan zijn mer-plichtig?

- de aanleg van een binnenvaarweg die kan worden bevaren door schepen met een laadvermogen van meer dan 1.350 ton, of;

- een wijziging of uitbreiding van een binnenvaarweg die betrekking heeft op:
 - a. een vergroting van de oppervlakte met 20% of meer van een binnenvaarweg die kan worden bevaren door schepen met een laadvermogen van meer dan 1.350 ton, of;
 - b. een structurele verandering waarbij meer dan 5.000.000 m³ grond wordt verzet.
- de aanleg nevengeul
- de aanleg van een haven voor de binnenscheepvaart of een zeehandelhaven die bevaarbaar is voor schepen met een laadvermogen van meer dan 1.350 ton, of;
- de wijziging of uitbreiding van een haven voor de binnenscheepvaart of een zeehandelhaven die betrekking heeft op een oppervlakte van 100 ha of meer.

mer-plicht voor HWS-projecten

De typen projecten die zich voordoen binnen het HWS zijn divers van aard. Slechts een deel van de activiteiten kent een mer-plicht. Vaak is een HWS-project een combinatie van activiteiten. Doordat één (of meer) van de activiteiten mer-plichtig is, wordt voor het totale project een MER opgesteld.

De HWS projecten kunnen grofweg worden onderverdeeld in de volgende typen:

- aanleg/wijziging (primaire) waterkering;
- oprichting baggerspeciedepot;
- Werken ter beperking van overstromingen zijn mer-beoordelingsplichtig, zoals
 - aanleg kunstwerken (zoals gemaal, doorlaatmiddel);
 - aanleg nevengeul;
 - aanleg hoogwatergeul;
 - uiterwaardverlaging;

- herinrichting/natuurontwikkeling;
- peilaanpassing;
- aanleg vispassage;
- waterbodemsanering

Verplichtingen uit afdeling 16.4 van de Omgevingswet en hoofdstuk 11 van het Omgevingsbesluit

As een project-mer wordt doorlopen, is er een aantal verplichte stappen en een aantal facultatieve (naar keuze) stappen.

1. Kennisgeving

De kennisgeving van het voornemen is geen stap in de project-mer. En de kennisgeving van het voornemen is alleen verplicht bij een projectbesluit of omgevingsplan. Als er een kennisgeving van het voornemen wordt gedaan, dan is het verstandig om ook aan te geven dat er een MER wordt gemaakt. In de kennisgeving moet worden aangegeven hoe de participatie wordt ingevuld. Voor de vroegtijdige participatie bij het plan geldt hetzelfde. Ook in de participatie is het logisch om aandacht te besteden aan de relatie met de mer, zoals de inhoud van het MER.

2. Facultatieve stap: initiatiefnemer vraagt een advies over reikwijdte en detailniveau aan het bevoegd gezag

Deze stap is vrijwillig. De initiatiefnemer kan het bevoegd gezag vragen om een advies over reikwijdte en detailniveau. De initiatiefnemer informeert dan het bevoegd gezag over het project, het bevoegd gezag raadpleegt de adviseurs en betrokken bestuursorganen.

Voor de vorm van de raadpleging zijn bestaan geen wettelijke vereisten. De meest voorkomende vormen van raadpleging zijn als volgt:

- Een verzoek van het bevoegd gezag aan de betrokken adviseurs en bestuursorganen om schriftelijk hun advies over de reikwijdte en het detailniveau kenbaar te maken;
- Een presentatie van de initiatiefnemer en het bevoegd gezag over de voorgenomen activiteiten de verwachte gevolgen, eventueel inclusief

een locatiebezoek. Navolgend op de presentatie kunnen de betrokken bestuursorganen mondeling hun advies over de reikwijdte en het detailniveau toelichten. Aanbevolen wordt om een verslag van de bijeenkomst te maken.

Bij de bepaling van de reikwijdte en het detailniveau van het MER zal in ieder geval rekening moeten worden gehouden met inhoudelijke eisen aan het MER. Daarnaast worden de reikwijdte en het detailniveau bepaald door de activiteit en de locatie specifieke omstandigheden. De Commissie m.e.r. kan vrijwillig om advies gevraagd worden over de reikwijdte en het detailniveau.

Reikwijdte

Onder reikwijdte worden de onderwerpen verstaan die het MER moet gaan bestrijken, waarbij de alternatieven (mogelijke oplossingsrichtingen), de varianten (mogelijke oplossingen) en milieuaspecten de meest bepalende onderwerpen zijn voor de inhoud van een MER.

Naast de reikwijdte van het MER is dit ook het moment om de reikwijdte van de onderzoeken naar duurzaamheid met opdrachtgever en partners af te stemmen, als dit bij opdrachtverlening nog niet is vastgelegd.

Detailniveau

Het bepalen van het detailniveau heeft betrekking op de vraag 'hoe uitgebreid' en 'op welk schaalniveau' de verschillende milieuaspecten onderzocht moeten worden en op welke manier.

Het bevoegd gezag moet een advies geven als dit gevraagd wordt door de initiatiefnemer. Hierbij betreft het bevoegd gezag adviseurs en bestuursorganen, afhankelijk van het soort project. Het bevoegd gezag adviseert de initiatiefnemer over de reikwijdte (uitwerking voorkeursalternatief en mogelijke varianten, welke milieuaspecten) en het detailniveau (welk schaalniveau, welke diepgang) van het milieueffectrapport en beoordeelt of de gevraagde informatie is opgenomen in het milieueffectrapport zodat er een weloverwogen besluit genomen kan worden.

Het bevoegd gezag is verplicht te beargumenteren of en op welke wijze de adviezen van de betrokken bestuursorganen zijn betrokken bij het te nemen besluit. Indien dit niet het geval is, dient beargumenteerd te worden waarom de adviezen niet zijn overgenomen.

3. Opstellen van het milieueffectrapport door de initiatiefnemer

De initiatiefnemer stelt het MER op. In de praktijk huurt de initiatiefnemer hiervoor vaak een bureau of adviseurs in. Wanneer het bevoegd gezag een advies over de reikwijdte en het detailniveau heeft gegeven, moet het MER gebaseerd zijn op dat advies. Het rapport bevat de informatie die redelijkerwijs mag worden vereist. De opsteller houdt rekening met de stand van kennis en de kenmerken van het project.

4. Aanvraag vergunning of besluit met milieueffectrapport

Als het MER klaar is, stuurt de initiatiefnemer dit samen met het verzoek tot het nemen van een besluit of de vergunningaanvraag naar het bevoegd gezag. Het MER is een bijlage bij de aanvraag van bijvoorbeeld een omgevingsvergunning. Het MER kan ook gemaakt zijn voor bijvoorbeeld een projectbesluit, dan is het een bijlage bij het ontwerp-projectbesluit. Als het MER er niet bijzit, wordt de aanvraag buiten behandeling gelaten. De aanvrager krijgt wel de gelegenheid om binnen een bepaalde, door het bevoegd gezag gestelde, termijn de aanvraag aan te vullen ([artikel 16.49 lid 3 Omgevingswet](#)).

Het bevoegd gezag doet een kennisgeving van de aanvraag voor een omgevingsvergunning met daarbij de dag van ontvangst van de aanvraag ([artikel 16.57 Omgevingswet](#)).

5. Ter inzage leggen ontwerpbesluit en milieueffectrapport door het bevoegd gezag

Het bevoegd gezag moet een ontwerp van het besluit samen met het MER voor 6 weken ter inzage leggen. In de Awb afdeling 3.4 staat wat het bevoegd gezag precies moet doen.

Het is, met betrekking tot het MER, vereist om als bevoegd gezag al in het ontwerpbesluit in te gaan op:

- hoe rekening is gehouden met het MER;
- de aanzienlijke milieueffecten van het project en maatregelen om deze te vermijden;

- eventuele monitoringsmaatregelen en -procedures
- of er sprake is van eventuele grensoverschrijdende effecten.

Het bevoegd gezag kan tegelijk met de ter inzagelegging (vrijwillig) een advies over het MER vragen aan de Commissie m.e.r. Op het ontwerpbesluit en het MER kunnen zienswijzen worden ingediend. Iedereen die wat wil zeggen over het ontwerpbesluit of het project-MER, kan een zienswijze indienen. Zodra de in de kennisgeving aangegeven termijn voor het indienen van zienswijzen is verstreken, kunnen de initiatiefnemer en het bevoegd gezag (onder verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag) reageren op de binnengekomen zienswijzen. Afhankelijk van het aantal zienswijzen en het type opmerkingen dient het bevoegd gezag te bepalen of, en zo ja hoe, er direct een reactie wordt gegeven op de binnengekomen zienswijzen. De zienswijzen worden in ieder geval betrokken bij het advies van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer. Uiteindelijk dient bij het nemen van het definitieve besluit beargumenteerd te zijn hoe de binnengekomen zienswijzen betrokken zijn bij de besluitvorming. Aangezien een deel van de zienswijzen pas beantwoord kan worden tijdens of na de planuitwerking, valt vooraf niet exact aan te geven of en hoe een zienswijze wordt betrokken.

In de praktijk wordt hiervoor vaak een Nota van Antwoord opgesteld. In deze nota kan de indiener van de zienswijze lezen of, en zo ja, op welke wijze, zijn of haar reactie is verwerkt en wordt meegenomen binnen de planning- en studiefase. Indien er veel zienswijzen zijn binnengekomen, kan het bevoegd gezag ervoor kiezen om de hoofdvragen te bundelen en per thema samen te voegen. In veel zienswijzen worden namelijk dezelfde of nagenoeg dezelfde vragen gesteld.

6. Besluit door het bevoegd gezag

In de volgende stap neemt het bevoegd gezag een besluit. In dit besluit moet het bevoegd gezag, net als bij het ontwerp, ingaan op (zie [artikel 11.19 Omgevingsbesluit](#)):

- hoe rekening is gehouden met het MER. En, als dat gegeven is, het advies van de Commissie m.e.r.
- de aanzienlijke milieueffecten van het project en maatregelen om deze te vermijden
- eventuele monitoringsmaatregelen en -procedures.

Dit besluit maakt het bevoegd gezag bekend. Ook moet in de (toelichting bij) het besluit worden aangegeven hoe rekening is gehouden met de zienswijzen. Daarbij kan worden verwezen naar een Nota van Antwoord.

7. Beroep

Het besluit staat open voor beroep. In een beroepsprocedure geeft de rechter een oordeel over het besluit van het bevoegd gezag. Ook het MER en de gevolgde procedure kunnen aan de orde komen. Ook niet-belanghebbende kunnen onder omstandigheden in beroep gaan.

8. Monitoring

In het Omgevingsbesluit staat dat de aanzienlijke milieueffecten van de uitvoering van het project gemonitord moeten worden. Het bevoegd gezag geeft in het besluit aan of en voor welke milieueffecten deze monitoring nodig is, en hoe de monitoring eruit moet zien ([artikel 11.19 lid 2, onder d en artikel 11.19 lid 3 Omgevingsbesluit](#)). Het bevoegd gezag houdt hierbij rekening met de aard, de locatie en het belang van de milieueffecten.

De initiatiefnemer doet deze monitoring en geeft de resultaten door aan het bevoegd gezag. Het bevoegd gezag kan aangeven dat hij daarvoor gebruik mag maken van bestaande monitoring. Het bevoegd gezag neemt, als dat nodig is, passende maatregelen om onvoorziene nadelige milieueffecten zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken ([artikel 11.20 Omgevingsbesluit](#)).

Beoordelingsfase

Markt en inkoop

Meerwaardentoets Public Sector Comparator (PSC)

Richting de afronding van de planuitwerkingsfase wordt een PSC voorbereid. De PSC is een voorgeschreven meerwaardetoets van IenW, welke wordt ingezet na een positieve PPC (zie vorig hoofdstuk, De Publiek Private Comparator) en de meerwaarde bij een DBFM-contract dus is vastgesteld.

De PSC is bedoeld als hulpmiddel bij de aanbesteding, door een benchmark te geven wat de projectkosten en risico's over de gehele levenscyclus zouden zijn als het project in een traditionele publieke aanpak zou zijn uitgevoerd, versus de gekozen publiek-private DBFM aanpak. De uitkomst van de analyse dient ter onderbouwing van de uitvoeringsbeslissing voor het project. Gedurende het gehele aanbestedingsproces is de analyse bij te stellen.

Zes weken na het definitief worden van de PSC moet een “inkoopbeslissing” genomen worden.

Naast deze verplichte afwegingsinstrumenten kun je er ook voor kiezen om tevens een marktconsultatie te doen waarbij de 3 beste alternatieven door de markt worden getoetst op haalbaarheid. Daarmee voorkom je dat er in de besluitvormingsfase ruis gaat ontstaan over de mate van realiteit en realiseerbaarheid bij de bestuurlijke partners.

Tip: vervlechten

Een bijzondere vorm van hoe je met de markt kunt omgaan bij aanbestedingsprocedures is het zogenaamde vervlechten. Bij vervlechting lopen de publiekrechtelijke planprocedures zoals de Tracéwetprocedure en de aanbestedingsprocedure in de tijd (gedeeltelijk) parallel en zijn ze op bepaalde momenten verknoot met elkaar. De aanbesteding kan al in de verkenningsfase beginnen. Verknoot wil hier zeggen dat op (of vanaf) die momenten informatie of tussenresultaten uit de ene procedure worden gebruikt in de andere. Het doel is vierledig:

1. kennis en creativiteit van de markt optimaal benutten,
2. efficiency door duidelijker afspraken te maken en de uiteindelijke uitvoerder eerder te betrekken,
3. financiële zekerheid door biedingen in een vroeg stadium te hebben en
4. tijdwinst, mits goed voorbereid.

Vervlechten kan starten op drie momenten:

1. vóór de MIRT voorkeursbeslissing,
2. ná de MIRT voorkeursbeslissing, of
3. ná het ontwerp projectbesluit Ow.

Een variant op vervlechten is parallel schakelen. Hierbij wordt er tijdens de planologische procedure al gestart met de aanbestedingsprocedure maar vindt er geen voeding plaats van de ene naar de andere procedure. Dit kan ook tijdwinst opleveren. Zodra het bestemmingsplan definitief is, kunnen de bouwvergunningen worden afgegeven, kan er door de opdrachtgever gegund worden en kan de aannemer starten met zijn bouwvoorbereidingen. Aangezien hij zijn ontwerp en engineering al in de fasen daarvoor heeft gemaakt, kan de feitelijke bouw sneller starten. Daardoor kan het fysieke object eerder in gebruik worden genomen.

Voorbeeld: vervlechten A2 Maastricht 'De markt aan zet'

Voor de verbouwing van de A2 Maastricht heeft het Rijk de markt gevraagd om op basis van een eisenprogramma integrale plannen in te dienen voor een combinatie van infrastructuur en vastgoed. Deze plannen zijn vervolgens tijdens de aanbesteding beoordeeld in een concept OTB/MER. Na gunning heeft het Rijk met het winnende consortium een definitief OTB/MER opgesteld. De vervlechting droeg bij aan een goede integratie van infrastructuur en vastgoed. Meerwaarde is ontstaan doordat er voldoende ontwerp-/ oplossingsruimte (aan de voorkant) aan de markt is gegeven, met als uitgangspunt 'de meeste functionaliteit voor het beschikbare budget'. De vrees van sommige critici dat de aanbestedingsprocedure zeer vergelijkbare plannen oplevert, blijkt ongegrond. De marktpartijen laten zien dat er zeer verschillende oplossingen zijn die voldoen aan de uitvraag.

Let op: concurrentiegerichte dialoog bij bijzonder complexe projecten

Bij mogelijke PPS-projecten (publiek-private samenwerking) mag de aanbestedende dienst de concurrentiegerichte dialoog toepassen. Deze aanbestedingsprocedure wordt toegepast voor aanbesteding van bijzonder complexe projecten, waarvan het niet goed mogelijk is de technische middelen te bepalen of de juridische of financiële voorwaarden te specificeren. De concurrentiegerichte dialoogprocedure verschilt wezenlijk van een 'gewone' openbare of niet-openbare procedure. Het grootste verschil zit in de wijze van uitvragen. De concurrentiegerichte dialoog start met een vraag waarvoor geen (eenduidige) oplossing bekend is. Op basis van oplossingen die de gegadigden aandragen voert de aanbestedende dienst een dialoog die leidt tot optimalisatie tussen vraag en aanbod.

Het grote voordeel van een concurrentiegerichte dialoog is dat deze leidt tot een zinnige uitvraag. Een nadeel is dat de procedure een grote investering in tijd vraagt van de deelnemers, terwijl ze nog geen zekerheid hebben over de vervolgoedracht en hun kansen daarop.

Tip: neem contact op met RWS-deskundigen

Het maken van inkoopafwegingen gaat beter met de inzet van Rijkswaterstaatsdeskundigen. Als eerste ingang hiervoor kan contact worden opgenomen met de afdeling Productie en informatievoorziening van de Bestuursstaf Rijkswaterstaat.

Kostenraming en dekking

Er wordt een kostenraming opgesteld volgens de SSK-methodiek. De investeringskosten worden omschreven en onderbouwd met een maximale onzekerheidsmarge van 15%. Ook wordt inzicht gegeven in effecten op het toekomstig budget voor B&O (o.b.v. PxQ)

Er moet tevens inzicht en onderbouwing van het benodigde budget worden gegeven en de beschikbaarheid hiervan voor de uitvoering inclusief kasritme, garantstelling, vastgoed en participatie in de grond. Bij de vaststelling van het budget dient ook de verdeling van de benodigde middelen en personele capaciteit voor het uitvoeren van de aanlegfase duidelijk te zijn.

Ontwerp, effecten en techniek

¹ *Rapporteer de probleemanalyse. Zorg dat nut en noodzaak van het project blijken uit de tekst.*

Vertrekpunt bij de probleemanalyse is de informatie beschikbaar uit de verkenning. De probleemanalyse schetst kort en zo concreet mogelijk:

- welke problemen in de huidige situatie of in de nabije toekomst een rol spelen;
- hoe ze zich hebben ontwikkeld;
- wat de gevolgen zijn als de problemen niet worden opgelost;
- welke delen van de problemen in het kader van het initiatief worden aangepakt.

Uit de probleemstelling volgt de doelstelling. Bij het formuleren van de probleem- en doelstelling is een aantal valkuilen te onderscheiden. Uitgangspunt bij het formuleren van de doelstelling is het op te lossen probleem, niet verlegging van een dijk of de verbreding van een weg. Dat zijn immers oplossingen voor het probleem. Voor de oplossing van het probleem worden verschillende - gelijkwaardige - oplossingen onderzocht. Een andere valkuil is dat een oneigenlijke doelstelling wordt geformuleerd. Het verbeteren van de ecologische kwaliteit kan nooit het doel zijn van de aanleg van een nieuwe weg, hoogstens een "positief neveneffect". Het verbeteren van de leefbaarheid kan wel een doel zijn. Een project kan aan meerdere doelstellingen tegelijkertijd werken. Dit is vaak het geval bij een gebiedsontwikkeling. Duurzaamheidsdoelen kunnen ook op deze manier worden opgenomen.

Voorbeeld: Ontwerp-projectnota/MER Hondsbroeksche Pleij. Dijkverlegging of rivierverruiming?

In de fase voor de startnotitie is een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden voor rivierverruiming bij de Hondsbroeksche Pleij. Door de ligging aan het splitsingspunt werd als snel duidelijk dat alleen een dijkverlegging als realistische maatregel kon worden beschouwd. In de startnotitiefase is deze maatregel ongemerkt tot doel "gepromoveerd", wat in de inspraak veel reacties heeft ontlokt. Het laten vervallen van de overige opties was niet (meer) in de startnotitie genoemd, immers het doel was dijkverlegging. Een meer open formulering van het doel in de vorm van rivierverruiming had meer uitgenodigd tot een transparante afweging van opties alvorens de dijkverlegging als enige maatregel werd gepresenteerd.

Voorbeeld: Meerdere doelstellingen bij gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum

In Limburg werken de provincie, Rijkswaterstaat, gemeente Venray, gemeente Horst aan de Maas en waterschap Limburg samen aan gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum. In deze gebiedsontwikkeling heeft vijf doelstellingen (samengevat):

- Hoogwaterbescherming tegen waterstanden die eens in de 250 jaar voorkomen
- Waterstanddaling van 35 cm (bij hoogwater)
- Ontwikkelen van natuur en landschap
- Vergroten van de leefbaarheid in Wanssum
- Ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen

Binnen de gebiedsontwikkeling zijn deze doelen gelijkwaardig. Sommige doelen zijn terug te leiden naar specifieke belangen van één van de betrokken partijen. Maar omdat het gaat om een totaalpakket aan maatregelen, die alleen in combinatie uitgevoerd kunnen worden, is dat binnen de gebiedsontwikkeling niet relevant.

De probleemanalyse bevat een omgevingsstudie. Deze is gericht op het geven van een globaal inzicht in de huidige milieusituatie, potenties en de autonome ontwikkeling van het studiegebied. Daarnaast biedt deze een referentiekader voor de beoordeelde milieueffecten bij de alternatieven. Een belangrijk aandachtspunt voor de probleemanalyse is dat nut en noodzaak van het project én de keuze voor het Voorkeursalternatief gerechtvaardigd moeten worden. Als het goed is, is de toespitsing op het Voorkeursalternatief al in de verkenning onderbouwd. Hier kan op worden terug gegrepen bij het vastleggen van de probleemanalyse in de planning- en studiefase

2. Streef bij de planning en ontwikkeling van projecten naar zo klein mogelijke negatieve effecten op de omgeving.

Daarbij komen de volgende stappen aan de orde:

- voorkomen
- inpassen (stedelijk of landschappelijk)
- mitigeren
- compenseren

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen ter beperking/voorkoming van effecten, bijvoorbeeld een ecoduct tegen versnippering of een geluidscherm tegen een hoge geluidbelasting. Compenserende maatregelen zijn maatregelen om de nadelige invloeden op een andere plaats te compenseren, bijvoorbeeld creatie van een nieuw stuk natuur.

Het formuleren van mitigerende en compenserende maatregelen is een verplicht onderdeel van een milieueffectrapport.

Mitigerende maatregelen hebben twee belangrijke functies. Enerzijds is het een middel om een voorkeursalternatief met negatieve gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van een beschermde gebieden (Natura 2000) onder de significantiedrempel te brengen. Anderzijds is het een middel om bij een voorkeursalternatief met negatieve gevolgen voor (strik) beschermde flora en fauna de gunstige staat van instandhouding van die flora en fauna te waarborgen.

In algemene zin zijn de belangrijkste aanknopingspunten voor mitigatie:

- zorgvuldige planning van de uitvoering van ingrepen in relatie tot gevoelige perioden van flora en fauna (broedseizoen, voortplantingstijd vleermuizen e.d.);
- verminderen van de ruimtelijke invloed van de ingreep zelf: milieuvriendelijke uitvoeringsmethoden, afscherming, retourbemaling;
- verminderen van de invloedzone van het project: geluidsschermen, bufferzones.

Na vaststellen van de mitigerende maatregelen dient opnieuw vastgesteld te worden wat de aard en omvang van de gevolgen voor (beschermde) natuurwaarden is. Dit zogenaamde “resteffect” is uitgangspunt voor de toetsing van de varianten.

Bij projecten waar mogelijk significante negatieve effecten optreden,

moet een voortoets op de (noodzaak van een) “Passende beoordeling” (ook wel een habitattoets genoemd) worden uitgevoerd. Dit is een grof onderzoek naar de effecten van het project voor het Natura 2000-gebied. Met het opstellen van een natuur-voortoets tijdens de verkenningsfase wordt onderzocht of er vanuit de Wet Natuurbescherming onverko-melijke belemmeringen te verwachten zijn.

Tijdens de planning- en studiefase moet, indien tijdens de verken-ningsfase is gebleken dat mogelijke significante effecten niet zijn uit te sluiten, een passende beoordeling worden opgesteld waarin concreet aan de instandhoudingsdoelen wordt getoetst en waarin wordt aangegeven of, en zo ja hoe, negatieve effecten hierop met maatregelen gemitigeerd kunnen worden.

3 Rapporteer de uitkomsten van de effectonderzoeken ten minste als effecten ten opzichte van de referentiesituatie. Dat is het alternatief waarin het project niet wordt uitgevoerd, maar de autonome ontwikkeling wel plaatsvindt

Het beoordelingskader kan tientallen, sterk uiteenlopende effecten in beeld brengen. Als de inrichtingsopgave eenvoudig is en slechts enkel het voorkeursalternatief en een variant vergeleken wordt met de referentie-situatie geeft een overzichtstabel met alle scores en een motivatie een goed totaalbeeld. Bij de overzichtstabel kan per milieuthema, per aspect (en eventueel per toetsingscriterium) een korte samenvatting en conclusie van de score gegeven te worden ten opzichte van de referentiesituatie. Het uiteindelijke doel is een overzichtelijke presentatie van beslisin-formatie aan bestuurders.

4 Indien de mer-procedure wordt doorlopen, stel een MER op

Een project-MER is een document waarin de effecten van een voor-gestelde activiteit worden beschreven. Het project-MER dient als onder-steuning bij de besluitvorming over de alternatieven en varianten op de voorgenomen activiteit en bevat minimaal de gegevens zoals opgenomen in [artikel 11.16 van het Omgevingsbesluit](#). Het MER is niet alleen een weergave van de effecten, maar ook een ontwerpend instrument: de bevindingen over de effecten kunnen gebruikt worden om het voornemen ‘bij te slijpen’. Dit kan achter alleen wanneer tijdig met de mer (plan-mer of eerste fase project-mer) wordt begonnen in de Verkenningsfase.

Een drietal onderwerpen is van groot belang om duidelijk te hebben voordat met de mer wordt begonnen:

- De probleemstelling: welk probleem moet het project oplossen?
- De doelstelling: wat is het doel van het project?
- De reikwijdte en het detailniveau van het MER, onder te verdelen in
 - welke alternatieven of varianten onderzocht en beschreven moeten worden.
 - welke effecten tot op welk detailniveau onderzocht en beschreven moeten worden.

Een advies van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer over reikwijdte en detailniveau van het MER is geen verplichte stap bij het project-MER. Indien hier wel voor wordt gekozen, raadpleegt het bevoegd gezag hiertoe overige betrokken bestuursorganen en wettelijke adviseurs.

De in het MER gepresenteerde gegevens zijn gebaseerd op de beschikbare kennis en informatie. Op een aantal punten kunnen leemten in kennis bestaan, bijvoorbeeld omdat de informatie niet in het gewenste detailniveau beschikbaar is. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt in:

- leemten in kennis van het milieu bij de beschrijving van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling;
- leemten in kennis van de mogelijke gevolgen voor het milieu (effecten).

De beschrijving van het milieu in de huidige situatie en in de autonome ontwikkeling wordt gebruikt als referentiekader voor de effectbeschrijving. Ontbrekende gegevens bij deze beschrijving geven een incomplete referentiesituatie wat de effectbeschrijving kan bemoeilijken. Per thema of (deel) aspect kunnen de leemten worden aangegeven. Hierbij kan gedacht worden aan het ontbreken van betrouwbare voorspellingsmethoden, onzekerheden in de verkeersprognoses, eventuele verdrogingseffecten bij de aanleg, effecten van lichthinder en geluidhinder op dieren en gevolgen voor externe veiligheid.

Het project-MER wordt ter inzage gelegd. Daarom is het van belang dat het een goed leesbaar stuk is. Hieronder volgen tips voor toegankelijk schrijven.

SMART probleem- en doelstellingen formuleren

Het is aan te bevelen de probleem- en doelstelling SMART te formuleren:

- Specifiek: het moet duidelijk zijn waar het over gaat (geen abstracte termen)
- Meetbaar: liefst kwantitatief, zodat te bepalen is of de doelstelling wordt gehaald
- Acceptabel: de doelstelling moet gedragen worden (in elk geval door het bevoegd gezag)
- Realistisch: de doelstelling mag niet te kostbaar, technisch onuitvoerbaar of tegenstrijdig met een andere doelstelling zijn
- Tijdgebonden: de doelstelling maakt duidelijk binnen welke termijn deze gerealiseerd wordt.

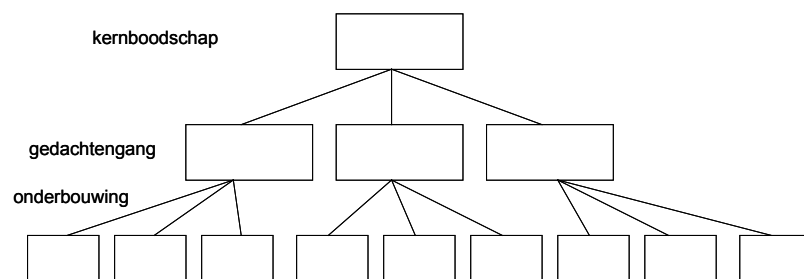
Geef het (ontwerp)plan en MER een hiërarchische structuur

Het toepassen van een hiërarchische structuur zorgt voor een beter toegankelijk rapport. Ook bevordert dit het selectief lezen van het rapport. Deze structuur komt ten eerste naar voren in de indeling van de (ontwerp) plan en MER: een zelfstandig leesbare samenvatting, een beknopte MER en een aantal thematische bijlagen. Maar ook in de hoofdstukken zelf kan gewerkt worden met een hiërarchische opbouw.

Tips voor het toepassen in de hoofdstukken:

- breng in opsommingen zo veel mogelijk een hiërarchische ordening aan;
- gebruik een samenvatting aan het begin van een hoofdstuk of paragraaf;
- begin met de conclusie en geef dan de argumenten;
- de eerste zin van een alinea moet de hoofdzaak van de alinea weergeven (kernzin) of de hoofdzaken uit de alinea aankondigen.

Onderstaande afbeelding geeft de basis weer van een hiërarchische structuur.

Handig hulpmiddel bij het vinden van de juiste hiërarchische structuur voor het rapport is het maken en bespreken van een dummy voordat teksten worden ingevuld.

Maak een goede samenvatting

Het (ontwerp)plan/MER is vaak een omvangrijk boekwerk. Veel mensen lezen deze dan ook niet, maar lezen alleen van de samenvatting. Een goede samenvatting is dan ook bij wet verplicht. Een aandachtspunt is leesbaarheid voor de niet-technische lezer. Probeer daarom zo veel mogelijk jargon te vermijden en technische termen uit te leggen. De samenvatting kan los uitgebracht worden, waarbij gedacht kan worden aan een brochurevorm met veel illustraties en dergelijke (zoals bij de A12 Veenendaal-Ede) of de toepassing van een iReport (zie dijkversterking Gorichem - Waardenburg).

Het is mogelijk om voor verschillende doelgroepen verschillende samenvattingen op te stellen, bijvoorbeeld voor bevoegd gezag, bewoners, provincie, etc. (doelgroepenrapportage). Dit is bijvoorbeeld gedaan bij het project N31 Zurich-Harlingen. Voor het bevoegd gezag kan een aparte rapportage worden gemaakt waarin gefocust wordt op de aspecten die doorslaggevend zijn voor de besluitvorming (“waar draait het om?”).

Hanteer een lezerspanel en laat de eindredactie over aan professionals

Een frisse blik kan veel verbeteringsuggesties opleveren. Bij het project Rijksweg 74 is gewerkt met een lezerspanel bestaande uit diverse personen (waaronder burgers) voor de ontwerp-projectnota/MER en de samenvatting.

Om te zorgen voor een goede leesbaarheid is het mogelijk een professionele eindredacteur in te schakelen. Dit is bijvoorbeeld gedaan bij de A2/A76 Urmond-Kerensheide-Ten Esschen (Rijkswaterstaat, Dienst Limburg). Een eindredacteur heeft de meeste meerwaarde als hij/zij vanaf het begin bij het project wordt betrokken.

Besteed aandacht aan een functionele en aantrekkelijke vormgeving

Een functionele en aantrekkelijke vormgeving maakt het makkelijker om door de tekst te gaan. De vormgeving moet functioneel zijn: de grote lijnen en belangrijke zaken moeten erdoor worden benadrukt. Maar het oog wil natuurlijk ook wat. Middelen voor een functionele en aantrekkelijke vormgeving zijn: voldoende wit, tussenkopjes, kaderteksten en duidelijke kaarten.

Geen lezer heeft zin om zich door pagina's met lange lappen tekst te worstelen. Voor voldoende wit kan op twee manieren worden gezorgd: kies een niet te grote bladspiegel met ruime marges en neem voldoende witregels in de tekst op.

Witregels zijn niet alleen aantrekkelijk, maar kunnen ook functioneel zijn. Een witregel kan gebruikt worden om tekstgedeelten waarin verschillende onderwerpen aan de orde zijn van elkaar te scheiden.

Binnen een paragraaf kunnen tussenkopjes worden gebruikt om onderwerpen af te bakenen. Het is overzichtelijk om in vergelijkbare paragrafen steeds dezelfde kopjes aan te houden. Schrijf geen onge-nummerde tekst. Dit maakt het bespreken van de tekst lastig.

Kaderteksten verlevendigen de tekst, maar zijn ook functioneel: het gebruik van kaderteksten is een manier om hoofd- en bijzaken te scheiden. Ten eerste kan het nuttig zijn om in kaderteksten belangrijke informatie te vermelden of de hoofdzaken van een passage samen te vatten. Een andere mogelijkheid is juist om minder belangrijke, maar wel interessante informatie, in een kadertekst op te nemen. Bijvoorbeeld een zeer beknopte samenvatting van een belangrijk rapport.

Maak (op een goede manier) gebruik van kaarten en figuren

Eén plaatje zegt soms meer dan duizend woorden. Door visualisatie van informatie kan de toegankelijkheid van een rapport dan ook sterk worden verbeterd. Voor het gebruik van kaarten gelden wel enkele aandachtspunten. Het belangrijkste is dat nagedacht wordt over wat een kaart aan wie moet vertellen: doel en doelgroep. Hieronder is dit voor de planning- en studiefase uitgewerkt. Daarnaast zijn enkele aandachtspunten bij het maken van kaarten weergegeven.

- Kwaliteit: zorg ervoor dat de kaarten in het MER niet 'pixelig' zijn, maar goed leesbaar;
- Schaal/kleurgebruik: zorg dat tekst op een kaart niet te klein is, ook moeten verschillende onderdelen uit de legenda zoals objecten, kleuren en soorten lijnen goed van elkaar te onderscheiden zijn (denk hierbij ook aan bijv. kleurenblindheid);
- Vergeet de legenda en noordpijl niet;
- Oriëntatie: voor lezers die het gebied niet kennen is het fijn straatnamen/gebiedsnamen toe te voegen.

De planning- en studiefase bevat een beschrijving van de activiteit, de te onderzoeken alternatieven of varianten en de effecten van de activiteit en de alternatieven of varianten. De rol van kaarten in deze fase is meervoudig. Informatie wordt vastgelegd op kaarten en (met name intern) gebruikt tijdens de deelonderzoeken. De eindresultaten worden op

kaarten gepresenteerd aan bevoegd gezag en omgeving.

Doel van kaarten bij deelonderzoeken is het vastleggen van informatie. Doelgroep is een kleine gebruikersgroep van experts. Zij stellen hoge eisen aan de betrouwbaarheid en de snelheid van de vervaardiging. De vormgeving is van ondergeschikt belang. Wel is het raadzaam om de vormgeving van de kaarten op enkele punten te standaardiseren (zoals type topografische ondergrond, schaal en kleurgebruik). Voordeel hiervan is ook dat de werkkaarten direct gebruikt kunnen worden voor de externe communicatie in de vorm van achtergronddocumenten of deelnota's.

Doel van kaarten in het (ontwerp)plan/MER is het overbrengen van informatie over het voorkeursalternatief, mogelijke varianten en de effecten daarvan. Doelgroep vormt allereerst het bevoegd gezag en daarnaast de omgeving. Voor de kaarten in de hoofdnota wordt daarom vaak gekozen voor een globaal kaartbeeld en is de vormgeving zeer belangrijk. De lezers die geïnteresseerd zijn in specifieke details kunnen deze halen uit de achtergronddocumenten of deelnota's.

Grofweg kunnen vier aandachtspunten bij het maken van kaarten worden onderscheiden:

1. thema's. In de hoofdnota kunnen niet alle onderwerpen even uitgebreid weergegeven worden. Wellicht kunnen verschillende onderwerpen in één kaart worden opgenomen (bijvoorbeeld 1 kaart met al het ruimtegebruik in de huidige situatie);
2. vormgeving. Gekozen moet worden voor een eenduidige vormgeving. Niet alleen voor zaken als de plek van de legenda en schaal, maar ook voor het symbool- en kleurgebruik. Aan te raden is associatieve symbolen en kleuren te gebruiken (bijvoorbeeld: blauw staat voor water, lage temperaturen en diepte);
3. ondergrond en schaal. Worden de resultaten gepresenteerd op een gerasterde of een vector topografische ondergrond? Rasterondergronden tonen de volledige topografie. Met vectorbestanden kan men zelf een selectie weergeven. Overweeg ook of het wenselijk is om de gegevens op een gedetailleerde ondergrond weer te geven (dit kan namelijk leiden tot schijn-nauwkeurigheid en onbedoelde reacties oproepen bij de lezer).

Voor de schaalkeuze bestaan richtlijnen (uit verschillende wetten). Bedenk dat de schaal ook afhankelijk is van de grootte van het studiegebied en het papierformaat van de nota;

4. systeemkeuze. Wordt voor de kaartvervaardiging een Geografisch Informatie Systeem (GIS) of een cartografisch systeem gebruikt? Deze laatste biedt met betrekking tot opmaak en reproductie een grotere flexibiliteit dan een GIS. Is de vormgeving van minder belang en zijn de gegevens digitaal beschikbaar, dan kunnen kaarten betrekkelijk eenvoudig met een GIS gemaakt worden. Het grote voordeel is met name de snelheid van de kaartvervaardiging. Daarnaast geldt uiteraard dat met een GIS analyses kunnen worden uitgevoerd.

Nadere informatie over dit onderwerp kan worden verkregen bij Rijkswaterstaat CIV.

Stel een schrijfwijzer op

Om verwarring over de definities van begrippen tijdens het schrijven te voorkomen, is het belangrijk om vooraf afspraken te maken over definities. Ook is het voor een lezer prettig als hetzelfde begrip consequent gespeld wordt en gebruik van streepjes en hoofdlettergebruik afgestemd zijn. Aandachtspunten zijn:

- toponiemen: zeker streeknamen kunnen in verschillende atlassen verschillend geschreven zijn;
- besluiten: met een hoofdletter of niet, waar staan streepjes, hoe wordt het afgekort, is de afkorting met hoofd- of kleine letters;
- documenten: idem als besluiten;
- definities: wat wordt in deze context verstaan onder een bepaald begrip;
- afkortingen: vergeet niet een afkorting bij het eerste gebruik volledig uit te schrijven. Het gebruik van veel afkortingen maakt een tekst niet altijd leesbaarder;
- Zie ook de [schrijfwijzer Rijkswaterstaat](#).

Door hierover vooraf afspraken te maken, kan een redactieslag worden bespaard.

5. Indien er mogelijk significante effecten worden verwacht op één of meer Natura 2000-gebieden, stel een Passende beoordeling op.

Als een project bijvoorbeeld in de gebruiksfase een verkeerstoename tot

gevolg heeft of in de aanlegfase werkt met stikstofemitterend materieel, kan dit leiden tot een toename van depositie van stikstof op Natura 2000-gebieden. In dat geval moet er een Passende beoordeling worden opgesteld, indien significante effecten op voorhand niet zijn uit te sluiten. In de passende beoordeling wordt onder andere de toename in stikstofdepositie en het effect daarvan op de instandhoudingsdoelen van habitat en vogelrichtlijngebied wordt beoordeeld. Zie voor meer informatie de specialistische handreikingen, zoals de Instructie Stikstofdepositie. Check of ook gedacht is aan mogelijke effecten tijdens de realisatie en gebruik. Artikel 11.15 van het Omgevingsbesluit gaat in op de coördinatie tussen een passende beoordeling en een mer.

Voorbereiding besluitvorming

De MIRT-projectbeslissing voor RWS projecten wordt meestal juridisch verankerd een projectbesluit of een omgevingsvergunning voor een ontgrondingenactiviteit, omgevingsplan of vergunning eigen dienst. Het juridische deel is voor het bevoegd gezag geschreven, en moet voldoen aan de vereisten zoals wettelijk vastgelegd. Met het nemen van het formele bestuursrechtelijke besluit, is ook de MIRT 3 projectbeslissing genomen.

Het projectbesluit Ow legt de ruimtelijke aspecten van het ontwerp vast. Dat hoeft niet voor alle onderdelen met dezelfde nauwkeurigheid. Voor sommige onderdelen, zoals geluidshinder en onteigeningsgrenzen, is een nauwkeurige afbakening relevant om belanghebbenden rechtszekerheid te geven. Voor andere onderdelen volstaat vaak een globalere beschrijving. Dat biedt de mogelijkheid om tijdens de realisatie slimme verbeteringen toe te voegen.

Voorbeeld: Ruimte voor optimalisatie bij A2 Maastricht

Bij de A2 Maastricht bleek na afronding van het Tracébesluit dat een extra fietstunnel een aantrekkelijke toevoeging was. Dit was juridisch mogelijk, omdat het hele gebied voor verkeersdoeleinden was bestemd.

Het bevoegd gezag houdt bij het vaststellen van een mer-plichtig (ontwerp)plan of besluit rekening met alle gevolgen die de betreffende activiteit voor het milieu kan hebben. Hierbij worden de volgende aspecten van een MER betrokken:

- de in het MER beschreven mogelijke gevolgen voor het milieu;
- het in het MER beschreven voorkeursalternatief en de mogelijke alternatieven of varianten;
- de ingebrachte zienswijzen met betrekking tot het MER;
- de nota van antwoord op de ingebrachte zienswijzen;
- het door de Commissie m.e.r. uitgebrachte advies;
- eventuele belangrijke nadelige grensoverschrijdende milieugevolgen en de uitkomsten van het overleg hierover met bestuursorganen in het betrokken andere land.

De toelichting op het besluit wordt in de eerste plaats geschreven/ getekend voor burgers en de betrokken overheden. Het document moet dus door een breed publiek gelezen en begrepen kunnen worden. Dit kan tot uiting komen in het taalgebruik (geen vakjargon, geen ambtelijke taal), maar ook in de manier waarop de toelichting wordt gepresenteerd. Het is aan te bevelen om in de toelichting duidelijk aan te geven wat de concrete gevolgen zijn van de maatregel, onder andere:

- de adressen van panden die ten behoeve van de uitvoering van het project moeten worden aangekocht en gesloopt;
- de adressen van panden die anderszins door de bouw of reconstructie gevolgen ondervinden.

Een toelichting op een besluit geeft een verantwoording van de gemaakte keuzes en bestaat uit de volgende standaardonderdelen:

- probleemanalyse;
- alternatievenkeuze;
- effectbeschrijving van het gekozen alternatief;
- mitigerende en compenserende maatregelen.

Let erop dat de toelichting op het besluit niet een herhaling van het MER is. Zorg voor zo min mogelijk overlap en verwijst waar mogelijk naar het MER.

Projectbesluit voor HWN en HVWN

In de projectbesluitprocedure zijn de producten die in de planning- en studiefase opgeleverd worden het ontwerp projectbesluit en het MER. Het MER is dan een bijlage bij het ontwerp-projectbesluit. De minister van IenW, al dan niet in overeenstemming met de minister van BZK, stelt het (ontwerp) projectbesluit vast.

Let op: Soms zijn er meerdere besluiten nodig

Soms is het nodig meerdere besluiten te combineren. Denk aan een waterberging of veld met zonnepanelen dat als onderdeel van een spoor- of wegproject tot stand komt. De Omgevingswet maakt het mogelijk om de benodigde vergunningen hiervoor op te nemen in het projectbesluit.

Het projectbesluit biedt de rechtsgrondslag planologische inpassing. Het doel van het projectbesluit is het komen tot een besluit over de vaststelling van het tracé, voorzien van voldoende waarborgen voor de burger en de lokale overheden.

De eisen die worden gesteld aan de vorm en inhoud van het projectbesluit staan in [artikel 5.51 Omgevingswet](#) en [artikel 5.6 Omgevingsbesluit](#). De wettelijke vereisten zijn beperkt. Het belangrijkste advies, naast te voldoen aan de wettelijk vereisten, is vooral een voorbeeld te nemen aan de recente voorbeelden die voorhanden zijn via de website van de Directie Participatie.

Wat als een ontwerp- projectbesluit verandert?

Een ontwerp-projectbesluit is een beslisdocument, gericht op de rechtsgevolgen van het voornemen. De besluitvorming wordt vervolgens beklonken in het projectbesluit. Bij het ontwerp- projectbesluit moet ook altijd het MER ter inzage worden gelegd, ook als dit eerder al

is gebeurd. Heeft er na het opstellen van het MER een nadere detailleer-
ring plaatsgevonden? Dan moet het voornemen in het ontwerp-
projectbesluit wel binnen het voorkeursalternatief passen dat (mede)
op grond van het MER is gekozen; geef aan waarom dit het geval is.
Voorts moet worden beargumenteerd dat de effecten niet negatief
afwijken. Ook kunnen eventuele verbeteringen die zijn aangebracht na
het opstellen van het MER worden toegelicht.

Indien het MER eerder in de inspraak is geweest en het uiteindelijke
voornemen wezenlijk afwijkt van hetgeen in het MER onderzocht en
beschreven, kan een aanvulling op het MER noodzakelijk zijn. Echter in
veel gevallen kan worden volstaan met het opstellen van een notitie
waarbij het eerder opgestelde MER vanwege doorgevoerde wijzigin-
gen wordt gevalideerd. Uit deze MER-validatie blijkt dan dat deze
wijzigingen met de uitkomsten van het eerder opgestelde MER
overeenkomen dan wel daarvan niet wezenlijk afwijken. Over wat de
beste aanpak is, is intern overleg gewenst met DGMO, PVP en CD en
wellicht ook met de Commissie voor de mer

- een opgave van de redenen van de ontgroning;
- de bestemming van het gewonnen materiaal;
- beschrijving van het huidig gebruik van het gebied;
- beschrijving van de toestand waarin het terrein of de bodem van het water na de ontgroning wordt gebracht en de daaraan te geven bestemming.

Veel provincies hebben een eigen aanvraagformulier dat moet worden ingevuld voor een ontgrondingenvergunning. Het detailniveau verschilt per provincie.

De minister van Infrastructuur en Waterstaat, of de staatssecretaris namens de minister, verleent omgevingsvergunning voor een ontgron-
dingsactiviteit in rijkswateren die zijn aangewezen in bijlage II van het
Omgevingsbesluit heeft gedeputeerde staten van de provincie waarin
de ontgroning is gelegen de bevoegdheid om vergunningen te verlenen.

Omgevingsvergunning voor een ontgrondingsactiviteit, voor HWS en HWWN

Het bevoegd gezag voor de verlening van een omgevingsvergunning voor een ontgrondingsactiviteit zijn de Gedeputeerde Staten van de provincie waar de ontgroning plaatsvindt, tenzij het een ontgroning in rijkswateren betreft. Dan is de minister van Infrastructuur en Waterstaat bevoegd gezag. Per provincie verschilt de procedure voor het aanvragen van een ontgroningen vergunning, en daarmee de onderdelen waaruit de aanvraag bestaat. Terugkerende elementen zijn:

- NAW-gegevens van de aanvrager;
- locatie van de ontgroning;
- opgave van de oppervlakte en diepte van de ontgroning en de wijze van ontgronden;
- de aard en hoeveelheid van de vaste stoffen die met de ontgroning gewonnen kan worden;
- de periode waarin de ontgroning plaatsvindt;

Let op: vrijstellingen

Veel provincies hebben in hun omgevingsverordening vrijstellingen opgenomen voor bepaalde activiteiten. Provincie Zeeland heeft bijvoorbeeld ontgrondingen door of namens de minister vrijgesteld van de vergunningplicht.

Afrondende fase

Kwaliteitsborging duurzaamheid

Om te zorgen dat de afwegingen rondom de duurzaamheidsambities en doelstellingen niet verloren gaan bij de faseovergang, kan het zinvol zijn om een duurzaamheidsadvies op te stellen voor het team dat met de realisatie aan de slag gaat. De [Handreiking Verduurzaming MIRT](#) bevat aanwijzingen waar je in het duurzaamheidsadvies aandacht aan kunt besteden.

Ontwerp, Effecten en Techniek

Aanvulling op het MER

Na advies van de Commissie m.e.r. aan het bevoegd gezag over de kwaliteit en volledigheid van het MER ('toetsingsadvies') kan het zijn dat er een aanvulling moet worden opgesteld. De actualiteit van de overige onderdelen van het MER moet goed in de gaten worden gehouden. Er is geen standaard inhoud voor de aanvulling te geven. Dit is afhankelijk van het advies hierover door de Commissie m.e.r. De aanvulling is een aanvulling op de eerder geleverde informatie in het MER. Voor een heldere communicatie met alle betrokkenen kan ervoor worden gekozen om bij een beperkte omvang van de aanvulling, in het aanvullend rapport, passages uit het advies van de Commissie m.e.r. op te nemen. Op deze manier is duidelijk waarom de aanvullende informatie geleverd is en op welke leemte in kennis het betrekking heeft. In geval de aanvulling een omvangrijk rapport oplevert, verdient het aanbeveling deze als zelfstandig leesbaar document op te stellen. In alle gevallen dient de relatie met de onderdelen van het MER helder te zijn.

Een aanvulling op het MER hoeft niet weer ter toetsing te worden voorgelegd aan de Commissie m.e.r., maar daar kan wel (vrijwillig) voor worden gekozen.

Monitoring van milieueffecten

Conform [artikel 11.19 lid 2, onder d](#) en [artikel 11.19 lid 3 van het Omgevingsbesluit](#) moet het bevoegd gezag bij haar besluit aangeven welke milieueffecten na realiseren van het project gemonitord moeten worden. Deze monitoring moet worden uitgevoerd door de initiatiefnemer. Voor sommige onderwerpen, zoals luchtkwaliteit kan worden aangesloten bij de reguliere monitoring in de verschillende programma's.

Het bevoegd gezag stelt een verslag (inhoud- en vormvrij) op van het onderzoek naar de milieueffecten. Dit verslag wordt verzonden aan:

- de adviseurs en bestuursorganen die vanwege het wettelijke voorschrift waarop het betreffende (ontwerp)plan berust bij de voorbereiding hiervan zijn betrokken;
- de adviseurs in het kader van de flora- en fauna-activiteit of een Natura 2000-activiteit.
- de Commissie m.e.r. (als deze het MER - al dan niet vrijwillig - heeft getoetst);
- de initiatiefnemer van een (ontwerp)plan (tenzij het bevoegd gezag zelf initiatiefnemer is).

Wanneer de milieueffecten aanzienlijk nadeliger zijn dan de verwachting was bij het vaststellen van het besluit, moet het bevoegd gezag (wanneer dat naar haar oordeel nodig is) de haar ter beschikking staande maatregelen nemen ten einde die gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken. Wanneer nodig, mag het bevoegd gezag daarvoor een besluit wijzigen of intrekken, ook als dat verder gaat dan de bevoegdheden in de wettelijke regeling waarop het betreffende besluit berust.

Monitoring natuur

Voor de mitigatie en/of compensatie voor natuur dient veelal gemonitord te worden. Vaak is de intensiteit en manier waarop (wat, hoe, waar en wanneer) vastgelegd in de verleende omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit of een Natura 2000-activiteit.

Voorbereiding besluitvorming

Doorloop het Voortoetsproces

Op diverse momenten tijdens de planning- en studiefase en vooruitlopend op de formele besluitvorming vindt een verplichte toetsing plaats naar de kwaliteit van de op te leveren producten, waaronder de voortoets en eindtoets. Verdere uitleg over het voortoetsproces is te vinden in de [werkwijzer RWS](#). Zodra de initiatiefnemer van mening is dat het project-MER volledig is en de juiste informatie bevat om een weloverwogen besluit te nemen over de activiteit, gaat het eindconcept van het project-MER de voor- en eindtoets in. Het Programmabureau Verkenning en Planuitwerking (PVP) begeleidt de voortoets. Tijdens deze toetsen beoordelen bijvoorbeeld specialisten van RWS CD en WVL de producten op juistheid en volledigheid. Als het voortoetsproces met goed gevolg is doorlopen zorgt PVP i.s.m. de bestuursstaf en het project voor aanbieding aan DGMO/DGWB. Zij dragen vervolgens zorg voor vaststelling/onder-tekening.

Advies Commissie m.e.r.

Bij het project-MER kan het bevoegd gezag advies inwinnen over het MER bij de landelijke onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.). Dit is niet verplicht. Ingeval het bevoegd gezag daartoe besluit, wordt het MER uiterlijk op het moment dat de stukken ter inzage worden gelegd aan de Commissie m.e.r. verstrekt. De Commissie m.e.r. stelt een werkgroep samen bestaande uit een voorzitter, secretaris en deskundigen op het gebied van de te verwachten milieugevolgen. De samenvatting wordt meegedeeld aan het bevoegd gezag en aan de initiatiefnemer. De beschikbare termijn voor de advisering door de Commissie m.e.r. is gelijk aan de termijn voor het verkrijgen van zienswijzen. Na het advies van de Commissie kan het zijn dat het wenselijk is een aanvulling op het MER op te stellen.

Vaststellingsproces naar handtekening Minister of ander bevoegd gezag

Indien akkoord in de voortoets, dan zorgt DGMO dan wel DGBW vervolgens voor accordering of ondertekening van de stukken door de minister, of indien van toepassing door een ander bevoegd gezag. Indien het niet voldoet aan de vooraf besproken reikwijdte en het detailniveau of aan de inhoudelijke wettelijke vereisten, of als het onjuistheden bevat, deelt het bevoegd gezag dit mee aan de initiatiefnemer en moeten de onvolkomenheden gerepareerd worden.

Als er sprake is van een samenwerking tussen verschillende partijen kan het wenselijk zijn een bestuursovereenkomst of een andere aanpalende overeenkomst af te sluiten, waarin afspraken kunnen worden vastgelegd die niet in het ruimtelijke besluit of in de contractstukken landen. Denk hierbij aan financiële afspraken tussen de verschillende partijen, de verdeling van risico's etc. Ga er van uit dat wat niet geborgd is in het contract, het ruimtelijke besluit, een bestuursovereenkomst of een andere aanpalende overeenkomst, ook niet wordt uitgevoerd.

Tervisielegging

Bekendmaking en mededeling van het vastgestelde (ontwerp)projectbesluit geschiedt conform de wettelijke eisen en termijnen (zie Awb afdeling 3.4). Als het besluit is voorbereid met een mer, wordt het MER zelf ook ter inzage gelegd. Het bevoegd gezag moet een ontwerp van het besluit samen met het MER voor 6 weken ter inzage leggen.

Zienswijzen kunnen betrekking hebben op het MER, maar vaak ook op het ontwerp-projectbesluit dat samen met het MER ter inzage ligt.

De zienswijzen op het MER kunnen alleen betrekking hebben op:

- de inhoud van het MER;
- het niet voldoen aan de wettelijke inhoudelijke eisen
- onjuistheden

Indienen beroep

De mogelijkheden om beroep aan te tekenen tegen het vastgestelde definitieve projectbesluit volgen uit de wettelijke bepalingen waarin de procedure is vastgelegd. Het niet juist of niet volledig doorlopen van de mer-procedure kan via de beroepsprocedure leiden tot vernietiging van het projectbesluit.

Inhoudsopgave Factsheets

Factsheet Bodem en Ondergrond	154	Factsheet Scheepvaart en Scheepvaartverkeer	194
Factsheet Circulaire economie	159	Factsheet Tunnelveiligheid	198
Factsheet Cultuurhistorie, Archeologie en Landschap	161	Factsheet Verkeer (Weg en Spoor)	200
Factsheet Duurzaamheid	166	Factsheet Verkeersveiligheid	203
Factsheet Energie en Klimaatmitigatie	167	Factsheet Water (waterkwaliteit en waterkwantiteit)	204
Factsheet Externe Veiligheid	169	Factsheet Waterveiligheid	209
Factsheet Geluid	170	Factsheet Markt en Inkoop	212
Factsheet Gezonde leefomgeving en Sociale Aspecten	173	Factsheet Adaptiviteit	217
Factsheet Klimaatadaptatie	175	Factsheet Smart Mobility	219
Factsheet Luchtkwaliteit	177	Factsheet P&S Effectidentificatie HWN	221
Factsheet Natuur	180	Factsheet P&S Effectidentificatie HVWN	224
Factsheet Recreatie	186	Factsheet P&S Effectidentificatie HWS	227
Factsheet Ruimtelijke Kwaliteit	188		

Factsheet Bodem en Ondergrond

Verkenningfase

Bodem, Ontpofbare Oorlogsresten, kabels en leidingen

Let op

Indeling van aardkundige en archeologische waarden In sommige projecten kan het handig zijn archeologie en aardkundige waarden op te nemen bij bodem, andere projecten behandelen dit onder ruimtelijke kwaliteit. In deze handreiking zijn deze thema's opgenomen bij ruimtelijke kwaliteit. Belangrijkste is dat de thema's de aandacht krijgen die ze verdienen in de afweging, en dat dubbeltelling wordt voorkomen.

Kader Basisregistratie ondergrond (BRO)

Rijkswaterstaat en haar opdrachtnemers dienen hun werkzaamheden zodanig te verrichten dat wordt voldaan aan de verplichtingen die voor Rijkswaterstaat voortvloeien uit de Wet basisregistratie ondergrond. Waaronder het uitvoering geven aan de gebruikspllicht, de aanleverpllicht, de meldpllicht en de onderzoekspllicht met betrekking tot de gegevens die in de Landelijke Voorziening BRO (komen te) staan. Wij verwijzen u naar het kader BRO.

Zeef¹

In de verkenningfase wordt vooral bestaande informatie ingewonnen over de huidige situatie met behulp van een bureauonderzoek volgens NEN 5717 of NEN 5725. In dit onderzoek ontstaat aan de hand van bestaande kaarten en gegevens (bijvoorbeeld eerdere onderzoeken) en met behulp van informatie uit (digitale) loketten een eerste beeld van de bestaande situatie. Het gaat dan om inzicht in de verschillende bodemsoorten, milieu-hygiënische en geotechnische bodemkwaliteit.

Inzicht in de huidige situatie is nodig om op basis van de autonome ontwikkeling de referentiesituatie in beeld te krijgen. Uit de bureaustudie komen verder de eerste knelpunten naar voren (bodemverontreinigingen, sterke kwel et cetera). Op basis van die knelpunten kan worden bekeken waar en hoeveel aanvullend onderzoek nodig is. Meestal wordt onderscheid gemaakt in gebieden die zijn verdacht op het voorkomen van een bodemverontreiniging en gebieden die onverdacht zijn op het voorkomen van een bodemverontreiniging. Tevens wordt onderzocht of er op de locaties een beschikking op grond van de Wet bodembescherming is genomen. Voor een deel van deze besluiten geldt na inwerkingtreding van de Omgevingswet overgangsrecht, waardoor de Wet bodembescherming van toepassing blijft. Zie [Overgangsrecht saneringen Aanvullingswet bodem - Informatiepunt Leefomgeving \(iplo.nl\)](#). Overige besluiten verliezen hun werking, maar is/blijft wel waardevolle bodeminformatie. De gebieden die verdacht zijn op het voorkomen van een bodemverontreiniging, dienen in ieder geval aanvullend onderzocht te worden in het vervolg van het project.

Ontpofbare Oorlogsresten (ook bekend als OO of Niet-Gesprongen Explosieven) vormen een risico voor de arbeids- en omgevingsveiligheid, evenals een projectrisico. Voorafgaand aan de realisatie van projecten waarbij bodemroering plaatsvindt, dient daarom de kans op aanwezigheid van OO in de bodem te worden vastgesteld. Hiertoe worden bureauonderzoeken verricht. In de verkenningfase wordt de eerste stap gezet met het instellen van een oriënterend onderzoek conform [artikel 4.10](#) van het Arbobesluit. Middels dit oriënterend onderzoek wordt per alternatief vastgesteld of nader bureauonderzoek noodzakelijk is, of dat kan worden volstaan met reeds beschikbare onderzoeken. Voor een groot deel van Nederland is immers reeds informatie beschikbaar. Als uit het oriënterend onderzoek blijkt dat nader bureauonderzoek noodzakelijk is, dan wordt dit uitgevoerd nadat het Voorkeursalternatief bekend is. Het Cluster Ontpofbare Oorlogsresten (PPO, afdeling veiligheid in Projecten) kan via

explosieven@rws.nl voor een oriënterend onderzoek worden benaderd. Het kader Ontploffbare Oorlogsresten (Werkwijzer RWS 1366) is op deze activiteiten van toepassing.

Het doel van het onderzoek naar kabels en leidingen is het in beeld brengen van aanwezige kabel- en leidingtracés in het projectgebied. In het bijzonder gaat het om het in beeld brengen van onoverkomelijke belemmeringen, dit kan op basis van expert judgement. Voor de ondergrond zijn dat vooral te hoge kosten. Omdat kosten vaak doorslaggevend zijn voor bodemthema's, wordt voor de onderscheidende bodemthema's op basis van kostenkengetallen een globale kostenraming gemaakt. Op basis van deze kostenraming kan een rangorde worden aangebracht in de oplossingsrichtingen voor het thema ondergrond. De aan de ondergrond gerelateerde investerings- en beheerskosten van infrastructurele projecten (droog en nat) liggen in de orde van grootte van circa 10-30% van het investeringsbudget. Indien op basis van de belangrijkste kostendrijvers blijkt dat de kosten veel meer zijn dan 30% van het investeringsbudget en het alternatief daardoor veel te duur is, kan dit een overweging zijn om de oplossing te laten afvallen. Dit wordt dan gemotiveerd in de notitie kansrijke alternatieven.

Meestal is er al veel informatie aanwezig over de (water)bodemkwaliteit. Veel basisinformatie over de aanwezige bodemsoorten, bodemkwaliteit en eventuele verontreinigingen is beschikbaar bij de gemeente, de provincie en/of het waterschap. De waterkwaliteitsbeheerders hebben veelal een waterbodembeheerplan opgesteld. Deze informatie vormt de basis voor de effectbepaling. Met (locatie)specifieker onderzoek kan meer nauwkeurige informatie worden verkregen.

Voorbeeld: kosten en ondergrond mogelijke onoverkomelijke belemmeringen als gevolg van hoge kosten in relatie tot ondergrond zijn:

- de aanwezigheid van een bijzonder waardevol archeologisch object in de ondergrond, waarbij er zeer hoge kosten zijn voor de veiligstelling van het object;
- doorsnijding van een gebied met waardevolle aardkundige waarden;
- zeer hoge kosten voor aanleg, beheer en onderhoud vanwege een niet draagkrachtige ondergrond, waardoor het alternatief veel te duur is;
- zeer hoge kosten vanwege de aanwezigheid van een complex stelsel van kabels en buisleidingen, waardoor het alternatief veel te duur is.

Uit de basisinformatie en het in het gebied geldende (lokale of regionale) beleid zijn de mogelijkheden en beperkingen voor grondverzet af te leiden.

Zeef 2

Als de ondergrond niet als kritisch (onverdacht) uit zeef 1 is gekomen, kan aandacht voor het thema nog wel nodig zijn. Denk hier bijvoorbeeld aan hergebruiksmogelijkheden voor grond of baggerspecie die vrijkomen. Doel is aannemelijk te maken (niet te toetsen of bewijzen) of de alternatieven aan de wettelijke kaders kunnen voldoen, tegen reële kosten. Hiervoor is een afstemming tussen de kostenramers en de deskundigen van de ondergrond wenselijk.

Als milieuhygiënisch bodemonderzoek nodig is, wordt in zeef 2 het verkennend onderzoek volgens NEN 5740 en/of NEN 5707 (landbodem) of NEN 5720 (waterbodem) uitgevoerd. De resultaten van het bureauonderzoek uit zeef 1 kunnen aanleiding zijn voor aanvullend onderzoek om te onderzoeken of een locatie verontreinigd is. Nadat in het veld bodemonsters zijn genomen worden deze vervolgens in het laboratorium geanalyseerd. De resultaten worden getoetst aan de normen voor landbodem of voor waterbodem afhankelijk van de situatie. De resultaten van dit aanvullend bodemonderzoek geven inzicht in de toepassingsmogelijkheden van het vrijkomend materiaal. Tevens is deze informatie nodig om te kunnen bepalen of ervanuit arbeidshygiënisch oogpunt bij de uitvoering van het werk maatregelen dienen te worden genomen om ongewenste blootstelling van betrokkenen aan verontreinigingen te voorkomen. Ook in het niet kritische (onverdacht) spoor is informatie over de bodemkwaliteit nodig, zodat er vastgesteld kan worden welke maatregelen/voorzieningen vanuit de ARBO nodig zijn. Overigens hoeft dat niet altijd fysiek bodemonderzoek te zijn, want vooronderzoek in combinatie met een (water)bodemkwaliteitskaart geven daarover ook informatie (zie [CROW publicatie 400](#))

Daarnaast geven de resultaten inzicht in de huidige (water)bodemkwaliteit, zodat een inschatting kan worden gemaakt van kosten en tijd die met een eventuele sanering gemoeid kunnen zijn, of welke hergebruiksmogelijkheden er zijn/ Dit zal in zeef 2 meestal voldoende zijn, maar

er kunnen situaties zijn, waarin de onderzoeksresultaten aanleiding geven de bodem verder te onderzoeken.

Als kabels en leidingen een issue zijn, heeft het onderzoek in zeef 2 tot doel:

- het in beeld brengen van noodzakelijke aanpassingen aan de kabels en leidingen ten behoeve van het ontwerp;
- het in beeld brengen van noodzakelijke activiteiten om schade aan kabels en leidingen te voorkomen;
- het ramen van de kosten voor de noodzakelijke activiteiten en aanpassingen (hierbij moet ook rekening worden gehouden met evt. aanwezige bodemverontreiniging);
- het schatten van de risico's die met het project gepaard gaan en het opstellen van een globale planning.

Tip: let op wet- en regelgeving

Voorbereidende onderzoeken voor ontplofbare oorlogsresten, bodemkwaliteit en archeologie dienen ook te voldoen aan natuurwet- en regelgeving. Een efficiënte werkwijze is om de betreffende specialisten gezamenlijk het (onderzoeks)werkplan te laten doornemen en een ecologisch werkprotocol op te stellen.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria
Ondergrond	Onderwerpen conform Ondergrond Plan-MER

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Bodem en water</i>	Bodem en grondwaterstand en -kwaliteit	Altijd?
	Waterkwaliteit	Als er als onderdeel van het voornemen veel wordt gebaggerd of als er als gevolg van de ingreep een koppeling plaatsvindt tussen watersystemen van verschillende kwaliteit
	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie-en ontgroning van de bodem en/of oevers
	Golven en stromingen	Indien wijzigingen optreden in golf- en/of stromingspatronen

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
<i>Water en Bodem</i>	Geohydrologie	Altijd
	Oppervlaktewatersysteem	Altijd
	Grondwaterkwaliteit	Altijd
	Bodemkwaliteit	Wanneer er sprake is van ontgroningen/ vergravingen of de toepassing van bodemmateriaal
	Bodemstabiliteit	Altijd
	Grondstromen	Wanneer er grondstromen aan de orde zijn
	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie-en ontgroning van de bodem en/of oevers. Betrek de beheerder.

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Ondergrond

De aandacht voor dit thema hangt sterk samen met de aard van de ingreep, bijvoorbeeld in het geval van een verdiepte ligging of tunnel. Het thema ondergrond vraagt extra aandacht bij nieuwe infrastructuur waarvan tijdens de verkenningsfase is gebleken dat de complexiteit van de ondergrond (de bodemopbouw, aanwezigheid van kwel, bodemverontreiniging of een hoge archeologische verwachtingswaarde) hoog is, maar niet leidt tot onoverkomelijke belemmeringen. Tijdens de planning- en studiefase moet bekeken worden of de effecten voor ondergrond die tijdens de verkenningsfase zijn onderzocht en beschreven nog te verwachten zijn als gevolg van het gedetailleerde ontwerp. Voor bodemverontreiniging moet de afweging worden gemaakt om een verontreiniging te laten zitten of te gaan saneren. Hiervoor wordt er gekeken of het project kan worden uitgevoerd zonder de verontreiniging te verminderen of verplaatsen en of er sprake is van milieuhygiënische risico's (humane of ecologische risico's of verspreidingsrisico).

Waterbodem

Voor de beoordeling van de kwaliteit van de (water)bodem is zowel de fysische als de chemische samenstelling van belang. De fysische samenstelling bepaalt de structuur van het bodemmateriaal en daarmee ook de (technische) toepassingsmogelijkheden voor dijken, wegen of ophoging. Deze technische eisen volgen uit verschillende leidraden. De chemische samenstelling volgt uit de in de (water)bodem aanwezige stoffen waaronder verontreinigingen. Door laboratoriumonderzoek kan de samenstelling en vervolgens de bodemklasse vastgesteld worden. In het Besluit activiteiten leefomgeving (met verwijzingen naar het Besluit bodemkwaliteit) en eventueel in het omgevingsplan of waterschapsverordening is opgenomen welke (water)bodemklassen waarvoor toegepast mogen worden en of eventuele vergunningen of ontheffingen noodzakelijk zijn. Als een bodem verontreinigd is, dan wordt in de planning- en studiefase in een nader onderzoek (volgens NTA 5755, NEN 5707 of NEN 5720) de omvang en contouren van de verontreiniging vastgesteld. Dit

gebeurt aan de hand van bodemmonsters in het veld gevolgd door analyses in een laboratorium. Ook wordt gekeken naar het risico op verspreiding van verontreiniging en hoe dat risico te beheersen. De resultaten hiervan zijn nodig voor het naleven van de regelgeving en indien van toepassing het verkrijgen van de benodigde vergunningen. Voorbeelden van nadere onderzoeken zijn asbestonderzoek op te verwerven percelen en doorlatendheid van de bodem in verband met de kleidikte van een dijk. Bij het uitwerken van het Voorkeursalternatief wordt ook de omvang van het grondverzet duidelijk (volgt uit het ontwerp) en kan een gedetailleerde grondbalans worden opgesteld. Omdat met grondverzet hoge kosten gemoeid zijn, wordt dit onderwerp tot in de Aanlegfase verder uitgewerkt en geoptimaliseerd.

Factsheet Circulaire economie

Verkenningfase

Circulaire economie

Zeef 1

In de eerste zeef is een belangrijke vraag of aanleg is uit te stellen of te voorkomen (R-principes "reduce" en "rethink"), bijvoorbeeld met maatregelen in de sfeer van Beter Benutten of levensduurverlengend onderhoud. Deze inschatting kan gemaakt worden op basis van vuistregels en expert judgement.

Zeef 2

Beoordeel hoe de alternatieven met zo min mogelijk gebruik van primaire materialen zijn vorm te geven. Zo kan de tracékeuze invloed hebben op het materiaalgebruik door de kenmerken van bodem en water, de hoogteligging, natuurwaarden en de bebouwde omgeving (noodzaak van geluidsschermen). In de verkenning volstaat een kwalitatieve inschatting. Omdat de technische uitwerking volgt in de planuitwerking is een doorrekening nog niet zinvol. Wel kan onderzoek gedaan worden naar; 1) of een deel van het bestaande areaal kan blijven liggen of op dezelfde locatie kan worden benut, omdat het nog voor langere tijd zal functioneren; 2) of hetgeen dat vrijkomt in het project weer kan worden ingezet; 3) wat de beschikbaarheid elders is van secundaire objecten, onderdelen of materialen. Deze her te gebruiken object, onderdelen en/of materialen vormen vervolgens de basis voor het ontwerp (aanbodgestuurd ontwerpen). Wanneer sprake is van een vraag naar een circulaire oplossing, bijvoorbeeld op basis van beschikbare elementen of objecten (b.v. een brug), dan is een inpassingsonderzoek wel noodzakelijk, om te beoordelen of deze oplossing meekan naar de variantenuitwerking. Hetzelfde geldt voor een oplossing die toekomstbestendig is, b.v. een hogere brug/dijk in het kader van klimaatverandering of een demontabele/ robuustere brug die meer ruimte vraagt

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Circulaire economie</i>	Zo min mogelijk gebruik van primaire grondstoffen, uitgaande van de gehele levenscyclus en een eventueel volgende, bijvoorbeeld door: <ul style="list-style-type: none"> • Materiaalarm te ontwerpen, zoals obstakelvrije berm ipv geleiderail of een vooroever met riet voor een slanker dijkprofiel • Een hoogwaardige toepassing van secundaire objecten, onderdelen of materialen uit eigen of ander project, liefst uit de lokale omgeving; • Toepassing van zo veel mogelijk hernieuwbare materialen.
<i>Circulaire economie</i>	Hergebruik/ recycling mogelijk bij einde levensduur, bijvoorbeeld door demontabel ontwerp
<i>Circulaire economie</i>	Toekomstbestendig ontwerpen, waarbij je zoveel mogelijk rekening houdt met toekomstige ontwikkelingen, waardoor aanpassingen in de toekomst niet nodig zijn. Bv robuust bouwen irt zwaarder transport of hogere bruggen irt stijging waterpeil of aanpasbaar/ adaptief ontwerpen
<i>Circulaire economie</i>	Zo min mogelijk gebruik van fysiek schaarse materialen
	Voer een LCA & LCC uit: houdt rekening met energie- en grondstofgebruik in aanleg én gebruiksfase Voer een inventarisatie uit naar vrijkomende materialen, onderdelen.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN en HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Circulaire economie</i>	<p>zo min mogelijk gebruik van primaire grondstoffen, uitgaande van de gehele levenscyclus en een eventueel volgende, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Materiaalarm te ontwerpen, zoals obstakelvrije berm ipv geleiderail of een vooroever met riet voor een slanker dijkprofiel • Een hoogwaardige toepassing van secundaire objecten, onderdelen of materialen uit eigen of ander project, liefst uit de lokale omgeving; • Toepassing van zo veel mogelijk hernieuwbare materialen. 	Altijd

Benodigd detailniveau

Circulaire economie, extra bij benodigd detailniveau Bij ieder project waar iets gebouwd of gesloopt wordt zijn kansen voor circulaire economie.

Het is handig om na te denken over de volgende vragen: wie krijgt het beheer over de nieuwe situatie, beschikt de toekomstige beheerder over de kennis en kunde en de middelen om het object circulair te beheren en grondstoffen aan het einde van de levensduur terug te leveren? Maak afspraken over het opstellen en bijhouden van een materialenpaspoort en een demontageplan. Je kunt ontwerpen beoordelen op zo min mogelijk gebruik van primaire grondstoffen, bijvoorbeeld door:

- een hoogwaardige toepassing van secundaire materialen uit de lokale omgeving;
- toepassing van zo veel mogelijk hernieuwbare materialen.

Ook kan DuboCalc worden ingezet om de verschillen in Milieukosten van de te verwachte materialen van de verschillende varianten te berekenen.

Factsheet Cultuurhistorie, Archeologie en Landschap

Voor algemene informatie, zie ook de [RWS intranetpagina cultuurhistorie, archeologie en landschap](#).

De mens verhoudt zich al duizenden jaren tot landschap, bodem en water. Daarom is het zinvol om projecten te laten starten met een gebiedsanalyse (gebiedsbiografie). Op basis van historische bronnen en kaarten in combinatie met het water- en bodemsysteem (integraal en interdisciplinair) leidt dit tot inzicht in en begrip van de inrichting van een gebied en de veranderingen daarin in de tijd. Deze kennis kan richting geven aan oplossingen voor opgaven zoals wateroverlast of droogte door de cultuurhistorie te hergebruiken voor waterberging, dijkversterking, aanleg van nevengeulen, werkzaamheden voor natuurherstel, etc.

Verkenningfase

Startfase

Reikwijdte en detailniveau, toelichtend bij 6

Voor een stabiele verkenning is een afstemming van de reikwijdte en het detailniveau van de onderzoeken noodzakelijk. Afhankelijk van de verkenning kan de reikwijdte en het detailniveau voor de onderzoeken in zeef 1 en zeef 2 in een keer worden vastgesteld, of in twee rondes. Voor verkenningen waar een goede doorkijk naar de kansrijke alternatieven mogelijk is, kan in de startfase de reikwijdte en het detailniveau tot en met zeef 2 worden afgestemd. Als er nog weinig zicht is op de kansrijke alternatieven, kan in de startfase de reikwijdte en het detailniveau voor zeef 1 worden afgestemd. In de analytische fase wordt dan nadat de kansrijke alternatieven bekend zijn, voor zeef 2 de reikwijdte en het detailniveau bepaald.

Cultuurhistorie, Archeologie en Landschap

Zeef 1

In deze fase is het van belang om te constateren of en hoe er in het ontwerp rekening moet worden gehouden met in het projectgebied aanwezige cultuurlandschappelijke kenmerken (historische geografische waarden en historische (steden)bouwkundige objecten) en bekende en te verwachten archeologische waarden die relevant kunnen zijn in het selectieproces van de verschillende mogelijke oplossingsrichtingen. Bij historische geografie gaat het om historische verkavelingspatronen, verdedigingslijnes, dijken, (individueel) groen(structuren) zoals hak-houtbosjes, houtwallen; bij historische (steden)bouwkunde kan gedacht worden aan boerderijen, molens, bruggen, sluizen, stuwen en stad- en dorpsgezichten; en bij archeologie gaat het om zowel zichtbare resten zoals grafheuvels, terpen en burchten als onzichtbare vindplaatsen zoals huisplaatsen, grafvelden, nederzettingen, resten van landgebruik, scheepswrakken, etc. Bij landschap gaat het om punten (groenelementen), lijnen (groen/blauwe structuren en patronen) en vlakken (karakteristiek van gebiedsdelen). Onder vlakken vallen ook aardkundige waarden, zoals pingo ruïnes, meanderbochtafsnijdingen, terrashellingen, etc. Met de verkregen informatie kan worden gekeken of en hoe aantasting van waardevolle kenmerken, objecten en waarden van en in het projectgebied in het ontwerp kan worden voorkomen (bijvoorbeeld door planaanpassing dan wel mitigerende maatregelen, dan wel aanvullend onderzoek).

Te ondernemen stappen

In zeef 1 vindt vooral een inventarisatie plaats op de status en locatie van de cultuurhistorische, archeologische en landschappelijke kenmerken, objecten en waarden in het projectgebied. Waar liggen eventuele belemmeringen, waar liggen kansen? Voor cultuurhistorie en archeologie is het van belang om in een zo vroeg mogelijk stadium het onderzoek op te starten. Het gaat dan in eerste instantie om verkennend bureauonderzoek waarin gekeken wordt naar landelijk, provinciaal en gemeentelijk beleid, en naar beschikbare kaarten, bekende vindplaatsen, literatuur en digitale informatie. De reikwijdte en

het detailniveau van het bureauonderzoek dient afgestemd te worden met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (conform bijlage 1 van de Samenwerkingsovereenkomst Cultureel Erfgoed RWS-RCE 2019). In zeef 1 is meestal nog geen inventariserend veldwerk nodig.

Voor landschap dient een gebiedsanalyse te worden opgesteld, met een bij de opgave passend detailniveau. Zorg dat historische geografie hierin goed benoemd wordt. Het RWS kader RK&V biedt hiertoe verdere handvaten (, zie ook de factsheet Ruimtelijke kwaliteit).

Voor gebouwd erfgoed in eigen beheer, monumentale kunstwerken zoals bruggen, stuwten, sluizen, duikers, dient een Bouwhistorisch Onderzoek (BHO) te worden opgesteld conform de hiervoor geldende richtlijnen van de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed. Voor meerdere kunstwerken is een dergelijk onderzoek al uitgevoerd. Deze zijn dan terug te vinden in DISK. Er dient vroegtijdig contact opgenomen te worden met het toekomstend bevoegd gezag.

Voor gebouwd erfgoed in bezit of beheer van derden, gelegen binnen het projectgebied, geldt dat uitgezocht moet worden of er een monumentenstatus geldt of planologische bescherming aan de orde is. In dat geval kan een BHO in een latere fase (zeef 2 of planuitwerking) worden uitgevoerd en dient vroegtijdig contact opgenomen te worden met de eigenaar en/of toekomstend bevoegd gezag.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN, HVWN, HWS

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet, hoofdvaarwegennet en hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en (moeten) worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's cultuurhistorie uitgesplitst	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Historische geografie</i>	Aantasting van: <ul style="list-style-type: none"> • structuren, patronen, elementen 	Als er sprake is van (mogelijke) invloed op waardevolle cultuurhistorische of archeologische waarden, zowel direct als indirect, inclusief de kans op het aantreffen van nieuwe archeologische vindplaatsen.
<i>Historische (steden) bouwkunde / gebouwd erfgoed</i>	<ul style="list-style-type: none"> • ensembles, objecten, structuren, elementen • bekende waarden • verwachte waarden 	
<i>Archeologie</i>		
<i>Landschap</i>	<ul style="list-style-type: none"> • punten (groen-elementen) • lijnen (groen/blauwe structuren en patronen) • vlakken (karakteristiek van gebiedsdelen, maat en schaal, ensembles) • aardkundige waarden (geomorfologie) 	Als er sprake is van (mogelijke) invloed op waardevolle landschappelijke waarden, zowel direct als indirect.

Zeef 2

Een kwalitatieve beoordeling op basis van de kenmerken, objecten en waarden die zijn geïdentificeerd in zeef 1 voldoet meestal. In sommige gevallen is (op onderdelen) een verdieping nodig en moet het bureauonderzoek worden geactualiseerd of aangevuld. Soms is hiervoor vervolgonderzoek nodig, en gaat de fase van het inventariserend veldonderzoek (IVO) in. Let op de samenhang met andere (ruimtelijke) thema's, zoals bodem, milieuhygiëne, kabels en leidingen, onontplofte oorlogsresten, natuur, ecologie, geotechniek, ruimtelijke kwaliteit, etc. Maar ook de verwachte benodigde hoogte, diepte of locatie van geluidsschermen of waterkeringen kunnen gevolgen hebben voor archeologie, (historisch) landschap of gebouwd erfgoed. Compenserende maatregelen voor andere thema's (zoals voor natuur, wateropgaven) kunnen ook gevolgen hebben voor cultuurhistorische, landschappelijke of archeologische waarden.

Checklist: Cultuurhistorie en archeologie

De kwalitatieve beoordeling in de (stap 1 t/m 3) en (stap 4):

- Stap 1: Bepaal mede op basis van de gebiedsagenda, cultuurhistorische en/of landschapsbiografie en op basis van cultuurhistorische en archeologische beleids- en waardenkaarten wat de kernkwaliteiten en -waarden zijn van het gebied waarvoor de verkenning wordt uitgevoerd. Maak de bevindingen inzichtelijk in woord en beeld.
- Stap 2: Maak inzichtelijk waar dwangpunten liggen (zoals beschermde cultuurlandschappen, UNESCO werelderfgoed, gebouwde en groene monumenten(complexen), beschermde stads- en dorpsgezichten, Archeologische Monumenten Kaart terreinen, scheeps- en vliegtuigwrakken, etc.).
- Stap 3a: Maak inzichtelijk welke risico's er zijn voor het aantasten / verdwijnen van bestaande cultuurhistorische, archeologische en landschappelijke kwaliteiten / waarden.
- Stap 3b: Geef aan welke kansen er zijn voor het toevoegen van nieuwe kwaliteiten aan cultuurhistorische, archeologische en landschappelijke waarden.
- Stap 4: Bepaal op basis van de stappen 1 t/m 3 een rangorde van de oplossingsrichtingen naar de mate waarin deze de (vermoedelijk) aanwezige cultuurhistorische en archeologische waarden (kunnen) aantasten of vernietigen.

Relevante kaders en handreikingen

- [Samenwerkingsovereenkomst Cultureel Erfgoed RWS-RCE](#)
- [Kader Monumenten](#)
- [Kader Archeologie en infrastructuur](#)
- [Handreiking Uitvraag Bureauonderzoek Archeologie voor RWS projecten op land en onder water](#)
- [Handreiking Uitvraag bouwhistorisch onderzoek](#)
- [Handreiking Archeologie en Uitbesteden](#)
- Handreiking gebouwd erfgoed in zijn omgeving
- [Kader Ruimtelijke Kwaliteit en Vormgeving](#)
- [Kijk op de Ruimtelijke kwaliteit van Snelwegen](#)
- [Kijk op de Ruimtelijke kwaliteit van Kanalen](#)
- [Kader en leidraad beheer groenvoorzieningen](#)

Overige relevante bronnen

- Europese, (inter)nationale wet- en regelgeving (UNESCO verdragen, Erfgoedwet, Omgevingswet, Nota Landijs)
 - Provinciale en gemeentelijke regelgeving (POVI, GOVI, omgevingsplannen)
 - GeoWeb (kaartlagen [Cultuurhistorie](#), [Archeologische terreinen](#), [Monumenten](#))
 - [Archeologische verwachtingskaart uiterwaarden](#)
 - [Kaartenbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)
 - [Erfgoedatlas](#) Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
 - Regionale Landschapsvisie van RWS (indien aanwezig)
- Zie ook de RWS-intranetpagina's 'kaders en richtlijnen' bij [cultuurhistorie](#), [archeologie en landschap](#).

Aandachtspunten:

- Stem de NRD af met de RCE (en de betrokken gemeente(n) en provincie(s)).
- Laat het archeologische bureauonderzoek uitvoeren door een daartoe gecertificeerd bureau en/of door een daartoe geregistreerde deskundige (actor) conform de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).
- Laat een BHO opstellen door een (BNB) erkende bouwhistoricus.
- Laat het cultuurhistorisch onderzoek opstellen conform de door de RCE opgestelde Richtlijn 'Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening', door een aantoonbaar hiervoor geschikte deskundige (historisch geograaf of ervaren erfgoedprofessional) of bureau (bijv. een archeologisch bedrijf met historisch geografische kennis in huis).
- Laat de gebiedsanalyse opstellen door een (BNA) geregistreerde landschapsarchitect of stedenbouwkundige
- Stem (concept) bureauonderzoek(en), BHO('s) en gebiedsanalyse af met de RCE (en de betrokken gemeente(n) en provincie(s)).

Planuitwerkingsfase

Startfase

Vroeg in deze fase dient contact opgenomen te worden met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en met de betreffende provincie(s) en/of gemeente(n) over de voor Cultuurhistorie, Archeologie en Landschap te hanteren uitgangspunten en werkwijze, en over de toetsing van eventuele (vervolg)onderzoeken.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN, HVWN, HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet, hoofdvaarwegennet en hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en (moeten) worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's cultuurhistorie uitgesplitst	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Historische geografie</i> <i>Historische (steden) bouwkunde / gebouwd erfgoed</i> <i>Archeologie</i>	Aantasting van: <ul style="list-style-type: none"> • structuren, patronen, elementen • ensembles, objecten, structuren, elementen • bekende waarden • verwachte waarden 	Als er sprake is van (mogelijke) invloed op waardevolle cultuurhistorische of archeologische waarden, zowel direct als indirect, incl. de kans op het aantreffen van nieuwe archeologische vindplaatsen.
<i>Landschap</i>	<ul style="list-style-type: none"> • punten (groen-elementen) • lijnen (groen/blauwe structuren en patronen) • vlakken (karakteristiek van gebiedsdelen, maat en schaal, ensembles) • aardkundige waarden (geomorfologie) 	Als er sprake is van (mogelijke) invloed op waardevolle landschappelijke waarden, zowel direct als indirect.

Benodigd detailniveau

De onderwerpen waaraan aandacht wordt besteed en het detailniveau waarmee dat gebeurt, is sterk afhankelijk van het voornemen, het aanwezige landschap en de grootte van het studiegebied. De uitwerking van de bureauonderzoeken, gebiedsanalyse en het opstellen en wegen van de beoordelingscriteria is dan ook altijd maatwerk voor een specialist.

Benodigd detailniveau, samenhang tussen ruimtelijke kwaliteit en (historisch) landschap

Het is gebruikelijk om bij ruimtelijke kwaliteit in te gaan op waarden zoals gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Bij landschap worden meer meetbare zaken beoordeeld, zoals het ruimtebeslag (in ha.) of de lengte van doorsnijding van landschappelijk waardevolle gebieden. Tijdens de planuitwerkingsfase van bijvoorbeeld een infrastructuurproject wordt voor het onderwerp ruimtelijke kwaliteit voornamelijk aandacht besteed aan de inpassing van de weg, terwijl voor het thema landschap vooral wordt beoordeeld wat de impact is op nu aanwezige waarden, bijvoorbeeld aanwezige houtwallen.

De gevolgen van nieuwe infrastructuur in open landelijk gebied zijn groter dan de gevolgen van aanpassingen aan bestaande infrastructuur binnen stedelijk gebied. De kans op aantasting van groene waarden is groter. Voor ruimtelijke kwaliteit zal in beide gevallen bij kunstwerken als bruggen en fly-overs aandacht besteed moeten worden aan zowel de beleving van het landschap als aan de landschappelijke inpassing.

Het opstellen van een beoordelingskader voor ruimtelijke kwaliteit is altijd maatwerk. De beoordelingscriteria voor ruimtelijke kwaliteit hebben bij infrastructuur vooral betrekking op de tracering en hoogteligging (horizontaal en verticaal alignement) van zowel het tracé als de kruisende verbindingen, het dwarsprofiel, de berminrichting, het vormgevingconcept van de kunstwerken, de ruimtelijke samenhang met het bestaande landschap en met nieuwe gebiedsopgaven. Dit type criteria hoort dan ook thuis bij dat thema, en niet bij de beoordeling van (historisch)landschap.

Benodigd detailniveau archeologie

Tijdens de planuitwerkingsfase wordt inzichtelijk gemaakt welke effecten het project heeft op archeologische bekende waarden, en op archeologische te verwachten waarden. Dit gebeurt meestal door een vervolgonderzoek op het eerder uitgevoerde archeologisch bureauonderzoek. Dit is een IVO (Inventariserend Veldonderzoek), dat wordt uitgevoerd door een hiervoor gecertificeerd archeologisch onderzoeksbureau. Een IVO kan uit meerdere opeenvolgende onderzoekstappen bestaan. De resultaten uit een IVO kunnen leiden tot gravend archeologisch onderzoek, tot fysieke bescherming of archeologische begeleiding van de realisatie. Alle archeologische onderzoeken dienen conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) te worden uitgevoerd. Van belang is hierbij het tijdig betrekken van het toekomstige bevoegd gezag.

Benodigd detailniveau historische stedenbouw/gebouwd erfgoed

Tijdens de planuitwerkingsfase wordt inzichtelijk gemaakt welke effecten het project heeft op bouwhistorische/monumentale waarden. Dit gebeurt door op basis van eerder uitgevoerd bouwhistorisch onderzoek uit te werken welke waardevolle onderdelen van een kunstwerk/object op welke wijze worden aangetast, dan wel verbeterd kunnen worden. Van belang is hierbij het tijdig betrekken van het toekomstige bevoegd gezag.

Relevante kaders en handreikingen

- [Samenwerkingsovereenkomst Cultureel Erfgoed RWS-RCE](#)
- [Kader Monumenten](#)
- [Kader Archeologie en infrastructuur](#)
- [Handreiking Uitvraag Bureauonderzoek Archeologie voor RWS projecten op land en onder water](#)
- [Handreiking Uitvraag bouwhistorisch onderzoek](#)
- [Handreiking Archeologie en Uitbesteden](#)
- Handreiking gebouwd erfgoed in zijn omgeving
- [Kader Ruimtelijke Kwaliteit en Vormgeving](#)
- [Kijk op de Ruimtelijke kwaliteit van Snelwegen](#)
- [Kijk op de Ruimtelijke kwaliteit van Kanalen](#)
- [Kader en leidraad beheer groenvoorzieningen](#)

Overige relevante bronnen

- Europese, (inter)nationale wet- en regelgeving (UNESCO verdragen, Erfgoedwet, Omgevingswet, Nota Landijs)
- Provinciale en gemeentelijke regelgeving (POVI, GOVI, omgevingsplannen)
- GeoWeb (kaartlagen [Cultuurhistorie](#), [Archeologische terreinen](#), [Monumenten](#))
- [Archeologische verwachtingskaart uiterwaarden](#)
- [Kaartenbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)
- [Erfgoedatlas](#) Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Regionale Landschapsvisie van RWS (indien aanwezig)

Zie ook de RWS-intranetpagina's 'kaders en richtlijnen' bij [cultuurhistorie](#), [archeologie en landschap](#).

Aandachtspunten:

- Stem de NRD af met de RCE (en de betrokken gemeente(n) en provincie(s)).
- Laat het archeologische bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek uitvoeren door een daartoe gecertificeerd bureau / bedrijf en/of door een daartoe geregistreerde deskundige / actor.
- Laat het cultuurhistorisch onderzoek opstellen conform de door de RCE opgestelde Richtlijn 'Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening', door een aantoonbaar hiervoor geschikte deskundige (historisch geograaf of ervaren erfgoedprofessional) of bureau (bijv. een archeologisch bedrijf met historisch geografische kennis in huis).
- Laat het BHO en de uitwerking daarvan opstellen door een (BNB) erkende bouwhistoricus.
- Laat de gebiedsanalyse opstellen door een (BNA) geregistreerde landschapsarchitect of stedenbouwkundige
- Stem (concept) bureauonderzoek(en), BHO('s) (en uitwerkingen daarvan) en gebiedsanalyse af met de RCE (en de betrokken gemeente(n) en provincie(s)).

Factsheet Duurzaamheid

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau

Duurzaamheid

Let op de mogelijke samenhang met alle andere thema's. Stem af welke onderwerpen in welk thema behandeld worden, om dubbel telling te voorkomen.

Zeef 1

Bij effectidentificatie kan gebruik gemaakt worden van de [omgevingswijzer](#). Het denkkader gaat uit van een integrale benadering van duurzaamheid. Door de verschillende facetten van duurzaamheid inzichtelijk te maken wordt helder hoe een opgave kan worden geformuleerd die een maximale bijdrage heeft aan het realiseren van de duurzaamheidsvisie. Duurzaamheid wordt in het model onderverdeeld in de 3 P's (people, planet, profit) die weer gezamenlijk in 12 thema's worden onderverdeeld. De achterliggende principes en testvragen maken het thema meer specifiek en maken de mate van ambitie per thema helder.

Zeef 2

Bij de verdere uitwerking van de alternatieven kunnen specifieke maatregelen worden uitgedacht, die evenwicht tussen sociale, ecologische en economische belangen in evenwicht brengen. Deze maatregelen kunnen ook mitigerend werken, zodat aannemelijk wordt gemaakt dat het project binnen alle wettelijke normen gerealiseerd kan worden. Wees scherp op de mogelijkheid om initiatieven ter verduurzaming van het project in de aanlegfase nog toe te kunnen staan. Hiervoor moet in de verkenning al expliciet ruimte worden gecreëerd. Door deze ruimte in de voorkeursbeslissing door de stuurgroep/BO MIRT expliciet te laten bevestigen, ontstaat commitment voor de verduurzaming van het project.

Planning- en studiefase

Voor het onderwerp duurzaamheid in de planning- en studiefase, zie de [Handreiking Verduurzaming MIRT](#).

Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Duurzaamheid

In de analytische fase worden breed oplossingsrichtingen gegenereerd. De Zevensprong van Verdaas is een handig hulpmiddel om een brede afweging te maken in het ontwerpproces. Bij de keuze voor de oplossing vindt een belangenafweging plaats en uit die afweging volgt niet altijd de keuze voor het meest duurzame alternatief. Het is dus niet zo dat per definitie het meest duurzame alternatief moet worden gekozen. De insteek is wel dat geprobeerd wordt om - alle belangen afwegend - een zo'n duurzaam mogelijke oplossing te vinden.

Daarnaast moet gebruikt worden gemaakt van de omgevingswijzer en het ambitieweb.

Factsheet Energie en Klimaatmitigatie

Verkenningfase

Energie en klimaatmitigatie

Let op de mogelijke samenhang met het thema duurzaamheid. Stem af welke onderwerpen in welk thema behandeld worden, om dubbel telling te voorkomen.

Zeef 1

Bij klimaatmitigatie gaat het om de kansen en mogelijkheden in beeld te krijgen om negatieve invloed op het klimaat te beperken of te voorkomen. Bijvoorbeeld het bijdragen aan CO₂-reductie en energiedoelen. Hierbij is onderscheid te maken in CO₂-reductie tijdens aanleg en gebruik door RWS, en CO₂-reductie door de gebruikers van onze netwerken. Het inzetten op CO₂-reductie door gebruikers wordt ook wel aangeduid met de inzet op duurzame mobiliteit. In deze fase wordt niet gerekend. Effecten worden kwalitatief geïdentificeerd. Stem met de beleidsdirectie af als je maatregelen op wilt opnemen buiten de wettelijk verplichte maatregelen en buiten de scope van het project.

Zeef 2

In hoeverre klimaatmitigatie wordt meegenomen in de effectbepaling is afhankelijk van de ambities, de aard en omvang van het project, de impact op de omgeving en de gevoeligheid van de omgeving in relatie tot klimaatverandering. In zijn algemeenheid zal dit aspect op kwalitatieve wijze beoordeeld worden, maar waar mogelijk ook kwantitatief. Dit geeft een goed idee over de kwantitatieve impact van het project. Voor een indicatie van de bijdrage van een alternatief aan de CO₂-reductie tijdens aanleg, kan gebruik worden gemaakt van de CO₂-prestatieladder. Denk op hoofdlijnen na over de impact van de mogelijke maatregelen op het energieverbruik en energieopwekking in de beheer- en onder-

houdsfase. Denk daarbij ook aan risico's voor veiligheid, gevolgen voor de beschikbaarheid van de weg, vandalisme en diefstal. Relevante kaders en handreikingen voor Energie en klimaatmitigatie:

[Handreiking Energie en klimaat in MIRT.](#)

Planning- en studiefase

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uittend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Energie en klimaatmitigatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> Energiegebruik bij aanleg, beheer en onderhoud; opwekking van duurzame energie (zelf opwekken of opwekking door derden niet belemmeren/stimuleren); Het faciliteren van modaliteiten met een lagere CO₂-uitstoot door voorzieningen, inrichting infrastructuur en prijsbeleid; De vermindering van de CO₂-uitstoot door gebruikers van de netwerken via het ontwerp.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Energie en klimaatmitigatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> Het faciliteren van modaliteiten met een lagere CO₂-uitstoot door voorzieningen, inrichting infrastructuur en prijsbeleid; De vermindering van de CO₂-uitstoot door gebruikers van de netwerken via het ontwerp; Energiegebruik bij aanleg, beheer en onderhoud; Opwekking van duurzame energie (zelf opwekken of opwekking door derden niet belemmeren/stimuleren). 	Altijd

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWS

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Energie en klimaatmitigatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> Energiegebruik bij aanleg, beheer en onderhoud; Opwekking van duurzame energie (zelf opwekken of opwekking door derden niet belemmeren/stimuleren). 	Als in de omgevingswijzer kansen zijn geïdentificeerd.

Benodigd detailniveau

Energie en klimaatmitigatie, extra bij benodigd detailniveau In de planning- en studiefase wordt het voorkeursalternatief meer in detail uitgewerkt en getoetst op duurzaamheid. Net zoals in de verkenningfase wordt gekeken naar energie en klimaatmitigatie. Maatregelen voor klimaatmitigatie richten zich op CO₂- of energiebesparing. Indien de realisatie van duurzame energieopwekking onderdeel uitmaakt van het voorkeursalternatief, kan dit onderdeel meer in detail uitgewerkt worden door de marktpartij die de voorziening wil gaan ontwikkelen en exploiteren.

Voor meer informatie: zie de [Handreiking Energie en Klimaat MIRT](#)

Factsheet Externe Veiligheid

Het ministerie van I&W heeft voor externe veiligheid (EV) besloten tegelijk met de invoering van de Ow een beleidswijziging in het beleid door te voeren. Men wil af van de berekening van het groepsrisico en introduceert in plaats daarvan aandachtsgebieden. Deze beleidsaanpassing is nader uitgewerkt in het MOV, de modernisering omgevingsveiligheid. Maar daarbij kijkt men naar de effecten die deze beleidsaanpassing heeft voor ruimtelijke besluiten, vergunningen van bedrijven e.d. Oftewel, het is de nadere uitwerking van het deel van het basisnet beleid in de Ow dat tot nu toe in het, Besluit externe veiligheid transport (Bevt), is opgenomen. Voor de infrastructurele kant van het beleid is het basisnet wel als activiteit in bijlage VII onderdeel C van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) opgenomen. In artikel 9.1, tweede lid Bkl zijn de instructieregels uit 5.1.2 van overeenkomstige toepassing verklaard op projectbesluiten. Maar het ministerie is nog bezig om de Regeling basisnet en de Beleidsregels EV-beoordeling tracébesluiten aan te passen t.b.v. de situatie nadat de Ow van kracht is.

In de praktijk kunnen/worden infrastructuur planstudies (verkenningen of tracé/projectbesluiten) waarvan het OTB pas na de invoering van de Ow (zie het overgangsrecht van de Ow) al conform het beleid van de Ow worden uitgewerkt.

Hiermee kan in de praktijk op de volgende wijze omgegaan worden: Het EV- deel van de studie wordt o.b.v. de huidige Beleidsregels EV-beoordeling tracébesluiten uitgewerkt en wanneer het basisnet (Regeling basisnet en de Beleidsregels EV-beoordeling tracébesluiten) is aangepast t.b.v. de Ow moet het project bekijken of de externe veiligheid-studie deels of geheel aangepast zal moeten worden om aan dit nieuwe beleid te voldoen.

Voor meer informatie en/of contact met EV-medewerkers, zie [intranet](#).

Factsheet Geluid

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Geluid

Zeef¹

In deze vroege fase kan voor nieuwe doorsnijdingen op basis van kaartmateriaal worden ingeschat of er problemen zijn te verwachten in verband met de nabijheid van bebouwing, in het bijzonder van gevoelige bestemmingen. Met kaarten van het PBL en op basis van de geluidregistriesters van geluidbronnen (spoor, weg, industrie, luchtvaart, windmolens, schietbanen), die zijn te raadplegen via de centrale voorziening geluidgegevens, kan voor deze gevallen de bestaande geluidssituatie worden beoordeeld zodat een schatting kan worden gemaakt van de te verwachten toename van geluid. Er kan nu mogelijk nog een tracé ontworpen worden wat "stil" is, wat zo weinig mogelijk geluid produceert.

Op grond van kentallen en expert judgement kan worden bepaald of geluidsbeperkende maatregelen (zoals stil asfalt of geluidsschermen) al dan niet noodzakelijk zijn, en welk budget er ongeveer mee gemoeid is. Voor bestaande wegen die worden verbreed kan gebruik worden gemaakt van de geluidsbelastingkaarten die in het kader van de Europese richtlijn omgevingslawaaai (END) vijfjaarlijks worden geproduceerd. Jaarlijks wordt er een verslag van de geluidproductie op de referentiepunten langs de rijkswegen gemaakt. Met de combinatie van beide is de (ontwikkeling van de) bestaande geluidsbelasting inzichtelijk; op basis van ervaringscijfers en expert judgement kan het relatieve effect van de verschillende onderzochte alternatieven worden beoordeeld.

Ook hier kan expert judgement in combinatie met algemene kentallen en ervaringscijfers over de relatie tussen verkeersintensiteiten, omgevingskenmerken en geluidsbelastingen inzicht geven in de noodzakelijkheid van maatregelen.

Zeef²

Ook voor het aspect geluid wordt in zeef 2 een beperkte doorrekening gedaan. Net als voor de andere aspecten is het doel van de berekening de onderlinge vergelijking van de alternatieven, en het aannemelijk maken dat aan de wettelijke normen zal kunnen worden voldaan, zonder een uitputtende wettelijke toets uit te voeren. Hiervoor kan een indicatieve berekening (op basis van intensiteiten, snelheden, wegdekverhardingen en globaal wegontwerp) van de te verwachten geluidstoenames op goed gekozen representatieve geluidsgevoelige objecten als basis dienen. Gevolgd door een expert judgement-schatting van de noodzaak om maatregelen daarvoor te treffen. Omdat mitigerende maatregelen voor geluid kosten met zich meebrengen, en om ruimtelijke inpassing vragen, is afstemming met de kostenramers en de onderzoekers van ruimtelijke kwaliteit noodzakelijk.

Kostendrijvers voor deklagen zijn mogelijke wijzigingen aan kunstwerken/voegovergangen. Kostendrijvers voor schermen zijn niet gesprongen explosieven, kabels en leidingen, en het aankopen van land voor een goede verkeerskundige en ruimtelijke inpassing (knelpuntanalyse cf Kader Wegontwerp !).

Het gewenste niveau van inpassing van de weg (KES-omgeving) moet worden beschreven, en het bijbehorende pakket aan geluidmaatregelen dient voldoende goed in kaart te zijn gebracht, incl. bijbehorende kosten. Dit ter verduidelijking van de uitgangspunten voor de verdere planuitwerking.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria
<i>Geluid</i>	<p>Specifiek voor het MER:</p> <ul style="list-style-type: none"> Verschillen in geluidshinder tussen de varianten (verplicht als MER wordt opgesteld), inclusief schatting bijbehorende maatregelen en kosten daarvan Aantonen uitvoerbaarheid Effecten tijdens aanleg en mogelijke mitigerende maatregelen <p>Specifiek voor het projectbesluit</p> <ul style="list-style-type: none"> Hoofdwegen toetsen aan de Omgevingswet. Onderliggend wegennet toetsen aan de Omgevingswet.
<i>Trillingen</i>	<p>In de gebruiksfase van de weg is hinder als gevolg van trillingen (en laagfrequent geluid) alleen te verwachten op zeer kleine afstand van de weg, en bij (land)tunnels.</p> <p>In het verleden is 25 meter afstand aangehouden als criterium voor het nader moeten onderzoeken van mogelijke hinder tgv trillingen. Bij (land)tunnels is relevant of de tunnel uit discrete elementen is opgebouwd (zgn. moten). Het is raadzaam om in die gevallen neder onderzoek te laten uitvoeren.</p>

Tip: Controleer geluidbrongegevens in geluidregister vóór de start van het onderzoek

Bekijk voor de start van het geluidonderzoek of de geluidbrongegevens in het geluidregister geen fouten bevatten. Deze brongegevens zijn mede bepalend voor de te hanteren toetswaarden van het geluid op geluidgevoelige gebouwen. In de praktijk is gebleken dat informatie in het geluidregister in het verleden soms niet correct is aangeleverd aan de beheerder van het geluidregister. Het kan dan noodzakelijk zijn om vóór het nemen van het projectbesluit de brongegevens in het geluidregister te laten corrigeren. NB: soms is 'fouterstel' juridisch niet mogelijk, de 'fout' moet dan via eventuele maatregelen in het project worden gecorrigeerd. Maar ook dan is het goed om daar vooraf duidelijkheid over te verkrijgen.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Woon en leefmilieu</i>	Geluid	Binnen de bebouwde kom, als er bebouwing langs het water is, en bij modal shift.
	Trillingen	In uitzonderlijke gevallen als er effecten te verwachten zijn

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer, lucht, geur en geluid</i>		Als er mogelijk effecten zijn op verkeers-bewegingen (scheepvaart en wegverkeer), en daarmee samenhangende lucht- en geluid-aspecten. Relevantie mede afhankelijk van nabijheid van omwonenden

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Geluid op geluidsgevoelige objecten (woningen e.d.) - hoofdwegen

Bij de aanleg van nieuwe hoofdwegen dienen volgens de systematiek van de Omgevingswet, geluidproductieplafond (GPP's) vastgesteld te worden in het projectbesluit. Bij wijziging van bestaande infrastructuur zijn de GPP's reeds bekend. Wanneer de GPP's niet worden overschreden zijn in beginsel geen maatregelen nodig en kan het geluidonderzoek beperkt blijven tot een akoestisch onderzoek op referentiepunten. Lokaal kan hiervoor echter wel maatwerk noodzakelijk zijn waarvoor de GPP's toch moeten worden gewijzigd. Indien de toename van het geluid niet past binnen de GPP's worden in eerste instantie bronmaatregelen onderzocht. Indien blijkt dat het toepassen van bronmaatregelen (bijvoorbeeld tweelaags ZOAB) onvoldoende is alsnog om te voldoen aan de GPP's, worden andere (doelmatige) maatregelen onderzocht (bijvoorbeeld geluidschermen) om het geluid op geluidgevoelige gebouwen zoveel mogelijk tot de geldende toetswaarden op grond van de Ow terug te brengen ([Kader akoestisch onderzoek wegverkeer](#) (KAOW), [Kader doelmatigheids criterium](#) (KDMC) en [Kader rapportsjabloon](#)).

Geluid op geluidgevoelige gebouwen - wegen in beheer bij decentrale overheden

De effecten van het project op het onderliggende wegennet dienen getoetst te worden aan de Omgevingswet.

Als een onderliggende weg wordt aangelegd, moet deze worden getoetst aan de normen voor nieuwe aanleg. Als een onderliggende weg wordt gewijzigd, moet deze worden getoetst aan de normen voor wijziging van een provinciale of gemeenteweg. Onder de Ow is relevant dat provinciale wegen dan ook GPP's krijgen en in dat kader moeten worden getoetst. Voor beide wegen kan gelden dat tevens rekening moet worden gehouden met een nog af te handelen saneringsverplichting (aandachtspunt).

Geluid en trillingen in de aanlegfase

Extra geluidsbelasting van de omgeving kan in de aanlegfase veroorzaakt worden door bouwverkeer of installaties. Behalve de waarde van de geluidsbelasting is hier ook de duur van de periode waarin de geluidsbelasting plaats vindt van belang. Voor de aanlegfase geldt dat de Circulaire bouwlawaai richtlijnen bevat voor beperking van bouwhinder, zeker wanneer sprake is van een langdurige uitvoeringsperiode (zie ook [regelgeving Circulaire bouwlawaai](#)). Ook kan in de bouwvergunning aanvullende eisen door het bevoegd gezag (gemeente) worden opgenomen. De extra geluidsbelasting tijdens de aanlegfase kan per dag verschillen.

De aannemer is verantwoordelijk voor het voldoen aan richtlijnen en voorwaarden (uit de bouwvergunning) en de communicatie daarover naar de omgeving, en dat dit ook als zodanig in het akoestisch onderzoek en het besluit moet worden opgenomen.

Factsheet Gezonde leefomgeving en Sociale Aspecten

Verkenningfase

Gezondheid

Let op

In zeef 1 worden effecten voor het thema gezondheid niet geïdentificeerd als de ambities niet verder gaan dan het voorkomen van gezondheidsschade. Als er ambities zijn om gezondheid te bevorderen kan het wel zinvol zijn gezondheid in zeef 1 te bekijken, bijvoorbeeld door beweging en recreatie, de aanwezigheid van groen, barrierewerking etc.

Zeef 2

Gezondheid is een thema van de omgevingswijzer. Als er geen ambitie is voor het bevorderen van gezondheid, is het doel van het thema Gezondheid om via een GezondheidsEffectScreening (GES) de invloed van relevante milieufactoren op de gezondheid van omwonenden inzichtelijk te maken en te beoordelen. Een GES geeft daarbij een goed beeld van de gezondheidskundige kansen en knelpunten van de verschillende alternatieven in de verkenning die in de plan- MER worden onderzocht. Dit inclusief de uit de wet voortvloeiende mitigerende maatregelen.

In een GES wordt niet alleen gekeken naar een overschrijding van de wettelijke milieunormen, maar ook naar de situatie onder deze normen. Dit omdat voor een aantal milieufactoren geldt, dat ook beneden de wettelijke grenswaarden negatieve gezondheidseffecten op kunnen treden. De minister heeft aan de Tweede Kamer aangegeven dat de GES methodiek wordt toegepast in de plan-mer in de verkennende fase in het planproces indien er sprake is van een vergelijking tussen verschillende tracé alternatieven, voor zover die in dichtbevolkte gebieden liggen.

Als er wel een ambitie is voor het bevorderen van de gezondheid is er niet alleen aandacht voor omgevingsfactoren als lucht en geluid, maar ook voor bijvoorbeeld de mogelijkheden voor beweging en recreatie, de aanwezigheid van groen, de mogelijkheden voor sociale interactie en aspecten als beleving en sociale veiligheid.

Relevante kaders en handreikingen voor Gezondheid:

[Handreiking Gezondheid in verkenningen](#)

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Gezondheid</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen van bewegen; • Bevorderen van sociale ontmoeting en sociale veiligheid.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Woon en leefmilieu</i>	Gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> • Combinatie van lucht- en geluidseffecten • Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water (zwemmen) • Als recreatie een onderdeel van het ontwerp is, kunnen bewegen en het bevorderen van sociale ontmoeting ook een onderdeel van het beoordelingskader zijn. En de toegankelijkheid van de recreatiegebieden.
<i>Sociale aspecten</i>	(Ervaren) veiligheid Gedwongen vertrek Barrièrewerking	Als daar bestuurlijke aanleiding voor is

Benodigd detailniveau, toelichtend bij 6 en processpoor conditionering

Gezondheid, extra bij benodigd detailniveau

De onderwerpen waaraan bij gezondheid aandacht wordt besteed en het detailniveau waarmee dat gebeurt is afhankelijk van het ambitieniveau dat het project heeft voor gezondheid. Als er geen ambities zijn die verder reiken dan de wettelijke vereisten, volstaat het naar de onderwerpen lucht, geluid en externe veiligheid te kijken. Als het bevorderen van de gezondheid een doel is, dan kan er ook gekeken worden naar de mogelijkheden om bewegen te stimuleren en het bevorderen van mentaal welbevinden door recreatie, sociale ontmoeting en sociale veiligheid.

Sociale aspecten voor alle netwerken, extra bij benodigd detailniveau

Of de geplande activiteit een sterke invloed heeft op de beleving door de omgeving kan blijken uit informatie- en inspraakbijeenkomsten.

Factsheet Klimaatadaptatie

Verkenningfase

Klimaatadaptatie

Let op de mogelijke samenhang met de thema's water, bodem, gezondheid, duurzaamheid en eventueel ook natuur. Stem af welke onderwerpen in welk thema behandeld worden, om dubbeltelling te voorkomen.

Zeef 1

In deze fase wordt niet gerekend. Effecten worden kwalitatief geïdentificeerd. Stem met de beleidsdirectie af als je maatregelen op wilt nemen buiten de wettelijk verplichte maatregelen en buiten de scope van het project.

Voorbeeld: belemmeringen

Voorbeelden van mogelijke onoverkomelijke belemmeringen door klimaatverandering zijn tracéalternatieven die:

- locaties van (grootschalige) waterberging doorsnijden of de hydrologie in een gebied op een niet compenseerbare wijze verstoren;
- doorsnijding van (secundaire) waterkeringen;
- groot risico opleveren voor toekomstige overstroming van de infrastructuur, waardoor deze niet meer beschikbaar is voor eventuele gebiedsevacuaties en hulpverlening

Checklist: kwaliteitsborging

De kwalitatieve beoordeling in deze fase heeft tot doel robuuste alternatieven te selecteren met het oog op klimaatverandering. Deze kwalitatieve beoordeling is gebaseerd op:

- de toets of deze voldoet aan de uitgangspunten van de [Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie](#). Onder meer het voldoen aan de ambitie dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Bij (her)ontwikkelingen ontstaat geen extra risico op schade en slachtoffers voor zover dat redelijkerwijs haalbaar is.
- de toets of deze voldoet aan het uitgangspunt dat de effecten op het milieu als gevolg van de kwetsbaarheid van het project voor risico's op zware ongevallen en rampen zo klein mogelijk moet zijn.
- de invloed van klimaatadaptatieve maatregelen uit het Delta-programma voor de geselecteerde alternatieven en omgekeerd de gevolgen van de alternatieven voor het Delta-programma;
- het effect van de aanwezigheid van klimaat hotspots voor de geselecteerde alternatieven en omgekeerd de gevolgen van de alternatieven voor deze klimaat hotspots (zie ook [stresstesten van het hoofdwegennet](#)).
- invloed op de bouwstenen van de Nationale Adaptatie Strategie (NAS)

Zeef 2

In hoeverre klimaat wordt meegenomen in de effectbepaling is afhankelijk van de ambities, de aard en omvang van het project, de impact op de omgeving en de gevoeligheid van de omgeving in relatie tot klimaatverandering. Door de analyse bij zeef 1 ontstaat inzicht in het belang van klimaatadaptatie en de relevante thema's. Per project verschilt de gewenste uitwerking van de criteria: kwantitatief of uitsluitend kwalitatief. Dit heeft ook invloed op de gekozen methode. Wanneer een kwantitatieve beoordeling geëist is, dient de beoordeling onderbouwd te worden met berekeningen en/of GIS-analyses.

Voor maatregelen ten aanzien van maatgevende regenbuien en

temperaturen (zomer, winter) kan het meest extreme KNMI scenario worden gehanteerd (worst case).

Voor het vaststellen van de mate van robuustheid wordt gebruik gemaakt van recente KNMI scenario's en de Klimateffect atlas. Hierbij wordt een worst case benadering gevolgd. Houdt er rekening mee dat voor verschillende thema's een ander klimaat-scenario worst case kan zijn. Stem goed met alle betrokken thema's af welke klimaatscenario's worden gehanteerd, en of het meerwaarde heeft om met verschillende scenario's te rekenen voor de autonome ontwikkeling en de alternatieven. Kosten en baten van klimaatmaatregelen worden meegenomen in de (M)KBA.

Relevante kaders en handreikingen voor Klimaatadaptatie:
[Handreiking Energie en klimaat in MIRT.](#)

Planuitwerkingfase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Klimaatadaptatie</i>	Afvoer van het regenwater, waterberging, ontwerp kunstwerken en weglichaam (verharding, bovenbouw, onderbouw, erosie taluds). bijdragen aan ze laags (ruimtelijke indeling variant om impact overstrooming te beperken) en ze laags veiligheid (wegtracé eventueel als evacuatie route of vluchtplaats gebruiken) kwetsbaarheid voor wateroverlast, droogte, bodemdaling, hittestress, bermbranden en extreem weer; mogelijkheid om in te spelen op nieuwe inzichten in klimaatverandering (adaptatiepaden).

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria. Voor HWS is het van belang dat bij wateroverlast of droogte een groter gebied beïnvloed kan worden dan alleen het waterlichaam zelf.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Klimaatadaptatie</i>	Beoordeling op onderwerpen Deltaprogramma Kwetsbaarheid voor wateroverlast, droogte (inclusief effect op wateraanvoer naar de omgeving), hittestress en extreem weer; Mogelijkheid om in te spelen op nieuwe inzichten en onzekerheden in klimaatverandering (adaptatiepaden).

Benodigd detailniveau

Klimaatadaptatie voor alle netwerken, extra bij benodigd detailniveau

In de planning- en studiefase wordt het voorkeursalternatief meer in detail uitgewerkt en getoetst op klimaatadaptatie. Net zoals in de verkenningfase wordt gekeken naar klimaatadaptatie. Voor klimaatadaptatie kan gedacht worden aan: afvoer van het regenwater, de waterberging, droogte (in voor het HWS watertekorten), hittestress, bodemdaling en bermbranden, het ontwerp van kunstwerken, waterkeringen en weglichaam (verharding, bovenbouw, onderbouw) rekening houdend met de klimaatscenario's en de onzekerheid die daarmee samenhangt.

Voor meer informatie: zie de [Handreiking Energie en Klimaat MIRT](#)

Factsheet Luchtkwaliteit

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Lucht

Zeef 1

Het kader voor de effectidentificatie van luchtkwaliteit wordt gevormd door de RWS-gegevens in het CIMLK.

In het kader van de Omgevingswet moeten de bevoegde gezagen in de aandachtsgebieden de luchtkwaliteit jaarlijks monitoren. RWS vormt een uitzondering en moet de luchtkwaliteit langs het gehele hoofdwegennet (HWN) monitoren. Deze monitor betreft zowel heden als toekomst. De gegevens over het voorbije monitoringsjaar zijn gebaseerd op waarnemingen, terwijl voor de toekomst gebruik wordt gemaakt van geactualiseerde toekomstprognoses voor verkeer en emissiefactoren. De luchtkwaliteit in het monitoringsjaar en de toekomstige zichtjaren wordt inzichtelijk gemaakt met de CIMLK 'centraal instrument monitoring luchtkwaliteit'. In de toekomstige zichtjaren zijn alle bekende MIRT-projecten die voor het desbetreffende zichtjaar zijn gerealiseerd verwerkt naar de actuele stand van zaken. Zodoende is op het moment van een startende verkenning de nulsituatie goed bekend. Vast staat welke landelijke maatregelen zijn en worden genomen, en hoe de totale concentraties zich ontwikkelen. De kaart-viewer biedt kaartmateriaal waarop snel en eenvoudig kan worden beoordeeld of luchtkwaliteitsproblemen waarschijnlijk zijn. Op basis van expert judgement kan vervolgens worden bepaald hoe de verschillende oplossingsrichtingen zich op het aspect luchtkwaliteit zich tot elkaar verhouden, en of er in het licht daarvan het knelpunten zijn te verwachten. Hierbij wordt door de experts bijv. gebruik gemaakt van kennis over de relatie tussen intensiteiten en emissies, of van vuist-regels over de relatieve verschillen in concentratiebijdragen afhankelijk van omgevings- en wegkernmerken, zoals de hoogteligging van de weg. Voor maatregelen bevat het CIMLK kentallen.

Knelpunten langs snelwegen zijn voor luchtkwaliteit in principe niet meer aan de orde als resultaat van het Nationaal Samenwerkings-programma Luchtkwaliteit (NSL). De OW verplichtte om maatregelen (locatiespecifiek) te treffen bij het optreden van een knelpunt/knelpunten in een/de aandachtsgebied(en) als gevolg van een project. Binnen de aandachtsgebieden is overschrijding van de omgevingswaarden niet uitgesloten door de combinatie van hoge achtergrondconcentraties en projecten die een in betekenende mate verhoging van de concentraties veroorzaken. Een onoverkomelijke belemmering kenmerkt zich door zeer hoge concentraties in de achtergrondconcentratie in combinatie met een projectoplossing die geen locatie-specifieke maatregelen toelaat. Door verschillende scenario's voor verkeer in de beschouwing te betrekken (triangulatie) kan worden vastgesteld of de gekozen oplossingsrichtingen robuust zijn. Expert judgement en kentallen houden bovendien impliciet met bandbreedtes rekening. De ervaring leert dat het onderscheid tussen oplossingsrichtingen op het aspect lucht in het algemeen gering is.

Zeef 2

Voor het aspect lucht wordt in zeef 2 een beperkte doorrekening gedaan, die past bij het doel van deze fase. Dat wil zeggen dat de nadruk (nog steeds) moet liggen op de onderlinge vergelijking van de alternatieven. Toetsing aan de wettelijke normen is niet aan de orde, omdat luchtkwaliteit niet meer maatgevend is voor de keuze van het voorkeursalternatief omdat overall langs het HWN. Dit kan worden aangetoond met de CIMLK viewer. Alleen in de aandachtsgebieden moet getoetst worden aan omgevingswaarden.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria
Lucht	<p>Verschillen in luchtkwaliteit tussen de varianten (verplicht als MER wordt opgesteld)</p> <p>Aantonen uitvoerbaarheid:</p> <ol style="list-style-type: none"> Toetsen aan gegevens in CIMLK: Wijkt de beschrijving van het detailontwerp af van de omschrijving zoals opgenomen in het CIMLK? NB: buiten de aandachtsgebieden worden alternatieven niet beoordeeld op overschrijding van de omgevingswaarden. Indien gegevens van het detailontwerp niet overeenkomen met de gegevens in het CIMLK, dan nagaan of de gegevens alsnog in het CIMLK opgenomen kunnen worden. Tunnels, bruggen en viaducten

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
Woon en leefmilieu	Lucht	Uitstoot van NOx en fijnstof
	Geur	Als er sprake kan zijn van geurhinder tijdens aanleg of tijdens gebruik

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
Verkeer, lucht, geur en geluid	Zelfde aspecten als HVWN	Als er mogelijk effecten zijn op verkeersbewegingen (scheepvaart en wegverkeer), en daarmee samenhangende lucht- en geluidsaspecten. Relevantie mede afhankelijk van nabijheid van omwonenden.

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Lucht

Het overgrote deel van de projectgegevens wordt ondergebracht in het CIMLK. Dit betekent echter niet dat op project-mer-niveau geen onderzoek meer nodig is. Voor de projecten buiten de aandachtsgebieden, die geen in betekenende mate effect in een aandachtsgebied hebben, kan de achtergrondconcentratie zo laag zijn dat daar niet getoetst hoeft te worden aan de omgevingswaarden, met uitzondering van een nieuw aan te leggen autoweg en autosnelweg, de aanleg van een wegtunnel van minimaal 100 meter lang en de verlenging van een wegtunnel met meer dan 100 meter. deel uit maakt van het voorkeursalternatief. Deze uitzonderingen vragen een omgevingswaardentoets. Ter hoogte van de tunnelmonden en langs nieuwe auto(snel)wegen is de kans op overschrijding van de omgevingswaarden niet uit te sluiten. Het hele hoofdwegennet is opgenomen in het CIMLK). Het aanvullend onderzoek voor lucht in de planuitwerkingsfase blijft over het algemeen beperkt tot de projecten die een verkeerskundig netwerkeffect veroorzaken binnen de aandachtsgebieden.

Factsheet Natuur

Verkenningfase

Natuur - Beschermde natuurwaarden

Op basis van beschikbare verspreidingsgegevens en kaartmateriaal worden natuurwaarden beoordeeld. Aan de hand van kaartmateriaal en monitoringsgegevens aangevuld met een verkennend veldbezoek is aan te geven of negatieve effecten (niet) uit te sluiten zijn. Hierbij is vooral de ruimtelijke situering van de mogelijke oplossingsrichtingen in relatie tot de natuurwaarden van belang: de ligging van beschermde gebieden en het voorkomen van aantasting van de beschermde flora en fauna. Wanneer het project plaatsvindt in een beschermd (leef)gebied, vindt een inschatting plaats van de invloed van het project op het (leef)gebied. In zeef 1 worden oplossingsrichtingen waarvan op voorhand duidelijk is dat die op basis van natuurwet- en regelgeving niet haalbaar zijn, in het verdere traject niet meegenomen. Hierbij moet wel goed vast worden gelegd welke alternatieven onderzocht zijn en om welke reden ze zijn afgefallen. Die informatie kan noodzakelijk zijn bij de onderbouwing van het gekozen alternatief bij een ADC toets in de planning- en studiefase (ADC staat voor: zijn er Alternatieven mogelijk, zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang en is Compensatie mogelijk?).

Tip: Betrek de regionale adviseur natuur

Betrek vroegtijdig de adviseur natuur en projectjurist bij het doorlopen van zeef 1 en zeef 2 voor de MER. De uitvoeringspraktijk heeft namelijk uitgewezen dat de wet- en regelgeving ten aanzien van natuur veelvuldig een onnodig vertragende of complicerende factor kan zijn voor het project, doordat de adviseur natuur en projectjurist te laat bij het project wordt betrokken. Door die vroegtijdige betrokkenheid komen mogelijk noodzakelijke mitigerende of zelfs compenserende maatregelen tijdig in beeld of is er nog tijd om te bezien hoe dergelijke maatregelen juist kunnen worden voorkomen.

Relevante kaders/ handreikingen (klik op de titel om naar de werkwijzer RWS of intranet te gaan):

- Instructie stikstof
- [Kader Geluid Natura 2000 HWN](#)
- [Handreiking NNN](#)
- [Stappenplan soortenbescherming](#)
- [Handreiking vellen en herbepplanten houtopstanden](#)

Zie voor de aanpak stikstof ook [intranet](#).

Zie ook de [favorietenlijst natuur & groen op de werkwijzer RWS](#).

Natuur: Beschermde gebieden

Zeef 1

Natura 2000

Binnen Natura 2000 speelt het begrip 'significantie' een belangrijke rol. Bij het beoordelen van de significantie van effecten bestaat de kans dat er al snel in detail wordt getreden. De nadruk in dit stadium moet daarom blijven liggen op de vraag of een mogelijke oplossing haalbaar is, welke risico's er vanuit de natuurwet- en regelgeving zijn en of wellicht mitigatie dan wel compensatie nodig is.

Bij de identificatie van mogelijke effecten moet de uitstoot van stikstof als gevolg van aanleg niet worden vergeten. De toename van stikstofpositie op Natura 2000 gebieden (ook op grotere afstand) is een potentiële showstopper. In de handreiking stikstof wordt beschreven hoe om te gaan met deposities tussen het alternatief en de autonome ontwikkeling: "Aan de hand van de berekende depositieverandering in mol/ha/jaar wordt per klasse het percentage relevante hexagonen binnen het onderzoeksgebied bepaald. Dit is niet te verwarren met het ecologische effect wat locatiespecifiek bepaald wordt (zie module 'ecologische beoordeling')."

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Net als voor Natura 2000 wordt voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN) een inschatting gemaakt van de mogelijke aantasting van wezenlijke kenmerken en waarden. Deze beoordeling vindt plaats op basis van bestaand (kaart)materiaal en expert judgement. Kansrijke alternatieven krijgen prioriteit boven alternatieven die (meer) aantasting veroorzaken.

Zeef 2

Omdat de onoverkomelijke belemmeringen al zijn bepaald in zeef 1, is het natuuronderzoek in zeef 2 gebiedsgericht maatwerk. Betrek daarbij de juiste specialisten. Wees je ervan bewust dat verschillende ecosystemen verschillende kennis vragen, zodat mogelijk meerdere ecologen met specifieke kennis ingeschakeld moeten worden. Het onderzoek moet zich richten op het onderscheid tussen de alternatieven en aannemelijk maken dat in de planuitwerking de verschillende vergunningen/ontheffingen voor natuur verkregen kunnen worden. Het kiezen van het detailniveau van het onderzoek is hierbij maatwerk.

Indien significante effecten op Natura 2000-gebieden niet op voorhand kunnen worden uitgesloten, moet een Passende Beoordeling worden opgesteld (zie Wet natuurbescherming). In de wet worden geen eisen gesteld aan het detailniveau van de passende beoordeling. De passende beoordeling moet zodanig zijn, dat duidelijk is of er significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen zijn. Wat significant is, hangt af van het gebied en het type effect. Wat bij zeef 1 vermeld is over de keuze van oplossingsrichtingen, geldt bij zeef 2 voor de keuze van het VKA: In het geval van een mogelijke ADC-toets, moet uit het alternatievenhoofdstuk blijken dat er géén reële alternatieven zijn waarmee de projectdoelstelling wordt gehaald die geen of minder aantasting van de natuurwaarden inhouden dan het gekozen VKA. Projecten waarvan de stikstofdepositie op hetzelfde gebied in dezelfde orde grootte is, worden beschouwd als 'niet verschillend', ook al zit er wellicht enkele (tienden van) molen tussen de maximale waarden.

Voor natuur kunnen mitigerende en/of compenserende maatregelen aan de orde zijn. Daarom is afstemming tussen de specialisten natuur en de kostenramers en deskundigen van ruimtelijke kwaliteit gewenst.

Let op: afstemmen planning Passende beoordeling en mer

Het opstellen van een passende beoordeling leidt tot een plan-merplicht, zie voor meer informatie het hoofdstuk 'milieueffectrapportage'. Wanneer voor een project zowel een Passende beoordeling als een (project-)MER wordt opgesteld vereist de mer-wetgeving dat de Passende beoordeling tegelijk met het MER ter visie wordt gelegd. De tervisielegging van het project-MER vindt vaak pas plaats in de Planuitwerking. Dit kan betekenen dat de Passende beoordeling op dat moment een tweede keer, met het MER, ter visie moet worden gelegd. Dit hoeft niet te betekenen dat er opnieuw inspraak op de Passende beoordeling mogelijk is; als de vergunning voor de Natura 2000 -activiteit al verleend is.

Natuur: Beschermde flora en fauna

Zeef 1

De focus is in dit stadium gericht op beschermde plant- en diersoorten. Op basis van bestaand kaartmateriaal en expert judgement wordt een inschatting gemaakt of er binnen het studiegebied een kans is op aantasting van de gunstige staat van instandhouding van strikt beschermde flora en fauna (Vogel- en Habitatrichtlijn en verdragen van Bern en Bonn) én van nationaal beschermde flora en fauna. Indien dit het geval is, moet worden onderzocht of er mogelijk sprake is van een onoverkomelijke belemmering (er kan geen ontheffing worden verkregen).

Let op: vrijstellingen per Provincie

De beschermde status van flora en fauna kan per provincie verschillen. Provincies hebben de bevoegdheid om bij provinciale verordening vrijstelling te verlenen voor nationaal beschermde flora en fauna. Er is dan geen ontheffing nodig voor bijvoorbeeld werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden. Ook kunnen zij juist voor sommige flora en fauna expliciet geen vrijstelling verlenen op de landelijke lijst, denk hierbij aan marterachtigen in Noord-Holland.

Zeef 2

Voor beschermde flora en fauna geldt hetzelfde als voor beschermde gebieden: de onoverkomelijke belemmeringen zijn benoemd, het draait om de verschillen tussen de alternatieven.

Reikwijdte en detailniveau

Voor wegenprojecten vindt effectbepaling plaats op basis van beschikbare gegevens voor de hoofdaspecten verkeer, lucht, geluid en natuur. Ook andere aspecten bijv. ondergrond, veiligheid (verkeers-, externe en tunnelveiligheid), water, bodem, gezondheid, duurzaamheid en klimaat kunnen hierbij een rol spelen (zie hiervoor de betreffende factsheets). De gegevens voor bovengenoemde hoofdaspecten worden periodiek gegenereerd voor het beheer van netwerken en gebieden. Voor het aspect verkeer wordt door gebruik van expert judgement en/of simpele mathematische bewerkingen het probleemoplossend vermogen van de verschillende oplossingsrichtingen beoordeeld. Voor lucht en geluid wordt op basis van expert judgement bepaald hoe de verschillende alternatieven zich tot elkaar verhouden en of er in het licht van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) en de geluidsproductieplafonds knelpunten zijn te verwachten. Voor het aspect natuur wordt op basis van bestaande gegevens – met name de ligging van beschermde natuurgebieden – een knelpuntanalyse uitgevoerd.

Natuur

Het is van belang onderscheid te maken tussen nieuwe doorsnijdingen

(van natuur) en uitbreidingsprojecten van bestaande infrastructuur. Met name nieuwe doorsnijdingen van beschermde natuurgebieden kunnen een onoverkomelijke belemmering zijn, waardoor oplossingsrichtingen in deze vroege fase al kunnen afvallen. Dit vanwege het strikte (Europese) beschermingsregime. Als een dergelijke doorsnijdingsoplossing om politiek-bestuurlijke redenen toch wordt meegenomen, moet rekening gehouden worden met uitgebreider onderzoek naar effecten en mitigerende maatregelen in zeef 2 (de “passende beoordeling”). Uiteindelijk kan een dergelijke oplossing tot aanzienlijke kosten van mitigerende (en compenserende) maatregelen leiden, waarbij de kans blijft bestaan dat bij juridische toetsing van het (tracé)besluit alsnog blijkt dat deze oplossing niet mag.

Ook bij uitbreiding van bestaande infrastructuur langs of door beschermde natuurgebieden kan vernietiging, versnippering, verontreiniging en verstoring aan de orde zijn. De eerste twee hangen direct samen met ruimtebeslag, tracering en uitvoeringswijze en zijn doorgaans in zeef 1 eenvoudig te bepalen. Het betreft tevens ook de meest ingrijpende effecten. De effecten “verontreiniging (waaronder eutrofiëring en verzuring) en verstoring van natuurgebieden” door het gebruik van infrastructuur is veel moeilijker te bepalen en kent een veel groter uitstraalingsgebied. Ook als de uitbreiding op afstand langs een beschermd gebied gaat, kan er mogelijk effect optreden.

Mogelijke effecten op natuur worden bepaald aan de hand van de kenmerken van de projectalternatieven en hun ruimtelijke situering (in relatie tot de ligging en het beschermingsregime van natuurgebieden, en het vóórkomen van (leefgebieden van) beschermde flora en fauna). Een knelpuntanalyse op basis van bestaand kaartmateriaal en monitoringgegevens (beschermde gebieden, habitattypen, actuele verspreidingskaarten) laat zien waar significante effecten (niet) uit te sluiten zijn. Effecten worden semi kwalitatief gewogen op basis van expert judgement.

Bij de keuze van oplossingsrichtingen (verschillende ruimtelijke tracés) moet in deze fase nagegaan worden of er vanwege de ligging van strikt beschermde gebieden bepaalde opties reeds op voorhand afvallen en wat globaal, op basis van expert judgement, de consequenties zijn van de

verschillende oplossingsrichtingen. De definitie van significant in deze fase is nog een aandachtspunt. Voorkomen moet worden dat het “moeras van de detailzucht” wordt ingegaan. Uiteindelijk dient slechts de vraag beantwoord te worden of een tracé volgens de geldende ontwerp-richtlijnen haalbaar is, of dat sprake zal zijn van verregaande inpassingsmaatregelen en/of risico's van de verschillende tracéopties. Alleen als een passende beoordeling wordt opgesteld kan er meer onderzoek nodig zijn.

Bij benuttingsoplossingen dient nagegaan te worden of sprake is van capaciteitsuitbreiding in Natura 2000-gebied of – wat vrijwel altijd het geval zal zijn – dat deze buiten de gebiedsgrenzen van het natuurgebied plaats kan vinden. Wees er scherp op dat ook dan mogelijk effecten op het Natura 2000-gebied optreden.

Beoordelingsfase: Passende beoordeling,

Specifiek voor Natura 2000-gebieden moet aannemelijk worden gemaakt dat geen significant negatieve gevolgen op de instandhoudingsdoelen optreden. In de Passende beoordeling wordt beschreven welke effecten op Natura 2000-gebieden worden verwacht en of deze significant zijn. Mitigerende maatregelen kunnen nodig zijn om significante effecten uit te sluiten.

De Passende beoordeling bevat een beschrijving van de natuurwaarden in Natura 2000-gebieden waar mogelijk effecten kunnen optreden. Van belang zijn de instandhoudingsdoelstellingen. Deze kunnen aan de hand van het aanwijzingsbesluit voor het Natura 2000 gebied worden weergegeven. Daarnaast worden de effecten van het project beschreven, inclusief de gevolgen voor de instandhoudingsdoelen. Bij de beoordeling van de effecten moet rekening worden gehouden met andere projecten en plannen die in combinatie met het beschouwde project van invloed kunnen zijn op het Natura 2000-gebied (cumulatie).

De globale Passende beoordeling kan sturend zijn voor de alternatieven-ontwikkeling in de plan-mer. Als uit de toets blijkt dat alternatieven significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden veroorzaken, kunnen deze in beginsel niet worden uitgevoerd. De natuurregelgeving is

in dit opzicht streng gebleken. Als blijkt dat men bij de voorkeursbeslissing toch voor een dergelijke oplossing wil kiezen, zal er in deze fase een zeer gedegen onderbouwing (dat wil niet perse zeggen een gedetailleerde analyse) nodig zijn waarbij een nadere analyse nodig is op basis van de “ADC-criteria” (Alternatieven, Dwingende redenen van maatschappelijk belang en Compensatie). Dit houdt in dat alternatieven zijn onderzocht voor het natuur-aantastende alternatief, dat de eventuele keuze daarvoor onderbouwd kan worden met redenen van groot openbaar belang (waarbij de kosten/baten-analyse relevante informatie kan aanleveren) en dat de resterende effecten op natuur die niet gemitigeerd kunnen worden, worden gecompenseerd voordat de uitvoering van het project start.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofd(vaar)wegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria. Zie ook [intranet over natuur](#) of stel je vraag aan het steunpunt natuur (Steunpunt-natuur@rws.nl).

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
Natuur	Natura 2000	Vraag de regionaal ecoloog altijd voor een inschatting of er mogelijk effecten zijn op beschermde gebieden in de omgeving.
	flora en fauna	Altijd Stappenplan soortenbescherming
	Houtopstanden	Bij te kappen houtopstanden
	Natuurnetwerk Nederland	Bij aanwezigheid van Natuurnetwerk Nederland
	Kwaliteit visleefgebied	Indien er sprake is van visserij in het gebied

In de planning- en studiefase staat de vergunningverlening centraal. Daarbij dient rekening te worden gehouden met de wettelijke en beleidskaders voor Natura 2000, het Natuurnetwerk Nederland (NNN), houtopstanden en beschermde flora en fauna. Toetsing op deze wet- en regelgeving is altijd aan de orde bij de aanleg van nieuwe infrastructuur in het landelijk gebied en in mindere mate bij uitbreiding van bestaande infrastructuur in stedelijk gebied.

Tijdens de planning- en studiefase dient voor Natura 2000-gebieden, NNN en beschermde flora en fauna speciaal aandacht besteed te worden aan

een goede effectbeoordeling. Het kan inhouden dat dit uiteindelijk leidt tot de noodzaak van het nemen van mitigerende en compenserende maatregelen, om zowel tijdens de aanleg als tijdens de gebruiksfase effecten op beschermde habitattypen- en soorten te voorkomen of te compenseren.

Gebiedsbescherming: Wanneer significant negatieve gevolgen voor een Natura 2000-gebied niet zijn uit te sluiten, moet een Passende Beoordeling worden opgesteld. Het opstellen daarvan is nodig als onderbouwing bij de aanvraag van een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming.

Verkeer en mobiele werktuigen kunnen voor zowel de gebruiksfase als de aanleg fase de relevante bronnen zijn van stikstofdepositie in Natura 2000 gebieden.

Let op: bepalen effecten tijdens en na realisatie

Bij het beoordelen van effecten gaat het niet alleen om effecten tijdens de aanleg van het project, maar ook om effecten na afloop van de werkzaamheden. De aantasting van abiotische factoren, bijvoorbeeld de bodemopbouw, kan na afloop van het project nog van grote invloed zijn op de herstelmogelijkheden van kwetsbare vegetaties. Daarnaast zijn er effecten in de gebruiksfase.

Flora en fauna: Het detailniveau van het onderzoek hangt af van de aard van de te beoordelen effecten. Voornamelijk dient inzichtelijk te zijn in hoeverre het project leidt tot vernietiging of verstoring van (beschermde) gebieden en flora en fauna. Voor het inzichtelijk maken van verstoring kunnen geluidcontouren (42 en 47 dB(A)) en kwalitatief de lichthinder worden gehanteerd.

In die gevallen waarbij de effecten van de activiteit mogelijk invloed hebben op de beschermde gebieden en/of beschermde flora en fauna, denk dan aan:

- verstoring door licht;
- verstoring door geluid (onderwatergeluid) (akoestisch ruimtebeslag);
- verstoring door golfslag;
- effecten van verdroging of vernatting;
- verontreinigingen;
- doorsnijding van gebieden (o.a. ecologische verbindingen).

Voor zover een omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit of een flora en fauna activiteit of een melding vanwege de aanwezigheid van beschermde houtopstanden of een provinciaal akkoord op wijziging van het Natuurnetwerk Nederland nodig is, wordt in deze fase de onderbouwing gegeven. Deze bevat in ieder geval een beschrijving van:

- de in het gebied voorkomende flora en fauna., habitats en wezenlijke kenmerken en waarden;
- de effecten op een soort(groep) of habitat en de gevolgen daarvan voor de soort habitat;
- de omvang van het aangetaste gebied, waar mogelijk in hectares uitgewerkt;
- de te nemen maatregelen om effecten te voorkomen, te beperken dan wel te compenseren;
- abstracte eisen tijdens de uitvoering ten aanzien van beperkingen in geluid, licht, trillingen etc. Vaak wordt de wijze van zorgvuldig handelen en de uitvoering van eventuele beschermende maatregelen zoveel als mogelijk bij de aannemer neergelegd.

Wanneer significante effecten op een Natura 2000-gebied niet zijn uit te sluiten, moet een Passende Beoordeling worden opgesteld. De uitkomsten van de Passende Beoordeling zijn van belang voor de verdere uitwerking van het Voorkeursalternatief (inpassing, mitigerende en compenserende maatregelen).

Scheepvaartverkeer en mobiele werktuigen kunnen voor zowel de gebruiksfase als de aanleg fase de relevante bronnen zijn van stikstofdepositie in Natura 2000 gebieden. Voor de beoordeling en toetsing van het aspect stikstof dient de instructie stikstof gebruikt te worden.

Alle in de verkenning uitgevoerde beoordelingen vormen de basis voor de onderbouwing bij de planuitwerking, waar nodig aangevuld met specifieke inventarisatiegegevens.

Aandachtspunt bij de Passende beoordeling is dat in sommige gevallen de provincie bevoegd gezag is voor de vergunning. Daardoor kan een project met verschillende bevoegd gezagdragers te maken hebben. Het risico op vertraging kan worden beperkt, door intensieve afstemming tussen de bevoegd gezagdragers te faciliteren, of door af te spreken dat één bevoegd gezag mede namens de anderen beslist.

Passende beoordeling,

Als een projectbesluit wordt vastgesteld, kan het opstellen van een Passende beoordeling noodzakelijk zijn vanwege mogelijke effecten op een Natura 2000-gebied. De beoordeling van deze effecten wordt bij de vaststelling van het projectbesluit meegenomen. Dit betekent dat hiervoor het verlenen van een aparte vergunning op grond van de Wet natuurbescherming, onderdeel gebiedenbescherming niet aan de orde is.

Factsheet Recreatie

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend HWS

Uitvoeringsaspecten, gebruiksfuncties en overige effecten

Dit onderdeel gaat over de aspecten die tijdens de uitvoering plaats vinden, tijdens het gebruik plaatsvinden en alle effecten die niet onder de standaard onderzoeksthema's vallen. Onder uitvoeringsaspecten worden aspecten verstaan die spelen tijdens de aanlegfase. Om deze effecten in te schatten zijn de uitvoeringsplannen en -methode relevant.

De functies kunnen onderdeel zijn van het projectdoel. In dat geval moet aangetoond worden dat de doelen worden behaald. Hoewel gebruiksfuncties geen milieueffecten zijn, kan er voor worden gekozen effecten op deze gebruiksfuncties te beschrijven in het MER. Wanneer de gebruiksfuncties onderdeel zijn van de vergunningaanvraag moet worden aangetoond dat er geen onaanvaardbare verslechtering van de functies ontstaat door het plan. Gebruiksfuncties kunnen ook een belangrijke rol spelen vanwege het creëren van draagvlak. In dat geval kunnen gebruiksfuncties verdwijnen, maar zullen mitigerende of compenserende maatregelen getroffen moeten worden om draagvlak in de omgeving te behouden/verkrijgen.

Recreatie

Dit aspect is van belang als het onderdeel is van de projectdoelen of ambitie van de initiatiefnemer, financier of samenwerkende partij. De ambities voor recreatie in een bepaald gebied staan vaak toegelicht in provinciale omgevingsvisies.

Voor het aspect recreatie kan onderscheid worden gemaakt in de beïnvloeding van de intensieve recreatieve voorzieningen en gebruiksmogelijkheden en van de extensieve recreatieve voorzieningen en gebruiksmogelijkheden. Intensieve recreatie bestaat uit sterk geconcentreerde

activiteiten (zoals een museum of attractiepark), al dan niet gecombineerd met een permanente verandering van de omgeving door toevoeging van niet-natuurlijke voorzieningen (bijvoorbeeld hotels). Ook activiteiten met een hoge mate van rust- en/of uitzichtverstoring (bijvoorbeeld motorboten) behoren tot de intensieve recreatie.

Extensieve recreatie bestaat uit activiteiten met een beperkte mate van rust- en/of uitzichtverstoring en waarvoor slechts in beperkte mate niet-natuurlijke en permanente veranderingen aan de omgeving worden aangebracht (bijvoorbeeld wandelen, vissen, mobiele of demontabele verblijfsvoorzieningen). Binnen de criteria intensieve en extensieve recreatie wordt onderscheid gemaakt in droge en natte recreatie.

Het onderdeel recreatie kan beoordeeld worden aan de hand van de volgende criteria:

- Potentie voor intensieve, droge recreatie;
- Potentie voor intensieve, natte recreatie;
- Potentie voor extensieve, droge recreatie;
- Potentie voor extensieve, natte recreatie;
- Toename recreatieve toekomstmogelijkheden van het landschap en het gebied.

Benadrukt wordt dat het hier alleen gaat om de gevolgen voor de recreatieve gebruiksmogelijkheden in het plangebied zelf. De mogelijk negatieve gevolgen van recreatie voor andere aspecten, zoals overlast in woonomgeving en voor de natuur, zijn hier niet meegenomen (zie hiervoor het betreffende thema).

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Woon en leefmilieu</i>	Gezondheid	Combinatie van lucht- en geluidseffecten Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water (zwemmen) Als recreatie een onderdeel van het ontwerp is, kunnen bewegen en het bevorderen van sociale ontmoeting ook een onderdeel van het beoordelingskader zijn.
<i>Recreatie</i>	Verlies van of doorsnijding van recreatiegebieden Waterkwaliteit	Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
<i>Recreatie</i>	Mogelijkheden voor dagrecreatie, kwaliteit zwemwater, toegankelijkheid van het gebied	Indien het project plaatsvindt in of nabij een recreatiegebied en/of zwemwater

Factsheet Handreiking MIRT/MER - Ruimtelijke Kwaliteit

Ruimtelijke Kwaliteit is een kwalitatief criterium dat meegenomen dient te worden in afwegingen / keuzes / effectstudies / zeeften. Het opstellen van een beoordelingskader voor ruimtelijke kwaliteit is maatwerk.

Ruimtelijke kwaliteit is een eigenschap of set van eigenschappen van een project of gebied, waarbij de mate van ruimtelijke kwaliteit het resultaat is van de balans tussen⁶:

- **Firmitas** (toekomstwaarde): betreft de bouwkwaliteit, zoals de stevigheid, robuustheid, duurzaamheid, het adaptatievermogen, de integratie van het geheel, de afwerking e.d.
- **Utilitas** (gebruikswaarde): betreft het nuttige gebruik van de ruimte, de functionaliteit van een project of gebied, zoals bijvoorbeeld de bereikbaarheid, capaciteit, waterveiligheid, voldoende werkplekken, etc.
- **Venustas** (belevingswaarde): gaat over de zintuiglijke werking van het project of gebied en de uitwerking ervan op het welbevinden van de mensen, inclusief de perceptie van de (sociale) veiligheid, gezondheid, de identiteit, de herkenbaarheid, etc.

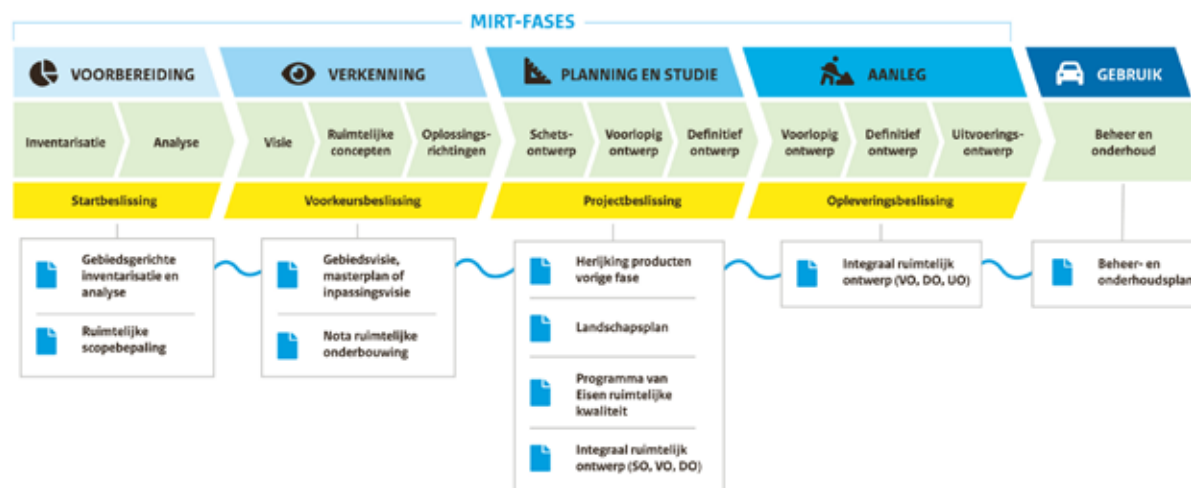
Een *goede* ruimtelijke kwaliteit van onze leefomgeving komt voort uit:

- Een goede kwaliteit van de onderliggende waarden;

- Een goede balans & samenhang tussen de onderliggende waarden.

De beoordeling komt tot stand door een waardering van de onderliggende thema's en de integrale samenhang daarvan. Kennis en ervaring van de totstandkoming van de fysieke leefomgeving is hiervoor vereist.

Het ontwerpproces om te komen tot ruimtelijke kwaliteit verloopt cyclisch langs de volgende stappen: inventarisatie, analyse, visie, ruimtelijk concept, schetsontwerp, voorlopig ontwerp, definitief ontwerp. Om het ontwerp in de praktijk te brengen voegen we daar de stappen realisatie en beheer & onderhoud aan toe en dan is de levenscyclus compleet. In onderstaand schema is te zien welke producten voor Ruimtelijke Kwaliteit bij welke fase horen. Bij toetsing van uitgangspunten en

⁶ Definitie is ontleend aan 'Verkenning, VROM-raad Ruimtelijke kwaliteit, VROM-raad, Den Haag, 2011

producten op het thema ruimtelijke kwaliteit, wordt gekeken naar de opzet van het ontwerpproces en de wijze waarop thema's hierin met elkaar verbonden en afgewogen worden. Is het ruimtelijke ontwerpsspoor bijvoorbeeld verbonden met het wegontwerp, op het juiste moment en met bijpassend detailniveau?

Producten en Aanpak

RK richt zich niet alleen op het effect van aanwezige waarden, maar ook op het meewegen van nieuwe kwaliteiten. Maak een afweging tussen kansen voor landschappelijke waarden van nieuwe kwaliteiten en risico's voor het aantasten / verdwijnen van bestaande kwaliteiten / waarden. Hier zit overlap met het thema landschap; zie ook de [factsheet cultuur-historie, archeologie en landschap](#).

Gebruik ruimtelijk ontwerp om van de (gebieds)opgave – via alternatieven/oplossingen - naar uitvoering te komen. Aandachtspunten bij de producten en aanpak zijn hieronder per fase beschreven.

Voorbereidingsfase

Bepalend voor de ruimtelijke kwaliteit als uitkomst is hoe de scope wordt gedefinieerd en hoe de projectdoelstellingen worden gedefinieerd.

De uitkomst van de Voorbereidingsfase kan leiden tot:

- aanscherping van de Gebiedsagenda en/of
- opstarten van een Verkenningfase voor een bepaalde (set van) opgave(n).

Het hoe is samen te vatten in 2 stappen:

Stap 1: Gebiedsanalyse

Wat speelt er in een regio en hoe beïnvloedt dat onze assets nu en later? Denk aan de waterkwaliteit, woningbouw, bereikbaarheid, of soms ogenschijnlijk kleine dingen, zoals het aanhelen van een fietsverbinding of het verbeteren van een route over een sluizencomplex. Om inzicht te krijgen in de urgentie van opgaven, de omvang van opgaven en de eventuele verbanden tussen de opgaven, is het aan te raden om een gebiedsgerichte aanpak te hanteren.

In een gebiedsanalyse worden de belangen, ambities en opgaven in het

gebied in kaart gebracht en komen partijen gezamenlijk tot een overzicht, ook in de tijd weggezet. Dit biedt bestuurders de gelegenheid om te bepalen welke opgaven geagendeerd moeten worden, al dan niet omdat er kansrijke combinaties zijn te maken (stap 2). Een gebiedsanalyse bestaat meestal uit enkele ontwerpateilers met gebiedspartijen onder leiding van een landschapsarchitect en kan eventueel gecombineerd worden met ontwerpend onderzoek.

De gebiedsanalyse dient onderdeel te zijn van gebiedsagenda's/ omgevingsagenda's/ onderzoek (aanleg), netwerkschakelplannen (B&O) en regio-analyses (VenR). Oftewel, voordat een scope en financiering is gedefinieerd.

Stap 2: Bewuste keuze voor losse of gecombineerde aanpak van opgaven

Een goed uitgevoerde gebiedsanalyse maakt duidelijk hoe en in welke volgorde opgaves met elkaar samenhangen en dat zegt iets over de formulering van de projectopdracht en de wijze van sturing op het ontwerp en de uitvoering. Niets is zo vervelend om lopende een project erachter te komen dat de scope uitgebreid moet worden. Omdat een gebiedsanalyse een ruimtelijke insteek heeft, is de stap naar het formuleren van de ambities ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit in de projectdoelstellingen, ook eenvoudiger geworden. In deze stap is het belangrijk dat bestuurders meegenomen worden in de resultaten van de gebiedsanalyse, om te komen tot slimme combinaties van opgaven en de bijbehorende financieringsconstructie. De prioritering van opgaves wordt opgenomen in de Gebiedsagenda en/of er wordt een project opgestart.

De integraliteitsniveaus⁷ kunnen gebruikt worden voor de keuzen over de aanpak van de opgaven.

⁷ Gebaseerd op de integrale scopebepaling bij waterveiligheidsopgave en tevens opgenomen in de evaluatie gebiedsgericht werken bij uitvoeringsprojecten van RWS.

Gebiedsontwikkeling (Samenhangend ontwerp en uitvoering)	Meervoudige inrichting (Samenhangend ontwerp, zelfstandige uitvoering)	Voorbeeld: Ooijen-Wanssum	Voorbeeld: Afsluitdijk
		(Zelfstandig ontwerp en uitvoering)	
<p>Er spelen meerdere opgaven in het gebied die een sterke wisselwerking hebben en daarom alleen in samenhang kunnen worden uitgevoerd. Het hele gebied transformeert. Er is een gezamenlijke ambitie en gezamenlijke sturing nodig.</p>	<p>Er spelen meerdere opgaven in het gebied die raakvlakken hebben. Deze opgaven kunnen elkaar versterken. De opgaven kunnen echter - na inhoudelijke afstemming op elkaar - zelfstandig door de initiatiefnemers opgepakt worden.</p>	<p>De opgave heeft niet of nauwelijks een relatie met andere opgaven in de buurt. Wel kunnen derden kleinschalige kansen laten meekoppelen, als ze voor financiering zorgen. Het ambitieniveau kan nog steeds hoog liggen, maar je kunt je eigen gang gaan. Afstemming met partijen (omgevingsmanagement) blijft wel belangrijk.</p>	
<p>Er is een integrale visie nodig, waar de gezamenlijke doelstellingen zijn uitgewerkt. De integrale visie dient als sturingsdocument voor de uitwerking van de gebiedsontwikkeling.</p>	<p>Er is een meervoudig inrichtingsplan nodig, waarbij de focus ligt op de raakvlakken tussen de lenW-opgave en andere opgaven. De visie geeft richting aan de ontwikkeling van het gebied zodanig dat de opgaven elkaar mogelijk maken en versterken.</p>	<p>Er is een ruimtelijk kwaliteitskader nodig, voor de beeldkwaliteit en waarmee het niveau van de ruimtelijke kwaliteit van het object in haar omgeving wordt behouden of versterkt.</p>	
<p>De opgaven waren zo nauw verbonden dat het ene niet zonder het andere gerealiseerd kon worden. Zo bevond de natuurontwikkelingsopgave (provincie) zich op dezelfde gronden als rivierverruiming (RWS). Er werd niet gesproken over meekoppelkansen, maar van een integraal project. Iedere partij was deelgenoot van het probleem dat een ander inbracht. Zo had RWS naast waterveiligheid ook een natuurbelang en ging havenontwikkeling gepaard met het</p>	<p>Er is in de verkenning een brede inventarisatie van opgaven en ambities in het gebied uitgevoerd. Besloten is: opgaven die nog niet voldoende concreet zijn of die separaat kunnen worden gerealiseerd, worden niet gezamenlijk opgepakt. Dit resulteerde in 15 projecten. Om te borgen dat in deze veelheid aan maatregelen en projecten de ruimtelijke kwaliteit van de Afsluitdijk als geheel goed wordt afgewogen stelden rijk en regio gezamenlijk een Masterplan Beeldkwaliteit Afsluitdijk op. Het integraal samengestelde Q-team bewaakt aan de hand van het masterplan, de ruimtelijke kwaliteit van de afzonderlijke projecten in voorbereiding en uitvoering.</p>	<p>De onderhoudswerkzaamheden waren gericht op de stuwcomplexen en vrijwel onzichtbaar voor de directe omgeving, zoals het vervangen van ICT-voorzieningen en onderhoudse bewegingswerken. Het conserveren van het beton aan de buitenzijde is feitelijk het meest opvallende resultaat. Ook zichtbaar zijn de nieuwe vizierschuiven, bedien-centrale Amerongen en het servicegebouw op elk stuwcomplex. Wel is een proces opgericht met de RCE, gemeenten en de provincie Utrecht over het ontwerp, vanwege de cultuurhistorische waarde van het stuwensemble.</p>	
			

Hulpmiddelen & Tips

- Plan aan de voorkant een intakegesprek met de [regionale RK-coördinator of de adviseur](#).
- Volg het [Kader Ruimtelijke Kwaliteit & Vormgeving](#);
- Gebruik de [Kijk op ruimtelijke kwaliteit van snelwegen](#);
- Gebruik de [Kijk op ruimtelijke kwaliteit Rijkskanalen](#);
- Onderzoek de mogelijkheden van ontwerpend Onderzoek, voorbeeld [Integrale Scopebepaling Waterveiligheidsopgaven](#);
- Benut de [Omgevingswijzer](#) en [Ambitieweb](#) in een vroeg stadium van het project.
- Benut de [GIS tool van de Arealstrategie](#) om in beeld te brengen of er kansen zijn voor meervoudig ruimtegebruik (energie-opwekking, klimaatadaptatie, biodiversiteit)

Verkenningfase

De Verkenningfase heeft tot doel om – op basis van een grondige probleemanalyse - te komen tot een slimme, duurzame en klimaatbestendige oplossing door een opgave breed te onderzoeken, de doelstelling en probleemanalyse te concretiseren en een zorgvuldige afweging te maken tussen alternatieven. Meekoppelkansen, duurzaamheidsaspecten, gebiedsinformatie over landschap, de bodem en ondergrond, cultureel erfgoed en rijksvastgoed worden hierbij integraal meegenomen.

Gebruik ruimtelijk ontwerp om van de (gebieds)opgave – via alternatieven/oplossingen - naar uitvoering te komen. Het proces om te komen tot deze producten en de uitwerking van deze producten kan verschillend ingericht worden. Denk aan ontwerpend onderzoek en ontwerpateliers.

Hulpmiddelen & Tips

- Stel een Inpassingsvisie in de Verkenningfase.
- Voor het ontwikkelen van alternatieven is het van belang om gebiedsgericht te werken en samen met stakeholders te zoeken naar de meest passende oplossing. Voer altijd een gedegen inventarisatie van de karakteristieken en de opgaven in het gebied uit en hanteer een cyclisch proces van inventarisatie, analyse, visie, ruimtelijk concept en uitwerking. Zie Gebiedsanalyse bij Voorbereidingsfase.
- Betrek de [regionale RK-coördinator of adviseur](#).
- Volg het [Kader Ruimtelijke Kwaliteit & Vormgeving](#);
- Gebruik de [Kijk op ruimtelijke kwaliteit van snelwegen](#);
- Gebruik de [Kijk op ruimtelijke kwaliteit Rijkskanalen](#);
- Gebruik de regionale landschapsvisie. Deze is op te vragen bij de [regionale RK-coördinator of adviseur](#);
- Benut de [Omgevingswijzer](#) en [Ambitieweb](#) in een vroeg stadium van het project;
- Neem duurzame leefomgeving en specifiek het onderwerp ruimtelijke kwaliteit op in de Project Opdracht naar RWS voor de volgende fase.
- Bij de overgang van Verkenningfase naar Planuitwerkingsfase wordt de projectaansturing overgedragen van het Ministerie lenW naar RWS. Dit is een cruciaal moment: RWS krijgt formeel opdracht voor het project van het Ministerie, inclusief een scope, tijdsbepaling en budget. Bureau PVP coördineert deze overgangsfase. Sinds de zorg voor een duurzame leefomgeving onder de verantwoordelijkheid van Ministerie lenW valt en in de missie van RWS verwoord is, is het belangrijk dat en hoe de ambities voor de ruimtelijke kwaliteit verwoord zijn in de opdrachtbrief van Ministerie lenW aan RWS. Zo worden eventuele scopespanningen in de rest van het project voorkomen.

Gebiedsontwikkeling	Meervoudige inrichting	Inpassing
Er is een integrale visie nodig, waar de gezamenlijke doelstellingen zijn uitgewerkt. De integrale visie dient als sturingsdocument voor de uitwerking van de gebiedsontwikkeling.	Er is een meervoudig inrichtingsplan nodig, waarbij de focus ligt op de raakvlakken tussen de lenW-opgave en andere opgaven. De visie geeft richting aan de ontwikkeling van het gebied zodanig dat de opgaven elkaar mogelijk maken en versterken.	Er is een ruimtelijk kwaliteitskader nodig, voor de beeldkwaliteit en waarmee het niveau van de ruimtelijke kwaliteit van het object in haar omgeving wordt behouden of versterkt.

Effectidentificatie (voor zowel HWN, HVWN, HWS)

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria opgenomen. Bij elk project kan een eigen afweging worden gemaakt welke thema's en criteria relevant zijn en (moeten) worden toegepast (maatwerk). Deze criteria kunnen in alle MIRT fases worden toegepast. Er lijkt soms overlap met de effectcriteria voor landschap, de toetscriteria verschillen echter duidelijk, zie de [factsheet cultuurhistorie, archeologie en landschap](#).

Beoordelingscriteria	Systematiek	Wat wordt afgewogen?
<i>Gebruikswaarde (wonen, werken, recreatie en land-/tuinbouw, etc)</i>	Kwalitatief (expert judgement)	De mate waarin de alternatieven effect hebben op het functioneren van het gebied (wonen, werken, recreëren en land-/tuinbouw)
<i>Belevingswaarde statisch (omwonenden) en dynamisch (gebruiker OWN en gebruiker nieuwe infra)</i>	Kwalitatief (expert judgement)	De mate waarin de alternatieven worden beleefd door de gebruikers van het gebied (gezien vanuit de weg en gezien vanuit de omgeving)
<i>Toekomstwaarde (mensen, milieu en economie (people planet profit))</i>	Kwalitatief (expert judgement)	De mate waarin de alternatieven 'meekoppelmogelijkheden' bieden met andere opgaven en ontwikkelingen (ruimtelijk, economisch, sociaal etc.) in het gebied. (tip; gebruik de omgevingswijzer en het ambitieweb om effecten op de toekomstwaarde in beeld te brengen)

Planuitwerking

In de planuitwerkingsfase wordt de beslissing voorbereid die de realisatie van het voorgenomen (deel)project of projecten wettelijk en financieel mogelijk moet maken. Onderstaande afbeelding laat de producten zien die in het kader van Ruimtelijke Kwaliteit opgeleverd moeten worden. Verdere

informatie vind je in het [Kader Ruimtelijke Kwaliteit & Vormgeving](#).

Hulpmiddelen & Tips

- Betrek de [regionale RK-coördinator of adviseur](#).
- Volg het [Kader Ruimtelijke Kwaliteit & Vormgeving](#);
- Gebruik het [Kijk op ruimtelijke kwaliteit van snelwegen](#);
- Gebruik het [Kijk op ruimtelijke kwaliteit Rijkskanalen](#);
- Gebruik de regionale visie. Deze is op te vragen bij de [regionale RK-coördinator of adviseur](#);
- Benut de [GIS tool van de Areaalstrategie](#) om in beeld te brengen of er kansen zijn voor meervoudig ruimtegebruik (energie-opwekking, klimaatadaptatie, biodiversiteit).

Factsheet Scheepvaart en Scheepvaartverkeer

Voor het hoofdwatersysteem is het programma integraal riviermanagement van belang. Binnen dit programma spelen ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de onderzoeksaspecten binnen de verkenningfase en planning- en studiefase. Binnen Integraal Riviermanagement (IRM) werken regionale overheden en het Rijk vanuit één gezamenlijke visie samen aan een veilig, bevaarbaar, vitaal en aantrekkelijk Maas- en Rijngebied. Het programma is nog niet vastgesteld.

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend HWS

Uitvoeringsaspecten, gebruiksfuncties en overige effecten

Dit onderdeel gaat over de aspecten die tijdens de uitvoering plaats vinden, tijdens het gebruik plaatsvinden en alle effecten die niet onder de standaard onderzoeksthema's vallen. Onder uitvoeringsaspecten worden aspecten verstaan die spelen tijdens de aanlegfase. Om deze effecten in te schatten zijn de uitvoeringsplannen en -methode relevant.

De functies kunnen onderdeel zijn van het projectdoel. In dat geval moet aangetoond worden dat de doelen worden behaald. Hoewel gebruiksfuncties geen milieueffecten zijn, kan er voor worden gekozen effecten op deze gebruiksfuncties te beschrijven in het MER. Wanneer de gebruiksfuncties onderdeel zijn van de vergunningaanvraag moet worden aangetoond dat er geen onaanvaardbare verslechtering van de functies ontstaat door het plan. Gebruiksfuncties kunnen ook een belangrijke rol spelen vanwege het creëren van draagvlak.

Scheepvaart

Bij het aspect scheepvaart gaat het met name om de invloed van het project op de ruimtelijke indeling van de waterweg (vaardiepte, breedte vaarwegprofiel, hinderlijke stromingen, gebruik van nevengeulen et cetera) en daarmee op de veiligheid van zowel recreatievaartuigen als beroepsvaart.

Om het effect op scheepvaart te kunnen beschrijven is inzicht nodig in de hydraulische en morfologische effecten van de ingreep ter plaatse van de vaarweg of vaargeul. Daarnaast is informatie nodig over onder andere scheepvaartbelangen, de huidige situatie (aantal schepen met en zonder gevaarlijke stoffen en recreatievaart), de autonome groei c.q. prognose scheepvaart (beroeps- en recreatievaart), onderhoudsmaatregelen (onder andere baggeren) en de benodigde breedte en diepte voor maatgevende schepen.

Effecten op scheepvaart worden vaak beschreven aan de hand van de volgende aspecten:

- **Morfologische aspecten:** morfologische veranderingen kunnen van invloed zijn op de scheepvaart wanneer er sprake is van (versnelde) aanzanding van de vaargeul of juist als er sprake is van erosie van delen van het rivierbed. Morfologische aspecten met betrekking tot scheepvaart worden bepaald om aan te tonen dat er geen toename is voor de baggerinspanning of dat er wel een toename voor de baggerinspanning is maar dat deze binnen acceptabele grenzen valt, waarbij het veroorzakersbeginsel geldt, zoals vastgelegd in het NWP 2022 – 2027. Normen worden gesteld door de vaarwegbeheerder (meestal Rijkswaterstaat).
- **Dwarsstromen:** hinder of schade aan de scheepvaartfunctie kan optreden als gevolg van veranderingen in het stroombeeld. Dwarsstromen zijn van invloed op de veiligheid van en de mogelijkheid tot scheepvaart op de rivier. De effectbeoordeling gaat in op de

verandering van dwarsstromen. Rijkswaterstaat stelt als vaarwegbeheerder hiervoor duidelijke normen ([Richtlijnen Vaarwegen 2020](#); [Rivierkundig beoordelingskader 5.0](#)).

- Vlotheid en veiligheid: hierbij moet vlotheid ruim worden gezien; het gaat om de transportcapaciteit. Dat betekent dat niet alleen de vaarsnelheid van belang is, maar ook de toe te laten scheepsafmetingen (lengte x breedte) en zeker ook de toe te laten diepgang. Voor vlotheid wordt ook vaak gekeken naar wachttijden bij sluisen. Ook andere kunstwerken (bijvoorbeeld stuwen) kunnen invloed hebben op vlotheid en veiligheid. Bij veiligheid kijkt men of de resultaten uit het hydraulisch en morfologisch onderzoek ook echt tot onveilige situaties voor de scheepvaart leiden.
- Zichtlijnen: In de Richtlijnen Vaarwegen 2020 zijn de beoordelingscriteria uitgewerkt voor het toetsen van zichtlijnen (onder andere gevolgen voor radarzicht van walposten en scheepvaart en vrij zicht scheepvaart bij in- en uitvaartpunten). In art. 6.9 van de Waterregeling worden ook andere scheepvaartfuncties beschermd, zoals de onbelemmerde doorvaart.

Beoordelingsfase: Invoergegevens generen, extra toelichtend bij HVWN

Let bij aanpassingen aan het hoofdvaarwegennet goed op welk model voor het bepalen van de scheepvaartprognoses wordt gebruikt. Er kunnen verschillende modellen worden gebruikt, afhankelijk van het gekozen doel. Stem het gebruik van het model tijdig af op het doel van de studie.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer</i>	Scheepvaartverkeer	Altijd

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer, lucht, geur en geluid</i>		Als er mogelijk effecten zijn op verkeers-bewegingen (scheepvaart en wegverkeer), en daarmee samenhangende lucht- en geluidsaspecten. Relevantie mede afhankelijk van nabijheid van omwonenden.
	Waterstandsverlaging (ivm bevaarbaarheid)	Bij ingrepen in grote rivieren
	Sedimentatie	Als die zich voordoet in de vaargeul.

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HVWN

Verkeer- en vervoersprognoses worden opgesteld op basis van de lange termijn Welvaart en Leef Omgeving (WLO2015)- scenario's van het Centraal Planbureau. Er is een voorgeschreven model, maar afhankelijk van het doel kan een ander model gekozen worden. Daarin worden prognoses gegeven voor de zichtjaren 2030 en 2040. Route-effecten zitten hier niet in maar die effecten zijn beperkt omdat het Nederlandse vaarwegennet weinig parallelle routes kent. Het hoofdaspect Bereikbaarheid beschrijft de veranderingen in de

(gegeneraliseerde) transportkosten van alle verkeersdeelnemers. Er wordt onderscheid gemaakt naar de effecten van elke variant op reistijden, reisbetrouwbaarheid en op de (variabele) transportkosten voor zowel beroeps- als recreatievaart en, indien relevant, het kruisende weg- en spoorverkeer.

De basis voor het bepalen van de effecten vormen de uitkomsten van de verkeers- en vervoersprognoses. Op basis van deze verkeersgegevens kunnen de volgende effecten worden bepaald: efficiency effecten beroepsvaart;

1. reistijd effecten beroeps- en recreatievaart;
2. betrouwbaarheid beroeps- en recreatievaart;
3. reistijd kruisend weg- en spoorverkeer;
4. effecten verschuivend vervoer en gegeneerd vervoer;
5. stremmingskosten.

Ad 1: Efficiency baten beroepsvaart

Efficiencywinsten zijn vaak belangrijke effecten van een vaarwegproject en treden op als er grotere binnenvaartschepen ingezet kunnen worden (schaalvergroting) en als schepen zwaarder kunnen worden beladen (betere benutting) waardoor de transportkosten per tonkilometer dalen. Op basis van de vervoergegevens en de vervoerkosten per scheepsklasse en scheepstype (motorvrachtschip, duwstel of koppelverband) kunnen de efficiencywinsten worden geraamd.

Ad 2: Reistijd effecten beroeps- en recreatievaart

De verandering in gemiddelde reistijd van schepen speelt met name bij sluis/brug projecten of bij projecten waarbij er nieuwe route-opties ontstaan (bij verruiming of aanleg). Met behulp van standaard tijdwaarderingen voor de verschillende typen schepen (motorboot, duwstel, koppelverband en afmetingen) kunnen de gevonden reistijdeffecten worden gewaardeerd. Indien er als gevolg van deze verbetering sprake is van verschuiving van vervoer van andere modaliteiten naar binnenvaart (modal shift) dienen ook hiervoor baten te worden berekend (zie effecten verschuivend vervoer hieronder).

Ad 3: Betrouwbaarheid beroeps- en recreatievaart

Het effect op reisbetrouwbaarheid heeft betrekking op het verminderen

van onverwacht oponthoud bij verplaatsingen en is gerelateerd aan de variaties ten opzichte van de gemiddelde reistijd. Dit effect kan bijvoorbeeld optreden bij getijdenvensters, bruggen of sluisen.

Ad 4: Reistijd kruisend weg- en spoorverkeer

Daarnaast kan er door een scheepvaartproject sprake zijn van effecten op de reistijd en betrouwbaarheid van het kruisend weg- of spoorverkeer. Veranderingen in de lengte en frequentie van brugopeningen beïnvloeden de reistijd (en betrouwbaarheid) van het kruisende verkeer per weg of spoor. Dit effect wordt op dezelfde wijze als hierboven beschreven, gewaardeerd. Zie de SEE website voor reistijdwaarderingen wegverkeer.

Ad 5: Effecten verschuivend vervoer en gegeneerd vervoer

Als gevolg van de verbeteringen door het project kan er een toename van het vervoer in de binnenvaart plaatsvinden. Dit zal meestal een verschuiving betekenen van vervoer van andere modaliteiten, zoals het wegvervoer of spoorvervoer, naar de binnenvaart (modal shift). Alleen in uitzonderlijke gevallen kan er sprake zijn van nieuw verkeer⁸. De omvang van verschuivend (of nieuw) verkeer zal blijken uit de vervoersanalyse. Een vaarweginvestering leidt echter niet automatisch tot modal shift. Hoe groot de modal shift als gevolg van de investeringen is, is veelal lastig in te schatten en is afhankelijk van de specifieke situatie. Het huidige beleid van tijdige investeringen in de vaarwegen is gericht op handhaving van het huidige, goede kwaliteitsniveau en het tijdig voorkomen dat het serviceniveau in de toekomst verslechtert.

In geval van een forse modal shift van weg of spoor naar binnenvaart dient deze te worden gekwantificeerd en kan tevens sprake zijn van veiligheids- of leefbaarheidseffecten als gevolg van deze verschuiving. Deze effecten worden bij de aspecten veiligheid en leefbaarheid in beeld gebracht en dienen in de rapportage apart te worden beschreven.

⁸ Te denken valt aan zand- of grindwinning die niet mogelijk is zonder het project. De verkeersaantrekkende werking zoals die bij de aanleg van wegen geldt, is in het algemeen niet toepasbaar op de vaarwegen. Daar is de huidige capaciteit meestal voldoende voor een vlotte en veilige verkeersafwikkeling op het netwerk.

Ad 6: Stremmingskosten

Bij de bereikbaarheidseffecten dient tot slot aandacht te worden gegeven aan de stremmingskosten tijdens de aanleg en/of tijdens de exploitatie.

Dit speelt bijvoorbeeld bij aanpassingen aan sluizen of bruggen, waarbij de sluis of brug gedurende langere tijd buiten werking is. Indien dit het geval is, kunnen de bovenstaande bereikbaarheidseffecten op dezelfde wijze voor de betreffende periode bepaald worden (reistijdveranderingen, reisbetrouwbaarheid, transportkosten en effecten op ander modaliteiten).

Factsheet Tunnelveiligheid

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Tunnelveiligheid

Zeef¹

In deze fase wordt niet gerekend, maar op basis van expert judgement, bekeken of het realiseren van een veilige tunnel mogelijk is. In het bijzonder gaat het om het in beeld brengen van onoverkomelijke belemmeringen. Voor tunnels kunnen de beschikbare ruimte en kosten een onoverkomelijke belemmering zijn.

Checklist: planologische haalbaarheid

De beoordeling van de planologische haalbaarheid is gebaseerd op het criterium dat er voldoende ruimte moet zijn voor (en afstand tot):

- Een veilig wegontwerp in en nabij de tunnel;
- De tunnelconstructie, rekening houdend met de in de tunnel aan te brengen veiligheidsvoorzieningen en de bouwmethode om de tunnel te realiseren;
- Veiligheidsvoorzieningen die buiten de tunnel moeten worden aangebracht, in het kader van preventie, mitigatie, zelfredzaamheid en hulpverlening.

De beoordeling van de budgettaire haalbaarheid is gebaseerd op een kosteninschatting met behulp van kentallen. De tunneltechnische veiligheidsinstallaties bedragen circa 20% van de totale kosten van de tunnel. Daarnaast kan een marktverkenning meer duidelijkheid geven of een tunnel een realistisch oplossing is.

Zeef²

Het uitgangspunt is dat alternatieven aan de Landelijke tunnelstandaard van RWS zullen voldoen. De alternatieven worden kwalitatief vergeleken. Bij die beoordeling wordt specifiek en meer in detail gekeken of voldaan wordt aan de wettelijke veiligheidsnorm. In het geval hieraan wordt getwijfeld, kan een oriënterende berekening worden uitgevoerd. Daarnaast worden de benodigde en voorgeschreven veiligheidsvoorzieningen per alternatief vergeleken, alsmede de daarbij behorende life cycle kosten. De benodigde voorzieningen zijn onder meer afhankelijk van de lengte van de tunnel en, daarmee samenhangend, of het een bediende of onbediende tunnel betreft. Het onderscheid wel of niet bediend vindt duidelijk zijn weerslag in de aanleg- en exploitatiekosten. Er zijn aanvullende voorzieningen voorgeschreven voor een tunnel met beperkte doorrijhoogte, met een tunnelbuis met omkeerbare verkeersrichting, of een tunnel onder een waterweg.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor

projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria
<i>Tunnelveiligheid</i>	Toetsen aan de Wet aanvullende regels veiligheid wegtunnels (Warvw), de Regeling aanvullende regels veiligheid wegtunnels en het Besluit bouwwerken leefomgeving. Nieuw te bouwen Rijkstunnels moeten voldoen aan de wettelijke veiligheidsnorm (Warvw, artikel 6) en de gestandaardiseerde uitrusting conform de Rarvw. Het uitgangspunt is dat een nieuwe tunnel wordt aangelegd conform de Landelijke tunnelstandaard.

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Tunnelveiligheid

Indien sprake is van een tunnel dient in de planning- en studiefase een tunnelveiligheidsplan te worden opgesteld conform de [Leidraad Veiligheidsdocumentatie voor wegtunnels](#). Dit wordt voor advies voorgelegd aan de veiligheidsbeambte van RWS.

Factsheet Verkeer (Weg en Spoor)

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Verkeer

Zeef 1

In zeef 1 van de verkenning is vooral kennis nodig over de verkeerskundige werking van het systeem. Deze kennis leidt tot begrip over het ontstaan van de problemen en tot inzicht in het soort maatregelen dat tot een oplossing kan leiden. Dat inzicht hoeft in dit stadium geen hoge mate van detail te kennen. De analyse kan zich beperken tot een beperkte set indicatoren. Met name indicatoren die zonder veel inspanning met een redelijke nauwkeurigheid kunnen worden vastgesteld (bijv. veranderingen in intensiteiten) verdienen daarbij de voorkeur. Waar het bij de vergelijking van alternatieven primair om gaat is doelbereik op verkeerskundige aspecten (bijv. veranderingen intensiteiten, I/C-verhoudingen, verkeersprestatie, snelheden en reistijden).

Indien oplossingsrichtingen op dergelijke grootheden goed scoren wordt er vervolgens gekeken of er (neven)effecten zijn die als onoverkomelijke belemmeringen kunnen worden aangemerkt, doordat er bijvoorbeeld sprake is van:

- een onaanvaardbare, niet te mitigeren impact (bijv. weg door natuurgebied) of
- hoge kosten voor benodigde mitigerende maatregelen in relatie tot totale kosten (bijv. tunnel voor luchtkwaliteit).

Tip: beperk het rekenwerk

In deze fase is het nog niet nodig om uitgebreid te gaan rekenen. Dit werkt vertragend en geeft in dit stadium niet meer zekerheid dan een identificatie op basis van kennis, ervaring en kentallen. Echter bij twijfel kan een berekening wel helpen.

Zeef 2

In zeef 2 resteren enkele kansrijke alternatieven. Eén van de kansrijke alternatieven zal worden geselecteerd als voorkeursalternatief. Het is van groot belang dat het voorkeursalternatief ook echt een oplossing biedt voor het probleem waarvoor de verkenning is gestart. Daarom is juist in deze fase een gedegen [doorrekening](#) van de alternatieven belangrijk en zullen er naast de standaard indicatoren ook mogelijk projectspecifieke indicatoren en gegevens over reistijdskosten per alternatief beschikbaar moeten komen. Bij deze berekeningen is het Kader NRM Toepassingen verplicht.

Voor het nemen van de (adaptieve) voorkeursbeslissing is het van belang om te weten hoe het verkeerssysteem zich in verschillende mogelijke toekomst kan ontwikkelen. Doel is een besluit te nemen dat in zoveel mogelijk toekomstige situaties juist is: een robuust, toekomstvast besluit. In de modelberekeningen voor zeef 2 is het daarom van belang om verschillende scenario's in ogenschouw te nemen. Het berekenen van verkeerseffecten met het NRM vindt in deze fase dan ook plaats voor de WLO scenario's van de Planbureaus (momenteel versie 2019 s Hoog en Laag). Dit geeft inzicht in de bandbreedte waarbinnen de mogelijke verkeerseffecten (doelbereiking) van de alternatieven zich afspelen, met als doel inzicht te verschaffen in toekomst vaste dimensionering en ontwerp. Bij vervolgberekeningen (milieu-effecten) zal veelal kunnen worden volstaan met de gegevens van één van beide scenario's als

invulling van een “worst case scenario”. De specifieke uitgangspunten voor een voorkeursbeslissing zijn altijd vooraf vastgesteld in nauwe samenspraak met het bevoegd gezag.

Houdt er rekening mee dat de verkeersgegevens belangrijke input zijn voor ontwerp, wettelijke effectstudies, verkeersveiligheid en de MKBA. Zorg dat de onderzoekers onderling afstemmen dat de juiste gegevens beschikbaar zijn, zodat ook de effectstudies het gewenste detailniveau inzichtelijk kunnen maken.

Beoordelingsfase: Invoergegevens generen, extra toelichtend bij HWN

Voor verkenningen waarbij aanpassingen aan het wegennet een voornaam onderdeel zijn, zijn verkeersgegevens een belangrijke input voor het uitvoeren van globaal effecten onderzoek (met betrekking tot aspecten als veiligheid, lucht, geluid, natuur) en voor het uitvoeren van de kosten/batenanalyse en de kostenraming. Deze verkeerscijfers moeten zorgvuldig en “op tijd” gegenereerd worden, zodat het globale effectenonderzoek van start kan (zie kader). Technisch ontwerp en verkeersprognose kunnen een iteratief proces zijn.

Om inzicht te krijgen in de bandbreedte van de bereikbaarheidseffecten en daarbij behorende alternatieven worden twee scenario’s doorgerekend; de WLO scenario’s Hoog en Laag.

Het verkeersmodel NRM wordt toegepast bij projecten die (mede) betrekking hebben op het hoofdwegennet. Indien er sprake is van sterke relaties met het OWN, kunnen afspraken gemaakt worden over het in aanvulling gebruiken van modellen van andere wegbeheerders. Deze afspraken komen dan voort uit het uitgangspuntenoverleg. Houd er rekening mee dat uitgangspunten voor de toekomst verouderd kunnen raken en er van nieuwe informatie moet worden uitgegaan. Het gebruik van het NRM in de beoordelingsfase wordt vooral ingegeven door de informatiebehoefte voor:

- de nadere detaillering van het ontwerp (intensiteitsgegevens en intensiteit-capaciteitsverhoudingen op wegvakniveau);
- het doelbereik (gegevens over congestie en reistijden op trajectniveau en gegevens over intensiteit en samenstelling van het verkeer op wegvakniveau);

- de MKBA (reistijdgegevens per gebruikerscategorie op linkniveau);
- de bepaling van de milieueffecten.

Let op: Aanpassing van beleidsuitgangspunten, ruimtelijke ontwikkelingen en-actualisatie van toekomstscenario’s

In 2015 zijn de WLO-scenario’s aangepast geactualiseerd, vervolgens in 20196 wederom. Jaarlijkse beleidswijzigingen kunnen effect hebben op de nut- en-noodzaakdiscussie en externe effecten van projecten, waar eerder gerekend is met de oude uitgangspunten. Overleg in dat geval met WVL en DGMo over de uit te voeren gevoeligheidsanalyses.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema’s en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema’s en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema’s en criteria.

Thema’s	Beoordelingscriteria
<i>Verkeer</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Netwerkbelasting: intensiteit, I/C-verhouding • Netwerkprestatie: reistijden, voertuigkilometers, voertuigverliesuren • Verkeerseffecten tijdens aanleg.

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer</i>	Wegverkeer (achterland)	Indien er effecten zijn te verwachten op het wegverkeer deze meenemen
	Spoorverkeer	Als er effecten zijn op de verhouding goederen-transport over water of over spoor (modal shift)

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer, lucht, geur en geluid</i>		Als er mogelijk effecten zijn op verkeersbewegingen (scheepvaart en wegverkeer), en daarmee samenhangende lucht- en geluidsaspecten. Relevantie mede afhankelijk van nabijheid van omwonenden

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Het voorkeursalternatief en eventuele varianten worden ten opzichte van de referentiesituatie vergeleken op probleemoplossend vermogen. Voor zowel de aanleg van nieuwe tracés als de uitbreiding van bestaande tracés wordt ingegaan op de netwerkbelasting (verkeersprestatie, verkeersintensiteiten, onderscheiden naar personenverkeer en vrachtverkeer en tijdstip (spits en niet-spits), I/C-verhoudingen en herkomst en bestemmingen). Zie ook [Kader toepassing NRM](#).

Tevens wordt in deze fase de netwerkprestatie nader onderzocht door middel van reistijden (betrouwbaarheid) uitgesplitst naar hoofdwegennet en onderliggend wegennet. De reistijden (van deur tot deur) op bepaalde gedefinieerde trajecten, gerelateerd aan normen die landelijk of regionaal zijn vastgesteld, robuustheid (mate waarin bij calamiteiten alternatieve routes beschikbaar zijn), voertuigkilometers en voertuigverliesuren. Projectspecifiek kan er aandacht besteed worden aan effecten op sluipverkeer. Bijvoorbeeld als in de huidige situatie problemen op het onderliggend wegennet bestaan of als die verwacht worden als gevolg van het voornemen. Eventuele effecten tijdens de aanlegfase (verkeershinder) kunnen in deze fase ook inzichtelijk worden gemaakt. In de planning- en studiefase wordt nog slechts gewerkt met één mobiliteitsscenario en één uitgangspuntenset. Gebruik kan worden gemaakt van de met NRM gegenereerde verkeersgegevens waarop het voorkeursbesluit is gebaseerd.

Factsheet Verkeersveiligheid

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau

Verkeersveiligheid

Zeef 1

Doorgaans zal in zeef 1 geen beoordeling en selectie plaats vinden van alternatieven op basis van verkeersveiligheid. In de analytische fase worden dan ook niet gerekend, maar de effecten worden kwalitatief bepaald. Onoverkomelijke belemmeringen voor het thema verkeersveiligheid kunnen zich in deze fase al voordoen. Het gaat dan met name om onomkeerbare (bestuurlijke) keuzes zoals het realiseren van extra aansluitingen of niet vervangen van kunstwerken die grote impact op verkeersveiligheid kunnen hebben. Het belangrijkste aandachtspunt is dat er voldoende ruimte is voor het kunnen realiseren van verkeerskundig veilig ontwerp (ruimte voor boogstralen, afslagen).

Zeef 2

De vergelijking van de alternatieven vindt plaats op basis van verschillen in verkeersintensiteiten en capaciteit van de weg (aantal rijstroken). Voor elk alternatief wordt op basis van beschikbare informatie over ongevalsgegevens, kentallen en expert judgement een prognose bepaald van het aantal ernstige ongevallen en slachtoffers voor het planjaar. Indien wenselijk kan een gevoeligheidsanalyse worden uitgevoerd om de marges binnen de berekeningen in beeld te brengen.

Per alternatief wordt ook het wegontwerp beoordeeld. Het doel is de mogelijke 'addertjes onder het gras' in de ontwerpen te signaleren. De focus ligt bij de belangrijke elementen voor verkeersveiligheid, zoals de aanwezigheid van vluchtstroken, de verhouding tussen dwars-, lengte- en hoogtepfiel, knooppunten en aansluitingen, bruggen en overige kunstwerken, en de mogelijke gevolgen van congestie (I/C verhouding). Hiermee wordt voorkomen dat ontwerpelementen met een negatieve invloed op verkeersveiligheid in de planuitwerking onomkeerbaar zijn.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria
Verkeersveiligheid	Toetsen aan Europese richtlijn betreffende het beheer van de verkeersveiligheid van weginfrastructuur

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWN

Verkeersveiligheid

In de planning- en studiefase wordt het voorkeursalternatief meer in detail uitgewerkt, rekening houdend met de verkeersveiligheid gerelateerde (ontwerp)onderwerpen als de aanwezigheid van vluchtstroken, de verhouding tussen dwars-, lengte- en hoogtepfiel, knooppunten en aansluitingen, bruggen en overige kunstwerken. Effecten op verkeersveiligheid kunnen altijd in beeld worden gebracht: het aantal ernstige ongevallen en slachtoffers (doden en ernstige gewonden). Het uitvoeren van audits op verkeersveiligheid tijdens het ontwerpproces is verplicht.

Factsheet Water (waterkwaliteit en waterkwantiteit)

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau

Water

Let op de mogelijke samenhang met het thema Klimaatadaptatie en Waterveiligheid. Stem af welke onderwerpen in welk thema behandeld worden, om dubbel telling te voorkomen.

Zeef 1

Aan de hand van een literatuurstudie is het van belang om een beeld te krijgen van de huidige situatie. Voor de referentiesituatie is het nodig ook de autonome ontwikkeling te beschrijven voor die onderwerpen van water die worden opgenomen in het beoordelingskader. Stem daarbij goed af met de specialisten van klimaat welke klimaatscenario's worden gebruikt. Omdat niet automatisch voor ieder onderwerp hetzelfde klimaatscenario worst-case is, kan het wenselijk zijn meerdere scenario's voor de autonome ontwikkeling en de oplossingsrichtingen in beeld te brengen. De meerwaarde van meerdere scenario's is sterk projectspecifiek, en moet dus goed moet alle betrokken specialisten worden bekeken.

Voor projecten waarbij een sterke beïnvloeding van het grondwaterpeil wordt verwacht, is het van belang dat tijdig (minimaal één jaar voor start uitvoering) een juist beeld van het grondwaterpeil en eventuele schommelingen wordt verkregen. Hierbij worden bijvoorbeeld historische reeksen bestudeerd. Kijk ook naar zettingen als gevolg van verlaging van de grondwaterstand in het gebied. Bij deze projecten worden hierover al in de verkenningfase afspraken gemaakt met de lokale waterbeheerder. Daarom is het zinvol om al tijdig een grondwaterspecialist te raadplegen om te checken of dit aan de orde is.

Informatie over het grondwatersysteem is beschikbaar bij de gemeente, de provincie (bijvoorbeeld drinkwateronttrekking) en soms bij het waterschap.

Zeef 2

Het opstellen van een beoordelingskader voor water is maatwerk. Dit is afhankelijk van het type project en de omgeving waarin het project zal worden gerealiseerd. De beoordelingscriteria voor het thema water zijn afgeleid van de functies van het watersysteem:

- Waterveiligheid: wettelijk veiligheidsniveau primaire waterkeringen, normen regionale keringen en overstromingsrisico's.
- Waterkwantiteit: verzilting, bodemdaling, verdroging, wateroverlast
- Waterkwaliteit: KRW-doelen, wettelijke waterkwaliteitsnormen en overig beleid
- Gebruiksfuncties: goede voorwaarden voor o.a. drinkwater, landbouw, visserij, scheepvaart en recreatie.

Als grondwater niet als kritisch uit zeef 1 is gekomen, is het niet nodig aandacht aan dit thema aandacht te schenken in zeef 2. Doel is aan-nemelijk te maken (niet te toetsen of bewijzen) of de alternatieven aan de wettelijke kaders kunnen voldoen, tegen reële kosten voor mitigerende en/of compenserende maatregelen. Hiervoor is een afstemming tussen de kostenramers en de deskundigen van water wenselijk.

Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend HWS

Schoon water

Zeef 1

Voorafgaand aan de verkenningfase heeft er bij KRW-maatregelen vaak al een selectie plaatsgevonden van de meest kansrijke locaties voor de uitvoering van de maatregelen op basis van de beschikbaarheid van gronden (bijvoorbeeld gronden die reeds in bezit zijn van Rijkswaterstaat). Dit betekent dat er in het ontwerp voor een deel al rekening is gehouden met natuurwaarden.

In dit stadium moet om de ecologische waterkwaliteit te beoordelen stroomschema deel 1 van het Toetsingskader waterkwaliteit worden

gebruikt. Deze is te vinden in de bijlage bij de Beleidsregel toetsingskader waterkwaliteit. Belangrijke vragen hierbij zijn of de activiteit plaatsvindt binnen de begrenzing van het waterlichaam en of er potentiële negatieve effecten zijn tot in het waterlichaam. En staat de ingreep op de lijst met ingrepen die in principe altijd toegestaan zijn?

Daarnaast kunnen maatregelen in bepaalde gevallen ook dusdanig ingrijpend zijn dat de veranderde omstandigheden aanleiding geven tot een andere typologische indeling van het oppervlaktewater. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij een ingrijpende verandering van de saliniteit en bij de aanleg van een grootschalige waterkering of inlaatvoorziening. In dergelijke gevallen moeten de gevolgen voor de typologie worden bepaald door middel van expert judgement. Betrek als dit mogelijk aan de orde is ecologen en juristen met goede kennis van de KRW. In deze fase moet ook duidelijk worden of er aanvullende eisen zijn die voortvloeien uit in de KRW opgenomen beschermde gebieden voor de functies drinkwater, schelpdierwater en natuur. Voor zwemwater vloeien de eisen voort uit het nationaal waterprogramma.

Tip: Vooroverleg

In een vooroverleg kan het Bevoegd Gezag aangeven welke onderdelen zij belangrijk vindt bij het doorlopen van de benodigde procedures. Regelmatig overleg voorziet het Bevoegd Gezag van informatie over gemaakte keuzes en de uitgevoerde onderzoeken. Dit kan bijdragen aan het vlot doorlopen van vergunning- of ontheffingsaanvragen.

Zeef 2

In zeef 2 verschuift de aandacht naar de biologische kenmerken. Effecten op de ecologische waterkwaliteit worden in zeef 2 ook kwalitatief geschat. Zie hiervoor stroomschema deel 2 van het Toetsingskader waterkwaliteit te vinden in de Beleidsregel toetsingskader waterkwaliteit. De effecten op de chemische waterkwaliteit dienen, in het geval sprake is van puntlozingen of ingrepen in de waterbodem die als een lozing te kwalificeren zijn, worden beoordeeld middels het Handboek Immissietoets.

Uitvoeringsaspecten, gebruiksfuncties en overige effecten

Dit onderdeel gaat over de aspecten die tijdens de uitvoering plaats vinden, tijdens het gebruik plaatsvinden en alle effecten die niet onder de standaard onderzoeksthema's vallen. Onder uitvoeringsaspecten worden aspecten verstaan die spelen tijdens de aanlegfase. Om deze effecten in te schatten zijn de uitvoeringsplannen en -methode relevant

De functies kunnen onderdeel zijn van het projectdoel. In dat geval moet aangetoond worden dat de doelen worden behaald. Hoewel gebruiksfuncties geen milieueffecten zijn, kan er voor worden gekozen effecten op deze gebruiksfuncties te beschrijven in het MER. Wanneer de gebruiksfuncties onderdeel zijn van de vergunningaanvraag moet worden aangetoond dat er geen onaanvaardbare verslechtering van de functies ontstaat door het plan. Gebruiksfuncties kunnen ook een belangrijke rol spelen vanwege het creëren van draagvlak. In dat geval kunnen gebruiksfuncties verdwijnen, maar zullen mitigerende of compenserende maatregelen getroffen moeten worden om draagvlak in de omgeving te behouden/verkrijgen.

Landbouw

Het landbouwbeleid in een gebied staat vaak beschreven in provinciale omgevingsvisies of gebiedsplannen. Voor het aspect landbouw kunnen de volgende criteria worden gebruikt:

- Oppervlakte landbouwgrond en de gebruiksmogelijkheden daarvan (vaak gemeten in aantal landbouwbedrijven). Vaak is er sprake van verlies aan landbouwgrond en het deels veranderen van agrarische gebruiksmogelijkheden van landbouwgronden.
- Ruimtelijke structuur van de landbouw (verkaveling): de ingreep kan

effect hebben op de (kavel)vorm en de mogelijkheden voor schaalvergroting op de resterende landbouwgrond.

- Mogelijkheden voor verbrede landbouw. Met verbreding wordt bedoeld het combineren van landbouw met agrarisch natuurbeheer, het beheer van natuurgebieden in combinatie met recreatie (bijvoorbeeld logies, horeca, huisverkoop en kanoverhuur).
- Landbouwschade en opbrengstderving. Het gaat hierbij om schade die kan ontstaan door extra vernatting of verdroging als gevolg van ingrepen in het gebied. Ook gaat het om de mogelijke invloed van de kwaliteit van het inundatiewater op voedselveiligheid en diergezondheid en om mogelijke effecten van veranderingen in wilde dierspopulaties (bijvoorbeeld ganzen) op de landbouw.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria
<i>Water</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Grondwaterbeschermingsgebied • Oppervlakte -en Grondwaterkwaliteit • Waterberging

Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Woon en leefmilieu</i>	Gezondheid	Combinatie van lucht- en geluidseffecten Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water (zwemmen) Als recreatie een onderdeel van het ontwerp is, kunnen bewegen en het bevorderen van sociale ontmoeting ook een onderdeel van het beoordelingskader zijn.
<i>Bodem en water</i>	Bodem en grondwaterstand en – kwaliteit	
	Waterkwaliteit	Als er als onderdeel van het voornemen veel wordt gebaggerd of als er als gevolg van de ingreep een koppeling plaatsvindt tussen watersystemen van verschillende kwaliteit
	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie-en ontgronding van de bodem en/of oevers
	Golven en stromingen	Indien wijzigingen optreden in golf- en/of stromingspatronen
<i>Recreatie</i>	Verlies van of doorsnijding van recreatiegebieden Waterkwaliteit	Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water
<i>Landbouw en visserij</i>	Verlies van landbouwareaal Aantasting van kwaliteit van landbouw of visserij als gevolg van grondwaterdaling / stijging of waterkwaliteit	Als er effecten op de landbouw te verwachten zijn door: grondwaterstandsverlaging/verhoging of gebruik van oppervlakte landbouwgrond

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
Water en bodem	Geohydrologie	Altijd
	Oppervlaktewatersysteem	Altijd
	Waterkwaliteit	Altijd
	Bodemkwaliteit	Wanneer er sprake is van ontgroningen/ vergravingen of de toepassing van bodemmateriaal
	Bodemstabiliteit	Altijd
	Grondstromen	Wanneer er grootschalige grondstromen aan de orde zijn
	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie- en ontgroning van de bodem en/of oevers. Betrek de beheerder.
Verkeer, lucht, geur en geluid	Waterstandsverlaging (ivm bevaarbaarheid)	Bij ingrepen in grote rivieren

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWS en HVWN

Bodem en water

Grondwaterstand en -kwaliteit

Als er mogelijke effecten zijn van het voornemen op de bodem- en grondwaterkwaliteit wordt het thema meegenomen in verband met effecten op landbouw, gebouwen (fundering) en drinkwaterwinning.

Vanwege de complexiteit van de geohydrologische modellen worden vaak pas in de planning- en studiefase grondwatermodelberekeningen voor de effectbepaling uitgevoerd als er effecten verwacht worden. Voor vergunningverlening kan het bevoegd gezag het gebruik van specifieke modellen voorschrijven. De provincie heeft de verantwoordelijkheid om nadelige effecten van grondwaterstandswijzigingen zoveel mogelijk te voorkomen.

Oppervlaktewaterkwaliteit

Als er sprake is van beïnvloeding (doordat er bijvoorbeeld veel gebaggerd wordt of doordat een koppeling van watersystemen plaatsvindt) moet het aspect oppervlaktewaterkwaliteit worden meegenomen. Een effect op de oppervlaktewaterkwaliteit is bij de aanleg van havens en vaargeulen niet vaak aan de orde.

Soms zal het voldoende zijn om alleen een inschatting te maken van de kans op nieuwe vervuiling, een andere keer dient ook aandacht besteed te worden aan de mogelijkheid dat nieuwe of bestaande verontreinigingen zich verplaatsen via het grondwater naar het oppervlaktewater. In dat geval worden de mogelijke effecten van grondwaterstroming op de verplaatsing van nieuwe en/of bestaande verontreinigingen, van grondwater met een bepaalde nutriënten-samenstelling, van zoute kwelstromen ed. beoordeeld.

Het gewenste detailniveau is afhankelijk van het soort verontreiniging, grondsoorten en snelheid van grondwaterstromingen.

Let ook op de samenhang met de beoordeling van de [KRW-maatlatten](#) die zijn beschreven bij [natuur](#).

De ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater wordt in de KRW-systematiek kwantitatief bepaald aan de hand van diverse indicatoren. De kwaliteitselementen fytoplankton, fyto bentos, macrofyten, macrofauna en vissen krijgen elk een score. De toetsingsmethodiek die hierbij wordt gebruikt is afhankelijk van het type water. De indicatoren zijn uitgewerkt in het [STOWA-rapport](#) 'Referenties en maatlatten voor natuurlijke watertypen voor de Kaderrichtlijn Water'. Deze maatlatten gaan zowel over samenstelling (welke soorten komen voor, zowel positief als negatief scorende soorten) als hoeveelheid (wat is het areaal of het aantal van een bepaalde soort?).

Het Toetsingskader waterkwaliteit geeft aan hoe nieuwe fysieke ingrepen in de rijkswateren en de biologische kwaliteit moeten worden beoordeeld. Dit toetsingskader is als bijlage opgenomen in het Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren (BPRW 2016-2021). Het Toetsingskader waterkwaliteit bestaat uit twee delen: een algemeen deel en een deel voor specifieke watertypes. Het algemene deel start met algemene vragen, die niet watertype-afhankelijk zijn. Indien dit algemene kader geen uitsluitel biedt over eventuele effecten van een ingreep op de biologische kwaliteit, dan wordt als volgende stap het toetsingskader per watertype doorlopen. In het toetsingskader waterkwaliteit zijn voor beide onderdelen stroomschema's opgenomen.

Voor de beoordeling van de effecten op de ecologische doelen uit de KRW wordt de schaalgrootte van het verwachte effect geschat. Omdat een ingreep of maatregel vaak wordt genomen in een veel groter waterlichaam, wordt het effect vertaald naar het effect op de maatlatscores voor het totale waterlichaam, bijvoorbeeld aan de hand van de lengte van aangepaste oevers ten opzichte van de totale oeverlengte binnen het waterlichaam.

Naast de ecologische beoordeling dienen ook de effecten op de chemische waterkwaliteit beoordeeld te worden. Dit is van belang wanneer er stoffen in het oppervlaktewater worden gebracht. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de effecten die bepaalde materialen op het oppervlaktewater kunnen hebben.

Indien er sprake is van puntlozingen of ingrepen in de waterbodem die als een lozing te kwalificeren zijn, moet het Handboek Immissietoets worden gevolgd, om zo de effecten van deze handelingen te beoordelen.

Factsheet Waterveiligheid

Verkenningfase

Startfase: Reikwijdte en detailniveau, extra toelichtend HWS

Waterveiligheid - waterstandsverlaging en hoogwaterbescherming
Zeef 1

In de eerste fase van de verkenning is vooral behoefte aan kennis over het betreffende watersysteem en de effectiviteit van mogelijke maatregelen. Welke maatregelen dragen bij aan het oplossen van het probleem en welke niet? Deze kennis leidt tot inzicht in de huidige situatie, het probleem en het soort maatregelen dat tot een oplossing kan leiden. Als veiligheid het hoofddoel is van het project, is het verstandig om eerst vanuit veiligheid de oplossingsruimte te begrenzen, voordat er naar andere thema's wordt gekeken.

Bij de start van het project wordt in overleg met het Bevoegd Gezag een keuze gemaakt welk instrumentarium wordt ingezet en wanneer. Gelijktijdig met de keuze van het instrumentarium worden ook afspraken gemaakt over het basisjaar/huidige situatie, de referentiesituatie en tijd- en ruimteschalen (zichtjaren, studiegebied, onderzoeksgebied). Hierbij wordt rekening gehouden met de hydraulische randvoorwaarden die op dat moment vigerend zijn en het instrumentarium waarmee die zijn vastgesteld. In de verkenningfase (Zeef 1) wordt gewerkt met expert judgement of met een vereenvoudigde toepassing van geavanceerde modellen.

In de eerste fase worden de eisen aan waterkeringen en andere objecten geïnventariseerd. Daarom dient zo vroeg mogelijk in het proces contact te worden gelegd met de waterbeheerder (een waterschap of Rijkswaterstaat) om de eisen en beperkingen ten aanzien van waterveiligheid in beeld te krijgen. Hierbij moeten ook de kleinere regionale keringen in het projectgebied worden meegenomen, als ook de overlap gebieden tussen het beheergebied van de keringbeheerder en de

rivierbeheerder (uiterwaarden). Het op tijd betrekken van de beheerder kan tijdswinst opleveren in latere (bestuurlijke) besluitvormingsfasen. Voor het thema

watervedeling en morfologie is het goed om in te schatten of er onoverkomelijke belemmeringen ontstaan die niet in het ontwerp zijn op te lossen. In de meeste gevallen zijn aanpassingen binnen het ontwerp voldoende voor een goede watervedeling en morfologie.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
Veiligheid	Waterstandsverlaging	Conform Rivierkundig beoordelingskader. Dit bevat alle gegevens om rivierkundige effecten van maatregelen te beoordelen.
	Hoogwaterbescherming	Maatgevende hoogwaterstanden dienen conform de omgevingswaarden voor waterveiligheid en technische leidraden en de hydraulische randvoorwaarden te worden berekend en daarop dient de kering te worden ontworpen. Zie ook Rivierkundig beoordelingskader .
Voldoende water	Watervedeling; aan- en afvoer en berging	Het peilbesluit van de beheerder (waterschap of Rijkswaterstaat) bevat waterstanden of bandbreedten daarvoor, die zoveel mogelijk in stand worden gehouden.
	Morfologie	Conform Rivierkundig beoordelingskader. Dit bevat alle gegevens om rivierkundige effecten van maatregelen te beoordelen. Waar is sprake van erosie en aanzanding en in welke mate.

Zeef 2

Het is van groot belang dat het voorkeursalternatief (uitkomst zeef 2) daadwerkelijk een oplossing biedt voor het probleem en dat aan de wettelijke eisen wordt voldaan. Daarom worden van de kansrijke alternatieven de effecten bepaald middels modelberekeningen. De mate van detailniveau van het model bepaalt of er al rekening gehouden kan worden met andere projecten in het hoofdwatersysteem, klimaat-scenario's en bijbehorende effecten. Daarmee wordt ook de robuustheid van de alternatieven duidelijk.

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In de volgende tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Veiligheid</i>	Hoogwaterbescherming	Als onderdeel vaarweg deel uitmaakt van primaire waterkering (sluizen, dammen) of de wijziging van de vaarweg (in de beschermingszone van de waterkering) daarop invloed heeft.
<i>Bodem en water</i>	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie en erosie van de bodem en/of oevers
	Golven en stromingen	Indien wijzigingen optreden in golf- en/of stromingspatronen

Effectidentificatie extra toelichtend voor HWS

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwatersysteem opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn; de tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema	Aspecten	Wanneer neem je het mee?
<i>Veiligheid</i>	Hoogwaterbescherming	Voornamelijk bij ingrepen in en/of nabij waterkeringen en in stroomvoerend of bergend rivierbed
<i>Verkeer (incl. effecten op lucht, geur en geluid)</i>	Waterstandsverlaging (ivm bevaarbaarheid)	Bij ingrepen in grote rivieren

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWS en HVWN

Bodem en water Morfologie

Dit effect treedt alleen op indien de activiteit in stromend water plaats vindt. Of er dan ernstige verandering verwacht kunnen worden dient te worden beoordeeld door een deskundige. Het gewenste detailniveau is afhankelijk van de diversiteit van de varianten en of het al in de verkenning is meegenomen voor de alternatieven (duidelijke verschillen, minder nauwkeurigheid vereist). Verder van belang zijn grondsoorten, grondgebruik en gebruik van oppervlaktewater (vaarweg, landbouw). Peilveranderingen van gemiddeld 2–5 cm kunnen in bepaalde mer-studies als significant zijn aangemerkt (vb. Zandmaas/Maasroute).

Hoogwaterveiligheid

Voor hoogwaterveiligheid moet gerekend worden met scenario's. Stem de afvoerscenario's en het scenario voor zeespiegelstijging goed af met de voortoeters, het waterschap en specialisten van de overige betrokken bestuursorganen. Het is gebruikelijk voor de beoordeling van niet-flexibele maatregelen voor waterveiligheid een extremer scenario te gebruiken dan voor onderdelen van de waterkering die kunnen worden uitgebreid. Het is op projectniveau verstandig om een

gevoeligheidsanalyse uit te voeren voor de verschillende klimaatscenario's, als dit nog niet in de verkenning is uitgevoerd. De gevoeligheidsanalyse kan gebruikt worden bij de motivatie van de gebruikte scenario's in de planuitwerking.

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HVWN

Veiligheid

Voor hoogwaterveiligheid moeten ingrepen in grote rivieren beoordeeld worden conform het Rivierkundig beoordelingskader. In zijn algemeenheid geldt dat er een kwantitatieve analyse dient plaats te vinden in hoeverre het buitenwater gekeerd kan worden.

Benodigd detailniveau, extra toelichtend voor HWS

Morfologie

De criteria voor de keuze tussen modellen zijn niet scherp. Het gaat meestal om een mix van theoretische en pragmatische argumenten op basis waarvan een modelkeuze plaatsvindt. Denk aan het beantwoorden van vragen als:

- Gaat het om een aanpassing van een bestaand systeem, of wordt een volledig nieuw systeem ontworpen (dit is uiteraard afhankelijk van de schaalgrootte waarop de beschouwing plaatsvindt)
- Welk detailniveau is gewenst? (in geografische zin maar wellicht ook op tijdschaal)
- In hoeverre is dimensionering van afvoersystemen aan de orde? (afvoercapaciteiten beperkt door kunstwerken?)
- Welke systeemgegevens zijn voorhanden? (in relatie tot benodigde gegevens voor gewenste modelaanpak)
- Zijn er meetgegevens beschikbaar? (voor validatie/kalibratie).

Factsheet Markt en Inkoop

Inleiding

Een uitgangspunt bij MIRT-projecten is dat we zo vroeg mogelijk verkennen wat de meerwaarde van de markt kan zijn. In bepaalde gevallen kan een vroege betrokkenheid van de markt leiden tot meerwaarde. De meerwaarde kan zich uiten in tijd, geld en kwaliteit. Bij onderzoeken van de meerwaarde van betrokkenheid van de markt is het betrekken van de markt zelf van groot belang. Naast het betrekken van de markt is voor inkoop een goede afstemming met de betrokken publieke partners en de verwoording van afspraken van belang. In een bestuursovereenkomst staan immers al afspraken en keuzes voor het vervolg.

In de Verkenning worden keuzes gemaakt die van betekenis zijn op de inkoop en aanbesteding in de Planuitwerking. De producten en processen met betrekking tot Markt en Inkoop zijn in de Verkenning gericht op het vergroten van het bewustzijn van de invloed van keuzes op de meerwaarde die de markt kan bieden én om de verschillende inkoop in alle MIRT fasen goed op elkaar te laten aansluiten.

Verkenningfase

	Verkenning (producten en processen Markt en Inkoop)
<i>Startfase</i>	Geen
<i>Analytische fase</i>	Marktconsultatie (verkennen van kansen, gesprekken met betrokken marktpartijen)
<i>Beoordelingsfase</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Project inkoopstrategie • Marktscan • Business case • Kwaliteitsborging/GATE Review • Grondverwerving • Toets kostenpool
<i>Besluitvormingsfase</i>	Bestuursovereenkomst

Marktconsultatie

Al in de Verkenning zijn er contacten met de markt. De vorm waarin is afhankelijk van de projectkarakteristieken, te denken valt aan gerichte één op één gesprekken of bredere bijeenkomsten om informatie uit te wisselen. Het zijn verschillende vormen van contact met de markt, die alle vallen onder de noemer van marktconsultatie. De marktconsultatie is voor zowel het ministerie I&W/Rijkswaterstaat als voor de markt een belangrijke informatiebron.

De aard van de marktconsultatie verandert naarmate het proces vordert. In de Verkenning gaat het vooral om informatie uitwisselen en meedenken om de kansen en risico's van het project beter te positioneren.

Business Case

Stel een business case op, indien er sprake is van een integrale gebiedsgerichte verkenning, waarbij je ook altijd te maken hebt met andere ontwikkelingen in een regio, zoals woningbouw of natuuraanleg. Een business case kan om twee redenen worden opgesteld:

- het bepalen van de verdeling van de bekostiging van vastgoed
- het bepalen van de terugverdientijd van investeringen in duurzaamheidsmaatregelen.

Een [Businesscase](#) wordt opgesteld als er naast het rijk ook andere partijen bij een project zijn betrokken bij de financiering (overheden of marktpartijen). In dit stadium is het goed om ook inkoopexpertise te betrekken. Bij een integrale gebiedsgerichte verkenning, waarbij je ook te maken hebt met andere ontwikkelingen in een regio, wordt altijd een business case uitgevoerd. Met name bij verkenningen met woningbouw-, kantoor- of bedrijventerreinontwikkeling is de business case relevant voor mogelijkheden voor bekostiging vanuit vastgoedontwikkeling. Bij een sectorale verkenning wordt een business case alleen uitgevoerd indien er een derde partij bij het project (financieel) betrokken is (andere overheden dan wel private partijen). Bij 100% Rijksfinanciering wordt er geen business case uitgevoerd voor het bepalen van de verdeling van de bekostiging.

Project inkoopstrategie

Al vanaf de vroege start van het project dient er nagedacht te worden over alle mogelijke strategische vraagstukken met betrekking tot marktbenadering. Het doel is om bewust de toekomstige samenwerking met marktpartijen te overdenken zodat zorgvuldig met risico's, kansen en ambities kan worden omgegaan. Het ministerie van IenW / Rijkswaterstaat wil als professioneel opdrachtgever de markt open, doelbewust en weloverwogen betrekken.

De inkoopstrategie in de Verkenning beschrijft de marktbetrokkenheid in alle MIRT-fasen en de keuzes die al in het begin van het project gemaakt kunnen worden, die van invloed zijn op de latere aanbesteding en contractering van het project. Veel van die keuzes worden al vroeg in het

proces –in de Verkenning- gemaakt en/of afgebakend. Het is veelal een afweging tussen het beheersen van (toekomstige) risico's en onzekerheden aan de ene kant, en anderzijds het bieden van voldoende ruimte voor creativiteit, kansen en speelruimte voor de markt. Door deze afwegingen bewust te benaderen ontstaat er niet alleen intern meer consistentie maar vergroot het tevens de herkenbaarheid van het project richting de markt.

In de project inkoopstrategie geeft een project vanuit de projectdoelen en projectkenmerken haar visie hoe de focuspunten, doelen en ambities van Rijkswaterstaat naar verwachting een plek krijgen. De project inkoopstrategie draagt zo al in de Verkenning bij aan bewuste en consistente benadering van Markt en Inkoop door de MIRT fasen heen. De project inkoopstrategie maakt deel uit van de kwaliteitsborging/GATE Review.

Hulpmiddel:

- [processtap inkoopstrategie in Aris](#)
- [model integrale inkoopafweging](#)
- [Focuspunten RWS](#)
- [oplegvel inkoopplan](#)

Marktscan

De marktscan is een vorm van marktconsultatie, een vroeg contact met de markt. Met een [marktscan](#) wordt vroeg in het proces een inschatting gemaakt of het vroeger betrekken of eerder contracteren van de markt dan regulier in de Planuitwerking (ook wel vervlechten genoemd) meerwaarde biedt zodat het project sneller kan worden uitgevoerd, voordeliger is in kosten, risico's beter beheerst of meer kwaliteit geeft. In de Verkenning kunnen kansen en risico's hiertoe in kaart worden gebracht met input vanuit de markt. Dat kunnen bijvoorbeeld marktpartijen zijn met bepaalde expertises of met kennis van de regio. De marktscan kan naast het inschatten of een vroegere marktbetrokkenheid voordeel biedt ook ingaan op de potentiële kansen voor het project op het gebied van duurzaamheid, data en IV, opgave gericht samenwerken en daaruit voortvloeiend vernieuwing/innovatie. De resultaten van de marktscan zijn weer input verder in het proces. De marktscan maakt deel uit van de

kwaliteitsborging/GATE Review.

Hulpmiddel:

- [Marktscan](#)
- [Marktconsultaties](#)
- [Vroege Marktbenadering \(Vervlechting\)](#)

Planning- en studiefase

Inleiding

Aan het eind van de Verkenning wordt een voorkeursbeslissing aangenomen. Daarin staat de richting van het project die in besluitvorming de voorkeur heeft gekregen. De resultaten van de afwegingen ten aanzien van Markt en Inkoop worden meegenomen in de voorkeursbeslissing. Rijkswaterstaat krijgt van het ministerie van IenW daarna meestal de opdracht om de planstudie van het project uit voeren. Na acceptatie van de opdracht begint de Planuitwerking. Dit zijn geen producten voor Markt en Inkoop maar in de voorkeursbeslissing en de opdrachtbrief staan contouren en afwegingen die van belang zijn voor de Planuitwerking en de aanbesteding. De producten voor de Planstudie worden door Markt en Inkoop ingekocht. De afweging om de Planuitwerking en de Contractvoorbereiding in één opdracht te vertrekken is belangrijk.

De Planuitwerking richt zich meestal op het uitwerken van het ruimtelijke spoor waarbij gaandeweg de rollen vanuit het Integraal Project Management worden opgestart.

Bij meer complexe sectorale en gebiedsontwikkelingsprojecten waarbij verschillende ontwikkelingen gecombineerd worden, kan het relevant zijn om snel na de voorkeursbeslissing de aanbesteding te starten om zo de biedende marktpartijen ruimte te geven voor het (ruimtelijk) optimaliseren van het project in de Planuitwerking- ([Vroege Marktbenadering \(Vervlechting\) \(rws.nl\)](#)). Voorwaarde is dat de voorkeursbeslissing voldoende stabiliteit biedt voor een eenduidige uitvraag aan de markt. Voordeel is dat de transactiekosten relatief beperkt blijven (tot de Planuitwerking) en er toch nog ruimte is voor creatieve inbreng door de markt.

(Hoofd) producten/processen Markt en Inkoop in de Planuitwerking

- Marktconsultatie
- Inkoop van producten voor de Planuitwerking en Contractvoorbereiding
- Inkoopstrategie en uitvoeringsstrategie
- Inkoopplan inclusief oplegvel
- Corporate tenderboard
- Meerwaardetoets Best Value Procurement
- Meerwaardetoets PPC
- Toets kostenpool
- Aanbestedingsdossier opstellen
- Contractbeheersplan
- Aanbesteding
- Grondverwerving

Marktconsultatie

De aard van de marktconsultatie verandert naarmate het proces vordert. In de Planuitwerking wordt het uitwisselen van informatie steeds specifieker en gericht omdat de contouren van het project naar haar definitieve vorm gaan. In de Planuitwerking wordt de uitwisseling van informatie tussen marktpartijen en Rijkswaterstaat steeds belangrijker. Niet alleen technisch inhoudelijk maar ook voor de toekomstige samenwerking. Let er wel op dat het past binnen de uitgangspunten van het aanbestedingsrecht. In alle gevallen geldt voor de marktconsultatie dat vanuit het project een heldere vraag en scope de markt open en bewust kan worden benaderd.

Hulpmiddel:

- [Marktconsultaties](#)
- [Werkwijzer RWS - Zoeken](#)

Inkoopstrategie en Inkoopplan

De inkoopstrategie uit de Verkenning wordt geactualiseerd op basis van de Voorkeursbeslissing, de Opdrachtbrief en de marktconsultatie in de Planuitwerking. In de inkoopstrategie krijgt de projectomgeving een plek alsmede afwegingen over fasering, scope en samenwerking. De geactualiseerde inkoopstrategie wordt eventueel door de Tenderboard van advies voorzien.

Voor de daadwerkelijke marktbenadering wordt een inkoopplan opgesteld. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de het [model integrale inkoopafweging](#) en de standaard voor het [inkoopplan](#) inclusief [oplegvel](#) uit het Contractenbuffet RWS.

Corporate Tenderboard

[Tenderboards](#) zijn adviesorganen die de opdrachtgever van projecten gevraagd en ongevraagd onafhankelijk, deskundig en integer advies geven over de wijze waarop RWS projecten in de markt zet. Doelen van de tenderboard zijn:

- Bewaken dat RWS consistent is in de manier waarop zij projecten in de markt zet.
- Adviseren over de effectiviteit van de wijze waarop de inkoop plaatsvindt en hoe daarbij invulling gegeven wordt aan de beleidsruimte.

De tenderboard geeft zwaarwegend advies aan de opdrachtgever voor de inkoop en voor de vaststelling van het contract. Bij grote projecten of bij complexe vraagstukken kan de tenderboard op meerdere momenten worden betrokken.

Beste Value Procurement

De Best Value aanpak [Best Value Aanpak](#) verbindt het inkoop- en uitvoeringsproces. Tijdens het inkoopproces ligt de focus op het formuleren van projectdoelen en het selecteren van de partij die het beste bijdraagt aan die doelen. Tijdens de uitvoering ligt de focus op enerzijds op vooruitplannen en risicomanagement en anderzijds op samenwerken en accountability. Met de aanpak wordt direct bijgedragen aan de projectresultaten buiten: een betere kwaliteit voor een reële prijs en binnen de afgesproken tijd.

Public Private Comparator 2.0

Voer de meerwaardetoets [Public Private Comparator \(PPC\)](#) uit (verplicht voor MIRT-projecten groter dan € 60 mln.). Dit instrument vergelijkt verschillende contractvormen voor de uitvoering van het project. De PPC kijkt naar de gehele levenscyclus van het project en vergelijkt de netto contante waarde van kosten, opbrengsten en risico's en kansen bij verschillende contractvormen. Zo wordt duidelijk of een DB(F)M contract voordeliger en sneller is dan een D&C contract. De uitkomst van de vergelijking en de vervolgkeuze voor een contractvorm worden gerapporteerd aan de Tweede Kamer.

Hulpmiddel:

- [Financieel team](#)

Toets kostenpool

De [Kostenpooltoets](#) is binnen RWS een formele verplichte toets voor kostenramingen en kostennota's op belangrijke beslismomenten.

Aanbestedingsdossier opstellen

Om de markt te benaderen wordt een aanbestedingsdossier opgesteld dat bestaat uit de contractdocumenten en de aanbestedingsleidraad. Het [opstellen van het aanbestedingsdossier](#) is een iteratief proces, waarbij alle disciplines in het project betrokken zijn en er meerdere toetsen plaats vinden.

Contractbeheersplan

Om de inhoudelijke kwaliteit van processen en producten te bevorderen zijn enkele instrumenten ontwikkeld, zoals Stroomgerichte Contractbeheersing (SCB) met systeem, proces en producttoetsen en System Engineering (SE). Om hun functie goed te kunnen benutten is het verstandig deze instrumenten vroegtijdig in te zetten.

Hulpmiddel:

- [Contractbeheersing](#)

Aanbesteding

Zodra het aanbestedingsdossier gereed is, de Gate Review Marktbenadering heeft plaatsgevonden en er een Uitvoeringsbesluit is, kan de [markt worden benaderd](#) en de opdracht worden aanbesteed.

Grondverwerving

Onderdeel van proces van markt en inkoop is grondverwerving dat voornamelijk in de Planuitwerking plaats vindt maar om strategische redenen ook al in de Verkenning plaats kan vinden. De [afdeling Grondverwerving](#) (GPO GV) verzorgt voor projecten de verwerving van grond en vastgoed en er mee samenhangende rechten en vergunningen.

2 fasen contracten

Toepassing van het tweefasen contract is een ontwikkeling binnen Rijkswaterstaat op het gebied van marktbenadering. Met het toepassen van de tweefasen aanpak werken we aan doelmatigheid en efficiëntie binnen Rijkswaterstaat, wordt de risicoverdeling tussen Rijkswaterstaat en marktpartijen beter en eerlijker ingericht en dragen we bij aan een gezonde markt

Vitale infrasector

Op meerdere manieren zetten Rijkswaterstaat en marktpartijen zich de komende jaren in voor een brede transitie in de infrasector. Deze sector is duurzaam en innovatief, financieel gezond en de risico's die inherent zijn aan infraprojecten, worden goed beheerst. We experimenteren in nieuwe projecten met nieuwe samenwerkings- en contractvormen, we ontwikkelen lopende pilots door en vergroten onze kennis door onderzoek.

Factsheet Adaptiviteit

Definitie

De complexiteit en dynamiek van de samenleving nemen toe. Onvoorziene omstandigheden zoals het coronavirus en de stikstofproblematiek hebben laten zien dat de context van infrastructuurprojecten en mobiliteit er in korte tijd totaal anders kan uitzien. Rekening houden met onzekerheden en meebewegen met veranderingen wordt belangrijker en daarvoor is flexibiliteit nodig. Adaptief werken kan hierbij helpen.

Een adaptieve werkwijze brengt deze flexibiliteit en wendbaarheid aan, en vergroot daarmee de mogelijkheden om over- en onderinvesteren te voorkomen. Door niet alles vooraf al vast te leggen, maar door een stap voor stap aanpak te hanteren, zijn we beter in staat in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en veranderende inzichten. Het uitstellen van bepaalde besluiten die niet al direct genomen hoeven te worden is hierbij een essentieel onderdeel ('het juiste besluit op het juiste moment'). Adaptiviteit betekent echter niet dat je zaken helemaal open houdt, het kan juist ook betekenen dat je van tevoren afspraken maakt als 'in situatie X / bij uitkomst X doen we Y'.

Adaptiviteit bij RWS

Vroeg zekerheid willen en zaken tijdig willen vastleggen zitten in het DNA van RWS. Een beeld dat je als uitvoeringsorganisatie niet veel kan met adaptiviteit komt dan ook soms naar voren. Het is nog geen gemeengoed binnen alle lagen van RWS. Maar dat betekent niet dat RWS'ers niets kunnen met adaptiviteit, er valt juist nog heel veel te winnen.

De grootste (maar niet de enige) slag op het gebied van adaptiviteit voor RWS'ers valt te slaan in de fase waarin de opdracht wordt geformuleerd door opdrachtgever. Dit is dus een cruciale fase om aandacht te vragen voor een opdracht die zodanig geformuleerd is dat er voldoende flexibiliteit en ruimte is om in te blijven spelen op actuele ontwikkelingen.

Echter ook in de vervolgfase van MIRT projecten biedt een adaptieve aanpak nog steeds kansen (zie ook kopje praktische tips). Als adaptief werken eenvoudig was, zou iedereen het al (kunnen) doen. Het is dan ook zinvol om te onderkennen dat er een aantal mogelijke hobbels zijn in het adaptief inrichten van je project. Zo kan de systematiek van tracébesluiten als beklemmend worden ervaren als het gaat om de mogelijkheden voor een adaptieve aanpak. Met de komst van de omgevingswet zal dit veranderen: deze biedt andere manieren om te bestemmen, met meer ruimte voor adaptiviteit dan systematiek van tracebesluiten. Dat maakt dat er ook meer van RWS verwacht zal worden op het gebied van adaptief werken.

Verder is het accepteren en rekening houden met onzekerheden voor sommige disciplines iets wat 'van nature' ver van de gebruikelijke manier van werken staat, zoals bijvoorbeeld bij collega's vanuit het juridische domein. Andere beelden over adaptiviteit als risicovol (financieel, scope-wijzigingen) en niet robuust (brengt verrassingen, maakt Raad van State-proof zijn ingewikkelder) bestaan ook, binnen en buiten de RWS organisatie. Dat is niet erg, maar dit vraagt wel om een bewustzijn hiervan vanuit de projectleider, en om een extra inzet om iedereen goed mee te nemen in een dergelijke andere manier van werken. Overigens is binnen de bestaande spelregels al veel 'adaptiviteit en flexibiliteit' mogelijk, en staat er niets in dat adaptief werken echt tegenhoudt: deze spelregels zouden dan ook niet als beklemmend moeten worden gezien.

Met andere woorden: het vraagt enig lef om in dit speelveld het adaptief werken vorm te geven, en om af te wijken van de gebruikelijke en (in ieder geval binnen RWS) gewaardeerde manier van projectmanagement. Tegelijkertijd is het een ontwikkeling waar veel mee te winnen valt, waar we op termijn niet omheen kunnen gezien onze veranderende omgeving, en daarom maar beter alvast zoveel mogelijk mee kunnen oefenen.

Praktische tips

- Wees scherp en pro-actief in de fase van de opdrachtbrief. Laat je als projectleider/uitvoeringsorganisatie niet klemzetten in het begin. Zoek het gesprek op met de opdrachtgever; deze vindt adaptief werken ook belangrijk en is zich er misschien wel niet altijd van bewust wat de kansen zijn om ook in latere MIRT fases adaptief te werk te gaan. Logisch, omdat RWS veel dichter op deze meer uitvoerende MIRT fases zit. Kortom: maak het bespreekbaar, en probeer een open dialoog te voeren, en ga er niet vanuit dat er geen 'educatie' richting opdrachtgever nodig is. RWS en de beleidskern werken uiteindelijk voor dezelfde beleidsdoelen en bewindspersonen, dus de ruimte voor een goede dialoog zal er altijd moeten zijn. Het benutten van het meer informele gesprek kan hierbij juist helpen, om elkaar beter te begrijpen en samen de beweegruiimte in beeld te brengen.
- Beschouw de einddatum van de planstudiefase niet als eindstreep. MIRT projecten gaan immers nog verder na deze fase. De keuze voor een voorkeursoplossing is een tussenstap. Kijk over het besluit heen: wat zou ook in latere fases nog besloten kunnen worden? Dat betekent niet dat je bepaalde onderwerpen helemaal negeert en met oogkleppen van je af schuift: je kan bijvoorbeeld alvast een bandbreedte of aantal scenario's aangeven om enige inkadering te geven, als dat nodig is. Kijk dus kritisch wat echt nodig is, om daarmee in de uitvoeringsfase ruimte te bieden voor adaptiviteit. Het doel is leidend, niet de kaders (met alle juridische details). En zorg er daarbij ook voor dat de personele bezetting zoveel als mogelijk continuïteit biedt, zodat er ook echt over de MIRT fases heen integraal gewerkt kan worden.
- Breng breed in beeld wat je onzekerheden zijn (bv. geld, scope, governance), zodat je hier goed rekening mee kan houden. Niet alleen omdat dit risico's zijn maar omdat deze ook kansen met zich kunnen meebrengen. Zie ook volgende bullet.
- Organiseer niet alleen een risicosessie maar breidt deze uit tot een kansensessie. En breng daarmee in kaart wat je (niet) moet doen om jezelf in de positie te brengen om deze mogelijke kansen te verzilveren, mogen ze zich voordoen.
- Organiseer een 'gumsessie': welke dingen kunnen we uit ons eigen project/onderzoek halen? Wat kunnen we uitgummen? Zodat er in de volgende fase meer ruimte en wendbaarheid overblijft.
 - Een goed voorbeeld uit de praktijk: De locatie van een

bedieningshuisje, wat eigenlijk een detail was, stond in een MIRT project per ongeluk al in het Tracébesluit. Later bleek deze toch beter aan de andere kant van de weg geplaatst te kunnen worden. Gevolg: Tracébesluit moest herzien worden. Kortom: Leg geen onnodige details vast als dat nog niet hoeft.

- Overweeg goed in hoeverre de inzet op adaptiviteit past bij jouw project. In algemene zin geldt dat een defensieve 'hedging' strategie, het klassieke projectmanagement waar RWS sterk in is, in veel gevallen goed werkt. Bijvoorbeeld als er één opdrachtgever is, bij een stabiele context vanuit opdrachtgever, met enkelvoudige doelstellingen, en bij een nauwe, goed afgebakende projectscope. Echter, als er sprake is van meerdere opdrachtgevers (bv omdat project door meerdere partijen wordt gefinancierd), meerdere projectdoelen (bereikbaarheid over meerdere modaliteiten, duurzaamheid, woningbouw, versterken agglomeratiekracht, etc), of een dynamische, wisselende omgeving. De afgelopen jaren is een verschuiving te zien naar het tweede type context (dit zijn vaak programma's in plaats van projecten), waarbij een andere, offensieve 'flexing' strategie beter past. Het rapport van AT Osborne onder het kopje 'inspiratie opdoen' gaat hier verder op in.
- Betrek je eigen collega's in het gesprek over adaptiviteit: zij kijken mogelijk echt anders aan tegen dit onderwerp. Het streven naar een heldere scope en geen verrassingen is ingebakken in zowel de werkwijze van de organisatie als de discipline van waaruit collega's werken (denk aan juristen: In juridische termen bestaat er geen onzekerheid). Dat kan haaks staan op de behoefte aan vrijheid die adaptiviteit oproept.

Inspiratie opdoen? Op zoek naar meer tips uit de praktijk?

Er zijn al RWS collega's die veel (en goede) ervaringen hebben opgedaan met adaptief werken in MIRT projecten. Je kunt hiervoor de volgende personen benaderen:

- Gosewien van Eck (gosewien.van.eck@rws.nl) (WVL)
- Anneke Michaël (anneke.michael@rws.nl) (WVL)

Of lees verder:

- Op het Leerplatform MIRT: <https://leerplatformmirt.nl/themas/adaptief-programmeren>
- AT Osborne (2019): Eindrapportage Adaptiviteit in het MIRT bij RWS.

Factsheet Smart Mobility

Definitie

Met Smart Mobility wordt in dit kader bedoeld op (autonome) ontwikkelingen en toepassingen gericht op de automatisering en digitalisering van het (weg) verkeer. Op zowel lokaal, regionaal als (inter)nationaal schaalniveau kunnen Smart Mobility toepassingen een bijdrage leveren aan de maatschappelijke doelstellingen als bereikbaarheid, verkeersveiligheid en duurzaamheid etc. Voorbeelden van toepassingen zijn intelligente VRI's, iWKS, Mobility as a Service (MaaS) diensten en in-car rijkhulpsystemen zoals Lane Keeping Assistance (LKA).

Schaalniveau

Een MIRT-studie beslaat een corridor van gemiddeld 10 tot 20 kilometer auto(snel)weg. Op landelijk niveau en zeker Europees niveau is dit een postzegel als het om Smart Mobility gaat. In een dergelijk klein plangebied kan geen volledig ander verkeersregime gelden (met bijvoorbeeld kleinere rijstroken, alleen geschikt voor ADAS niveau 4 voertuigen en/of geen wegkantsystemen meer). Het is daarom van belang om bij besluitvorming en realisatie van SMART Mobility toepassingen het juiste schaalniveau aan te houden. Smart Mobility toepassingen zijn grofweg onder te verdelen in drie schaalniveaus:

- **Europese en landelijke toepassingen**, waarvoor op Europees of landelijk niveau kaders gelden. Bijvoorbeeld rijkhulpsystemen en connected and automated driving en bijbehorende voorwaarden voor onze infrastructuur.
- **Regionale toepassingen**, vaak als onderdeel van gebiedsgerichte mobiliteitsprogramma's. Bijvoorbeeld een regionale MaaS dienst of smart event management.
- **Lokale toepassingen**, gericht op specifieke bereikbaarheidsknelpunten. Bijvoorbeeld een iVRI of een lokaal parkeerbeheersysteem.

Leidraad en factsheets

Om SMART Mobility op zo eenduidig mogelijke manier mee te kunnen nemen in (de opdrachtverlening van) MIRT projecten werken we volgens de volgende lijn:

- Binnen de scope van de projecten worden eisen opgenomen voor en heldere afspraken gemaakt over (Smart) Mobility toepassingen waarover (inter)nationaal afspraken zijn gemaakt binnen Europese en nationale wetgeving. Het naleven van deze eisen wordt meegenomen in de toetsingsmomenten en gate reviews;
- Binnen de scope van de projecten dienen alleen die SMART Mobility maatregelen en toepassingen als alternatieven (maatregelen binnen scope project) te worden meegenomen welke daadwerkelijk en alleen op het schaalniveau van dat project besluitvorming vragen. De inzet, uitwerking en toepassing van de Smart Mobility maatregelen wordt getoetst in de Voortoets en de Gate Reviews;
- Het effect van (autonome) Europese, landelijke en regionale ontwikkelingen op het gebied van SMART Mobility, voor zover deze niet reeds zijn opgenomen in referentieprognoses van modellen, wordt tijdens MIRT verkenningen met gevoeligheidsanalyses in beeld gebracht om daarmee om nut-en-noodzaak en de robuustheid van alternatieven te onderbouwen. De Integrale Mobiliteit Analyses (IMA) van IenW zijn vaak proeftuin van zulke gevoeligheidsanalyses.

Deze werkwijze is verder toegelicht in de leidraad Smart Mobility bij aanleg en instandhouding. Daarnaast biedt de [Toolbox Slimme Mobiliteit](#) van RWS een overzicht van meer dan 20 Smart Mobility en andere niet-infra maatregelen die in het recente verleden toegepast zijn, inclusief informatie over kosten, effecten en praktische do's en don'ts.

Europese/landelijke toepassingen

Zoals bovenstaand beschreven zijn er (autonome) Europese en nationale ontwikkelingen op het gebied van Smart Mobility. De toepassing van bijvoorbeeld Intelligent speed assistance (ISA) en Lane departure warning (LDW) stellen eisen aan de plaatsing van bebording en de kwaliteit (reflectiewaarde) van markering. Hiervoor worden op landelijk niveau afspraken gemaakt tussen DGMo en RWS. Voor meer informatie wordt verwezen naar de (op basis van deze afspraken aangepaste) inhoudelijke kaders en handreikingen van de werkwijzer RWS.

Gebiedsgerichte/regionale toepassingen

Als resultaat van een MIRT Onderzoek en/of Verkenning kan blijken dat een samenhangend pakket van infra- en niet-infra maatregelen kansrijk is. IenW en RWS dragen met name zorg voor de uitwerking van infra-maatregelen en randvoorwaarden voor Europese/landelijke Smart Mobility toepassingen. De organisatie, realisatie en beheer van regionale/gebiedsgerichte SMART Mobility toepassingen ligt meestal bij regionale partijen (gemeenten, provincies). Het ligt voor de hand dat hierover heldere toetsbare afspraken worden gemaakt in de gebiedsgerichte BO-MIRT overleggen.

Factsheet Planning- en studiefase Effectidentificatie HWN

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Verkeer</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Netwerkbelasting: intensiteit, I/C-verhouding • Netwerkprestatie: reistijden, voertuigkilometers, voertuigverliesuren. • Verkeerseffecten tijdens aanleg.
<i>Lucht</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verschillen in luchtkwaliteit tussen de varianten (verplicht als MER wordt opgesteld) • Aantonen uitvoerbaarheid
<i>Geluid</i>	<p>Specifiek voor het MER:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verschillen in geluidshinder tussen de varianten (verplicht als MER wordt opgesteld), inclusief schatting bijbehorende maatregelen en kosten daarvan • Aantonen uitvoerbaarheid • Effecten tijdens aanleg en mogelijke mitigerende maatregelen <p>Specifiek voor het projectbesluit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoofdwegen toetsen aan de Omgevingswet • Onderliggend wegennet toetsen aan de Omgevingswet.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Trillingen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • In de gebruiksfase van de weg is hinder agv trillingen (en laagfrequent geluid) alleen te verwachten op zeer kleine afstand van de weg, en bij (land)tunnels. • In het verleden is 25 meter afstand aangehouden als criterium voor het nader moeten onderzoeken van mogelijke hinder tgv trillingen. • Bij (land)tunnels is relevant of de tunnel uit discrete elementen is opgebouwd (zgn. moten). Het is raadzaam om in die gevallen neder onderzoek te laten uitvoeren.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Natuur</i>	<ul style="list-style-type: none"> Toetsen aan de regels in de Omgevingswet, Bkl en omgevingsverordening met betrekking tot Natura 2000-activiteiten (significant negatieve effecten voor de instandhoudingsdoelen, rekening houdend met externe werking en cumulatie met andere projecten). Toetsen aan de omgevingsverordening met betrekking tot aantasting van de wezenlijke kenmerken van het NNN-gebied Instructie stikstof Kader Geluid Natura 2000 HWN Handreiking NNN Toetsen aan de regels in de Omgevingswet, Bkl en omgevingsverordening met betrekking tot flora en fauna-activiteiten. Aantasting van de gunstige staat van instandhouding van strikt beschermde flora en fauna. (Vogel- en Habitatrictlijn en verdragen van Bern en Bonn) en van nationaal beschermde flora en fauna. Toetsen aan Rode Lijstsoorten Vernietiging leefgebied van Rode Lijstsoorten Stappenplan soortenbescherming Toetsen aan de regels in de Omgevingswet, omgevingsverordening en het omgevingsplan met betrekking tot houtopstanden Aantal te verwijderen (en te compenseren) bomen Handreiking vellen en herbeplanten houtopstanden
<i>Externe Veiligheid</i>	Toetsen aan Basisnet, nieuwe wegen uitvoeren van berekeningen
<i>Verkeersveiligheid</i>	Toetsen aan Europese richtlijn betreffende het beheer van de verkeersveiligheid van weginfrastructuur

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Tunnelveiligheid</i>	Toetsen aan de Wet aanvullende regels veiligheid wegtunnels (Warvw), de Regeling aanvullende regels veiligheid wegtunnels en het Besluit bouwwerken leefomgeving. Nieuw te bouwen Rijkstunnels moeten voldoen aan de wettelijke veiligheidsnorm (Warvw, artikel 6) en de gestandaardiseerde uitrusting conform de Rarvw. Het uitgangspunt is dat een nieuwe tunnel wordt aangelegd conform de Landelijke tunnelstandaard.
<i>Ondergrond</i>	Onderwerpen conform Ondergrond Plan-MER
<i>Water</i>	<ul style="list-style-type: none"> Grondwaterbeschermingsgebied Oppervlakte -en Grondwaterkwaliteit Waterberging
<i>Klimaatadaptatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> Afvoer van het regenwater, waterberging, ontwerp kunstwerken en weglichaam (verharding, bovenbouw, onderbouw). Bijdragen aan 2e laags (ruimtelijke indeling variant om impact overstrooming te beperken) en 3e laags veiligheid (wegtracé eventueel als evacuatie route of vluchtplaats gebruiken) Kwetsbaarheid voor wateroverlast, droogte, hittestress en extreem weer; mogelijkheid om in te spelen op nieuwe inzichten in klimaatverandering (adaptatiepaden).
<i>Energie en klimaatmitigatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> Energiegebruik bij aanleg, beheer en onderhoud; Owekking van duurzame energie (zelf opwekken of opwekking door derden niet belemmeren/stimuleren); Het faciliteren van modaliteiten met een lagere CO₂-uitstoot door voorzieningen, inrichting infrastructuur en prijsbeleid; De vermindering van de CO₂-uitstoot door gebruikers van de netwerken via het ontwerp.

Thema's	Beoordelingscriteria
<i>Ruimtelijke kwaliteit</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimtelijke inpassing uitgewerkt in landschapsplan of inpassingsplan: o.a. • tractering en hoogteligging, dwarsprofiel, berminrichting, vormgeving kunstwerken, ruimtelijke samenhang.
<i>Circulaire economie</i>	<p>Zo min mogelijk gebruik van primaire grondstoffen, uitgaande van de gehele levenscyclus en een eventueel volgende, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Materiaalarm te ontwerpen, zoals obstakelvrije berm ipv geleiderail of een vooroever met riet voor een slanker dijkprofiel • Een hoogwaardige toepassing van secundaire objecten, onderdelen of materialen uit eigen of ander project, liefst uit de lokale omgeving; • Toepassing van zo veel mogelijk hernieuwbare materialen.
	Hergebruik/ recycling mogelijk bij einde levensduur, bijvoorbeeld door demontabel ontwerp
	Toekomstbestendig ontwerpen, waarbij je zoveel mogelijk rekening houdt met toekomstige ontwikkelingen, waardoor aanpassingen in de toekomst niet nodig zijn. Bv robuust bouwen irt zwaarder transport of hogere bruggen irt stijging waterpeil of aanpasbaar/ adaptief ontwerpen.
	Zo min mogelijk gebruik van fysiek schaarse materialen (is misschien een sub-beoordelingscriterium van het eerste criterium hierboven)
	Voer een LCA & LCC uit: houdt rekening met energie- en grondstoffengebruik in aanleg én gebruiksfase Voer een inventarisatie uit naar vrijkomende materialen, onderdelen.
<i>Gezondheid</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen van bewegen; • Bevorderen van sociale ontmoeting en sociale veiligheid.

Factsheet Planning- en studiefase Effectidentificatie HVWN

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer</i>	Scheepvaartverkeer	Altijd
	Wegverkeer (achterland)	Indien er effecten zijn te verwachten op het wegverkeer deze meenemen
	Spoorverkeer	Als er effecten zijn op de verhouding goederentransport over water of over spoor (modal shift)
<i>Veiligheid</i>	Nautische veiligheid (interne veiligheid)	Altijd
	Hoogwaterbescherming	Als onderdeel vaarweg deel uitmaakt van primaire waterkering. Vaak bij sluizen.
	Externe veiligheid	Als er sprake is van transport van gevaarlijke stoffen

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Woon en leefmilieu</i>	Geluid	Binnen de bebouwde kom, als er bebouwing langs het water is, en bij modal shift.
	Trillingen	In uitzonderlijke gevallen als er effecten te verwachten zijn
	Lucht	Uitstoot van NOx en fijnstof
	Geur	Als er sprake kan zijn van geur hinder tijdens aanleg of tijdens gebruik
	Gezondheid	Combinatie van lucht- en geluidseffecten Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water (zwemmen) Als recreatie een onderdeel van het ontwerp is, kunnen bewegen en het bevorderen van sociale ontmoeting ook een onderdeel van het beoordelingskader zijn, en de toegankelijkheid van de recreatiegebieden
<i>Natuur</i>	Natura 2000	Vraag de regionaal ecooloog altijd voor een inschatting of er mogelijk effecten zijn op beschermde gebieden in de omgeving. Stikstofdepositie kan mogelijk effecten hebben op Natura 2000 gebieden binnen 25km van het project.
	flora en fauna	Altijd
	Houtopstanden	Bij te kappen houtopstanden

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Ruimtelijke kwaliteit</i>	Landschappelijke aantasting Nieuwe landschappelijke waarden/samenhang Cultuurhistorie/ archeologie	Als er sprake is van (mogelijke invloed op) waardevolle ruimtelijke kwaliteit of cultuurhistorische elementen, inclusief de kans op archeologische vindplaatsen
<i>Bodem en water</i>	Bodem en grondwaterstand en – kwaliteit	Altijd?
	Waterkwaliteit	Als er als onderdeel van het voornemen veel wordt gebaggerd of als er als gevolg van de ingreep een koppeling plaatsvindt tussen watersystemen van verschillende kwaliteit
	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie-en erosie van de bodem en/of oevers
	Golven en stromingen	Indien wijzigingen optreden in golf- en/of stromingspatronen
<i>Recreatie</i>	Verlies van of doorsnijding van recreatiegebieden Waterkwaliteit	Waterkwaliteit kan een item zijn als er recreatief gebruik wordt gemaakt van het water
<i>Landbouw en visserij</i>	Verlies van landbouw-areaal Aantasting van kwaliteit van landbouw of visserij als gevolg van grondwaterdaling/ stijging of waterkwaliteit	Als er effecten op de landbouw te verwachten zijn door: grondwaterstandsverlaging/verhoging of gebruik van oppervlakte landbouwgrond
<i>Sociale aspecten</i>	(Ervaren) veiligheid Gedwongen vertrek Barrièrewerking	Als daar bestuurlijke aanleiding voor is

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Energie en klimaatmitigatie</i>	Het faciliteren van modaliteiten met een lagere CO ₂ -uitstoot door voorzieningen, inrichting infrastructuur en prijsbeleid; de vermindering van de CO ₂ -uitstoot	Altijd.
	Door gebruikers van de netwerken via het ontwerp; energiegebruik bij aanleg, beheer en onderhoud; opwekking van duurzame energie (zelf opwekken of opwekking door derden niet belemmeren/stimuleren).	
<i>Klimaatadaptatie</i>	Bereikbaarheid en nautische veiligheid bij extreem hoog- en laagwater. Mogelijkheid om in te spelen op nieuwe inzichten in klimaatverandering	Altijd

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Circulaire economie</i>	<p>Zo min mogelijk gebruik van primaire grondstoffen, uitgaande van de gehele levenscyclus en een eventueel volgende, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Materiaalarm te ontwerpen, zoals obstakelvrije berm ipv geleiderail of een vooroever met riet voor een slanker dijkprofiel • Een hoogwaardige toepassing van secundaire objecten, onderdelen of materialen uit eigen of ander project, liefst uit de lokale omgeving; • Toepassing van zo veel mogelijk hernieuwbare materialen. 	Altijd
	Hergebruik/ recycling mogelijk bij einde levensduur, bijvoorbeeld door demontabel ontwerp	
	Toekomstbestendig ontwerpen, waarbij je zoveel mogelijk rekening houdt met toekomstige ontwikkelingen, waardoor aanpassingen in de toekomst niet nodig zijn. Bv robuust bouwen irt zwaarder transport of hogere bruggen irt stijging waterpeil of aanpasbaar/ adaptief ontwerpen.	

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
	Zo min mogelijk gebruik van fysiek schaarse materialen (is misschien een sub-beoordelingscriterium van het eerste criterium hierboven)	
	Voer een LCA & LCC uit: houdt rekening met energie- en grondstoffengebruik in aanleg én gebruiksfase Voer een inventarisatie uit naar vrijkomende materialen, onderdelen.	
<i>Onderhoud en beheer</i>		Altijd

Factsheet Planning- en studiefase Effectidentificatie HWS

Planning- en studiefase

Startfase: Effectidentificatie, extra toelichtend voor HVWN

In onderstaande tabel zijn relevante thema's en beoordelingscriteria voor projecten in het hoofdvaarwegennet opgenomen. Bij elk project dient opnieuw afgewogen te worden welke thema's en criteria relevant zijn en worden toegepast; onderstaande tabel is niet maatgevend noch uitputtend in de thema's en criteria.

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Water en bodem</i>	Geohydrologie	Altijd
	Oppervlakte-watersysteem	Altijd
	Waterkwaliteit	Altijd
	Bodemkwaliteit	Wanneer er sprake is van ontgroningen/ vergravingen of de toepassing van bodem-materiaal
	Bodemstabiliteit	Altijd
	Grondstromen	Wanneer er grootschalige grondstromen aan de orde zijn
	Morfologie bodem	Indien wijzigingen optreden in sedimentatie-en ontgroning van de bodem en/of oevers. Betrek de beheerder.

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Natuur</i>	Natura 2000	Vraag de regionaal ecooloog altijd voor een inschatting of er mogelijk effecten zijn op beschermde gebieden in de omgeving. Stikstofdepositie kan mogelijk effecten hebben op Natura 2000 gebieden binnen 25km van het project.
	flora en fauna	Altijd
	Houtopstanden	Bij te kappen houtopstanden
	Natuurnetwerk Nederland	Bij aanwezigheid van NNN
<i>Veiligheid</i>	Hoogwater-bescherming	Voornamelijk bij ingrepen in en/of nabij waterkeringen
<i>Ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en archeologie</i>	Landschappelijke aantasting Nieuwe landschappelijke waarden/samenhang Cultuurhistorie/ archeologie	Als er sprake is van (mogelijke invloed op) waardevolle ruimtelijke kwaliteit of cultuur-historische elementen, inclusief de kans op archeologische vindplaatsen

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Verkeer, lucht, geur en geluid</i>		Als er mogelijk effecten zijn op verkeers-bewegingen (scheepvaart en wegverkeer), en daarmee samenhangende lucht- en geluidaspecten. Relevantie mede afhankelijk van nabijheid van omwonenden
	Waterstandsverlaging (ivm bevaarbaarheid)	Bij ingrepen in grote rivieren
	Sedimentatie	Als die zich voordoet in de vaargeul.
<i>Recreatie</i>	Mogelijkheden voor dagrecreatie, kwaliteit zwemwater, toegankelijkheid van het gebied	Indien het project plaatsvindt in of nabij een recreatiegebied en/of zwemwater
<i>Landbouw</i>	Verlies van landbouwareaal	Als er sprake is van verlies van landbouwgrond
	Aantasting van kwaliteit van landbouw als gevolg van grondwaterdaling / stijging	Als er sprake is van effecten op grondwaterkwaliteit of kwantiteit in landbouwgebied
<i>Visserij</i>	Kwaliteit visleefgebied	Indien er sprake is van visserij in het gebied

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Klimaat-adaptatie</i>	Kansen voor meekoppelen onderwerpen Deltaprogramma Kwetsbaarheid voor wateroverlast, droogte, hittestress en extreem weer; Mogelijkheid om in te spelen op nieuwe inzichten in klimaatverandering (adaptatiepaden).	Als in de omgevingswijzer kansen zijn geïdentificeerd.
<i>Energie en klimaat-mitigatie</i>	Energiegebruik bij aanleg, beheer en onderhoud; Opwekking van duurzame energie (zelf opwekken of opwekking door derden niet belemmeren/ stimuleren).	Als in de omgevingswijzer kansen zijn geïdentificeerd.

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
<i>Circulaire economie</i>	<p>Zo min mogelijk gebruik van primaire grondstoffen, uitgaande van de gehele levenscyclus en een eventueel volgende, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Materiaalarm te ontwerpen, zoals obstakelvrije berm ipv geleiderail of een vooroever met riet voor een slanker dijkprofiel • Een hoogwaardige toepassing van secundaire objecten, onderdelen of materialen uit eigen of ander project, liefst uit de lokale omgeving; • Toepassing van zo veel mogelijk hernieuwbare materialen. 	Altijd
	Hergebruik/ recycling mogelijk bij einde levensduur, bijvoorbeeld door demontabel ontwerp	

Thema's	Beoordelingscriteria	Wanneer neem je het mee?
	Toekomstbestendig ontwerpen, waarbij je zoveel mogelijk rekening houdt met toekomstige ontwikkelingen, waardoor aanpassingen in de toekomst niet nodig zijn. Bv robuust bouwen irt zwaarder transport of hogere bruggen irt stijging waterpeil of aanpasbaar/ adaptief ontwerpen.	
	Zo min mogelijk gebruik van fysiek schaarse materialen (is misschien een sub-beoordelingscriterium van het eerste criterium hierboven)	
	Voer een LCA & LCC uit: houdt rekening met energie- en grondstoffen-gebruik in aanleg én gebruiksfase Voer een inventarisatie uit naar vrijkomende materialen, onderdelen.	
<i>Onderhoud en beheer</i>	Inspecteerbaarheid, type en frequentie onderhoud	Altijd

Schema 2: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer en met project-mer-beoordeling

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Verkenning-fase	Kennisgeving voornemen (3.2) Aangeven dat in de verkenning een voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 en 5.4 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van IenW
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van IenW

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkennings- fase	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Raadpleging over reikwijdte en detailniveau plan-MER	Art 16.38 lid 1 Omgevingswet	Betrokken bestuursorganen en Wettelijke adviseurs
	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van IenW Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van IenW
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Opstellen ontwerp voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER	Art 5.49 Omgevingswet Art 16.34 lid 2 Omgevingswet Art 16.36 Omgevingswet Art 16.40 Omgevingswet Art 16.41 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit Art 11.3 Omgevingsbesluit Art 11.4 Omgevingsbesluit Art 11.5 Omgevingsbesluit Art 11.6 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Advies betrokken bestuursorganen en instanties over de reikwijdte en het detailniveau van het plan-MER	Art. 16.38 lid 1 Omgevingswet	Betrokken bestuursorganen en instanties

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visielegging ontwerp voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER Deze stap bevat ook het vragen van een advies aan de Commissie m.e.r.	Art 16.23 Ow Art 16.70 Omgevingswet Art 16.40 lid 1 en lid 3 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen Commissie m.e.r.
	Zienswijze op ontwerp voorkeursbeslissing en plan-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet Art 16.40 lid 1 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Toetsingsadvies Commissie m.e.r. op het plan-MER	Art 16.39 lid 1 Omgevingswet Art 11.2 Omgevingsbesluit	Commissie m.e.r.
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen voorkeursbeslissing	Art 5.49 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Bekendmaking voorkeursbeslissing	Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen project-MER beoordeling	Art 16.43 Omgevingswet Art 11.6 Omgevingsbesluit Art 11.10 Omgevingsbesluit Art 11.11 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit, met project MER beoordeling	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit, met project MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van IenW
	Coördinatie regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 3: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer en zonder project-mer(-beoordeling);

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Verkenning-fase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning een voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 en 5.4 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van IenW
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Raadpleging over reikwijdte en detailniveau plan-MER	Art 16.38 lid 1 Omgevingswet	Betrokken bestuursorganen en Wettelijke adviseurs

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van IenW Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van IenW
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Opstellen ontwerp voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER	Art 5.49 Omgevingswet Art 16.34 lid 2 Omgevingswet Art 16.36 Omgevingswet Art 16.40 Omgevingswet Art 16.41 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit Art 11.3 Omgevingsbesluit Art 11.4 Omgevingsbesluit Art 11.5 Omgevingsbesluit Art 11.6 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Advies betrokken bestuursorganen en instanties over de reikwijdte en het detailniveau van het plan-MER	Art. 16.38 lid 1 Omgevingswet	Betrokken bestuursorganen en instanties
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Ter visielegging ontwerp voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER Deze stap bevat ook het vragen van een advies aan de Commissie m.e.r.	Art 16.23 Ow Art 16.70 Omgevingswet Art 16.40 lid 1 en lid 3 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen Commissie m.e.r.
	Zienswijze op ontwerp voorkeursbeslissing en plan-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet Art 16.40 lid 1 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Toetsingsadvies Commissie m.e.r. op het plan-MER	Art 16.39 lid 1 Omgevingswet Art 11.2 Omgevingsbesluit	Commissie m.e.r.
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen voorkeursbeslissing	Art 5.49 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Bekendmaking voorkeursbeslissing	Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit, zonder project-MER	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit, zonder project-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van IenW
	Coördinatie-regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 4: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer-beoordeling en met project-mer

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Verkenningsfase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning een voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 en 5.4 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van IenW
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van IenW Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van IenW
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Opstellen ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 5.49 Omgevingswet Art 16.36 lid 3, lid 4 en lid 5 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit Art 11.1 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visielegging ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Zienswijze op ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
Vaststellen voorkeursbeslissing	Art 5.49 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen	

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Bekendmaking voorkeursbeslissing	Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen project-MER	Art 16.43 Omgevingswet Art 16.52 Omgevingswet Art 11.6 Omgevingsbesluit Art 11.16 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit en project-MER	Art 16.40 Omgevingswet Art 16.43 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit en project-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Optioneel toetsingsadvies Commissie m.e.r. op het project-MER	Art 16.47 lid 1 Omgevingswet Art 11.14 Omgevingsbesluit	Commissie m.e.r.
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van IenW
	Evaluatie project-MER	Art 16.53a Omgevingswet Art 11.20 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Coördinatie-regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 5: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer-beoordeling en met project-mer-beoordeling

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Verkenning-fase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning een voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 en 5.4 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van IenW
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van IenW Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van IenW
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Opstellen ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 5.49 Omgevingswet Art 16.36 lid 3, lid 4 en lid 5 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit Art 11.1 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visielegging ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Zienswijze op ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
Vaststellen voorkeursbeslissing	Art 5.49 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen	

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Bekendmaking voorkeursbeslissing	Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen project-MER beoordeling	Art 16.43 Omgevingswet Art 11.6 Omgevingsbesluit Art 11.10 Omgevingsbesluit Art 11.11 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit, met project MER beoordeling	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit, met project MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit
	 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb
Inwerkingtreding Projectbesluit		Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State		Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
MIRT 4 Opleveringsbeslissing		MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer		MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van IenW
Coördinatie-regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht		Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 6: Procedure met voorkeursbeslissing, met plan-mer-beoordeling en zonder project-mer(-beoordeling)

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
 Verkenningsfase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning een voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 en 5.4 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van IenW
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van IenW Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van IenW
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Opstellen ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 5.49 Omgevingswet Art 16.36 lid 3, lid 4 en lid 5 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit Art 11.1 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visielegging ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Zienswijze op ontwerp voorkeursbeslissing, met plan-MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
Vaststellen voorkeursbeslissing	Art 5.49 Omgevingswet Art 5.5 Omgevingsbesluit	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen	

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Bekendmaking voorkeursbeslissing	Art 16.70 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	<hr/>		
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van IenW
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit, zonder project-MER	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit, zonder project-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van IenW Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van IenW
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van IenW
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van IenW
	Coördinatie regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 7: Procedure zonder voorkeursbeslissing, zonder plan-mer(-beoordeling) en met project-mer

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
 Verkenningfase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning geen voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van I en W
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van I en W Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkennings- fase	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van I en W
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van I en W
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Opstellen project-MER	Art 16.43 Omgevingswet Art 16.52 Omgevingswet Art 11.6 Omgevingsbesluit Art 11.16 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Optioneel advies bevoegd gezag over de reikwijdte en het detailniveau van de informatie voor het milieueffectrapport	Art 16.46 lid 1 Omgevingswet Art 11.13 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van I en W

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuitwerkingsfase	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit en project-MER	Art 16.40 Omgevingswet Art 16.43 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit en project-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Optioneel toetsingsadvies Commissie m.e.r. op het project-MER	Art 16.47 lid 1 Omgevingswet Art 11.14 Omgevingsbesluit	Commissie m.e.r.
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van I en W
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 <i>Realisatiefase</i>	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van I en W
	Evaluatie project-MER	Art 16.53a Omgevingswet Art 11.20 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Coördinatie-regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 8: Procedure zonder voorkeursbeslissing, zonder plan-mer(-beoordeling) en met project-mer-beoordeling

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
 Verkenning-fase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning geen voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van I en W
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van I en W Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkenning- fase	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van I en W
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van I en W
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Opstellen project-MER beoordeling	Art 16.43 Omgevingswet Art 11.6 Omgevingsbesluit Art 11.10 Omgevingsbesluit Art 11.11 Omgevingsbesluit Bijlage V Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit, met project MER beoordeling	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit, met project MER beoordeling	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van I en W
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van I en W
	Coördinatie-regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Schema 9: Procedure zonder voorkeursbeslissing, zonder plan-mer(-beoordeling) en zonder project-mer(-beoordeling)

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Voorbereidingsfase	Agenderen opgaven (gebiedsagenda)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Rijk, decentrale overheden
	Bestuurlijk Overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Betrokken Bestuursorganen
	Opstellen Startdocument conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Initiatiefnemende partij
	Bespreken Startdocument	MIRT Spelregels Hoofdstuk 1	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
 Verkenning-fase	Kennisgeving voornemen Aangeven dat in de verkenning geen voorkeursbeslissing wordt opgesteld. Deze stap bevat ook het uitvragen van mogelijke oplossingen voor de opgave bij derden.	Art 5.47 lid 1 en lid 3 Omgevingswet Art 5.2 Omgevingsbesluit	Minister van I en W in overeenstemming met de Minister van BZK.
	Publicatie kennisgeving voornemen	Art 5.2 lid 2 Omgevingsbesluit Art 3:12 lid 1 en lid 2 Awb	Minister van I en W
	Publicatie kennisgeving participatie De publicatie van de Kennisgeving participatie kan en zal vaak gecombineerd worden met de publicatie van de Kennisgeving voornemen	Art 5.47 lid 4 Omgevingswet Art 5.3 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Opstellen concept beoordelingskader Communicatie- en participatieplan	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Verkennings- fase	Verkenning aard van de opgave, de voor de fysieke leefomgeving relevante ontwikkelingen en mogelijke oplossingen	Art 5.48 lid 1 Omgevingswet	Minister van I en W Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Eventueel advies onafhankelijke deskundige	Art 5.48 lid 2 Omgevingswet	Minister van I en W
	Beslissing of de voorgedragen mogelijke oplossingen redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen	Art 5.48 lid 3 Omgevingswet	Minister van I en W
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	OEI/KBA, marktbetrokkenheid, kostenraming, participatie, kwaliteitsborging door interne toets Voorkeursbeslissing conform informatieprofiel MIRT Spelregels	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg Bestuursovereenkomst (indien nodig)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 2	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
 Planuit- werkingsfase	Opstellen ontwerp Projectbesluit	Art 5.51 Omgevingswet Art 5.6 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Advies over het ontwerp Projectbesluit door betrokken bestuursorganen voor zover daarin wordt bepaald dat het geldt als omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.52, tweede lid, onder a Omgevingswet	Art 16.20 Omgevingswet Art 5.8 Omgevingsbesluit	Minister van I en W
	Kostenraming Wijze van marktbenadering (15)	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Initiatiefnemende partij Betrokken bestuursorganen
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen

FASE	ACTIVITEIT OMGEVINGSWET	WETSARTIKEL OMGEVINGSWET + MIRT SPELREGELS	ACTOREN
 Planuit- werkingsfase	Ter visie leggen van het ontwerp Projectbesluit, zonder project-MER	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W
	Zienswijze op ontwerp Projectbesluit, zonder project-MER	Art 16.23 Omgevingswet Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Een ieder
	Bestuurlijk overleg	MIRT Spelregels Hoofdstuk 3	Minister van I en W Betrokken bestuursorganen
	Vaststellen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W, in overeenstemming met Minister van BZK Hier zijn uitzonderingen, zie art. 5.44 lid 2 Omgevingswet en art. 10.3 Omgevingsbesluit
 Realisatiefase	Kennisgeving en ter visie leggen Projectbesluit	Art 16.71 Omgevingswet afd. 3.4 Awb	Minister van I en W
	Inwerkingtreding Projectbesluit	Art 16.78 lid 3 Omgevingswet	Minister van I en W
	Mogelijkheid tot beroep bij Afdeling bestuursrecht-spraak Raad van State	Art 16.87 Omgevingswet Art 16.86 Omgevingswet afd. 3.4 Awb Bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 2 Awb	Belanghebbenden Niet belanghebbenden die een zienswijze op het ontwerp hebben ingediend of redelijkerwijs niet kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend
	MIRT 4 Opleveringsbeslissing	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	
	Melden opleveringsbeslissing aan Tweede Kamer	MIRT Spelregels Hoofdstuk 4	Minister van I en W
	Coördinatie-regeling volgt eventueel na vaststelling projectbesluit. In bepaalde gevallen optioneel in andere verplicht	Art 5.45 Omgevingswet Art 10.25 Omgevingsbesluit	Bevoegd gezag

Contact

Heb je nog vragen of suggesties?

Mail dan naar Winfried Laane of Gisa Vos van Rijkswaterstaat WVL.

Of kijk op

www.leerplatformMIRT.nl

Dit is een publicatie van het

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat